

OSMANLI DARÜLFÜNUN
MEKTEB-İ HUKUK'DA İLK ÇİÇEK
SÜREYYA AĞAOĞLU

Av. Adil Giray ÇELİK

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ

OSMANLI DARÜLFÜNUN MEKTEB-İ HUKUK'DA İLK ÇİÇEK
SÜREYYA AĞAOĞLU

Yazan: Adil Giray Çelik
Düzeltili: Yaşar Tok
Kapak Fotoğraf: Süreyya Ağaoğlu
(Adil Giray Çelik Kişisel Arşivi)

Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 355
Yayıncı Sertifika No: 15566
ISBN: 978-605-9446-67-9

© Türkiye Barolar Birliği
Birinci Baskı: Ocak 2018, Ankara

Türkiye Barolar Birliği
Oğuzlar Mah. Barış Manço Cad.
Av. Özdemir Özok Sokağı No: 8
06520 Balgat – ANKARA
Tel: (312) 292 59 00 (pbx)
Faks: 312 286 55 65
www.barobirlik.org.tr
yayin@barobilik.org.tr

Baskı
Şen Matbaa
Özveren Sokağı 25/B
Demirtepe-Ankara
(0312. 229 64 54 - 230 54 50)

Sertifika No: 14251

*Dört Nesildir Dava Vekilliği
Yargıç ve Avukatlık Yapan Ailemizin
Tek Kadın Hukukçusu Olan
9 Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi
Sevgili Kızım Avukat SERAY ÇELİK'E*

*Tarih Yazmak, Tarih Yapmak Kadar Önemlidir.
Yazan, Yapana Sadık Kalmazsa,
Değişmeyen Gerçek
İnsanlığı Şaşırtacak Bir Nitelik Alır*

Mustafa Kemal Atatürk
(Ağustos, 1931)

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA DARÜLFÜNUN (ÜNİVERSİTE) KURULMASI VE KADINLARA HUKUK EĞİTİMİ VERİLMESİ

Darülfünun İsminin ve Düşüncesinin doğuşu	21
Öğrenim ve Eğitim Hazırlıkları İçin Bilim Kurulu'nun Oluşturulması, 1 Haziran 1851, Encümen-i Daniş'in Kurulması	23
1 Eylül 1869 Osmanlıda Darülfünun'un Kurulması ve Maarif-i Umumiye Nizamnamesi	29
2 Temmuz 1870 "Kavanin ve Nizamât Dershanesi"	36
1874 Mekteb-i Sultani Bünyesinde Hukuk Mektebi'nin Kurulması	37
17 Haziran 1880 Adliye Nezaretine Bağlı Yeni Bir Hukuk Mektebi Mekteb-i Hukuk-ı Şahane	45
2.Abdülhamit'in Tahta Çıkışının 25. Yılında Yeni Bir Darülfünun Kurulması Çalışmaları ve Darülfünun-u Şahane Kurulması ve Açılışı 1 Eylül 1900	49
1913 Meşrutiyetin İlanından Sonra Darülfünun'da Yapılan Düzenlemeler, Teşkilatı İlmiye Nizamnamesi	54
Selanik, Konya, Bağdat ve Beyrut'ta Açılan Mekteb-i Hukuklar	59
26 Nisan 1870 Darülmua'llimat (Hanım Öğretmen Okulu) Açılması ve Hanım Öğrencilerin Darülfünun'da Eğitim Görmeleri, İnas (Kız) Darülfünun	65
İnas Darülfünun'un Şubeleri ve Eğitim Verilen Dersler;	75
1914 İnas (Kız) Darülfünun İle Zükur (Erkek) Darülfünun'da Ayrı Öğrenim Gören Öğrencilerin Tek Bir Sınıfta Birleştirilmesi Çabaları	78

Darülfünun'da Öğrenim Gören Hanım ve Erkek Öğrencilerin Zanu Be Zanu (Diz Dize) Oturacakları Sorunu	86
Ahmed Selahaddin Bey ve Fatih Mitingi Nutku	94
15-21 Temmuz 1921, Savaşın Gölgesinde Yapılan 1. Maarif Kongresi	109
Osmanlı da Darülfünunla İlgili Hazırlanan Son Nizamname 21 Ekim 1919 Tarihli Darülfünun-u Osmani Düzenlemesi	117
Aynı Tarihsel Dönemde Osmanlı'da ve Dünyada Kadınların Eğitimi	129

2.BÖLÜM

SÜREYYA AĞAOĞLU

1. Ahmet Ağaoğlu	137
2. Çocukluğu, İlk ve Orta Öğrenimi	143
3. Bezm-i Alem Sultanisi Günleri	150
4. Mekteb-i Hukuka Kabulü	157
5. Mekteb-i Hukuk'ta Gördüğü Dersler ve O Derslerin Hocaları	160
6. Süreyya Hanım ve Kadın Arkadaşlarının Mekteb-i Hukuk Reisi Ahmed Selahaddin Bey'in Cenazesinin Arkasından Yürümleri	162
7. Meslek Hayatı Ve Sosyal Çalışmaları	166
8. Şura-yı Devlet'te ki Çalışması	173
9. Türkiye Barolar Birliğinin 7. Genel Kurul Toplantısında Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Tarafından Av. Süreyya Ağaoğlu'na Onör Belgesi verilmesi	200
10. Süreyya Ağaoğlu'nun Eserleri ve Makaleleri	218

3. BÖLÜM

İSTANBUL DARÜLFÜNUN'A ve MEKTEB-İ HUKUKA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (114)	
Darülfünun (79 -128) 01 Eylül 1869 (Ek Belge -1-)	225
Hukuk Mektebi'nin Nizamnâmesi 25 Ocak 1876 (Ek Belge -2-)	233
Darülfünun-ı Şahane Nizamnamesi (Ek Belge -3-)	238
İstanbul Darülfünunu'nun Teşkilat-ı İlmiyesi (1913) (Ek Bel-4-)	243
Darülfünun-u Osmani Nizamnamesi (Ek Belge -5-)	258
Hukuk Mektebi nizamnamesi (1299 -1921) (Ek Belge -6-)	268
İstanbul Darülfünun'unun Şahsiyeti Hükmiyesi Hakkında Kanun (Ek Belge -7-)	275
İstanbul Darülfünun Talimatnamesi (Ek Belge -8-)	277
İstanbul Darülfünunununun İlgasına ve Maarif Vekâletince Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun (Besunî Gazete İle Neşir Ve İlân: 6/VI/1933 - Sayı: 2420) N B. 2252	288
İstanbul Üniversitesinin Muvazenei Umumiyeye Alınmasına Dair Kanun (Ek Belge -9-)	291
KAYNAKÇA	294
SON SÖZ	298

ÖNSÖZ

Türkiye'nin ilk kadın avukatı Süreyya Ağaoğlu'nun hayatını şekillendiren, onun mücadelecisi ruhudur.

Daha çocuk yaşlarda; Osmanlı Devleti'ndeki çok hukukluluğun sonuçlarını, kadınların toplumsal hayatın dışında tutulmasının yıkıcı etkilerini, eğitimden ve bilimden uzaklaşmanın karşısında ödenen ağır faturayı görmüş hem hukuk hem de kadın hakları alanında ön saflarda mücadeleyi seçmiştir.

Osmanlı Devleti'nin, eğitimin yalnızca devleti yönetecek kadrolar için değil, halk için de gerekli olduğunu, yalnızca erkeklerin değil, kızların da eğitim almalarının zorunluluğunu geç de olsa fark ederek açtığı eğitim kurumlarının hayati işlevi, Cumhuriyet'i kuran kuşakları yetiştirmiş olmasıdır.

Gazi Mustafa Kemal'in, Türk Milletinin var olma mücadelesi içinde bulunduğu 1921 yılında bir süreliğine cepheden ayrı- lıp Ankara'da "1. Maarif Kongresini" topladığı yıl, Süreyya Ağaoğlu'nun da liseyi bitirip hukuk mektebine girmek için mücadele ettiği yıldır. Tek kişi için kız öğrenci sınıfı açamayacakları gerekçesiyle Darülfünun'a kabul edilmeyen Ağaoğlu, yanına kız arkadaşlarını da alıp başvurusunu tekrarlamış, fakültenin kapısının kız öğrencilere açılmasını sağlamış ve 1923-1924 dönemi ders yılında mezun olmuştur.

Hayatını hukuk ve kadın hakları mücadelesine adayan Ağa-oğluna göre, Kurtuluş Savaşı tecrübesinin ardından erkeklerle aynı haklara sahip olmayı talep eden Türk kadınının amacı, ülkenin yaşam standardını, elinde barındırdığı gücü sonuna kadar kullanarak yükseltmektir.

Hepimiz için büyük dersler barındıran bir dönemi bilimsel bir bakış açısıyla kitaplaştıran değerli meslektaşım Avukat Adil Giray Çelik'i emeklerinden dolayı kutluyor, Türkiye Barolar Birliği olarak bu kitabı sizlere sunmaktan mutluluk duyuyoruz.

Saygılarımla.

Av. Prof. Dr. Metin Feyzioğlu
Türkiye Barolar Birliği Başkanı

SUNUM

1999 yılında kişisel olanaklarımla yayımladığım “Tarihte Savunma ve Meslek Kuralları” isimli kitabıma aşağıdaki dilekle başlamıştım;

“Mesleğin tarihsel süreciyle ilgili araştırma yapıp, kitap ya da makale yazan tüm meslek ustalarımız yazılarında, araştırma ve incelemelere kendisinden sonra gelen meslektaşların devam etmesi dileğinde bulunarak başlamışlardır.”

Bu kitabıma da yine aynı dilek ve ifadelerle başlıyorum. Biliyorum ki Denizli koşullarında yapılan bu araştırmada eksiklerim vardır ve çoktur. Benden sonra gelecek sevgili meslektaşlarım ve yazarlar çok daha iyi, güzel ve düzenli bir araştırma yayınlayacaklardır.

1999 yılında dizgisi, kapak tasarımı, yazım düzenlemeleri, baskısı tamamen tarafımdan yapılan “**Tarihte Savunma ve Meslek Kuralları**” isimli kitabım barolar ve meslektaşlar arasında büyük ilgi görmüştü. Tarihte Savunma ve Meslek Kuralları isimli bu kitabımın hazırlanması sırasında Süreyya Ağaoğlu’na ilişkin kısıtlı da olsa bir kısım bilgilere de ulaşmış, Kitabın 68. sayfasında kısaca Süreyya Ağaoğlu’na ilişkin bilgiler vermiştim.

Ancak Kitabın basılmasından sonra çok yeni ve değerli bilgilere ulaştım. Süreyya Ağaoğlu ve Ahmet Ağaoğlu'na ilişkin topladığım bilgileri sakladım. Bu bilgi ve belgelerden belki de en özel olanları Süreyya Hanım'ın Bezm-i Alem Sultanisi'nde tuttuğu ders notlarıydı. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı ile olan görüşmelerimizde Süreyya Ağaoğlu'na ve aileye ilişkin arşivlerinde yüzlerce belge olmasına karşın bu belgelerin olmadığını öğrendim. Ancak ne acıdır ki yoğun meslek çalışmalarında bu belgeleri nereye koyduğumu yıllar boyu bir türlü bulamadım. Çok sonraları tüm arşivimi tekrar aradım, taradım ve bu belgelere ve resimlere yıllar sonra yeniden kavuştum.

Süreyya Ağaoğlu, bir devrin kapanıp bir devrin başladığı, İstanbul'un işgal altında inlediği bir ortamda kadınların 2. sınıf vatandaşlıktan kurtulduğu, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e en yakın ve çok sevdiği ailelerden birinin ferdi olarak Atatürk'ün çok sevdiği ve bu gelişmelere tanıklık eden bir isim.

Süreyya Ağaoğlu'nun Mekteb-i Hukuk'a girmesinden önceki dönemlerde, hanımların Osmanlı'da eğitim görmeleri 1858 yılında kız rüştiyelerinin açılması ile başlar. Kız rüştiyelerinin açılmasını hükümet 1861 tarihli gazetelere verdiği bir ilan ile duyurur. Kız rüştiyelerinin açılmasındaki ana amacın bu gazete ilanıyla ortaya konulduğu anlaşılmaktadır. İlan Osmanlı'da kadınların eğitim alanında başlangıç itibarıyla hangi aşamada ve düşüncede olduklarını şu açıklamayla ortaya koymaktadır. *"Okuyup yazmanın erkek ve kadınlar için elzem olup geçinmek için ağır işler gören erkeklerin ev işlerinde rahat etmeleri ancak kadınların dahi din ve dünyalarını bilerek kocalarının emirlerine itaat etmeleriyle ve istemediklerini yapmaktan sakınmalarıyla ve iffetlerini koruyup kanaat ehli olmalarıyla mümkün olacaktır."*

Süreyya Ağaoğlu'nun hayatı incelenirken, Osmanlı da yükseköğrenimin Darülfünun'un ve Darülfünun'a eğitim ve kitap desteğinin sağlanması amacıyla oluşturulan 1 Hazi-

ran 1851 tarihli Encümen-i Daniş'in kurulmasından itibaren Darülfünun'un ve hukuk eğitiminin geçirdiği sıkıntılı süreç anlatılmaya çalışıldı. Bu süreçte kadının eğitimde verdiği saygın ve onurlu mücadeleye de tanık oluyoruz. Özellikle hanımlar üniversiteye kabul edilmezken, 12 Eylül 1914 günü **İnas Darülfünun (Kadın Üniversitesi)** adıyla açılışına ve Zeynep Hanım Konağı'nın girişe göre sağ tarafında hanımların öğrenimine başladığına tanık oluyoruz. Bu süreci anlatırken İstanbul Darülfünun'un hazırlanmasına ilişkin 1 Haziran 1851 tarihli Encümen-i Daniş'in kurulması ve Osmanlıda Darülfünun'un kurulmasını kapsayan 1 Eylül 1869 tarihli **Maarif-i Umumiye Nizamnamesi**'ni ele alıp, devam eden tarihsel süreci hazırlayan nizamnamelerle de destekleyerek kısaca aktarmaya çalıştık.

Süreyya Hanım'ın Mekteb-i Hukuk'ta öğrenime başlaması, o dönem kadınların Darülfünun'da öğrenim görmelerine ilişkin yaşanan sürecin bir parçası. 1839 Tanzimat Fermanı sonrası hanımların öğrenim görmelerinin ilk aşaması 1870 yılında Darülmuallimat'ın (Hanım Öğretmen Okulu) kurulması ile başlıyor. Ancak Darülfünun'da hanımların öğrenim görebilmeleri 1914 yılına kadar İnas Darülfünun (Kadın Üniversitesi) olarak devam ediyor.

Kadınların Darülfünun'a girmeleri ile yine gerici çevreler ayaklanıyor ve erkek öğrencilerin, kız öğrencilerle **zanu be zanu** (diz dize) oturmakta olduklarını ileri sürerek kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin birlikte ders görmelerinin engellenmesini istiyorlar. Bu görüşü savunanların başında da Darülfünun Umum Müdürü Babanzade Ahmet Naim Bey geliyor. Darülfünun Umum Müdürü Babanzade Ahmet Naim Bey kız ve erkek öğrencilerin birlikte derslere girmelerine bir süre engel oluyor. Daha sonra Kurtuluş Savaşı günleri sürecinde, Gazi Mustafa Kemal'in 15 Temmuz 1921 günü yapılan, düşmanın top atışlarının Polatlı'dan Ankara'ya kadar duyulduğu, kan ve barut kokuları içinde, Ulusal Kurtuluş savaşının tam

göbeğinde yapılan Maarif Kongresi'nde kadınlarla erkeklerin ayrı ayrı oturtulmalarına ilişkin o muhteşem ve net tavrı ortaya çıkıyor.

Mustafa Kemal, Maarif Kongresi'ni düzenleyenlere kadın ve erkeklerin ayrı ayrı oturtulmalarına ilişkin;

“Ne yapmışsınız siz? Toplantıya kadın öğretmenleri de çağırmissiniz, onları ne diye erkeklerden ayrı oturtunuz?”

Utanmıyor musunuz?

Ayıptır.

Kendinize mi güveniniz yok, yoksa bu hanımların iffetine mi?

Bir daha kadınların erkeklerden ayrı tutulduğunu duymayayım” uyarısı yapıyor.

Süreyya Ağaoğlu'nun bitirdiği Sultani (Lise) olan Bezm-i Alem Sultanisi, Darülfünun öğreniminin yapıldığı Zeynep Hanım Konağı, Süreyya Ağaoğlu'nun ve diğer hanım arkadaşlarının Mekteb-i Hukuk'a girmelerine rıza gösteren ve onları destekleyen Mekteb-i Hukuk Reisi ve Devletler Umumi Hocası Ahmed Selahattin Bey (Tiyatrocu Haldun Taner'in Babası) dönemin önemli isimlerindedir.

Ayrıca Süreyya Ağaoğlu'nun babası 1869 Azerbaycan Karabağ Bölgesi Şuşa Kenti Doğumlu Ahmet Bey Ağayev, Azerbaycan ve Türkiye yakın tarihinde çok önemli, tarihi bir isim. Araştırmalarımı yaparken Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı yetkilileri, her sene Azerbaycan'ın muhtelif üniversitelerinden araştırmacıların, yazarların ve gazetecilerin Ahmet Ağaoğlu'na ilişkin araştırmalar yapmak üzere vakfa geldiklerini belirttiler.

İstanbul Üniversitesi tarihine ilişkin yayınlanmış çok önemli eserler bulunmaktadır. Bunlardan şu anda yayıncılarda bulunabilenler, Osman Ergin'in **Türk Maarif Tarihi** (5 Cilt), Prof. Dr. M.Tahir Hatipoğlu'nun **Türkiye Üniversite Tarihi**,

Emre Dölen'in **Türkiye Üniversite Tarihi** (4 Cilt) ve Ekmeleddin İhsanoğlu'nun **Darülfünun** (2 Cilt) isimli eserleridir. Bu eserlerde İstanbul Üniversitesi'nin ve içinde yer alan Hukuk Fakültesi'nin tarihi anlatılmaktadır. Kitabımızda, belirtilen kitaplardan büyük ölçüde kaynak olarak yararlanılmıştır. Kaynakça da belirtilen kitap ve makalelerin tümü kitaplığımızda mevcuttur. Sadece Emre Dölen'in **Türkiye Üniversite Tarihi** (4 Cilt) isimli eseri Türkiye Barolar Birliği Kütüphanesi'nden geçici olarak edinilmiştir.

Kadınlarla ilgili kitabımızın hazırlanmasında kadınların ve Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın çok büyük katkısı olmuştur. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yönetimine ve Vakfın Koordinatörü Hülya Hanım'a kitabın hazırlanmasında verdikleri desteklerinden ve yardımlarından ötürü şükranlarımı sunuyorum.

Ayrıca kişisel arşivini paylaşan Av. Berra Besler'e Osmanlıca belgelerin tercümelerinde büyük emeği geçen Pamukkale Üniversitesi Öğretim üyelerinden Doç. Dr. Umut Karabulut'a, kitabın düzeltmelerini yapan Gazeteci Yaşar Tok'a, kitabın ismini koyan sevgili dostum Nuri Yalaz'a teşekkürü borç bilirim.

Kitabı hazırlarken özellikle olayların yaşandığı döneme ilişkin belge ve fotoğrafları da tarihi dönemlerine sadık kalarak yayınlamaya özen gösterdik. Bu fotoğrafların ve belgelerin bazıları kişisel arşivimde mevcuttur.

Süreyya Ağaoğlu'nun Türkiye'nin **İlk Kadın Avukatı** sıfatıyla dönemin Cumhurbaşkanı Fahrettin Korutürk'ün elinden aldığı onör (TBB Tutanaklarında ONÖR belgesi olarak geçmektedir) belgesinin verildiği Türkiye Barolar Birliği'nin 7. Genel Kurul Toplantısı günümüze çok önemli bilgileri ve değerleri yansıtmaktadır. Bu nedenle Türkiye Barolar Birliği'nin Av. Faruk Erem'in başkanlığında açılan, Ankara Barosu Başkanı Av.

Yekta Güngör Özden'in Divan Başkanlığı ve açılışını yaptığı TBB nin 7. Genel Kurul Toplantısı'nın açılış bölümünü kitapta vermeye çalıştım.

1999 yılında kişisel olanaklarımla yayınladığım "**Tarihte Savunma ve Meslek Kuralları**" kitabımda **Önsöz** yazıma bir alıntı yaparak başlamıştım. Önsöz yazımı yine Av. Ali Haydar Özkent'in yaklaşık 83 yıl önce kendi kitabının basımında kullandığı duygu dolu ifadelerle yürekten katılarak bitiriyorum.

"Geliri hiçbir şey tutmayacak, hatta masrafını çıkarmayacak olan böyle bir kitabı ancak mesleğini seven her türlü şerefi onda bulan bir adam yazabilir.

Ben bu mesleği çok sevdim, Yükselmesini ideal saydım, Kanımla ve kalbimle bağlandım.

Bu sevgi olmasaydı bu kitap yazılamazdı."

Kitabın hazırlık sürecini bitirdiğim, basıma ve yayına hazır hale gelen şu anlarda, Av. Süreyya Ağaoğlu'nun da aynı düşünce, duygu ve heyecanla 1984 yılında Ağaoğlu Yayınevi tarafından yayınlanan "**Ömür Böyle Geçti - Sessiz Gemiye Beklerken**" isimli kitabını hazırlayıp, yayınladığını düşünüyorum.

Adil Giray ÇELİK

1. BÖLÜM

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA
DARÜLFÜNUN (ÜNİVERSİTE) KURULMASI VE
KADINLARA HUKUK EĞİTİMİ VERİLMESİ

Darülfünun İsmi ve Düşüncesinin doğuşu

1839 Tarihli Tanzimat Fermanı özellikle “Osmanlı Tebaası’nın (Müslüman ve Gayrimüslim’in)” can, mal ve namusunun güvence altına alınması, vergilerin adilane toplanması, askerlik hizmetinin düzenlenmesi ve herkesin adilce yargılanması, mallarının müsadere edilmemesi” gibi maddeleri içermektedir.

Tanzimat Fermanı’nda belirtilen hususların hayata geçirilmesi için nitelikli, iyi eğitim almış kamu görevlilerine ayrıca klasik kültür ve anlayış dışında modern ve çağdaş anlayış ve yapıya gereksinim bulunmaktadır. Bu nitelikli, modern ve çağdaş anlayış ve yapıya uygun eğitim, medrese dışında kurulacak yeni bir yüksekokul, yani üniversite eğitimi ile mümkün görülmektedir. Özellikle kurulacak bu yüksekokulun varlığını ve farklılığını ortaya koymak için, kurulacak üniversite niteliğindeki okula “**Darülfünun**” isminin verilmesi uygun bulunmuştur.

Sözlük anlamı “Fenler Evi” olan “Darülfünun” terimi Osmanlı’da ilk kez 1840’lı yılların ortalarında kullanılmaya başlanılmıştır. Arapça’da “dar” ev anlamında, “fünun” ise fenler anlamına gelmektedir.

Başlangıcında neden bu ismin verildiği ve “Darülfünun” adından ne anlaşıldığı mümkün görülmemektedir. Bu kurumun “Darüllulum” (Bilimler Evi) yerine “Darülfünun” (Fenler Evi) denilmesinin ardında özel bir nedenin olmadığı, Darülfünun isminin ardında derin ve anlamlı nedenlerin olmadığı belirtilmektedir.¹

¹ Emre Dölen, Türkiye Üniversite Tarihi Osmanlı Döneminde Darülfünun cilt.1 s.47

Ekmeleddin İhsanoğlu ise tasarlanan yüksekokula “Darülfünun” isminin, medreseden farklı bir okul olduğunu çarpıcı bir biçimde ortaya koymak amacıyla verildiğini düşünmektedir.²

Osmanlı Padişahı Sultan Abdülmecit zamanında 3 Kasım 1839 günü Gülhane Parkı'nda Koca Mustafa Reşit Paşa'nın Tanzimat Fermanı'nı (Gülhane Hatt-ı Hümayunu) okuması ile çağdaş bir üniversitenin kurulması arayışına ve çalışmalarına başlanır.

İlim (çoğulu ulum) sözcüğü İslami ve dini ilimleri göstermektedir. Fen sözcüğü (çoğulu fünun) batı kaynaklı çağdaş bilimlerde öğrenim yapılacağını vurgulamaktadır.

Osman Ergin Darülfünun sözcüğünün kullanılması ve “ulum” ve “fünun” sözcüklerinin kullanılmaları konusunda, bu iki terimin anlam farklarının açık olmadığını, her iki sözcüğün çoğu kez birbirleri yerine kullanıldıklarını belirtmektedir. Tıbbiye'nin “Darülulum” olarak isimlendirilmesine karşılık, Harbiye için “Mekteb-i Fünun-ı Harbiye” adının kullanıldığına dikkat çekmektedir.

Darülfünun ile amaçlanan ve hedeflenen eğitim sisteminin, eğitimin üst basamağı olarak düşünülmesine ve medrese karşısı bir eğitim olarak tasarlanmasına karşın, başlangıçta Darülfünun'un hangi nitelikleri taşıyan bir kurum olması gerektiğine ilişkin bir açıklık bulunmamaktadır. Düşünülen ve tasarlanan, modern, çağdaş bilimlerde öğrenim yapılacağı vurgulanan okulun, başlangıçta hukuki alt yapısını oluşturacak bir düzenleme ve mevzuat bulunmamaktadır.³

Osmanlı İmparatorluğu yönetimi mevcut yapıdaki medreselerin, kurulması düşünülen yüksekokula temel teşkil edemeye-

² Ekmeleddin İhsanoğlu, Darülfünun Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı, Has Matbaacılık 2010, 1. Cilt 1, s. 79

³ İhsanoğlu, 1. Cilt 1, s. 39

ceğini fark etmiş ve yeni kurulacak üniversiteyi yeniden tasarlamaya başlamıştır.

Ancak en büyük sorun Osmanlı hukuk sistemi içerisinde başka bir örneği olmayan “Darülfünun” kurumunun hukuki kimliğinin nasıl oluşturulacağıdır. Avrupa hukuk sistemi içerisinde gelişen bir eğitim ve bilim kurumu olan “Üniversite”, farklı bir hukuk ve kültür sistemi olan Osmanlı hukuk sisteminde nasıl düzenlenecektir, bu sisteme nasıl uyarlanacaktır?

Osmanlı aydınlarının özellikle istedikleri modern ve nitelikli bir yüksekokul olarak Darülfünun kurulması konusunda en büyük sıkıntılardan bir diğeri okulun bilimsel niteliği, verilecek derslerin müfredatı, bu ders kitaplarının nasıl hazırlanacağı ve bu eğitimi verecek olan yetkin akademik kadroların nasıl oluşacağıdır.

Öncelikle, Darülfünun’da eğitim verecek kadroların ve okutulacak dersler ile ders kapsamlarının saptanması amacıyla bir bilim kurulunun oluşturulması gerektiği görüşü ağırlık kazanmıştır.

Öğrenim ve Eğitim Hazırlıkları İçin Bilim Kurulu’nun Oluşturulması, 1 Haziran 1851, Encümen-i Daniş’in Kurulması

Nitelikli kamu personeli yetiştirmeyi amaçlayan böyle bir eğitimin varlığı öncelikle hazırlanacak bir ders programı ve belirlenecek derslerin içeriği ile mümkün olabilecektir.

Bu amaçla tam olarak belirlenememesine karşın Fransa da eğitim görmüş Meclis-i Maarif-i Umumiye’nin Başkanı Mühendis Mehmet Emin Paşa’nın katkıları ile iki farsça kelimedenden oluşan Encümen-i Daniş’in oluşturulmasına karar verilir.

Bu kuruluşun bir nevi ilimler akademisi hüviyeti taşıdığı, hatta oluşumu sırasında Fransız Akademisi’nin örnek alındı-

ğı belirtilmektedir. (Kenan Akyüz ve Abdullah Uçman'da bu görüştedirler) Encümen-i Daniş'in amacı, niteliği ve çalışma şekli olarak Fransız Akademisi ile karşılaştırıldığında, şeklen de olsa böyle bir benzerliğe sahip olduğu kabul edilmektedir.⁴

Encümen-i Daniş'in amacı ve görevlerini, daha 1845'ten bu yana açılması düşünülen Darülfünun'da okutulacak ders kitapları ile halkın kültür seviyesini yükseltecek telif ve tercüme eserlerinin hazırlanması işi oluşturmaktadır. Çeşitli alanlarda halkın anlayabileceği sade bir dille hazırlanıp yayınlanacak kitaplarla Türkçe'nin gelişmesine yardımcı olması da kendisinden beklenen hizmetlerin başında gelmektedir.

Encümenin faaliyet programı geniş tutulduğundan öncelikle Meclis-i Muvakkat'ın (yirmi dâhili, yirmi de harici) olmak üzere teklif edilen üye sayısının, işlerin daha verimli ve hızlı yürütülebilmesi için artırılması uygun görülmüştür.

Meclis-i Maarif-i Umumiyye'ce hazırlanan yeni nizamnamede bu sayı dâhili (asil) üyelikte kırka çıkarılmıştır. Fahri üye sayısı için herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Asil üyelerin sayısının kırk olması yanında ayrılanların yerine gelecek üyelerin seçiminde Fransız Akademisi'ndeki yöntemin benimsendiği görülmektedir.

Encümen-i Daniş tarafından hazırlanacak kitapların kaynağını Doğu ve Batı dillerindeki eserlerin teşkil etmesinin yanı sıra üyelerinin bir kısmı Arapça ve Farsça, diğer bir kısmı batı dillerine hâkim kimselerden meydana gelmektedir. Bu gerekçeyle, Encümen-i Daniş'in "birinci" ve "ikinci" diye adlandırılan iki başkanının bulunması düşünülmüştür.⁵

2 Nisan 1851 tarihinde Meclis-i Vala'nın Sadaret'e gönderdiği tezkere uyarınca Encümen-i Daniş'in Birinci Başkanlığı'na Ata-

⁴ Abdullah Uçman, Türk İslam Ansiklopedisi Cilt:11 Sayfa:176.

⁵ İhsanoğlu, 1. Cilt 1, s. 96

ullah Efendizade Şerif Mehmed Efendi, ikinci Başkanlığı'na da Meclis-i Maarif-i Umumiyye azası ve tarihçi Hekimbaşı Abdülhak Molla'nın oğlu Hayrullah Efendi getirilmiştir.

Encümen üyeliği bir şeref ünvanı olarak kabul edildiğinden üyelere ayrıca bir maaş veya ödenek verilmesi düşünülmemiştir. Buna karşılık Encümen için eser hazırlayacak olanlara telif ve tercüme hakkı olmak üzere bazı ödeme veya ödüllendirme yöntemleri tespit edilmiştir. Nizamname gereğince siyaset adamları dışındaki dâhili üyelerin her birinin bir ilim veya fen şubesinde ihtisas sahibi olması, eser, tercüme edilecek derecede Batı veya Doğu dilini bilmesi, uzmanlık alanıyla ilgili herhangi bir eser telif edebilecek bilgi ve tecrübeye sahip bulunması, ayrıca Türkçe'ye hakim olması gibi nitelikler aranmaktadır.

Encümen-i Daniş'in özellikle dahili üyeleri yalnız bilim ve fikir adamı niteliği taşıyan kişilerden olmayıp önemli bir kısmı devlet ileri gelenleriyle, mahkemelerden ve yüksek idari görevlilerden seçilmiştir.

Encümen-i Daniş'in Dahili üyeleri⁶

Sadrazam Mustafa Reşid Paşa, Şeyhülislam Arif Hikmet Bey, Serasker Mehmed Rüşdü Paşa, Meclis-i Vala Reisi Sadık Rifat Paşa, Hariciye Nazırı Ali Paşa, Arabistan Ordusu Müşiri Emin Paşa, Ticaret Nazırı İsmail Paşa, Rumeli Müfettişi Sami Paşa, Meclis-i Vala Azalarından Yusuf Kamil Paşa, Arif Efendi, Nakibüleşraf Tahsin Beyefendi, Şura-yı Askeri Azasından Rüşdi Molla, Reis-i Evvel Şerif Mehmed Efendi, Sadaret Müsteşarı Fuad Efendi (Paşa), Mekteb-i Tıbbiyye Nazırı Ziver Efendi, Meclis-i Muhasebe-i Maliyye Reisi Lebib Efendi, Takvimhane Nazırı ve Vak'anüvis Recai Efendi, Meclis-i Maarif azasından Reis-i Sani Hayrullah Efendi, Ferik Edhem Paşa, Şura-yı As-

⁶ Uçman, s 177

keri Azasından Ferik İbrahim Paşa, Ferik Derviş Paşa, Celal Efendi Hafidi Hüsam Efendi, Divan-ı Hümayun Tercümanı Emin Efendi (Muhlis Paşa), Mekatib-i Umumiyye Nazırı Kemal Efendi, Ofvan-ı Hümayun Hulefasından Ahmed Celal Beyefendi, Ali Galib Beyefendi, Ticaret Muavini Salih Efendi, Meclis-i Maarif azasından Subhi Beyefendi (Paşa), Mekte Payelilerinden İlyas Efendi, Arnedi Hulefasından Tahir Beyefendi, Mütercim-i Evvel Nureddin Beyefendi, Tercüme Odası Hulefasından Ahmed Vefik Efendi (Paşa), Dersaadet Ordu-yı Hümayun Meclisi azasından Miralay Nureddin Bey, Beytülmal Kassamı Aziz Efendi, Müneccimbaşı Osman Efendi, Meclis-i Maarif Azasından Ali Fethi Efendi, Ahmed Cevdet Efendi (Paşa), Müderris Hoca Şaki Efendi, Mekatib-i Umumiyye Muini Müderris Ahmed Hilmi Efendi, Darülmuallimin Farisi Hocası Tevfik Efendi.

Encümen-i Daniş'in harici üyelerinin çoğu tercüme kalemlerinde, birimlerinde çalışmakta olan azınlıklar arasından seçilmiştir. Böyle bir seçimle harici üyelerden batı dillerinden yapılacak tercümelerde faydalanılması düşünülmüştür.

Encümen-i Daniş Harici Üyeleri;⁷

Avusturyalı tarihçi Hammer, İngiliz Redhouse, Fransız Bianchi, Şeyhülharem Davud Paşa, Kandiye Kaymakamı Veli Paşa, Meclis-i Nafia Müftüsü Şakir Efendi, Kadı Ahmed Nazif Molla, Müderris Emin Rifki Efendi, Müderris Dağıstanlı Hüseyin Nazım Efendi, Müderris Ahmed Reşid Efendi, Antakyalı Ömer Efendi, Mısır'dan Edhem Paşa, Kani Paşa, Abdullah Paşa, Rifaa Bey, Dramalı Arif Bey, Şam Ulemasından Ebüssuûd Efendi, Alaiyeli Mütercim Ahmed Efendi, Mühendis Mazhar, Mühendis Behçet Bey, İsmet Efendi, Vensan Bey, İstefenaki Bey, Kerame, Patrikhane Katibi Ermeni Logafeti Hoca Agob, Yusti-

⁷ Uçman, s 178.

nik Aleko Efendi, Vasilaki Efendi, Hoca Sahak, Tersane Tercümanı Tiryaki Bogos, Hekim Edirneli İstefenaki, David Efendi, Beşiktaşlıoğlu Aleksandri.

Encümen-i Daniş Nizamnamesi 11 Şubat 1851 tarihini taşır ve Takvim-i Vekayi gazetesinde de 1 Haziran 1851 günü yayınlanır. Nizamname dört bölüm ve sekiz maddeden oluşmaktadır.

İki Farsça kelimeden oluşan Encümen-i Daniş, bilim kurulu anlamına gelmekte ve oluşturulacak yükseköğrenim, üniversitenin eğitim ve öğrenim hazırlıklarını, müfredatını, okutulacak ders kitaplarını ayrıca halkın eğitimi için gerekli olan kitapları hazırlayacaktır.

28 Mart 1851 tarihli yazıda Şeyhülislam Ahmet Hikmet Bey, *“Encümen-i Daniş’in kurulması teklifi oy birliği ile kabul edilmesi yerinde bir karar olup, hayırlı bir iş olduğu açıktır”* demektedir.

Encümen-i Daniş, 18 Temmuz 1851 günü Sultan Abdülmecit’in katılımıyla açılmış ve Sadrazam Mustafa Reşit Paşa’nın nutkuyla çalışmalarına başlamıştır.

Encümen-i Daniş Nizamnamesi özellikle *“Encümen-i Daniş’in Hizmeti”* başlığını taşıyan üçüncü bölümde, çevrilecek veya telif edilecek kitapların seçimi, çevirilerin denetlenmesi ve herkesin anlayabileceği bir Türkçe ile yazılması gibi konuları düzenlemiştir. Encümen-i Daniş Nizamnamesi ile üyeleri 40 aza-ı dâhiliye ve 23 aza-yı hariciye olarak belirtilmiştir.

Encümen-i Daniş’in en olumlu ve neticeye ulaşmış çalışması ve dönemin en önemli eseri Ahmed Cevdet Paşa’nın **“Tarih-i Cevdet”** isimli eseridir.

Encümen-i Daniş ilk iş olarak Ahmed Cevdet Paşa’ya, 1188 (1774) Küçük Kaynarca Antlaşması’ndan, Yeniçeri Ocağı’nın kaldırıldığı 1241 (1826) yılına kadar olan devreyi içine alan olayların yazılmasını istemiştir. Bu görevlendirme üzerine on iki ciltlik Tarih-i Cevdet meydana gelmiştir.

Daha önce Pirizade Mehmed Sahib'in (ö.1748) baştan ilk beş bölümünü çevirdiği İbn Haldün'un ünlü Mukaddime'sinin son altıncı kısmı da Ahmed Cevdet Paşa tarafından, yine encümenin faaliyetleri çerçevesinde tercüme edilmiştir.

Bütün bu iyi niyetli teşebbüs ve hazırlıklara karşın Encümen-i Daniş kendisinden beklenen görevi tam olarak yerine getirememiştir. Bunda, Darülfünun'un açılışının tahminleri çok aşan bir gecikmeye uğraması, Kırım Savaşı (1853-1856) gibi ekonomik etkileri uzun, yıllar süren önemli bir savaşın olmasının yanı sıra daha başlangıçta, ilim adamı olma şartına uyulmadan sivil ve asker kökenli, eğitimde ehil olmayan birçok devlet adamının encüme üye yapılmış olmasının da rol oynadığı değerlendirilmektedir.

Kuruluş nizamnamesine aykırı olarak çeşitli kademelerdeki asker-sivil devlet ve siyaset adamlarının şeref payesi için encüme alınması, bunların uzmanlıkları olmamasına karşın, zaman zaman ilmi toplantılara katılmaları, bazen toplantıların zamanında yapılmaması gibi nedenler bir süre sonra encümenin asıl uzmanlık sahibi üyelerini geri plana düşürür. Böylece Encümen-i Daniş kuruluş gayesini tam olarak gerçekleştirilmeden dağılır.

Asli görevi, açılması düşünülen Darülfünun'da okutulacak ders kitapları ile halkın kültür seviyesini yükseltecek telif ve tercüme eserleri hazırlama işi olan, bir nevi Bilimler Akademisi niteliğindeki Encümen-i Daniş, kendisinden beklenen görevleri yerine getirememiş ve yüksek hedeflere ulaşamamıştır.

1862'den sonraki devlet salnamelerinde üyelerin adlarına rastlanmadığından Encümen-i Daniş'in ömrünün on veya on iki yıl kadar sürdüğü ve bu tarihten sonra faaliyetlerinin sona ermiş olduğu tahmin edilmektedir.

Encümenin hazırlatmış olduğu eserlerin büyük bir kısmı yayınlanmadığından bu kuruluşun o günkü bilim ve kültür hayatına ne ölçüde etkili olduğu tam olarak saptanamamaktadır.

Encümen-i Daniş'in ne tür eserler hazırlattığı, bunlardan hangilerinin tamamlandığı da kesin olarak bilinmemektedir. A. Hamdi Tanpınar'ın işaret ettiği gibi, Cumhuriyet'ten sonra 1924 yılında Yıldız Sarayı'ndan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ne intikal eden yazmalar arasında encümen tarafından telif veya tercüme ettirilen çeşitli eserler bulunmaktadır.

1 Eylül 1869 Osmanlıda Darülfünun'un Kurulması ve MAARİF-İ UMUMİYE NİZAMNAMESİ;

Kurum ve kuralları ile tam olarak netleşen, belirlenen bir üniversite kavramı oluşmamış olmasına karşın, 1863 yılında ilk Darülfünun açılır. Açılan Darülfünun'da belirli bir ders programı olmayıp, çoğunlukla medrese öğrencileri ile devlet memurları derslere dinleyici olarak katılmaktadırlar. Hatta bazı konularda halka açık dersler verilmesi uygun görülmüştür.

Halka açık olarak düzenlenen derslerin beş tane olduğu görülmektedir. Bu dersler;⁸

1. Hikmet-i Tabiye (Fizik)
2. Kimya
3. Hikmet-i Tarih
4. Tarih-i Tabii veya İlm-i Mevalid
5. Coğrafya-yı Tabii

Serbest dersler Çemberlitaş'ta bulunan binada başlar. Bu bina-daki öğrenim iki yıl kadar sürer, binanın 1865 yılında içindeki tüm araç, gereç ve kitaplarıyla yanması üzerine eğitime ara verilir.

⁸ E.Dölen Cilt1 s.72

1865-1869 Yılları Arasında Darülfünun'un Eğitimini Sürdürdüğü
Divanyolu Üzerinde Bulunan Binası
(Ekmeleddin İhsanoğlu "Darülfünun")

1 Eylül 1869 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitimi düzenleyecek olan **Maarif-i Umumiye Nizamnamesi** ile ilk kez yükseköğretimde de kapsamlı bir düzenleme yapılır. 198 maddeden oluşan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde büyük ölçüde Fransız Eğitim Sistemi'nden izler vardır. Nizam-

namenin 79-128 maddeleri Darülfünun'a ilişkindir.⁹ (**Ek Belge 1- Maarif-i Umumiye Nizamnamesi 01 Eylül 1869**)

Nizamname, Maarif Dairesi Başkanı Kemal Paşa'nın başkanlığında Maarif Dairesi Başkan Yardımcısı Sadullah Paşa, Recaizade Ekrem, Ebüzziyâ Tevfik tarafından hazırlanır. Bazı kaynaklarda Nizamname'nin asıl hazırlayıcısının Sadullah Paşa olduğu belirtilmektedir.

Nizamname'nin 79. maddesinde, "**Dersaadet'de Darülfünun-ı Osmani namile bir Darülfünun tesis olunacaktır.**" denilmektedir.

Yine nizamnamenin 80. maddesi uyarınca bu Darülfünun "Hikmet (Felsefe) ve Edebiyat Şubesi", "İlm-i Hukuk Şubesi" ve "Ulum-ı Tabiiye ve Riyaziye" (Doğa Bilimleri ve Matematik) şubelerinden oluşacaktır.

Nizamname uyarınca açılacak üç şubede okutulması düşünülen dersler şunlardır;¹⁰

Felsefe ve Edebiyat Şubesi: İlm-i terhib-i vücud-ı ihsan ve İlm-i ahval-i nefis (Biyoloji ve Psikoloji), Mantık, Meani ve beyan (Retorik - Hitabet Sanatı), Kelam, Ahlak, Hukuk-ı Tabiye (Tabii hukuk), Tarih, Arapça, Türkçe, Fransızca, Yunanca ve Latince gramerleri ve Aruz, Tarih-i Umumi, Arkeoloji ve Nüsmistik (Sanat Tarihi).

İlm-i Hukuk Şubesi: Fıkıh, Usul-ı Fıkıh, Roma Hukuku, Fransız Medeni Kanunu, Usul-i Muhakeme, Kara ve Deniz Ticaret Kanunu, Ceza Kanunnameleri, Usul-i Muhakeme-i Cinayet, İdare Hukuku, Milletler Hukuku.

Ulum-ı Tabiiye ve Riyaziye: Heyet (Astronomi), Hikmet-i Ta-

⁹ Bölüm 3. İstanbul Darülfünun Ve Mekteb-i Hukuka İlişkin Düzenlemeler. Düstur, 1. Tertip, C. III. s. 438-439

¹⁰ İhsanoğlu, s 117

biye (fizik) Kimya, İlm-i Tabakatü'l arz (jeoloji), İlm-i Maadin (madencilik), İlm-i Nebatat (Botanik), İlm-i Hayvanat (Zooloji), Hendese (Geometri), Müsellesat (Trigonometri), Hendesenin Cebire Tatbikatı (Analitik Geometri), Hendese-i Resmîye (Deskriptif Geometri), İlm-i Menazır (Perspektif), Hesab-ı Tevazuli ve Tamamı (Diferansiyel ve İntegral Hesap), cerr-i eskalin nazariyat tatbikatı (Mekanik), Tarih-i Ulum-ı Tabiye (Tabii İlimler), Riyaziye (Matematik), Tahtit-i Arazi (Topoğrafya)

1 Ekim 1869 tarihinde yürürlüğe giren Nizamname o zamana kadar yüksekokul alanında yapılmış en kapsamlı düzenlemedir. Şura-yı Devlet Maarif Dairesi tarafından hazırlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, Meclis-i Hass-ı Vükela'da¹¹ (Osmanlı Devletinde Sadrazamın başkanlığındaki Şeyhülislam'la diğer nazırlardan meydana gelen meclisin adı) görüşülerek kabul edilmiştir.

28 Şubat 1870 günü Darülfünun'un açılışı yapılır. Açılışa Sadrazam Ali Paşa da bulunmuştur. Açış konuşmasını Maarif Nazırı Servet Paşa yapmış, ayrıca Cemalettin Afgani Arapça, Meclis-i Mararîf-i Kebir üyesi Aristokli Efendi Fransızca konuşmalar yapmışlardır. Murat Molla Tekkesi Şeyhi Ari Efendi'de dualar okumuştur.

Nizamname Uyarınca;

Nazır : Darülfünun yöneticisini ifade etmektedir. Nazır, Maarif Nazırının önerisi üzerine Padişah tarafından atanır. Nazırın görevleri Nizamname'nin uygulanmasını sağlamak ve öğrencilerin disiplinini gözeterek gerektiğinde önlemler almaktır. (M.109) Nazır her yılsonunda Darülfünun'un durumunu ve yapılması gereken ıslahatları belirten bir rapor hazırlamak zorundadır. (M.110)

¹¹ Hass-ı Vükela; Osmanlı Devletinde Sadrazamın başkanlığındaki Şeyhülislamla diğer nazırlardan meydana gelen meclisin adı.

Darülfünun Meclisi : Nazır'ın başkanlığında şube müdürlerinden oluşmaktadır. Meclis ders programlarını, disiplin so-ruşturmalarını, günlük düzenlemeleri yapmakla görevlidir. Ayrıca icrası lazım gelen ıslahatı müzakere edecektir. (M. 113)

Şube Müdürü : Her şubenin muallimleri her sene içlerinden birisini şube müdürlüğüne seçeceklerdir. (M.111) Bu seçimin üst makamlarca onaylanması gerekli değildir.

Muallimler Meclisi : (M.115) de belirtilen "Her şubenin müdürü icabında şube muallimlerini "celb ve şubeye aid umur ve hususatı tezekkür edecektir" ifadesi "Muallimler Meclisi"nin varlığını göstermektedir.

Şube Kâtibi : Her şubenin muallimleri kendi içlerinden birini şube kâtibi olarak seçeceklerdir. Şube kâtibi toplantı tutanaklarını yazmak ve yazışmaları yürütmek ve evrakları saklamakla görevlidir. (M.115)

Öğretim Elemanları : Darülfünun'da eğitim verecek öğretim elemanlarının görevleri ve konumları ayrı ve açık olarak tanımlanmamaktadır. Nizamname'de muallim ve muallim muavinleri ile bunların atanmaları ile alacakları maaşlarından söz edilmektedir. Ayrıca her sınıfta birer "mubassır" (gözetmen) bulunacaktır. (M.117) Yine bu maddede muallimlerin 2.500 kuruştan, 5.000 kuruşa kadar, muallim yardımcılarının ise 1.500 kuruştan 2.500 kuruşa kadar maaşları olacağı belirtilmiştir. Darülfünun Nazırının (Rektör'ün) aylığının 7.500 kuruş olduğu, şube müdürlerinin aylıklarının 1.000 kuruş olduğu, hademelerin aylıklarının 150'den 200 kuruşa kadar olduğu gibi özellikle çalışanların ücretlerine ilişkin kapsamlı düzenleme yapılmıştır.

Kütüphane : Darülfünun'da bir kütüphane tesis olunacağı belirtilmiştir. (M.119) Nizamname'de kütüphane için beş madde ayrılmıştır. Kütüphanenin yıllık ödeneğinin 25.000 Kuruş olduğu belirtilmiştir. Bu rakam Nizamname'nin kütüphaneye verdiği önemi göstermektedir.

Darülfünun Sandığı : Darülfünun'a mahsus bir sandığın Darülfünun yönetimince idare olunacağı belirtilmektedir. Darülfünun'un gelirleri öğrencilerden alınan kayıt ve sınav için alınan paralar ile hayırseverlerden yapılacak bağışlar ve Devlet tarafından her yıl için verilecek ödenekten oluşmaktadır. (M. 124 ve devamı)

Öğrencilik : Darülfünun'da öğrenci olabilmek için 16 yaşında olmak, İstanbul'da ikamet ettiği adresi bildirmek, bir sınav heyeti huzurunda Lisan-ı Osmanı, Tarih-i Umumiye, Coğrafya, hesap ve hendese, cebir ve hikmet-i tabiye (fizik) ve mantıktan sınava girmek zorunludur. Bu sınavlarda başarılı olurlarsa yarım Osmanlı Lirası vererek öğrenci defterine kayıt olabileceklerdir. (M. 91 ve devamı)

O güne kadar Sultaniler'de özellikle azınlıkların hâkim olduğu göz önüne alındığında yükseköğretimde eğitim dilinin tek bir dil olduğu ve o dilin de Türkçe olduğu belirtilen ilk düzenlemedir. Ancak maddeye bir istisna getirilmiş, dersleri Türkçe anlatabilecek muallimler ve müderrisler (ilerleyen yıllarda müderris ifadesi profesörler içinde kullanılmıştır) yetişinceye kadar geçici bir süre eğitimin Fransızca anlatılacağı belirtilmiştir.

Darülfünun'da öğrenim süresinin lisans diploması için üç yıl olacağı akademisyen, öğretim üyesi olacaklar için bu sürenin dört yıl olacağı belirtilmiştir.

Darülfünun öğrencileri için disipline ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Nizamname'ye aykırı davranan ihtar ve tembih edilip, bu durumu üç kez tekrarlanası halinde üç aydan bir yıla kadar okuldan çıkartılabilecektir.

Yukarıda kısmen anlatılmaya çalışıldığı gibi Darülfünun Nazırı'nın seçimine o güne kadar farklı bir düzenleme getirilerek, Maarif Nazırı'na (Milli Eğitim Bakanı) padişaha Darülfünun Nazırı önerme yetkisi verilmiştir. O günün koşulların-

da oldukça önemli bir düzenlemedir. Maarif Nazırı Padişah'a Darülfünun Nazırı önerebilecek ve padişah Maarif Nazırı'nın bu önerisine göre Darülfünun'a bir Nazır atayacaktır.

Bu düzenleme ile ilk kez şubelere kendi içerisinde kısmi bir özerklik getirilerek her şubenin muallimlerinin her yıl içlerinden birisini Şube Müdürlüğü'ne (Dekanlığı'na) seçebilme yetkisi verilmiştir.

Yine ilk kez yapılan düzenleme ile Mekatib-i Aliye (Yükseköğretim Kurumları) olarak nitelenen okullar içerisinde Darülmualimat okulları da sayılmıştır. Darülmualimat, Osmanlı Devleti'nde ilk ve orta öğretim kız mekteplerine kadın öğretmen yetiştirmek için Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile açılan okullardan birisidir.

Nizamname'nin 134. maddesinde Daire-i İlmiye'nin (Bilim Dairesinin) özellikle görevleri belirtilmiştir.

Daire-i İlmiye'nin görevleri içinde; *"Bütün okullara gerekli kitap ve dergileri Türkçe olarak vaktiyle ve sırasıyla yazdırmak ve çevirtmek, gerektiğinde gazetelerle duyurarak ehil ve erbabını bularak ya da komisyonlar kurarak amaca uygun çalışmalar yapmak, Avrupa Darülfünunlarıyla iletişim kurmak ve Türk Dilinin ilerlemesine çalışmak ve telif ve çeviri kitapları inceleyip onayladıktan sonra yararlılık ve menfaat durumuna göre yazar ve çevirmenlere düşen ücreti saptamak"* görevi belirlenmiştir.

Ancak özellikle Daire-i İlmiye (1851 de kurulan Encümen-i Daniş'in devamı niteliğindeki bir kuruluştur) üzerine düşen görevleri yapamamış, bilimsel ürünlerini gösterememiş ve Osmanlı kamuoyuna sunamamıştır.

Kurulan Darülfünun'un sadece bilgi aktarımıyla sınırlı kaldığı, bilimsel bilginin üretimi ve paylaşımı kapsamında çağdaş anlamda bir üniversite kimliğinden uzak kaldığı, kurulan okulun medrese zihniyetinden uzaklaşmadığı, Darülfünun

içinde üç ayrı şube olması gerekirken tek bir sınıf oluşturulduğu, eğitim verilen derslerin Nizamname'de belirtilen ve amaçlanan derslerle bir ilgisinin bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Bu girişimde başarılı olunamamış, okul 1871 sonlarında kapatılmıştır.

2 Temmuz 1870 "Kavanin ve Nizamat Dershanesi"

Osmanlı İmparatorluğu, Kırım Savaşından müttefikler ile birlikte galip çıkmasına karşın ağır ekonomik ve siyasi sorunlar altında bunalmış, İngiltere, Fransa ve Avusturya gibi devletlerin baskıları sonucu Paris barış görüşmelerinin başlamasından önce 18 Şubat 1856 tarihinde Islahat Fermanı'nı ilan etmiştir.

Islahat Fermanı özellikle Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan gayri müslimlere bir takım hakların verilmesini kapsamakla birlikte Medeni Hukuk'la ilgili davaların yargılanması için yeni mahkemelerin kurulması zorunluluğunu gündeme getirmiştir.

Islahat Fermanı ile Müslümanlar, Hıristiyanlar ve diğer din ve mezheplerden olanlarla ilgili davaların karma mahkemelerde açık olarak görüleceği kararı verilmiştir. Bununla birlikte tanıkların kendi din ve mezhepleri üzerine yemin edecekleri, Medeni Hukuk ile ilgili davaların eyalet ve sancaklardaki karma mahkemelerde Şeriat'a ve Batı'dan aktarılan yeni yasalara göre açık olarak görüleceği ilkesi kabul edilmiştir

1839 yılında Tanzimat Fermanı ve özellikle 1856 yılında Islahat Fermanı'nın ilanı ile hukuk alanında Şer'i Hukuk dışında kanunlar çıkartılmış, bu kanunları uygulamak üzere Nizamiye Mahkemeleri kurulmuştur.

Bu mahkemelerde görev alacak hukukçulara ve yine bu mahkemelerde çalışacak mahkeme personeline ivedilikle gereksinim bulunmaktadır.

Hukuk Mektebi'nin kurulması sürecinde Adliye Nezareti tarafından özellikle ve öncelikle Nizamiye Mahkemeleri için lüzumlu personeli yetiştirmek ve onlara gerekli yasalarla hukuk usul ve prensiplerini öğretmek üzere 2 Temmuz 1870 tarihinde "Kavanin ve Nizamat Dershanesi" oluşturulmuştur. Bu dersane kısa süreli bir çözüm getirebilmiş, hukuk eğitiminin yükseköğrenim seviyesindeki kuruluş çalışmalarına devam edilmiştir.¹²

16 Temmuz 1870 Cumartesi günü Şura-yı Devlet Reisi Kamil Paşa ve Adliye Nazırı Edhem Paşa'nın katılımı ile açılış töreni düzenlenir ve Nizamiye Mahkemeleri ile Mülkiye memurluklarında görev alacak memurların eğitimine başlanır. Adliye Nezareti memurları ile zabıt kâtipleri de bu okula devam etmeye zorunlu tutulurlar.

Eğitim süresi bir yıl olan bu okul, bir okuldan ziyade hizmet içi eğitim veren bir meslek öncesi kurs niteliğindedir.

1874 Mekteb-i Sultani Bünyesinde Hukuk Mektebi'nin Kurulması

Bu süreçte 1869 Tarihli **Maarif-i Umumiye Nizamnamesi** uyarınca İlm-i Hukuk şubesinin oluşmaması nedeniyle Hoca Tahsin Efendi ve Ahmed Kamil Efendi tarafından İlm-i Hukuk dersleri verilmeye başlanılmıştır.

1 Eylül 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin hazırlanması sürecinde mahkemelerde hukukçu gereksinimini karşılamak amacıyla kapsamlı bir hukuk mektebi açılıncaya kadar Kavanin ve Nizamat Dershanesi kapsamı dışında acilen Adliye Nezaretinin içinde bir okul oluşturulmasına karar verilir. Adliye Nezaretinin önerisi Sadrazam tarafından padişaha arz edilir ve gerekli irade çıkar.

¹² Nuran Koyuncu, Hukuk Mektebi'nin Doğuşu (Makale) Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2012, s. 168.

Aynı zamanda tüm ahalinin eğitim görebileceği, ayrı ayrı okullarda okutulmakta olan bilimlerin ve fenlerin tek bir yerde toplanabileceği bir okul girişimleri de başlamıştır. 15 Mart 1868 tarihli bir Sadaret Teskeresi'nde; *"Avrupa'nın en büyük mektepleri raddesinde, her sınıf ve ahalinin çocuklarına mahsus olmak üzere bir Mekteb-i Umumi İdadi tesis ve Galatasaray binasının buna tahsisi"* padişaha arz edilmiştir.¹³

1868 yılında Sadrazam Ali ve Hariciye Nazırı Fuad paşalar ile Fransız Sefiri Boree arasında okulun açılması konusunda anlaşmaya varılarak Fransa'dan eğitimcilerin gönderilmesi istenir. Görüşmeler sonucu 25 Mart 1868 günü Fizik öğretmeni Dr. Alfred Levistal ile Paris Sefiri Cemil Paşa arasında 5 yıllık bir sözleşme imzalanır ve Dr. Alfred Levistal kurulacak okula müdür yardımcısı olarak atanır. Levistal 4 Nisan 1868 günü İstanbul'a gelir.¹⁴

Dr. Alfred Levistal Fransız Maarif Nazırı Victor Duruy'ye raporunda kurulacak okulun esaslarını ve ana hatlarını ortaya koyar.

Okulun açılış amacı şu başlıklar altında sıralanır;¹⁵

1. Avrupa dengesinin korunması amacıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun güçlendirilerek, bu şekilde Fransız çıkarlarına hizmet etmesi amaçlanmaktadır.
2. Fransız etkisinin yaygınlaştırılıp, bu etkinin kökleştirilmesi düşünülmektedir.
3. Osmanlı gençleri arasında Fransız dil ve edebiyatının yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

¹³ Osman Ergin. Türk Maarif Tarihi, Eser Matbaası İstanbul 1977, Cilt 1-2, s. 701

¹⁴ Emre Dölen Türkiye Üniversite Tarihi. Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Darülfünunu 1922-1933 İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2009 İstanbul. s.129

¹⁵ Dölen, s.131

4. Avrupa da meydana gelen ilerlemelerin Osmanlı toplumuna aktarılmasına çalışılacaktır.
5. Irk ayrımcılığının ortadan kaldırılarak farklı din ve milletlere mensup çocukların kaynaştırılması mümkün kılınacaktır.

Bu amaçla okuldaki Müslüman ve Hıristiyan öğrenci sayısı eşit tutulacak ve bunların kendi dinlerini öğrenip uygulamaları için gerekli önlemler alınacaktır.

Dr. Levistal, Fransız Maarif Nazırı Victor Duruy'ye bir yazı yazarak okula müdür ve öğretmenler ile 400 öğrenci için 12 mubassır (gözetmen) ister.

1 Temmuz 1868 günü Paris Sefiri Cemil Paşa ile okula müdür olarak atanan Ernest De Salve arasında aylık 15.000 Frank verilmek üzere üç yıllık sözleşme imzalanır. Fransa'dan gelen 12 mubassır ile okul açılışa hazır hale gelir.

15 Mart 1868 tarihli bir Sadaret Teskeresi ile okulun kurulması sağlanır.

Okulun adı 23 Mayıs 1868 tarihinde Takvim-i Vekayi gazetesinde yayınlanırken **Mekteb-i Sultani** olarak geçmiştir. 14 Ağustos 1868 tarihli ilanla da okulun açıldığı duyurulur.¹⁶

Mekteb-i Sultani için 1 Mayıs 1868 tarihinden itibaren öğrenci kaydına başlanılır. Kaydolan öğrenci sayısı haftalık raporlar halinde Maarif Nazırı Servet Paşa'ya bildirilir. 27 Mayıs 1868 günü itibariyle kayıt yaptıran öğrenci sayısı 260 olup, bunun 54'ü Müslüman, 206'sı gayrimüslimdir.

Oysa okulun kuruluş aşamasında Müslüman ve Hıristiyan öğrenci sayılarının eşit olması öngörülmüştür. Şura-yı Devlet'te bu hususta çözüm yolları aranmış özellikle okulun ücretli ol-

¹⁶ Ergin s. 482

ması ve ücretinin yüksek bulunması nedeniyle düşük maaşlı memurların çocuklarını bu okula yazdıramadıkları sonucuna varılmıştır.

Şura-yı Devlet; Okula alınacak 300 öğrencinin parasız yatılı olarak alınmasına ve bunların öncelikle ölmüş memur ve devlet görevlilerinin çocuklarından seçilmesine, maaşı 2000 kuruş ve üzeri olan memur çocuklarından tam, maaşı 2000 kuruştan daha az olan memur çocuklarından yarım veya çeyrek ücret alınmasına, gayrimüslümlere ayrılan 75 ücretsiz kontenjanın Rum, Ermeni ve Bulgarlara yirmişer, Katoliklere on ve Yahudilere beş öğrenci olarak paylaştırılmasına karar vermiştir.¹⁷

Alınan bu önlemlerle 1868 yılı Eylül ayında kayıtlı öğrenci sayısı 409'a yükselmiştir. Bu öğrencilerin 172'si Müslüman, 237 öğrenci ise gayrimüslimdir.

Gerekli hazırlıkların tamamlanması ile bu gün Galatasaray Lisesi olarak kullanılan binada 1 Eylül 1868 günü yapılan bir törenle Mekteb-i Sultani öğrenime başlar.

Galatasaray'da Mekteb-i Sultani'nin içinde oluşturulan Hukuk Mektebi, Osmanlı Devleti'nde modern hukuk eğitiminin yapıldığı ilk yüksek okul olmuştur.

Okulun kuruluş çalışmaları Ahmed Cevdet Paşa'dan boşalan Maarif Nezareti'ne atanan Safvet Paşa'nın gayretleri ile başlamıştır. Maarif Nazırı Safvet Paşa, Darülfünun-ı Sultani'nin - Mekteb-i Sultani'nin Müdürlüğü'ne Sava Paşa'yı atar. Sava Paşa'ya ayrıca Darülfünun-ı Sultani'nin - Mekteb-i Sultani bünyesinde Hukuk Mektebi'nin kurulması talimatını verir.

Sava Paşa okulun açılışında yaptığı konuşmada;

“Şimdi umuma lisanı şükranla ilan ediyorum ki hayli vakittenberu

¹⁷ Ergin s. 484

tesisi arzu olunan Darülfünun derslerinden iki şubesi iş bu Mekteb-i Sultani dairesinde küşad edilmiş ve mektebiali Darülfünun heyetine girmek derecelerine gelmiş ve Mekatibi Aliye-i Sultaniye ünvanıyla yad olunmaya şayan olmuştur” demiştir.

Sava Paşa özellikle Nizamiye Mahkemeleri için gerekli hukukçuları yetiştirmeyi amaçlayan Hukuk Mektebi'nin kuruluşu hususunda;

“İşte birkaç günde idare-i devletin usul-i cedidesi ilan olunup (Birinci Meşrutiyetin ilanı 1876) Meclis-i Umumi (Meclis-i Mebusan) toplanacaktır. Lakin iş bu meclise gelip Millet-i Osmaniye'ye bihak- kın vekâlet edecek eshab-ı ilm-i hukuk zevat pek azdır. İslamlarda pek çok büyük fıkıh âlimleri var ise de ekseri memuriyetlerde bulunurlar ve millet-i saire-i Osmaniye'de (Diğer Osmanlı Milletlerinde) bulunan ashab-ı ilm-i hukuk Türkçeyi layıkıyla bilmedikleri cihetle malumatları külliyyen faidesizdir. İşte İlm-i hukukun ne derecelerde lüzumu olduğunu ve bunu tahsil edecek olanların ne suretlerde istifade edebileceklerini bu hal dahi isbat eder” demek suretiyle Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan Müslüman tebaasının dikkatini hukuk eğitimine çeker.

Hukuk Mektebi'nin yapılanması, yönetilmesi, faaliyet alanı ve verilecek derslere ilişkin 25 Ocak 1876 tarihinde Hukuk Mektebi Nizamnamesi yayınlanır.

17 maddeden ibaret Nizamname'nin sonunda Hukuk Mektebi'nde okutulacak dersler bir başlık altında ayrıntılı olarak belirtilmiştir. (Ek Belge -2- Hukuk Mektebi Nizamnamesi)¹⁸

Hukuk Mektebinin kurulması hukuk davalarına bakacak, toplumda hukuku muhafaza edecek **“bilgili zevat”** yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Nizamnamesi uyarınca okuldan mezun olanlar Adliye

¹⁸ Bölüm 3, İstanbul Darülfünun'a ve Mekteb-i Hukuka İlişkin Düzenlemeler.

Nezareti'nde memur olabilecek ve diğer hizmetlerde görevlendirilebilecek, ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nda avukatlık yapabileceklerdir.

Bu okula, Mekteb-i Sultani, İdadi mektepleri ile Dersaadet ve Taşra Mekteplerinden (azınlık okullarından) mezun olmuş öğrenciler sınav sonucu kabul edilebileceklerdir. Bu sınavlarda başarı gösteremeyenler ise eksikliklerini giderebilmek amacıyla Mekteb-i Sultani içinde açılacak özel bir sınıfta bir veya iki yıl eğitim gördükten sonra, yapılacak sınavda başarılı olmaları durumunda Hukuk Mektebi'ne devam edebileceklerdir.

Okulda öğrenim yapmakta olan iki tür öğrenci bulunmaktadır. Öğrenim görenlerin bir kısmı okulun kayıtlı öğrencileri, diğer kısmı ise derslere dışarıdan katılan öğrencilerdir. Dışarıdan devam eden öğrencilerin devam etme ve sınavlara girme zorunlulukları bulunmamaktadır. Ancak devamları zorunlu olmayan ve dışarıdan devam eden öğrencilere diploma verilmez, sadece tasdikname türü bir belge verilmektedir.

Okulun devam eden ve kayıtlı tüm öğrencileri ile okulun tüm öğretmenlerinin isimlerinin kayıtlı bulunduğu bir kütük oluşturulmuştur.

Okulda öğrenim süresi dört yıl olup, her yıl dört defa kayıt yenileyen öğrenciler yılsonlarında sınavları başarı ile vermeleri durumunda ayrıca bitirme yani doktora sınavlarına tabi tutulurlardı. Dördüncü yılın sonunda sınavlarını başarıyla veren kayıtlı öğrenciler, ayrıca ilmi bir konuda tez hazırlar, bu risalesini (tezini) Maarif Nezareti temsilcisi ve hocalardan oluşan bir kurulda savunur, başarılı olduğu takdirde "Doktor" unvanıyla mezun olabilirdi.

Okul tamamen ücretsiz olup, sadece mezun öğrenciler doktora risalelerini (mezuniyet tezlerini) kendi olanaklarıyla basacaklardır. Okuldan doktor unvanı ile mezun olanlar **Yargıç** olarak devlet hizmetinde görev alabilmekteydiler.

Doktora sınavında başarılı olamayanlar ile doktora risalelerini yazamayanlar veya bu risaleleri kabul edilmeyenler daha basit bir sınava girerek “lisansiyeye” diploması ile mezun olabirler ve ülkenin her yöresinde **Dava Vekili** olarak görev alabilirlerdi.

Hukuk Mektebi’nde 1874-1875 yıllarında başlanan eğitime 1877-1878 yılları arasında süren Osmanlı Rus savaşı nedeniyle ara verilir. Ara verilen eğitime 28 Ekim 1878 günü yeniden başlanır.

Yeniden eğitime başlayan okul ilk mezurlarını 1880 yılı Ekim ayında verir. Sınavları başarıyla verip mezun olarak “şahadatname” almaya hak kazanan Sadık Bey, Hırsto Foridi, Torozyan, Uncuyan, Zoryan, Bezzazyan, Bülbülyan Efendiler okulun ilk mezunlarıdır. Mezun olan öğrencilerden sadece Sadık Bey Müslüman’dır.

1881 öğrenim yılında altı öğrenci daha “lisansiyeye” unvanıyla mezun olurlar. 1881 yılında mezun olan öğrencilerin ise tamamı gayrimüslimdir.

1881 yılında Ohannes Karakaşyan isimli öğrenci “Ödünç” konulu tezini tamamlayarak jüri önünde savunmuş, başarılı olmuş ve kendisi ilk kez “Hukuk Doktoru” unvanını almıştır.¹⁹

Mezun olan Hukuk Mektebi öğrencilerini ilerleyen yıllarda farklı zaman birimlerinde İstanbul Barosu yönetimlerinde görmekteyiz.

Hukuk Mektebi’nin kurulduğu yıllarda Düstur ve Devlet Salnamesi’nde yer alan bilgilere göre eğitim verilen dersler şunlardır;²⁰

¹⁹ Koyuncu s.175

²⁰ Ekmeleddin İhsanoğlu, Darülfünun Osmanlı’da Kültürel Modernleşmenin Odağı, Has Matbaacılık 2010, 1. Cilt, s. 147

- Birinci Yıl : Hukuka Giriş, Mecelle (Fıkıh), Mukayeseli Roma Hukuku, Roma Müesseseleri (tarihi açıdan)
- İkinci yıl : İslam Hukuku (Usul-i Fıkıh), Mecelle, Mukayeseli Roma Hukuku, Osmanlı Ticaret Hukuku.
- Üçüncü Yıl : Mecelle, Usul-i Fıkıh, Mukayeseli Roma Hukuku, Mülki ve Ticari Davalar, Ceza Hukuku ve Muhakeme Usulü.
- Dördüncü Yıl : Mukayeseli Roma Hukuku, İdare Hukuku, Amme Hukuku (Yerli ve Yabancı), Ekonomi Politik (Tedbir-i Müdün)

1876-1877 döneminde Hukuk Mektebi'nde 61 öğrenci öğrenim görmekte iken Osmanlı-Rus savaşının çıkması, bu savaşın ülkenin mali yapısını sarsması ve acil tasarruf tedbirlerinin alınması gerekçe gösterilerek 1877-1878 öğrenim yılında okul kapatılır. Özellikle İstanbul Milletvekili Suludi Efendi'nin üstün ve ısrarlı çabaları ile okulun yeniden açılması yönünde teklif vermesi üzerine 1878 yılı Ekim ayında yeniden açılır.

Okula yeniden öğrenci toplayabilmek amacıyla Hukuk Mektebi Müdürü tarafından gazetelere ilanlar verilerek derslere ve sınavlara gelinmesi istenir. Gazetelerde yayınlanan ilanlarda;²¹ *"Hukuk Mektebi'nin kapanmadığı sinin-i sabıka misilli Mah-i haziranın ahırında şakirdanın icra olunacağı ve Suludi Efendi dahi isteği doğrultusunda her sabah derslerine ve imtihana gelebileceği gazetiniz vasıtasıyla ilan olunur."*

Vakit gazetesinde yer alan bir başka ilanda öğrencilerin; *"Mekteb-i Sultani derununda bulunan hukuk mektebinin yeniden açılmasına Maarif Nezaretince karar verildiği 16 Ekim pazartesi günü sabahı derslere başlanılacağı ve eski talebelerin ve yeni kayıt*

²¹ Koyuncu s. 174

yaptırarak olanların Galatasaray Mektebi kalemine müracaat etmesi” ilan olunur.

Hukuk Mektebi’nde 28 Ekim 1878 gününden itibaren eğitime yeniden başlamıştır.

17 Haziran 1880 Adliye Nezaretine Bağlı Yeni Bir Hukuk Mektebi Mekteb-i Hukuk-ı Şahane

1881 yılından sonra Darülfünun-ı Sultani içinde yer alan Hukuk Mektebi’nin çalışması, arzu edilen eğitimi vermemesi nedeniyle sona erer.

Maarif Meclisi’nde ve Şurayı Devlet’te yapılan görüşmeler ile Adliye Nezaretine bağlı bir hukuk mektebi açılması çalışmalarına başlanır ve bir nizamname hazırlanarak padişahın onayına sunulur. Mekteb-i Hukuk-ı Şahane isimli nizamnamenin yayınlanması ile adli makamların hukukçu ihtiyacı 1880 yılında Adliye Nezaretine bağlı Mekteb-i Hukuk-ı Şahane isminde kurulan bir okul tarafından karşılanmaya başlanır.

Okulun 1888 yılında Adliye Nezareti ile ilişkisi kesilerek Mekteb-i Hukuk-ı Şahane, Maarif Nezaretine bağlanmıştır.

Mekteb-i Hukuk-ı Şahane’nin her ne kadar Adliye Nezareti ile ilişkisi idari anlamda kesilmiş olsa da, okul 17 Haziran 1880 tarihinde Adliye Nezareti bahçesinde yaptırılan binada öğretime başlar.

Okul hakkında hazırlanan 35 maddelik Nizamnamede, okulun “*Kavanin-i Adliye ve Siyasiye-i Devlet-i Aliyye’nin Hukuka Müteallik Usul ve Furunun Talim ve Tedrisine Mahsus*” olduğu ve öğrenim süresinin üç yıl ve gündüzlü olduğu belirtilmektedir. Ancak 1885 yılından itibaren öğrenim süresi dört yıla çıkartılmıştır.

Okulun açılması için hazırlanan Nizamname’nin 35 maddelik düzenlemesinin sonunda özel bir madde yer alır.

Bu madde uyarınca Mekteb-i Hukuk-ı Şahane, Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitimi düzenleyen 1 Eylül 1969 tarihli **Maarif-i Umumiye Nizamnamesi**'nin 80 ve 81. maddelerinde belirtilen "Darülfünun-ı Osmanî Hukuk Şubesi" yerine geçici olarak açıldığı, yeniden bir düzenleme yapılınca oraya bağlanacağı belirtilmektedir.

Açılıştaki Sadrazam Kadri Paşa ile diğer devlet adamları hazır bulunmuş, açılış konuşmasını Adliye Nazırı Cevdet Paşa yapmış, Mabeyn İkinci Katibi Süreyya Paşa yaptığı konuşmada padişahın okulu himayesine aldığını belirtmiştir. Okulda ilk dersi Mecelle Muallimi yerine Adliye Nazırı Ahmet Cevdet Paşa verir. Okulun hocalarının tamamına yakını Türk olup, eğitim dili Türkçe olarak belirlenmiştir.

Adliye Nazırı Cevdet Paşa konuşmasında;

"Efendilerim, İlm-i hukukun lüzum faidesi ve bizim buna ne mer-tebe muhtaç olduğumuz malum ve müsellemdir. Dersaadette (İstanbul'da) bir hukuk mektebi açılması arzu olunuyordu. Divan-ı Ahkâm-ı Adliye'nin (Yüksek Mahkeme) teşkilinde bunun bir mer-tebe daha ehemmiyeti arttı. Efendiler, tahsil edeceğimiz ilmin kadri pek büyüktür. Biliyorsunuz ki hesap ve hendese (geometri) ve kimya gibi ulum-u akliyyeyi talim için peygamberler gelmedi ama kavanin-i şer'iyeyi (şeri kanunlar) telkin ve tebliği için peygamberler geldi. Bu babda başka delil iradına hecet görmem" sözleriyle hukuk eğitimi-nin ve okulun önemini vurgulamıştır.

Mekteb-i Hukuk-ı Şahane'nin ilk Hocaları

Ahmet Cevdet Paşa (Adliye Nazırı)	Hukuk Muhakemeleri Usulü
Münif Paşa (Maarif Nazırı)	Hukuka Giriş
Hasan Fehim Efendi (Nafia Nazırı)	Ticaret
Kostaki Efendi (Müdde-i Umumi)	Ceza Muhakemeleri Hukuku
İsmail Bey	Ceza Hukuku

Ömer Hilmi Efendi

Mecelle

Said Bey

Roma Tarihi ve Fransızca

Abdüserrattar Efendi

Arazi

Bu derslere daha sonra Hukuk Muhakemeleri Usulü, Muhakemeler Teşkilatı, Türkçe Edebiyat, Belagat ve Hitabet dersleri eklenmiştir.

Mekteb-i Hukuk-ı Şahane'de okutulan derslerin öğrenim yıllarına göre ve ders saatlerine göre dağılım şu şekildedir.

Mekteb-i Hukuk-ı Şahane'de Okutulan Dersler Haftalık Ders Saatleri

Birinci Yıl : Mecelle (4 saat), İktisat Maliye (3 saat), Hukuk-i Cezaiye (2 Saat), Hukuk-ı Düvel (2 saat), Hukuk-ı İdare (2 Saat), Hukuk-ı Esasiye (2 saat)

İkinci Yıl : Mecelle (5 saat), Usul-ı Cezaiye (4 Saat), Hukuk-ı Düvel (2 saat), Hukuk-ı İdare (2 saat), Hukuk-ı Cezaiye (2 saat) Ve-saya ve Feraiz (1saat)

Üçüncü yıl : Mecelle (5 saat), Usul-ı Fıkıh (3 saat), Usul-ı Hukukiye (2 Saat) Ticaret-i Berriye (2saat) Uhud (2 saat), Nikah (1 saat)

Dördüncü Yıl : Mecelle (3 saat), Usul-ı Fıkıh (2 saat), Sakk-ı Hukuk (2 saat), Ticaret-i Bahriye (2 saat), Hukuk-ı Arazi (1 saat), Hukuk-ı Evkaf (1 Saat), Sakk-ı Ceza (1 saat)

1878 tarihli Hukuk Mektebi Nizamnamesi uyarınca eğitim süresi üç yıl olarak belirlenmiştir. Okulun yönetimi bir müdür, bir müdür yardımcısı ve yeterli görevliden oluşmaktadır. Müdür Adliye Vekâletince atanır ve müdürün atanmasında padişahın buyruğu aranır.

Okula kabul için;

“Osmanlı tebaasında olmak, 18 yaşından aşağı bulunmamak, Osmanlı Lisani üzerine kıraat (konuşma) ve hitabete sahip olmak, mantık, coğrafya ve hesap bilmek, Osmanlı Tarihi ve ve genelden bilgisi olmak, iyi halk ve ashab-ı siret (iyi ahlaklı) olduklarına dair kabul gören ve güvenilir iki kişinin mühürlerini taşıyan kefaletnameyi taşıyor olmak” koşulları aranmaktaydı.

Yine Nizamname uyarınca Mekteb-i Hukuk-ı Şahane'den şahadetname ile mezun olanlar, nizamiye mahkemelerinde en az bir sene aza mülazemetinde (stajyer) görevlendirildikten sonra İstanbul veya diğer vilayetlerin “mehakim-i ibtidaiye” ilk derece mahkemelerinde görev alabileceklerdir. Dava Vekili (Avukat) olmak isteyenler, nizamiye mahkemelerinde bir sene staj gördükten sonra vekâlet ruhsatnamesini almaya hak kazanabileceklerdir.

Özellikle 34. madde, ancak Mekteb-i Hukuk-ı Şahane'den şahadetname ile mezun olanların dava vekilliği yapabileceklerini belirtmekle Osmanlı İmparatorluğu'nda dava vekilliği alanında önemli bir düzenlemedir.

Hukuk Mektebi Nizamnamesi'nin 32, 33 ve 35. maddeleri Mekteb-i Hukuk-ı Şahane'den mezun olacakların görevlendirilecekleri yerleri belirlemiştir.²²

Madde 32- Mektepten mezuniyet şahadetnamesini hamil olan talebe, nizamiyede lâakal bir sene aza mülâzimliğinde istihdam olunduktan sonra Dersaadet ve vilayet mehâkimi iptidaiyesi azalığında bulunmaya kesbi liyakat edecekler ve hidematı adliyede (adliye hizmetinde) bitedriç terakkiyata (yükselmeye) nail olacaklardır.

Madde 33- Mezuniyet şahadetnamesini alan talebeden dava

²² Av. Atilla Sav, Av. Musa Toprak, Türkiye'de Savunma Mesleğinin Gelişimi. Türkiye Barolar Birliği Yayınları-278. s. 47

vekâletinde bulunmak isteyenler, samiinden olarak mehakimi nizamiyede âlletevali bir sene devam eyledikleri halde vekâlet ruhsatnamesine müktehak olacaklardır.

Madde 34- Mektepten neşet etmiş olmadıkça hiç kimseye dava vekâleti için ruhsatname verilmeyecektir.

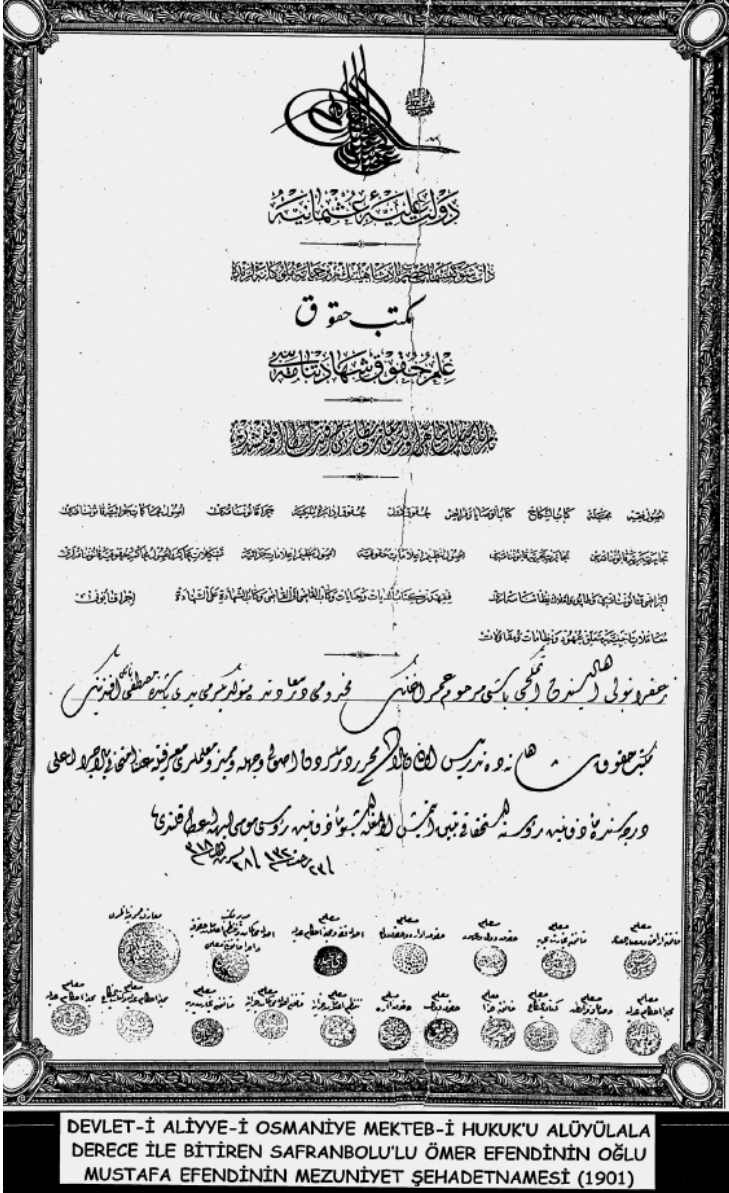
2.Abdülhamit'in Tahta Çıkışının 25. Yılında Yeni Bir Darülfünun Kurulması Çalışmaları ve Darülfünun-u Şahane Kurulması ve Açılışı 1 Eylül 1900

2.Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yılı nedeniyle Darülfünun'da köklü değişikliklerin yapılması, hatta yeniden bir Darülfünun kurulması çalışmalarına başlanır.

1900 yılı Mayıs ayında gündeme gelen yeni okulu kurma çalışmaları aynı yılın Ağustos ayında sonuçlanır. Padişah tarafından ve Padişahın emriyle yeni bir Darülfünun kurulduğu, öğrenimin gündüz olacağı ve adının "Darülfünun-u Şahane" olduğu belirtilir.

Darülfünun, önceki gerekçelerde olduğu gibi, devletin iyi idaresi için ihtiyaç duyulan nitelikli insan gücünü yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Burada eğitimi verilecek Ulum ve Fünun, (Bilim ve Fen) devlet idaresi açısından faydalı ve gerekli konuları içerecektir. Bu okuldan mezun olanlar devlete en faydalı olacakları görevlerde istihdam edileceklerdir. Esas itibariyle okulun yapılmasında Fransız Modeli tasarlanmaktadır.

Kurulacak Darülfünun-u Şahane'nin en önemli amacı, dağınık halde bulunan yüksekokulların modern bir anlayış ile tek çatı altında toplanmasını planlanlamaktır. Darülfünun'un modernleşmesinin ve tek çatı altında toplanmasının, Darülfünun'u daha güçlü kılacağı ve neticesinde ülkeye çok daha büyük yararlar sağlayacağı düşünülmüştür.

İstanbul Darülfünun Mekteb-i Hukuk Mezunu Mustafa Efendi'nin Alüyülala Mezuniyet Şehadetnamesi(1901) (Adil Giray Çelik Kişisel Arşivi)

14 Ağustos 1900 günü Darülfünun' u Şahane Nizamnamesi yayınlanır. (**Ek Belge - Darülfünun-ı Şahane Nizamnamesi-Ek Belge 3**)²³

2. Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yılına rastlayan 1 Eylül 1900 günü büyük bir törenle Darülfünun-u Şahane'nin açılışı gerçekleştirilir. Mekteb-i Mülkiye binasında yapılan açılış son derece görkemli olur ve başta İkdam gazetesi olmak üzere günlük gazetelerin tamamında haber olarak verilir. (İkdam 2 Eylül 1900 sayısı)

Törene Maarifi Umumiye Nazırı Zühdü Paşa'nın ayakta dinlenen konuşması ile başlanılmış, daha sonra salonda bulunan Mekteb-i Mülkiye öğrencileri alkışlarıyla "Padişahım Çok Yaşa" sloganları atmışlardır. Fatih Suresi konulu açılış dersini Darülfünun-u Şahane Ulum-ı Aliye-i Diniye Şubesi İlm-i Tefsir Muallimi Manastırlı Hakkı Efendi vermiştir.

Dersin bitiminde davetlilerin katılımı ile dualar edilmiş ve açılış töreni katılanlara dağıtılan limonatalar ile sona ermiştir.²⁴

Darülfünun-ı Şahane Nizamnamesi uyarınca kurulacak Darülfünun'da üç şube bulunmaktadır.

1. Ulum-u Aliye-i Diniye,
2. Ulum-u Riyaziye, Tabiye
3. Edebiyat,

Henüz mevcut olan Mekteb-i Hukuk ile Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye de Darülfünun-ı Şahane şubelerinden sayılmıştır.

Düzenleme ile belirlenen derslerin ancak Maarif-i Umumi Nezaret'i'nin uygun görmesiyle yürürlüğe konacağı belirtilir.

İkinci olarak, okula gireceklerin Galatasaray Lisesi ve Ticaret ve Darüşşafaka ile İstanbul ve il merkezlerinde bulunan

²³ Bölüm 3, İstanbul Darülfünun'a ve Mekteb-i Hukuka İlişkin Düzenlemeler

²⁴ İhsanoğlu 1. Cilt, s 191

liselerden diploma almış olup, adı geçen okulların diploma derecesi ölçüsünde bilgisi olduğunu sınavla ispat etmelerinin zorunluluk olduğu belirtilmektedir.

Darülfünun-u Şahane olarak kurulan yeni Darülfünun bünyesindeki Mekteb-i Hukuk-u Şahane, okulun tabii bir şubesi olarak kabul edilmiştir.

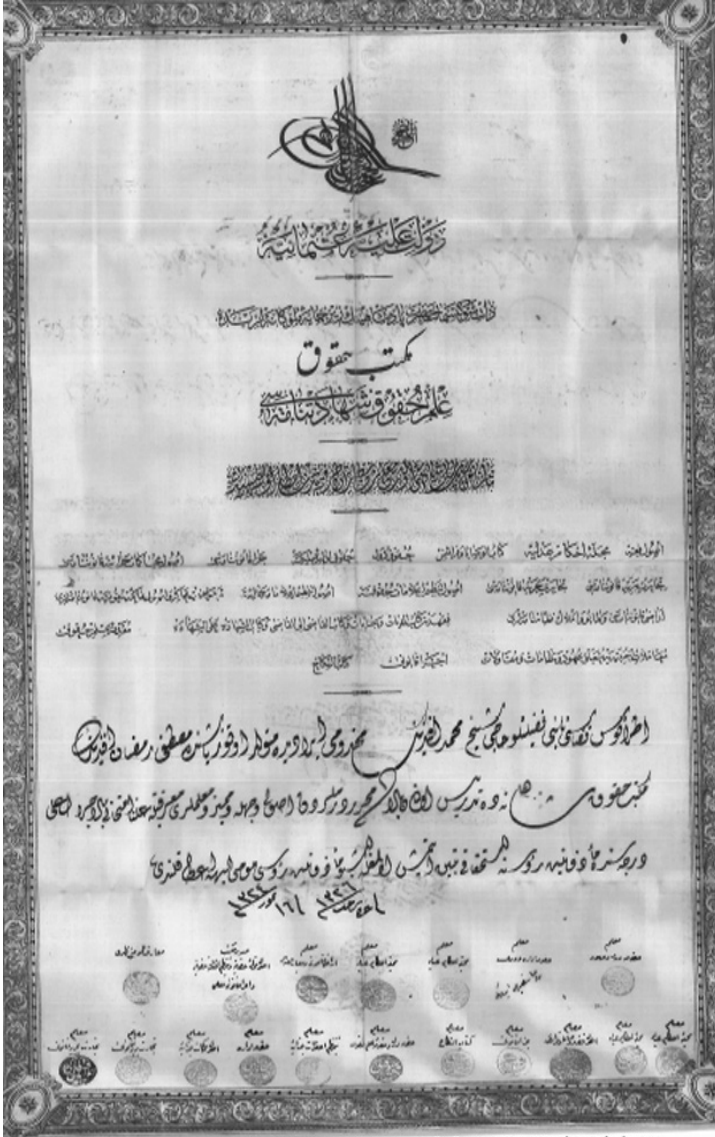
Mekteb-i Hukuk-u Şahane nin 1900-1901 yılları ilk öğrencileri: Hacı Mehmed Fahrettin Efendi, Mehmed Vehbi Efendi, Hasan Fehmi Efendi, Mustafa Efendi,²⁵ Osman Süreyya Efendi, Adil Efendi, Fuad Efendi, Mahmud Mahir Efendi, Ahmed Esad Sezai Efendi, Celal Efendi

Darülfünun-ı Şahane Nizamnamesi'nin 2. maddesinde Mekteb-i Hukuk ile birlikte Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de Darülfünun-ı Şahane şubelerinden sayılmaktadır.

Darülfünun-ı Osmani Hukuk Şubesi 1912 Mezunları
(Ekmeleddin İhsanoğlu "Darülfünun")

²⁵ Diplomanın aslı Adil Giray Çelik kişisel arşivinde bulunmaktadır.

İSTANBUL DARÜLFÜNUN MEKTEB-İ HUKUK'U ALÜYÜLALA DERECE İLE BİTİREN
HACI ŞEYH MEHMET EFENDİ OĞLU MUSTAFA RAMAZAN EFENDİ
MEZUNİYET ŞEHADETNAMESİ İPEK KÂĞIT 1907 (1324)

İstanbul Darülfünun Mekteb-i Hukuk Mezunu Mustafa Ramazan Efendi'nin
Alüyülalâ Mezuniyet Şehadetnamesi (Diploması) 1907
(Adil Giray Çelik Kişisel Arşivi)

9. maddesinde Darülfünun'un herhangi bir şubesine girmek isteyen öğrencilerin öncelikle 18 yaşını geçmiş olmaları, güzel ahlaklı, herhangi bir suç ile suçlanmış ve mahkûm olmamış bulunmaları şartı konulmuştur. Ayrıca okula kayıt yaptırmak isteyen öğrencilerin bulaşıcı hastalığı olmaması, Galatasaray Lisesi, Ticaret ve Darüşşafaka ile İstanbul ve il merkezlerinde bulunan liselerden diploma almış olmaları veya adı geçen mekteplerin diploma derecesinde ve düzeyinde bilgisi olduğunu sınav sonucu kanıtlamaları gerekmektedir.

10. maddesine göre Darülfünun Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'den ve Darülmualimin-i Aliye'den (Yüksek Öğretmen Okulu) diploma almış olanlar, istedikleri şubeye sınavsız kabul olunacaklardır.

21. maddesinde öğretim süresinin sonunda yapılacak mezuniyet sınavında ilk olarak okuduğu yıl derslerinden, ikinci olarak bulunduğu şubenin toplu derslerinden sözlü olarak sınav yapılacağı şartı yer alır. Sınavlar sonrası ayrıca sınava giren öğrenciler, bazı ilmi meseleler ve fenlere dair bir tez ve rapor hazırlayacaklardır.

1913 Meşrutiyetin İlanından Sonra Darülfünun'da Yapılan Düzenlemeler, Teşkilatı İlmiye Nizamnamesi

2. Meşrutiyet'in 23 Temmuz 1908'de ilanı ile Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm eğitim sisteminde ve bu sisteme uygun eğitimin planlanmasında ıslahat, yenilenme, düzeltme ve değişiklikler düşünülmüştür.

İstanbul Darülfünun, 2. Meşrutiyet'in ilanını takip eden günlerde 1908 yılı sonbaharında o güne kadar öğrenimini sürdürdüğü Mekteb-i Mülkiye binasından Vezneciler semtinde bulunan büyük ve görkemli bir binaya, Zeynep Hanım Konağı'na taşınır. Zeynep Hanım Konağı Darülfünun'un tarihsel sürecinde önemli bir yer tutar.

ZEYNEP HANIM KONAĞI²⁶

Zeynep Hanım
(Ekmeleddin İhsanoğlu “Darülfünun”)

Zeynep Hanım, Sultan Abdülaziz devri sadrazamlarından Yusuf Kamil Paşa'nın eşi ve Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kızıdır. Zeynep Kamil Hanım (1826-1886) Vezneciler semtinde inşa edilen üç katlı konağın yapımı aşamasında bizzat ilgilenmiştir. Bina 1903 yılında önceleri Müslüman kimse-siz çocukların eğitimi için kurulan Darü'l Hayr-ı Ali kurumuna bırakılmış, bu kurumun ortadan kaldırılmasından sonra 1909 yılında Darülfünun'a devredilmiştir.

16 Mart 1920 günü İstanbul'un İngilizler tarafından işgalinden hemen bir gün sonra 17 Mart 1920 günü işgal kuvvetlerinden

²⁶ Emre Dölen Türkiye Üni-versite Tarihi. Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Darülfünunu 1922-1933 İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 276 İstanbul. s.49

iki İngiliz Subay Darülfünun'a gelerek incelemelerde bulunur. İşgal kuvvetleri komutanlığı okuldaki yani Zeynep Hanım Konağı'ndaki mefruşat dışında kalan eşyaların 24 Mart 1920 gününe kadar boşaltılması için hazırladıkları yazıyı Darülfünun Emini Besim Ömer Paşa'ya tebliğ eder. Bu durum üzerine yapılan toplantı sonucu Rıza Tevfik ve Ali Kemal Beylerin oluşturacağı bir heyetle İtilaf devletleri temsilcileri ile Darülfünun'un işgalinin önlenmesi için görüşme yapılmasına karar verilir.

Yapılan görüşmelerden sonra İngilizler binanın yarısının işgaline karar verirler. 21 Mart Günü İngiliz subaylar gelerek kendilerine uygun odaları belirlerler.

Hukuk ve Fen Fakülteleri ile dershaneleri, öğrencilerin de yardımıyla toplanan eşyalarla birlikte Mektep-i Hukuk Konferans Salonu'na yerleştirilir. İşgal kuvvetleri tarafından binaya önce Müslüman Hintli askerler yerleşir. Hintli Müslüman askerlerin okulun müstahdemleri ve öğrencilerle iletişime geçmeleri üzerine onların yerine Mecazi Hintli askerler konur. İşgal kuvvetleri 25 Ağustos 1920 günü binayı terk ederek boşaltırlar.

Cumhuriyet devrinde Darülfünun, İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürüldüğünde kurulan Fen Fakültesi eğitime bu konakta devam etmiştir.

Cumhuriyetin ilanından sonra Zeynep Hanım'ın varisleri konağın kendilerine teslimi konusunda dava açmışlardır. Mevcut delillerle davanın aleyhe gittiğini öğrenen Darülfünun Hukuk Fakültesi müderrislerinden Ebülula Bey, Darülfünun Emini İsmail Hakkı Bey'i uyarmış, mevcut delillerle davanın aleyhe neticeleneceğini ve binanın Maarif Vekâletine devrine ilişkin bir belgenin varlığı gerektiğini bildirmiştir.

Darülfünun Emini İsmail Hakkı Bey önce durumu Maarif Vekâleti Hukuk Müşaviri Behram Bey'e bildirir. Bu görüşmelerden bir netice alamaz. Son olarak İstanbul Evkaf (Vakıflar)

Dairesi'ne gider orada bu konularla ilgilenen Müfettiş Sabir Bey'e durumu anlatır. Onun yardımıyla arşivler taranır ve Zeynep Hanım Konağı'nın Maarif Vekâletine devredildiğine ilişkin iradeyi kapsayan yazılı belge bulunur ve Zeynep Hanım Konağı Maarif Vekâleti adına tapuya tescil edilir.

Zeynep Hanım Konağı içine 1935 yılında rasathane açılmış, bina 28 Şubat 1942'de çıkan yangında tamamen yanmıştır.

Yangından sonra konağın yerine Sedat Hakkı Eldem ve Emin Onat tarafından yeni bir bina yapılmıştır. Konağın eski yerinde bugün İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakülteleri bulunmaktadır.

İstanbul Darülfünun'un Uzun Yıllar Eğitim Gördüğü Zeynep Hanım Konağı
(Ekmeleddin İhsanoğlu "Darülfünun")

İstanbul Darülfünun Vezneciler semtinde görkemli bir bina olan Zeynep Hanım Konağı'na taşınmıştır ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun yetersiz kalan tüm eğitim sisteminde, bu eğitimin planlanmasında köklü değişiklikler yapılmasını gerektiren yenilenme, düzeltme ve değişikliklere nasıl ve kim tarafından, hangi siyasi irade tarafından başlanılacaktır?

Yapılması düşünülen değişikliklere ve çalışmalara, kendisi de Darülfünun'da muallimlik yapan Maarif Nazırı (Milli Eğitim Bakanı) Emrullah Efendi'nin ilgi ve alakası ile 1910 yılında başlanır.

Maarif Nazırı Emrullah Efendi Mekteb-i Mülkiye'den Aliyyülâlâ derece ile mezun olmuştur. 1910 ile 1912 yılları arasında iki kez Maarif Nazırlığı yapar.

Meşrutiyetin Maarif Nazırı Emrullah Efendi Darülfünun'u, *"İlim ve marifetin yayılmasına ve ilerlemesine hizmet eden memleketin en büyük irfan müessesesi..."* olarak tanımlamıştır.

1912 Darülfünun Osmanli Hukuk Mezunları
(Ekmeleddin İhsanoğlu "Darülfünun")

Emrullah Efendi Darülfünun'un yapılanmasını;

1. Teşkilat-ı Esasiye (Asıl İdari Kadro),
2. Tedrisat ve Heyet-i Tedrîsiye (Eğitim ve Öğretim Kadrosu),
3. Sınavlar,

4. Kütüphane ve Labaratuar,
5. Umur-ı İnzibatiye olarak beş kısma ayırmıştır.

Yaklaşık üç yıl süren çalışmalar sonucu 1913 yılında 65 Maddelik Teşkilat-ı İlmiye Nizamnamesi yayınlanmıştır. **(Ek Belge -Teşkilat-ı İlmiye Nizamnamesi 1913-Ek Belge 4)**²⁷

Selanik, Konya, Bağdat ve Beyrut'ta Açılan Mekteb-i Hukuklar

1913 yılında Darülfünun, İstanbul Darülfünunu'nun Teşkilatı İlmiye'si ile yeniden düzenlenmiştir. İstanbul Darülfünun'un adını aldığı beş şubeli yapının içerisinde mevcut şubelerden birisi de "Ulum-ı Hukukiye Şubesi" olmuştur. Selanik, Konya, Bağdat ve Beyrut vilayetlerinde ayrıca hukuk mektepleri açılmış ve bu okullar İstanbul Darülfünunu'na bağlanmıştır. İstanbul dışında açılan Selanik, Beyrut, Bağdat ve Konya'da açılan hukuk mekteplerinin ömrü yaşanan yoğun savaşlar ve toprak kaybı nedeniyle çok kısa sürmüştür.

Selanik Hukuk Mektebi'nin 1907 yılında Selanik İdadi Binası'nda açılacağı, Hukuk Mektebi'ne yakın vilayetlerdeki sultani ve idadi okullarından mezun olacakların okulda eğitim görecekları ilan edilir.²⁸

Selanik Hukuk Mektebi Dersaadet (İstanbul) Mekteb-i Hukuk ders programına uygun olarak hazırlanmıştır. Selanik Hukuk Mektebi'nin ders programında Fransızca derslerin yer almadığı görülmektedir.

Selanik Hukuk Mektebi İkinci Balkan Savaşı sonunda 10 Ağustos 1913 tarihinde imzalanan Bükreş Anlaşması ile Yunanistan'a bırakılincaya kadar öğrenimine devam etmiştir.

²⁷ Bölüm 3, İstanbul Darülfünun'a ve Mekteb-i Hukuka İlişkin Düzenlemeler

²⁸ İhsanoğlu cilt 2, s. 656

Okulun mezunlarının ve öğrencilerinin bir kısmı daha sonra Selanik'i terk ederek İstanbul'a gelmişlerdir.

Selanik Hukuk Mektebi'nin açılmasından bir süre sonra Konya Hukuk Mektebi'nin öğrenime başlaması için uygun bir bina aranması çalışmaları başlamıştır. Uygun bina bulunması için Mevlana Dergâhı olan bir binanın kiralanması düşünülmüş, ancak daha sonra Konya İdadi Mektebi içerisinde bir bölüm hazırlanarak hukuk eğitimi derslerine bu okulun içerisinde başlanmıştır.²⁹

Eğitim süresi üç yıl olarak belirlenen okulun 1. sınıf ders programı Selanik Hukuk Mektebi ders programı ile benzerlikler ve ayrılıklar göstermektedir. Okulun 1. sınıfında İdare Hukuk ders programı bulunmamaktadır. Dersler açısından benzerlik ise bu okulda da Fransızca yabancı dil dersi bulunmamaktadır.

Birinci Dünya savaşında öğrencilerinin bir kısmının savaşa katılması ile okulun öğrenci sayısı düşmüş, Konya Hukuk Mektebi 15 Mart 1919 günü kapatılmıştır.

Darülfünun'a bağlı taşrada açılan üçüncü hukuk mektebinin öncelikle Doğu Anadolu, Suriye ve Irak bölgelerinin merkezi konumunda olan Halep şehrinde açılması düşünülmüştür.³⁰ Hatta okulun Halep şehrinde açılacağına ilişkin haberler çıkmasına karşın okul daha sonra ani bir kararla Bağdat şehrine açılmıştır.

Sabah gazetesinin 13 Aralık 1907 tarihli sayısında Halep'te bir hukuk mektebinin açılmasına karar verildiği belirtilmektedir.

Okul, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile bir müddet ka-

²⁹ İhsanoğlu cilt2, s. 660

³⁰ İhsanoğlu cilt 2, s 663

palı kalmıştır. Daha sonra Irak Devleti'nin kurulması ile Bağdat Hukuk Mektebi, 1958 yılında Bağdat Üniversitesi'ne dahil edilmiştir.

Selanik Hukuk Mektebi'nin kapanması ile Beyrut'ta yeni bir hukuk mektebi açılmasına karar verilir. Hukuk mektebi 15 Ekim 1913 günü Beyrut Sanayi Mektebi binasında açılır ve bir ay sonra öğrenime başlar.

Okula, Selanik İdadi Mektebi'nden ve İstanbul'da bulunan Hukuk Mektebi'nden çok sayıda öğrenci kayıt yaptırır.

Eğitim süresi dört yıl olarak belirlenen bu okul, Beyrut'un Osmanlı topraklarından koptuğu 1918 yılına kadar öğrenimine Türk muallimler tarafından verilen derslerle Türkçe ve Arapça olarak devam etmiştir.

Mekteb-i Hukuk'ta tıp, eczacılık ve dişçilik hariç Alman üniversitelerindeki kürsü sistemine benzer biçimde birbirine yakın konuları kapsayan derslerden "Ders Takımları" oluşturulmuştur.

1913 tarihli İstanbul Darülfünun Teşkilatı İlmiye Nizamnamesi'ne göre Hukukiye Şubesi şu takımlardan oluşmaktadır:

Hukuk Takımı :

1. Usul-i Muhakemat-ı Hukukiye
2. İcra
3. Sakk-ı Hukuk
4. Ticaret-i Berriye
5. Ticaret-i Bahriye

Ceza Takımı :

1. Hukuk-ı Ceza
2. Şerh-i Metn-i Kanun-ı Ceza
3. Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye
4. Sakk-ı Ceza

Hukuk-ı Düvel Takımı :

1. Hukuk-ı Umumiye-i Düvel
2. Hukuk-ı Hususiye-i Düvel
3. Uhud-ı Atika

Ulum-ı Fıkhiye Takımı :

1. Mecelle
2. Usul-ı Fıkıh
3. Nikah
4. Vesaya ve Feraiz
5. Hukuk-ı Tasarrufiye-i Arazi

Ulum-ı İdadiye ve İktisadiye Takımı:

1. Hukuk-ı Eseriye
2. Hukuk-ı İdare
3. İlm-i İktisat

Teşkilatı İlmiye Nizamnamesi'nin 4. maddesinde yaş sınırlaması 16 olarak belirlenmiştir. 16 yaşını tamamlamamış olanların okula kabul edilemeyeceği belirtilmiştir.

(Adil Giray Çelik Kişisel Arşivi)

5. maddede sınavların ne zaman ilan edileceği düzenlenirken, 6. maddede “*Sınava iştirak etmek isteyen efendiler...*” demek suretiyle aslında fiilen kadınların giremediği Darülfünun’a yapılan hukuki düzenlemeyle sadece “*efendiler-erkekler*”in girebileceği vurgulanmıştır.

6. maddenin devamında kayıt için gerekli belgeler sıralanmıştır;

Evvelen : Nüfus tezkiresi (Teb’a-yı ecnebiye den olanlar tayin-i hüviyetleri için pasaportlarını ibraz edecekler ve yahut memleketlerinin tüccar ve eşrafından veya hemşehrilerinin teşkil ettikleri cemiyetlerden veya şehbenderhanelerinden birer il-mühaber getireceklerdir.)

Saniyen	: İki nüsha mukavvaya yapışmamış fotoğrafı
Salisen	: Mekteb şahadetnamesi
Rabian	: Aşı şahadetnamesi
Hamisen	: İkametgâh ilmühaberi

53. maddede sınıf geçmek için aldıkları notların geçerli olduğu belirtilmiştir. Sadece Darülfünun Tıp Şubesi'nden aldıkları notlara göre değerleri belirtilmiş ise de daha sonraları diğer şubelerde de aynı değerlendirmeler yapılmıştır.

10-9	Aliyyü'l-a'la
8	A'la
7	Karib-i a'la
6-5	Vasat

Sınıf geçmek için geçerli not olarak 10 üzerinden 5 almanın yeterli olduğu 54. maddede düzenlenmiştir. Teşkilatı İlmiye Nizamnamesi'nin uygulaması uzun yıllar süren 59, 60, 61, 62. maddeleriyle, üss-i mizanı şeklinde sınavlarda bir not ortalaması yöntemi getirilmiştir. Bu sınav sistemine göre özellikle mezuniyet sınavlarına giren hukuk öğrencilerinin sınava girdikleri derslerden geçerli not almaları zorunlu olmaları birlikte, ayrıca tüm derslerin ortalamalarından da belirli bir not ortalamasını tutturmak zorunlulukları bulunmaktadır. Bu sınav yönteminin Cumhuriyet'in kurulmasından sonra da, 1950'li yıllara kadar devam ettiği bilinmektedir.

26 Nisan 1870 Darülmualimat (Hanım Öğretmen Okulu) Açılması ve Hanım Öğrencilerin Darülfünun'da Eğitim Görmeleri, İnas (Kız) Darülfünun

1861 Kız Rüştüyelerinin Açılması ile Kadınların Eğitim ve Öğretimlerine Başlanması

Kadın öğrencilerin öğrenim görebilmeleri hususu 1839 Tanzimat Fermanı'ndan sonra 19. yüzyılın ikinci yarısı ile başlamıştır. Osman Ergin ilk kız rüştüyesinin (kız ortaokulu) açılmasının 1858 tarihli Maarif Vekilliğinin Sadaret'e yazdığı teskereden öğrenildiğini belirtir.³¹

Kız rüştüyelerinin açılmasına kadar sıbyan mekteplerinde kız ve erkek çocukları bir arada okuyabilmekteydiler. Sıbyan mekteplerinde sadece elifbâ, Kuran, ilmihal, tecvid, Türkçe, muhtasar "ahlâk-ı memdûha" risâleleri okutuluyor, lugat, sü-lüs ve nesih yazılar öğretiliyordu.³² Kızlar kız rüştüyelerinin açılmasına kadar biraz Kuran okurlar ve namazda okunacak sureleri ve duaları ezberlerdi.

Kız çocuklarının okutulması maksadıyla kız rüştüyelerinin açıldığı hükümet tarafından 1861 yılında gazetelere verilen bir ilan ile anlaşılır. Bu ilanda, "Okuyup yazmanın erkek ve kadınlar için elzem olup geçinmek için ağır işler gören erkeklerin ev işlerinde rahat etmeleri ancak kadınların dahi din ve dünyalarını bilerek kocalarının emirlerine itaat etmeleriyle ve istemediklerini yapmaktan sakınmalarıyla ve iffetlerini koruyup kanaat ehli olmalarıyla mümkün olacaktır" denilmektedir.

1859 yılında Sultanahmet'te bulunan Cevri Usta Mektebi, kız rüştüyesi haline getirilerek kızlara özgü eğitim verilmesine başlanır.³³

³¹ Osman Ergin. Türk Maarif Tarihi 1977 1-2. Cilt s 457

³² Cahit Baltacı İslam Ansiklopedisi cilt 29 s 7

³³ Yahya Akyüz, "Osmanlı Döneminde Kızların Eğitimi ve Öğretmen Faika Ünlüer'in Yetiştirilmesi ve Meslek Hayatı" Sayı 143, Temmuz-Ağustos-Eylül 1999, s.12-13

İlk kız rüştiyeleri açılmış olmasına karşın bunlara eğitim verecek kadın muallimler bulunamamıştır. Bu okullarda sadece nakış dersini verebilecek kadın muallimler bulunabilmiştir. Daha sonraları kadın muallimlerin bulunamaması nedeniyle bazı dersler erkek muallimler tarafından verilmiştir.

Kız rüştiyelerin açılmasını 1870 yılında Darülmuallimat'ın (Hanım Öğretmen Okulu) açılması ve 1878 tarihinde Üsküdar Kız Sanayi Mektebi'nin açılması takip eder.

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra Darülmuallimat ile birlikte hanımlar için açılmış okulların sayıları 10'a çıkmıştır.

1878 yılı itibariyle hanımların devam ettikleri 10 kız rüştiyesi ile bu okulların dört sınıfında öğrenim gören öğrenci ve muallim sayıları şöyledir:³⁴

Darülmuallimat tüm sınıflarında 46 öğrenci, 10 muallim ve hademe,

Sultanahmet Rüştiyesi tüm sınıflarda 30 öğrenci, 7 muallim ve hademe,

İbrahimpaşa Rüştiyesi tüm sınıflarda 20 öğrenci, 4 muallim ve hademe,

Şehzade Rüştiyesi tüm sınıflarda 22 öğrenci, 7 muallim ve hademe

Fatih Rüştiyesi tüm sınıflarda 33 öğrenci, 7 muallim ve hademe,

Aksaray Rüştiyesi tüm sınıflarda 29 öğrenci, 7 muallim ve hademe,

Altay Rüştiyesi tüm sınıflarda 29 öğrenci, 4 muallim ve hademe,

³⁴ Ergin 1-2 cilt s. 459

Beşiktaş Rüştüyesi tüm sınıflarda 33 öğrenci, 6 muallim ve hademe,

Üsküdar Rüştüyesi tüm sınıflarda 28 öğrenci, 6 muallim ve hademe,

Üsküdar Gülfem Rüştüyesi tüm sınıflarda 24 öğrenci, 3 muallim ve hademe.

1878 yılı itibariyle yaklaşık 715.000 nüfusu olan İstanbul'daki 10 kız rüştüyesinde toplam 284 hanım öğrenci eğitim görmektedir.

Darülmualimat, 1 Eylül 1869 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim sistemini düzenleyecek olan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin 68-78. maddeleri uyarınca kurulmuştur. Darülmualimat, Ayasofya semtinde 26 Nisan 1870 günü Maarif Nazırı Servet Paşa'nın konağında, 45 hanım öğrenci ve üçü erkek, ikisi yabancı nakış ve resim hocası olan üç kadın muallim olmak üzere toplam altı muallim ile öğrenime başlar. Okul 1908'deki 2. Meşrutiyet'in ilanına kadar eğitimini yatılı olarak sürdürmüştür.

Osmanlı da bu dönemde öğretmen okulu öğrenimi veren Darülmualimin (Erkek Öğretmen Okulu) ile Darülmualimat (Kız Öğretmen Okulu) bulunmaktadır. Ayrıca yine aynı dönemde Maarif örgütüne müfettiş yetiştirmek üzere Darülmualimin-i Aliye (Erkek Yüksek Öğretmen Okulu) ile Darülmualimat-ı Aliye (Kız Yüksek Öğretmen Okulu) açılır. 1870 yılında öğrenime başlayan Darülmualimat'a 1880 yılında Fatma Zehra Hanım okul müdürü olur.³⁵ 1881 yılında yapılan törende yine okul tarihinde ilk kez bir kadın konuşma yapar. 1882-1883 öğrenim yılında sıbyan şubesindeki 4 öğretmenin tümü, rüştüye şubesindeki 7 öğretmenin üçü kadındır.

³⁵ GÜLDAL OKUDUCU, Osmanlıdan Cumhuriyet'e Türk Kadınının Kısa Tarihi, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014, s. 135

Darülmuallimat'da başlangıçta görülen derslerin bir bölümü Darülfünun ile ortak olmasına karşın 1911 yılında her ikisi ayrı birer okul durumuna getirilir.

Darülmuallimin-i Aliye (Erkek Yüksek Öğretmen Okulu) ilerleyen yıllarda, 1914 yılında Darülfünun'a devredilir.

Hanım öğrencilerin Darülfünun'da eğitim görebilmesi İnas Darülfünun'u (Kız Mektebi) kurulması görüşü 2. Meşrutiyet'in ilanından itibaren ancak gündeme gelebilmiştir. 1908 yılında Seniha Nezahat isminde bir hanım, "Hanımlara Mahsus Bir Darülfünun" isminde bir makale yayınlamıştır. Makalede, hanımlara basit sağlık bilgileri, ev idaresi ve ekonomi konularında Darülfünun'da eğitim verilebilmesi öngörülmüştür.

1 Eylül 1869 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitimi düzenleyen Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde aslında öğrenciler arasında din, mezhep, ırk ve tabiiyet olarak hanımların farklı bir statüde eğitim almalarına ilişkin özel bir düzenleme yapılmamıştır. Hatta 21 Ekim 1919 günü yürürlüğü giren Darülfünun-u Osmani Nizamnamesi'nde de hanım öğrenciler için ayrı bir düzenleme yapılmamıştır.

Özellikle Ekmeleddin İhsanoğlu, "Darülfünun: Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı" isimli kitabında, "İnas Darülfünun'un fülen mevcut olduğu dönemde yürürlüğe giren Darülfünun'u Osmani Nizamnamesi'nde hanım öğrencileri ayrı statüde ele alan bir madde bulunmadığı" ve "hanımların Darülfünun'da eğitim görmeleri ile ilgili hukuki bir engel olmadığı"ni belirtmektedir.

Ancak aynı paragrafın devamında ise İhsanoğlu, "Darülfünun'da hanımlara mahsus bir mekân tesisi meselesinin toplumun geleneklerine bağlılığı bakımından hassas bir durum teşkil ettiği açıktır"³⁶ diyerek Darülfünun'la ilgili düzenlemelerde ha-

³⁶ İhsanoğlu Cilt 1, s. 268

nımların eğitim görmeleri hususunda bir kısıtlamanın olmadığı ancak hassas bir durum olduğunu belirtmektedir.

Hâlbuki 1913 yılında yayınlanan İstanbul Darülfünunu'nun Teşkilat-ı İlmiyesi'nin 6. maddesinde, "*Madde-6: Kabul imtihanına iştirak etmek isteyen efendiler yirmi beş gün zarfında şüabat idarelerine müracaatla...*" denilmek suretiyle kabul sınavına girebilecek olanların dahi sadece erkekler ile sınırlandırıldığı görülmektedir.

1900'lü yıllarla birlikte Osmanlı basınında kadınların eğitim görmelerine ilişkin Tanin gazetesi ile Volkan dergisinde özellikle kadınların lehte ve aleyhte yazıları yayımlanmaya başlamıştır.

Halide Salih, Tanin gazetesinde, "*Beşiği Sallayan El Dünyaya Hükmeder*" başlığı ile 24 Temmuz 1324 tarihli kadınların erkekler gibi eğitim görebilmelerine ilişkin bir yazı yazar. Yazıda,³⁷ "*Toplumun ayakta tutan terbiye, vicdan ve ahlakıdır. Bu terbiyeyi kimler verir? Kadınlar. Fakat biz, kadınları bırakarak bunu yapamayız.*

Erkekler kendileri de toplumda iyi yerde olmak için kadınlara muhtaçtırlar.

Kadınlar erkeklerden ayrı bir topluluktur diye onları kenarda bırakamayız. Onlarda öğrenmek istiyorlar. Kadınlara çok tahsile gerek yok diyerek onları zorla engellemek neye yarar.

Artık kadınlar ilim öğrenip doktor olup da ne yapacak, yemek pişirsinler denilecek zaman geçti.

Aldıkları ilimler hayatlarında verecekleri tüm kararlarda etkilidir, kocalarına tesir etmelerinde, çocuk terbiye etmelerinde görülür ve görülüyor da.

³⁷ Halide Edip Adıvar'ın Halide Salih Müstearı ile 24 Temmuz 1906 Tanin Gazetesi'nde yazdığı yazı.

Amerika ve İngiliz kadınlarının erkekler kadar büyük ilimler öğrenmeleri onların iyi ev kadını olmalarını engelliyor mu? Hayır.

Biz okul isteriz, size arkadaş olmak, anne olmak, sizin işlerinizi paylaşmak isteriz. Sizinle beraber bu yokuşu çıkmak isteriz.

Biz onlara her zaman yardım edelim ancak bizi kendilerinden ayırmassınlar, bize ciddi bir tahsil ve terbiye versinler.

Levha işleyecek, bir iki şiir ezberleyecek zaman değildir. Bizi rafta koyup bakılacak, evlerde işlerinizi yapacak hizmetçiler olarak görmeyin.

Düşünür, güçlü, iradeli, sorumlu erkekler yetiştirmek için düşünür, güçlü, iradeli, sorumlu kadınlar olmak isteriz.

Her toplumda Osmanlı gibi ailelerden oluşmuştur ve aileler iki güçten oluşur. Erkek ve kadın. Erkekler bu milleti adam edecek, fakat erkekleri de bu kadınlar adam edecek."

Müfide Ferit, Tanin gazetesinde "Kadınların Fikri Teşebbüsü" başlığı ile 18 Ağustos 1324 tarihli aynı doğrultu da yazdığı yazıda,³⁸ "Osmanlı dünyası eşitliğe muhtaçtır. Hanımlarımızın hedefi bilgili olmaktır, zira eğitilmiş eşler, kocalarının görevlerine iştirak ederek onların işlerini hafifletir. Anneler eğitilmiş olursa, çocuklarına iyi bir terbiye vererek, çalışkan vatanını seven evlatlar yetiştirirler.

Bir filozof der ki; cemiyetin ilerlemesini sağlayan kadınlardır. Maarifi vekâletinden istediğimiz budur. Eğitimden sonra muhtaç olduğumuz kadınların hürriyetidir" diyerek kadınların eğitiminin Osmanlı toplumsal yaşamındaki potansiyel eğitici rolünün çeşitliliğine işaret eder.

Fatma Saide, Volkan dergisinde "Valide ve Hanım Teyzelele" başlığı ile kadınların görevinin terbiye ve güzel ahlaklı çocuk yetiştirmek olduğu görüşünü içeren 23 Ocak 1907 tarihli

³⁸ Müfide Ferit, Tanin Gazetesi 7 Ekim 1906 s. 2.

yazısında,³⁹ “Kız evlatların ahlâklarının bozulmasının, insanlara yapacakları hizmetlerden mahrum olmalarının sebebi nedir? Desek şüphe yok ki, siz annelerin ihmalkârlığıdır. Çocuklarınızı eğitmek, terbiye ve güzel ahlaklı yapmak size farzdır.

O kızlarla gezmelerini yasaklamakla birlikte, yanınızda çarşıya pazara götürdüğünüzde yüzü, gözü, yolları açık olmasın. Yarın aile olacakları için daha şimdiden, yemek nasıl pişirilir, dikiş nasıl diki-
 lir, kocaya nasıl itaat edilir bunlar öğretilmelidir. Bir söküük dilmesi-
 ni, entari biçmesini, iki türlü yemek yapmasını öğrenemeyen ailede mutluluk olmaz.

Erkekler, kadınlardan kadınlıktan başka bir şey istemezler. Musiki, saz bunlar ikinci hatta üçüncü derecede kalır. Öncelikle çocuğu terbiye gelir” diye yazar.

1913 yılında Maarif Nazırı Şükrü Bey’in göreve gelmesi ile (Maarif Nazırı Şükrü Bey 1913-1917 yılları arasında görev yapmıştır) kızlar için üniversitede eğitim koşulları yoğun bir biçimde gündeme gelmiş ve çalışmalara başlanılmıştır. Süleymanpaşazade Sami ile İsmayıl Hakkı Beyler Darülfünun’da “Hanımlara Mahsus Serbest Dersler” verilmesini teklif ederler. Bu bilgi Servet-i Fünun’un 12 Şubat 1914 tarihli sayısında yayınlanır.⁴⁰

Yine Servet-i Fünun’un aynı günlü bir haberinde “kız öğrenciler Darülfünun’un bütün fakültelerinde erkek öğrencilerle birlikte eşit haklara öğrenim görebileceklerdir” denilmektedir. Bu amaçla 7 Şubat 1914 günü Zeynep Hanım Konağı Konferans Salonu’nda 200 hanım ile eğitime başlanır. Konferans yöntemiyle verilen eğitim her gün değişiklik göstermiştir. Çoğunlukla Darülfünun hocaları tarafından ve haftada dört gün, pazartesi, çarşamba, perşembe ve cumartesi günleri, günde 2

³⁹ Fatma Saide, Volkan Drgisi 11. sayı, 23 Ocak 1907 Çarşamba s.2.

⁴⁰ M. Tahir Hatipoğlu Türkiye Üniversite Tarihi. Selvi Yayınevi Ankara 2000, s. 59

saat süren konferans biçiminde derslerin verildiği okulda hanımlara ait özel bir sınıf açılmıştır.

Konferansların en önemlilerinden birisi Hukuk-ı Nisvan (Kadın Hukuku) adlı derstir.

Konferansları izleyen hanımların sayısı zaman zaman 500-600'e kadar ulaşmıştır.

Dersler genelde konferans şeklinde yapılmıştır. Bu derslerden en dikkati çekenler ve ilgi görenleri;⁴¹

Kız Sanayi Mektebi Müdiresi Matmazel Kofmayer'in verdiği Fenn-i Terbiye (Pedagoji), Darülfünun Hocalarından Mahmut Esat Efendi'nin verdiği Hukuk-ı Nisvan (Kadın Hukuku), Besim Ömer Paşa'nın verdiği Umumi Hıfzısıhha (Genel Sağlık Koruma), İlk Tebabet, Kadın Hıfzısıhhası (Kadın Sağlığı), Salih Zeki Bey'in verdiği Heyet (Astronomi), Gelenbevizade Said Bey'in verdiği Malumat-ı Fenniye (Fen Bilgisi) dersleridir.

Selim Sırrı Bey, İhsan Şerif Bey, İsmail Hakkı Beyler de İnas Darülfünun'da dersler vermek üzere görevlendirilirler.

Ayrıca Riyaziye (Matematik), Fizik, Fenni Malumat (Teknik Bilgiler), Tarih, Terbiye-i Bedeniye (Beden eğitimi), Ev İdaresi ve El İşleri gibi konularda da eğitim verilmiştir.

Darülmualimat mezunu kızlar, hanımlara özel serbest derslerin oluşturduğu öğrenim ve eğitim ortamından yararlanarak Maarif Nezaretine başvurarak kendilerine bir yükseköğrenim kurulması olanağı verebilecek İnas Darülfünun (Hanım Üniversitesi) kurulması taleplerini iletirler.

20. yüzyılın başlarında Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan son savaşlar üretimde yer alan insan gücünü büyük ölçüde etkilemiş, savaşlarda yitirilen öncelikli erkek nüfusu ile bed-

⁴¹ İhsanoğlu Cilt 1, s 269

nen iş gücünde ve memur sayılarında büyük azalma meydana gelmiştir. İş gücünde oluşan boşluğu kadınlar doldurmaya başlamıştır. Resmî dairelerde, postanelerde çarşafı kadınlar çalışmaya başlamıştır.

Bir Dönem Darülfünun'da Medeniyet Tarihi Dersleri Veren Yahya Kemal Bey (Beyatlı) Darülfünun Öğrencileriyle Birlikte (Ekmeleddin İhsanoğlu "Darülfünun")

Zaman içerisinde Kız İdadileri (Kız Liseleri) ile Darülmualli-mat'ların artan kadın öğretmen gereksinimleri göz önüne alınarak **İnas Darülfünun (Kız Üniversitesi)** ismiyle bir üniversite kurulmasına karar verilir.

12 Eylül 1914 günü, İnas Darülfünun adıyla Zeynep Hanım Konağı'nın girişe göre sağ tarafında öğrenime başlanmış olduğu, Maarif Nezareti tarafından açıldığı ve öğrenci kabulü basın yoluyla halka duyurmuştur.

Duyuruda İnas Darülfünun'na yaşları 16 ile 25 yaş arasında kız idadi mektepleri ve kız darülmualliminden şahadetname (diploma) almış olanlar, bu seviyede okullardan mezun olanlar veya özel eğitim görmüş olanların sınavda başarılı oldukları takdirde kayıt yaptırabilecekleri belirtilmiştir.

Osmanlı da ismi İnas (Kız) Darülfünun olarak geçen okulun ilk öğrencilerini, İnas (kız) İdadi mezunları ile İstanbul Kız Muallim Mektebi'nin (Darülmuallimat) parasız yatılı olarak öğrenim gören öğrencileri oluşturmuştur.

Öğrenim süresi üç yıl olan İnas Darülfünun'da Tabiiyat ve Riyaziyat (Fen ve Matematik) olmak üzere iki şubede eğitim ve öğrenim başlamıştır. Her ne kadar Darülfünun'un bütün fakültelerinin hanım öğrencilere açık olacağı belirtilmiş olsa da, sadece iki şubeye Tabiiyat ve Riyaziyat fakültelerine kadın öğrenci kabul edilmiştir. Tıp ve Hukuk Fakülteleri özellikle uygulamanın dışında bırakılmıştır.

1915-1916 yılında Riyaziyat ve Tabiiyat şubelerine Edebiyat Şubesi eklenmiştir. Edebiyat şubesinin eklenmesi ile hanım öğrencilerin gidebilecekleri fakülte sayısı üçe çıkmıştır.

İnas Darülfünun'un 12 Eylül 1914 günü resmen açılması ile Riyaziyat, Tabiiyat ve Edebiyat şubelerinde şu dersler verilmiştir.

İnas Darülfünun Öğrencileri Edebiyat Fakültesi Hocaları İle Birlikte (18 Mart 1920)
Ortada 7. sırada Oturan Darülfünun Emni Besim Ömer Paşa'dır.
(Emre Dölen "Türkiye Üniversite Tarihi")

İnas Darülfünun'un Şubeleri ve Eğitim Verilen Dersler;

Edebiyat Şubesi

Türk Edebiyatı, Hususi Kitabet (Resmi ve Özel Yazışma), Osmanlı Tarihi, Umumi Tarih, Coğrafya, Etnografya, Edebiyat Tarihi, Sanayi Tarihi, İctimai İlişkiler (Sosyal Bilimler), İktisat Dersleri.

Riyaziyat Şubesi

Müsellesat (Trigonometri), Hesab-ı Ali (Yüksek Matematik), Cebr-i Ali (Cebir), Fizik, Hendese (Geometri), Cebr-i Ala (Yüksek Cebir), Hey-et-i Riyaziye (Matematiksel Astronomi), Tahlili Hendese (Analitik Geometri), Mihanik (Mekanik) dersleri.

Tabiiyat Şubesi

Kimya Tatbikatı (Kimya Uygulaması), Nebatat (Botanik), Madeni Kimya (Anorganik Kimya), Fizik, Hıfzıfıshha (Sağlık Koruma), Tabakat (Jeoloji), Hayvanat (Zooloji), Müsellasat (Trigonometri), Tahlili Kimya (Analitik Kimya), Sınai Kimya, Uzvi Kimya (Organik Kimya), Teşrih (Anatomi), Heyet-i Tabiye dersleri.

Bu derslerin yanında her şubede Felsefe, Terbiye (Pedagoji) ve Cari Kanunlar (Yürürlükteki Yasalar) ortak eğitim verilen dersler olmuştur.

Meşrutiyetin ilanı sürecinde Osmanlı'da kadınların yükseköğrenim alabilme olanağının tartışılmaya başlanması ve sonucunda İnas Darülfünun'un kurulması, Osmanlı basını ve kamuoyunda olumlu karşılanmıştır.

Servet-i Fünun yazarlarından Mahmut Sadık, 8 Şubat 1914 tarihli yazısında bazı tereddüt ve korkular olmakla birlikte okulun hanımlara açılmasını Osmanlı içtimai hayatı için iyi bir başlangıç olarak belirtmiş, ancak fazla hayale kapılmamak

gerektiğini, bir odanın kadın öğrencilere açılmasının bütün hanımların yükseköğrenim görebileceği anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir.

Asitaneli Fatma Bahriye Hanım, İnas Darülfünun Riyaziyet Şubesi'ne 9 Teşrinisani 1331'de (23 Kasım 1915) kaydolmuş ve 2 Temmuz 1334 (2 Temmuz 1918) günü mezun olarak icazetnamesini almıştır.⁴²

İcazetnamede geçen, “İsbat-ı liyakat ve inas mekatib-i sultaniyesinde (Kız liseleri) muallimlik eylemeye iktisab-ı ehliyet eylemekle iş bu icazetname ita kılındı” ifadesinden İnas Darülfünun'dan mezun olanların İnas Sultanilerinde (kız liselerinde) öğretmenlik yapmaya hak kazandıkları anlaşılmaktadır. Bir anlamda İnas Darülfünun'dan mezun olanların çalışma alanları İnas Sultaniler ile sınırlı tutulmaktadır.

Okulun öğretim kadrosu bir müdür, ayrıca bir müdire, bir kâtip, bir inzibat memuru ve beş hademeden oluşmaktadır. Okulun müdürlüğüne Mehmed Ali Nazima Bey, müdür yardımcılığına Zahiye Hanım atanmıştır. Hanım öğrencilerin dersaneleri ayrı olmakla birlikte yine de erkek öğrenciler ile aynı giriş kapısı ve aynı merdivenleri kullanmışlardır.

Okulda kadın ve erkek öğrencilerin son derece sınırlı olan birlikteliklerine ve hatta karşılaşmalarına dahi tutucu çevreler çok büyük tepki göstermiştir.

Tutucu çevrelerin İnas Darülfünun'un kadın ve erkeklerin aynı binada, aynı kapı ve merdivenleri kullanarak eğitim yapmalarına gösterdikleri yoğun tepki üzerine İnas Darülfünun bir süre Cağaloğlu'nda bulunan Darülmuallim binasına taşınmıştır. Ancak 1918 yılında Alman Muallimlerin ülkelerine dönmeleri üzerine bazı dersaneler kapatılmış, Darülmuallim

⁴² İhsanoğlu Cilt 1, s. 271

binasında öğrenim gören hanım öğrenciler yeniden Zeynep Hanım konağına geri dönmüş ve erkek öğrencilerden ayrı olarak ve öğleden sonraları olmak üzere yeniden eğitime başlamıştır.

Gazetelerde yer alan haberlerde kız öğrencilerin dersleri ilgiyle takip ettikleri, derslerde tuttıkları notları temize çektikleri, erkek öğrencilere nazaran gerekli ders kitaplarını önceden çalışarak zamanında derslere hazırlandıkları, derslerde diğer sınıflarda eğitim gören erkeklere nazaran çok daha başarılı oldukları belirtilmektedir. Kadınların eğitim görmeleri sürecinde batı yanlısı Osmanlı basınının ağırlıklı olarak bu eğitimi desteklediğini görmekteyiz. Nitekim Tanin gazetesinde çıkan bir haberde hanım öğrencilerin, *“Felsefe derslerinde talibat (kız öğrenciler) en müşkül sorunlara akıl erdirebilmektedir. Ara sıra tertip edilen müzakere saatlerinde verdikleri cevaplar umumiyet itibarıyla ezbercilik etmedikleri ve dersi layıkıyla anlayabildiklerini göstermektedir”* denilmiştir.

1917 yılında İnas Darülfünun ilk mezunlarını vermiştir. Edebiyat Şubesi'nden 7, Riyaziyat Şubesi'nden 3, Tabiiyat Şubesi'nden 8 olmak üzere toplam 18 hanım öğrenci mezun olmuştur. İnas Darülfünun'un ilk mezunlarına Maarif Nazırı Şükrü Bey tarafından birer altın kalem ile *“İlk İnas Darülfünun Mezunu”* yazılı altın plaket ve birer değerli defter hediye edilmiştir.

İlk mezunlardan Lamia, Aliye, Adalet, Meliha, Seniha, ve Şaziment Hanımlar İstanbul'da bulunan İnas İdadi ve Sultanileri'ne diğerleri ise taşra Darülmualimlikleri'ne atanmışlardır.

İnas Darülfünun'da 1914 yılında 21, 1915 yılında 20, 1917 yılında 41 öğrenci öğrenim görmüştür. 1914-1917 yılları arası kayıt yaptıran toplam 82 öğrenciden sadece 52'si mezun olabilmıştır.

İnas Darülfünun'dan mezun olanlar 1918 yılında "İnas Darülfünunu Mezuneleri Cemiyeti" ismi altında bir cemiyet kurma girişiminde bulunurlar. Darülfünun da kadın erkek ayrımı yapılmadan tek çatı altında toplamayı amaç edinen bu cemiyet kurma girişimleri sonuçsuz kalır.

1914 İnas (Kız) Darülfünun İle Zükur (Erkek) Daülfünun'da Ayrı Öğrenim Gören Öğrencilerin Tek Bir Sınıfta Birleştirilmesi Çabaları

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1914-1919 arasında yaşadığı korkunç savaşlar İmparatorluk bütçesini zayıflatmış, birçok alanda zorunlu tasarruf önlemlerine başlanılmıştır. Kültür Bakanlığı Yayınları'ndan Mehmet Temel'in 1998 de yayınlanan "İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu" isimli kitabında 1914-1919 yılları arasında İstanbul'da temel ihtiyaç maddeleri fiyatlarının % 1350 oranında arttığı belirtilmektedir. Aynı dönemde memur maaşlarındaki artışın ise sadece %50 oranında olduğu belirtilmektedir.

Bu arada İnas (kız) Darülfünun ile Zükur (erkek) Darülfünun'un birleştirilmesi konusunda kamuoyunda olumlu görüşler yazılmaya ve dile getirilmeye başlanmıştır.

Maarif Nazırı Ali Kemal Bey, tutucu çevrelerin tepkilerinden çekindiğinden özellikle hazinenin ve bütçenin durumunu gerekçe göstererek ve hazineye tasarruf sağlamak amacıyla İnas (kız) Darülfünun ile Zükur (erkek) Darülfünun'un birleştirilmesi çalışmalarına başlamıştır.

Her iki okulun birleştirilmesine destek niteliğindeki yazı Muallim mecmuasının 15 Eylül 1918 tarihli 20. sayısında, "Bir tek Darülfünun'u idare edecek müderris ve muallim bulmakta müşkülât çekilirken iki Darülfünun'u yaşatacak müderrisleri nereden bulacağız? Huzur-i İlmide kadınlık ve erkeklik yoktur. İlim ve fen karşısında kadını erkekten ayıran bir zihniyetin hakim olduğu yerde esasen Darülfünun yaşamaz.

İki sene önce Tıbbiyeye talebe kabulü (hanım öğrencilerin tıbbiyeye alınması görüşü) fikri ortaya atılmış birçok lehtar da çıkmıştı. Bu sene meselenin yalnız kavliyatda (sözde, ifadede) kalmayarak hanımlarımızın Darülfünun sıralarında erkek arkadaşlarıyla birlikte ders dinlediklerini görmeyi temenni ederiz” tespit ve dilekleri ile yayınlanır.

İnas Darülfünun mezunlarından Zehra Hanım’da bu görüşü destekler nitelikte yazılar yazmıştır.

Yine Sabiha Zekeriya Hanım (Sertel) Büyük mecmuada, “Kız Darülfünunu Meselesi” başlıklı bir makale yazmıştır. Makalesinde kadınların erkeklerle ortak ders yapmalarına engel olan taassuba adeta savaş açmış, bazı çevrelerin Darülfünun’u eski medrese şekline sokmak istediklerini ifade etmiştir. Yazısında kadına yönelik ahlak anlayışını da eleştirerek, “Kadınla erkeği bir karagöz perdesiyle ayırmak gülünç olmaktan başka netice vermez. Ahlak kadının tesettürü değil ismet ve nezahatini (iffet ve ahlak sahibi olmasını) ister. Bu ise bir başörtüsü, bir çarşaf sonra, dershaneleri ayırmakla mümkün olacak bir şey değildir” der.

O tarihlerde Berlin Üniversitesinde öğrenimini ve doktorasını sürdürmekte olan Vedat Nedim Bey’in⁴³ 15 Ağustos tarihli Muallim mecmuasında “Mekteplerimizde Cinslerin Birleştirilmesi” başlıklı yazısı zamanın Osmanlı Toplumunda büyük ilgi görmüştür. Yazı kadınların Osmanlı Toplumunda eğitim görmelerini, zamanın Osmanlı Toplumunu çağdaş değerler ile tahlil eden ve buna karşı çıkan tutuculara karşı son derece önemli bir yazıdır.

⁴³ Vedat Nedim Tör 1897’de İstanbul’da doğdu. 8 Nisan 1985’te İstanbul’da yaşamını yitirdi. Mekteb-i Sultani’yi (Galatasaray Lisesi) bitirdi. Eğitimini Almanya’da sürdürdü. 1912’de Berlin Üniversitesi’nde doktorasını tamamladı. 1933-1937 arasında Basın Yayın Genel Müdürlüğü, 1938-1944 arasında Ankara Radyosu Müdürlüğü görevlerinde bulundu. Yayınlanmış çok sayıda kitabı vardır. 1930’ların başında modernleşmeyi Atatürkçülük düşüncesi ile açıklayan, içlerinde Yakup Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin’in bulunduğu ve “Kadro Dergisi” etrafında bir araya geldiği “Kadro Hareketi”nin kurucularındandır.

Vedat Nedim Bey'in (Tör)⁴⁴ dönemsel önemi nedeniyle yazısının uzunca bir bölümünü aktarıyoruz:

“Avrupa pedagogları arasında bir takım münakaşalara yol açan bu meselenin bizim muhitimiz için ve içtimai hayatımızda doğmasını sabırsızlıkla, temennilerle beklediğimiz büyük inkılâp için pek yüksek, pek hususi bir ehemmiyeti haiz olduğu şüphesizdir.

Biz eğer cemiyetimizin kadınlık ve erkeklik hayatında eski kof ananeleri kökünden çürüterek yeni bir âlem yaratmak istiyorsak –ki bunu mutlaka istemeliyiz- kız ve oğullarımızı şimdiden birbirleri arasında yaşamaya, birbirlerine karşı mevkilerini tanıttırmaya alışmalıyız. Esasında yapılmayan yani aile ve mektepten başlamayan terbiye inkılâpları daima eksik ve çürüktür. Küçük bir sarsıntı ufak bir rücu borası onları yıkabilir. Biz bütün medeniyetimiz, bütün atımızla alâkadar olan bu inkılâbın öyle geçici, asırlarca yaşamış meşe kütükleri kadar derin, kuvvetli ve şumullü olmasını istiyoruz. Halkalı kenarlar, hasta ve rüyalı gözler, uçuk sarı benizler, sonra çarşafların hemen her gün aldığı yeni şekiller, daha sonra Avrupa ya gönderilen gençliğimizin o büyük serbestiyet içerisinde boğulmak tehlikesine düşmüş ve en nihayet edebiyatımızın o kesik öksürükleri bile hep kızlarımızla oğullarımızın birbirine karşı bir sır, bir muamma gibi yabancı büyütülmüş olmalarındandır. Halbuki bu iki cinsin birbirlerine karşı –bütün menetmek isteyici şekli tedbirlere rağmen- duydukları münakatı hisler tabiatın malıdır. Muvaffakiyeti temin eden ise tabiata zıt gitmek değil, onu idare ve terbiye etmektir. İnsan yıldırımına karşı ancak paratoner koyabildi, o kadar.

İşte asıl mesele tabiatın azgınlığını tadil edecek vasıtaları bulmaktır. Bu vazifeyi çarşaf ve başörtüsü gibi sırf harici şekli şeylerin temin edemediğini bilmem bu günkü İstanbul'u tanıyanlara anlatmak pek fazla değil mi? Hava sıkıştırılırsa patlamak kabiliyetini kazanır. Bu da herkesçe malum. Çarşafın ince ipekleri bu kabiliyeti içinde zaptadabilecek kadar kavi midir?

⁴⁴ Ergin cilt 3-4 s 1561

Şekil; bu bizim her zaman düştüğümüz uçurum burada da kendisini gösterdi. Edebiyatımızdaki şekil, âlemimizde şekil, terbiyemizde şekil. Hiç kelebek kanatlarını üzerindeki renkli tozlar döküldükten sonra gördünüz mü? Ne çirkin olur?

Fakat biz temenni ediyoruz ki, bizim milli ve içtimai terbiyemiz öyle kelebek kanatları gibi üstüne ilişik tozlardan güzellik almasın.

İşte mekteplerde cinslerin birleştirilmesi keyfiyeti beni, gençliğimizi çocukluktan başlayarak birbirlerini tanımaya, birbirlerinin tamamlayıcı uzuvlar olduğunu anlamaya ve sonra namusu yalnız saç ucuyla Hazreti Adem'in elmasından ibaret görmekten kurtarmaya götüren biricik esaslı yol.

Birlikte okumanın bilhassa bizim muhitimiz için pek mühim olan bu ilk içtimai faidesinden başka birçok da terbiyevi faideleri vardır. Bunların en dikkate değeri olanı birlikte ders okutan sınıfların canlı, hareketli olmasıdır. Kızların ancak dikkati aksamayan çalışması, sağlam hafızası, taklit kabiliyeti ve lisani idarededeki mahareti, erkeğin kuvvetli iradesi, daha iyi inkişaf etmiş zekâsı, doğurucu zihin ve faaliyeti daima birbiriyle rekabet ve temasta bulunur.

Darülfünunlarda ilmin birlikte dinleneceği fazla bir ilavedir sanırım. Bu birlikte okumanın cinsler arasındaki tabii ayrılıkları ortadan kaldıracığı endişesi pek uzaktır. Bilâkis bu cinslere birbirini tanıtmayı, kaabileyetlerinin hududunu çizmeyi öğretecektir.

Biliyorum itirazların en mühimi asıl bu meselenin esasında çevrilmiş olacak. Kızla erkek çocukların bir arada ders okumaları mı? Ateş ile barut hiç bir kaba konur mu? Çocuklarımızın ahlakı ne olur sonra? Muhafazakâr uzuvların daha buna benzer birçok bağırsıkları... En büyük en af olunmaz yanlış, kadınla erkeği ateşle baruta benzetmektir. Kadınla erkek bu günkü medeni cemiyetler için ateşle barut gibi birbirine zıt iki madde olmaktan ziyade cemiyet motoruna buhar yapan ateşle sudur. Yoksa birbirinin düşmanı, zıddı değil.

Çocuklarımızın ahlâkını ise onları ayrı ayrı odalarda okutularak,

yaşlıca kızlarımızı çarşafırlara dolayarak temin edebileceğimizi sanıyorsak aldanan her halde ben değilim."

İnas ve Zükur Darülfünun'un birleştirilmesine ilişkin tartışmalar ve çalışmaların başlaması ile bu birleştirmeye en büyük ve güçlü muhalefet Maarif Nazırı Ali Kemal Bey'in bu husustaki olumlu görüşlerine ve çabalarına karşın Darülfünun Umum Müdürü Babanzade Ahmet Naim Bey'den gelmiştir. Hanım ve erkek öğrencilerin zanu be zanu (diz dize) oturarak, Adab ve terbiye-i İslamiye'ye aykırı davrandıkları hususu Osmanlı kamuoyuna başta Umum Müdürü Babanzade Ahmet Naim Bey olmak üzere Darülfünun çevresinden aktarılmıştır.

Babanzade Ahmet Naim Bey basında çıkan yazılara karşın, kadın ve erkeklerin birlikte öğrenim görmelerine şiddetle karşı çıkmakta, şimdiki anlamda üniversitenin rektörü sıfatıyla da bu yetkisini sonuna kadar kullanmaktadır.

Edebiyat Fakültesi Öğrencileri İnas Darülfünun'dan Gelen Öğrencilerle Birlikte
(8 Ağustos 1920)
(Emre "Dölen Türkiye Üniversite Tarihi")

İnas Darülfünunu isminde Darülfünun sözcüğü bulunmasına karşın, okuldaki ders programları incelendiğinde okulun derslerinin ve ders programlarının farklı olduğu, okulun öğretmen yetiştirmek için açılmış, bir anlamda Darülmualimat (Kadın Yüksek Öğretmen Okulu) olduğunu göstermektedir. Nitekim mezun olan öğrencilere verilen İnas Darülfünun diplomalarında, bu diplomanın İnas Mekatib-i Sultaniyesi'nde muallimlik yetkisi verdiği açıkça belirtilmektedir.

İnas Darülfünun'un erkeklerin öğrenim gördüğü Darülfünun ile bir farklılığının olmadığı görüşü, o tarihlerde tutucu çevrelerce savunulmuş, üzerinden uzun yıllar geçmiş olmasına karşın bu görüş günümüzde bile ısrarla savunulmaya devam etmiş ve etmektedir.

Kadın ve erkeklerin öğrenim gördükleri farklı Darülfünun okullarındaki eğitimin aynı olduğu, hiçbir farklılığının olmadığı görüşündeki amaç kadın ve erkeklerin ayrı öğrenim görmelerini sağlayacak bir öğrenim sisteminin varlığını oluşturmaktır.

Darülfünun ile İnas Darülfünun arasında çok önemli farklılıklar olduğu görüşü günümüzde de ağırlı olarak geçerliliğini korumaktadır.

Emre "Dölen Türkiye Üniversite Tarihi" serisinin 1. cildi olan "Osmanlı Döneminde Darülfünun" isimli eserinde eldeki bilgi ve belgelere göre İnas Darülfünun'un Darülfünun ile arasında çok önemli farklılıklar olduğunu belirterek bu farklılıkları şu başlıklar altında toplamıştır: ⁴⁵

1. Darülfünun'a ait nizamnameler incelendiğinde, İnas Darülfünun'a ait bir nizamnamenin olmadığı görülmektedir. Bu husustaki tek düzenleme Maarif Nezareti tarafından çıkartılan 12 Eylül 1914 tarihli "İnas Darülfünun Talimat-

⁴⁵ Dölen s. 460

namesidir.” Talimatname uyarınca İnas Darülfünun’da öğrenim gören yatılı öğrencilerin Darümuallimat’ta (Hanım Öğretmen Okulu) kalacakları ve yine talimatnamede, eğitim veren muallimlerin de maaşlarını Darümuallimat’tan alacaklarına ilişkin düzenleme vardır. İnas Darülfünun’dan mezun olacakların beş yıl mecburi hizmet yapma zorunluluğunda oldukları belirtilmektedir. Hâlbuki Darülfünun mezunları için bir mecburi hizmet düzenlemesi bulunmamaktadır. Darümuallimat-ı Aliye’nin (Kız Yüksek Öğretmen Okulu) sunuf-ı âliyesi tedrisatı İnas Darülfünun ile aynıdır. Buna göre İnas Darülfünun’da Darülfünun’a göre hanımlara farklı bir ders programı uygulanmaktadır.

2. İnas Darülfünun’unun şubeleri ile Darümuallimat’ın okutulan derslerinde de önemli farklılıklar mevcuttur. Her iki okulda okutulan ders programları karşılaştırıldığında İnas Darülfünun’da okutulan derslerin öğretmenliği hedeflediği görülmektedir. Nitekim İnas Darülfünun mezunlarına verilen diplomalarda “İnas Mekatib-i Sultanisiyesi’nde Muallimelik Etmeğe İktisab-ı Ehliyet Eylemek” olarak belirtilmesi, bir tür Darümuallimat’ın yüksek kısmı olduğunu göstermektedir. İnas Darülfünun mezunlarının çalışma alanları kendilerine verilen diplomalar ile de kısıtlanmıştır.
3. Osmanlı Devletinin mali belgelerinde de bu ayırım kendisini göstermektedir. Mütareke dönemlerinde düzenli bir bütçenin yapılmamış olması nedeniyle kuruluş itibarıyla İnas Darülfünun’a ilişkin bütçede bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak 1917 ve 1918 bütçelerinde bu hususta farklı bir düzenleme bulunmaktadır. Darülfünun’a bağlı hukuk mektepleri, Beyrut Tıbbiye, Eczacılık ve Dişçilik gibi mekteplerin maaş ve masrafları bütçede tek tek gösterilmektedir. Hâlbuki İnas Darülfünun’unun ayrı bir bütçesi olmayıp ancak İnas Darülfünun ile Darümuallimat bütçeleri birlikte gösterilmektedir. Bu durum dahi İnas Darülfünun’un ayrı bir kurum olmadığını kanıtlamaktadır. Esasen Maarif

Nazırı Said Bey, 30 Ağustos 1919 günü Sadaret Makamı'na yazdığı yazıda İnas Darülfünun'un tarihçesi hakkında bilgi verdikten sonra, yukarıda üç madde halinde belirtilen bilgiler yönünde değerlendirmelerde bulunmuştur.

Osmanlı İmparatorluğunda kızların yükseköğrenim görmelerini amaçlayan İnas Darülfünun'u kadınların çağdaş, etkin ve her alanda çalışabilmelerine olanak sağlamaya elverişli öğrenim gördükleri bir üniversite olarak kabul etmek olası değildir. Ders programları erkek öğrencilerin gördüğü derslerden farklı olan, diplomalarında sadece kız liselerinde öğretmenlik yapabilecekleri belirtilen, ayrı bir bütçesi olmayan Darülmuaallimat'ın yüksek kısmı biçiminde değerlendirilebilir.

Bütçede kısıntıya gidilmesi ve planlanan reform çabaları nedeniyle İnas (kız) Darülfünun ile Zükur (erkek) Darülfünun'un birleştirilmesi çalışmaları kamuoyuna yansımıştır. Maarif Nazırı Ali Kemal Bey kamuoyundan ve Darülfünun içindeki bazı unsurlardan gelen baskılar sonucu önce böyle bir durumu yalanlamış, daha sonra Sadaret Makamı'na açıklamak zorunda kalmıştır. Sadaret Makamı tutanaklarından da anlaşıldığı kadarıyla kadın ve erkek öğrencilerin aynı binada birlikte ders görmeleri muhafazakâr, tutucu çevrelerce sakıncalı olarak değerlendirilmiş, olay Şeyhülislamlık makamına aktarılmıştır.

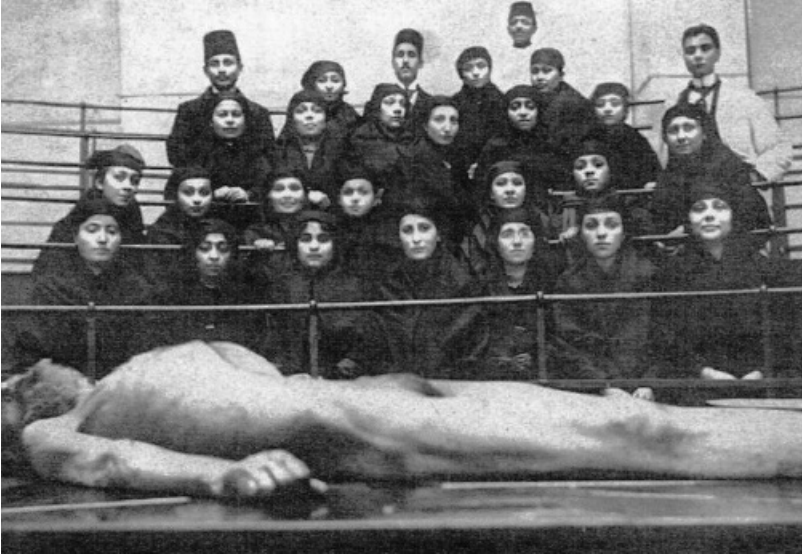
Şeyhülislamlık makamı tarafından, "Adab ve terbiye-i İslamiye'ye tamamen riayet" koşulu ile böyle bir eğitimin olabileceği belirtilmiştir. Maarif Nazırı Ali Kemal Bey, Şeyhülislam makamının gerekli gördüğü koşulların büyük bir titizlikle yerine getirildiğini belirtmiştir.

Maarif Nazırı, Islahat Komisyonu üyeleri, Darülfünun Müderrisler Heyeti, İnas Darülfünun ile Zükur (erkek) Darülfünun'un birleştirilmesi görüşünde olmalarına karşın, başta Darülfünun Umum Müdürü Babanzade Ahmet Naim Bey olmak üzere bazı kişiler bu duruma şiddetle karşı çıkmaya devam etmişlerdir. Tutucu çevreler Darülfünun'da hanım öğrenciler ile erkek öğ-

rencilerin kesinlikle zanu be zanu (diz dize) derslere girmelerinin sakıncalı olduğunu belirterek bu duruma karşı çıkmışlardır.

Darülfünun'da Öğrenim Gören Hanım ve Erkek Öğrencilerin Zanu Be Zanu (Diz Dize) Oturacakları Sorunu

Hanım ve erkek öğrencilerin birlikte ders görmeleri bu hususta farklı düşüncede olan Darülfünun Hocaları arasında da tartışma yaratmıştır. Darülfünun hocalarından Darülfünun Umum Müdürü Babanzade Ahmet Naim Bey kadınların erkeklerle birlikte derslerine girmesine engel olurken, bir başka Darülfünun Hocası Rıza Tevfik Bey, Refik Bey ve Faik Sabri Bey kadınların erkeklerle birlikte kendi derslerine girmelerine izin vermiştir. Edebiyat Fakültesi'nden Yusuf Behçet (Gücer) ve İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) kız öğrencileri erkek öğrencilerin arasına alarak dersleri sürdürmüşlerdir.

İnas Darülfünun Öğrencileri Tıp Fakültesini Ziyaretlerinde Anatomi Anfisinde (Ş.Teker Koleksiyonu)
(Emre Dölen "Türkiye Üniversite Tarihi")

Okuldaki gelişmeler Osmanlı kamuoyuna, hanım ve erkek öğrencilerin bir arada, zanu be zanu (diz dize) ders göreceği şeklinde yansımıştır.

Bu dönemde kadınlarla erkeklerin birlikte derslere girmelerine içeride Darülfünun' da ve dışarıda yazılarıyla en fazla karşı çıkan Darülfünun Umum Müdürü Babanzade Ahmet Naim Bey'dir. Ahmet Naim Bey konumu itibarıyla de tutucu görüşün başını çekmiştir. Hatta bu hususta Tasvir-i Efkâr gazetesinde yazdığı yazılarda kadın ve erkeklerin birlikte öğrenim görmelerine karşı çıktığını ifade etmiş, kamuoyu oluşturmuştur.

Özellikle Babanzade Ahmet Naim Bey'in de yazar kadrosunda bulunduğu Sebilürreşat⁴⁶ dergisi yazarları ve Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin bu husustaki radikal tutumu sonucu kadınların erkeklerle birlikte derslere girmelerine karşı çıkmıştır. Bu durum Maarif Nezareti üzerinde gün geçtikçe artan bir baskı yaratmıştır.⁴⁷

Maarif Nezareti üzerindeki baskılara boyun eğmiş, kamuoyunda hanım ve erkek öğrencilerin birlikte ders gördükleri haberlerinin asılsız olduğunu, esasen İnas Darülfünun'un sadece yeni bir bina bulununcaya kadar Zeynep Hanım Konağı'nda erkek öğrencilerinden ayrı bir biçimde ve erkek öğrencilerin öğrenim görmediği öğleden sonra saatlerinde öğrenim gördüklerini açıklamak zorunda kalmıştır. Maarif Vekâletinin bu açıklaması 11 Nisan 1919 tarihli İkdâm gazetesinde yayınlanmıştır.

Darülfünun'un dinsizlik ve ahlâksızlıkla suçlanması ve bu suçlamaların Sadrazam üzerinde etkili olmaya başlaması üzerine, Darülfünun'a özerklik sağlayacak yeni nizamnamenin hazırlanması sürecinde Darülfünun Müderrislerinden Rıza

⁴⁶ Sebilürreşat; İslamcılık düşüncesinin önemli bir yayın organıdır. Dergi 1925 yılında kapatılmış, 1948 yılında yeniden yayınlarına başlamış ancak 1966 yılında yayın hayatına son vermiştir. ,

⁴⁷ Dölen s.526

Tevfik Bey, Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın okulda yapacağı bir incelemenin yararlı olabileceğini düşünmüştür.

Rıza Tevfik Bey'in girişimleriyle Sadrazam Damat Ferit Paşa, Maarif Nâzırı Ali Kemâl Bey ile birlikte 8 Mayıs 1919 Perşembe günü Darülfünun'u ziyaret eder.

Sadrazam Damat Ferit Paşa Darülfünun'da müderrisler ile görüşmüş, Hukuk Fakültesi'nde Âyan üyesi Seyid Bey'in Fıkıh dersine ve Edebiyat Fakültesinde Âyan üyesi Rıza Tevfik Bey'in Felsefe dersine girerek bir süre dinlenmiş, daha sonra hocalar ve öğrencilerle birlikte konferans salonuna geçmiştir. Konferansta Edebiyat Fakültesi'nin bütün kız ve erkek öğrencileri, hocaları, Maarif Nâzırı Ali Kemâl Bey ve Sadrazam Damat Ferit Paşa hazır bulunmuş ve kızlar ile erkekler salonun ayrı bölümlerine oturmuşlardır.

8 Mayıs 1919 günü yapılan ziyaret yıllar sonra, 1 Nisan 1943 tarihli Akşam gazetesinde olayın canlı tanığı Mustafa Ragıp Esatlı tarafından şöyle anlatılır:⁴⁸

"Darülfünun'da felsefe profesörü olan Rıza Tevfik, iktidar mevkiinde kendi partisi bulunduğu için sadrazamla hem siyaseten, hem de şahsen dost bulunuyordu. Filozof, bu tehlikeyi kaldırmak ve Darülfünuna (ilmî muhtariyet) temin edilecek ilk adımı attırmak istedi, sadrazamı gördü, Darülfünunu bir ahlâksızlık ocağı göstermek isteyen çirkin dedikoduların asılsız olduğunu anlattı ve Darülfünunun vaziyetini bizzat görebilmek için hükümet reisini müesseseye davet etti. Liberal filozofun maksadı, bu ziyaret sırasında sadrazama ve hükümete nüfuz eden geri kuvvetlere bir ders vererek Darülfünunun istiklâlini tanıtırmaktı.

8 Mayıs 1919 Perşembe günü sadrazam Damat Ferit Paşa, refakatinde Maarif Nazırı Ali Kemal, Maarif Müsteşarı Reşat Halis Beyler

⁴⁸ Dölen, s. 527

olduğu halde Darülfünuna geldi. Kabine reisini binanın dış kapısından da tedrisatı âliye müdürü umumisi Reşat Bey, iç kapıda da fakülte müderrisleri karşıladılar. Müessesenin büyük salonuna geçen Sadrazama, Maarif Nazırı Darülfünun müderrislerini tanıttı, kendisine Darülfünun muhtelif şubeleri hakkında izahat verildi.

Sadrazam dersaneleri gezecek, her derste bir müddet bulunacaktı. Bu maksatla her fakültenin muhtelif şube ve sınıflarına mensup talebe, muayyen bir dershanede toplanmıştı. Tam bu sırada Rıza Tevfik'in de (Mabadüttabiye = metafizik) dersi vardı. Bu itibarla edebiyat fakültesinin bütün sınıfları filozofun dershanesinde toplanmışlardı. Rıza Tevfik-program mucibince- mutat dersini veriyordu.

Sadrazam, daha evvel hukuk ve fen dersanelerine girmiş, beş on dakika kalarak bu fakültelerdeki müderrislerin derslerini dinlemişti. Şimdi de felsefe kısmına gelmek üzere olduğu anlaşıldı. Filozof, zekâsına, iktidar ve liyakatine en çok güvendiği ve kendisini pek sevdiği talebeden Hasan Ali Efendiyi (şimdi Maarif Vekili Hasan Ali Yücel) siyah tahta başına kaldırdı ve yazı tahtasına-güya o günkü ders mevzuu olarak-şu cümleyi yazdırdı. "Hükümet ve Darülfünun."

Muayyen dersine devam eden Rıza Tevfik, mevzudan mevzua pek kolaylıkla ve tereddütsüz atlayabildiği için, Damat Fert Paşa, dershaneye girer girmez sözünü siyah tahtadaki yazılı bahse derhal çevirebilecekti.

Filhakika birkaç dakika sonra Sadrazam salona girdi, filozof kürsüdeki mevkiini kabine reisine terk etmek istedi. Fakat Sadrazam, ön sıralardan birine geçerek talebe arasında oturdu. Maarif Nazırı Ali Kemal Bey ve diğer maiyeti ayakta kalmışlardı. Filozof Rıza Tevfik Sadrazama: "Şeref verdiniz, hoş geldiniz, fakültemiz teşekkürünüzle vayedardır" dedikten sonra talebeye dönerek:

Nerede kaldıktı efendiler, ha evet, hükümet otoritesinin Darülfünunla münasebetini anlatıyordum değil mi? Dedi ve anlatmaya başladı. Filozof, talebeden ziyade, sadrazama bir ders vermek maksadıyla

bütün bir tarih boyunca muhtelif memleketlerden misaller getirerek Darülfünun ve emsali ilim müesseselerinin ancak hükümet müdahalesi ve cehil ve taassubun tesiri olmaksızın ilerlediklerini, hükümet otoritesinin nerelere ve kimlere karışabileceğini, ilmin ancak istiklâl ile yaşayabileceğini uzun uzadıya izah etti.

Filozofun bu sözlerine karşı Sadrazam başını öne eğmek suretiyle dinliyor, fakat gözlerindeki siyah gözlüklerden dolayı Rıza Tevfik'in sözlerini nasıl karşıladığı belli olmuyordu.

Sadrazam, daha fazla kalmak istemedi. Darülfünun gençliğini toplu halde görmek üzere konferans salonuna geçmek için dershaneden çıktı."

Konferans sırasında Rıza Tevfik Bey,⁴⁹ "Paşa hazretleri Darülfünun'da kız erkek öğrenci oturuyorlar diyorlar. Hâlbuki işte gözlerinizle görüyorsunuz aralarında tam elli metre mesafe var" deyince, dinleyiciler bu ironiyi gülüşmelerle karşılamıştır.

Sadrazamın desteği ile Maarif Nezaretinin kadın ve erkeklerin birlikte okumalarına olumlu bakmasına karşılık Darülfünun Umum Müdürü Babanzade Ahmet Naim Bey Darülfünun içinden ve dışarıdan arkasına aldığı tutucu çevrelerle böyle bir öğretime şiddetle karşı çıkmaya devam etmiştir.

O dönem Darülfünun müderrislerinden olan ve Cumhuriyetin ilanından sonra (29.11.1923-1925) İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü görevine gelecek olan İsmail Hakkı Bey (Baltacıoğlu), "Hayatım" adlı kitabında o günleri şu şekilde anlatır:

"Maarif Nazırı Ali Kemal'e dedim ki, gençlik ve kamuoyu şu kanaattedir ki Ali Kemal Maarif Nazı oldukça Darülfünun'daki karma öğrenim girişimi gerilemeyecektir. Adam bu sözlerimden içlendi. "Evet" dedi. "Bu işte bende gençler gibi düşünüyorum. Elimden gelen direnci göstereceğim. Bunun üzerine Edebiyat Fakültesi'nin

⁴⁹ Dölen s. 528

genç ve ilerici hocalarını Nezaret odasında topladı ve bu sorunu açtı. Bütün hocalar kadın erkek öğreniminin ayrılmasına karşı çıktılar. Mustafa Şekip (Tunç) güzel bir konuşma yaptı.

Maarif Nazırı Ali Kemal toplantıyı bitirdi ve son sözünü söyledi.

Karar verilmiştir, bu günkü durum devam edecek, hanım ve erkek öğrenciler birlikte öğrenim göreceklerdir.”⁵⁰

İkdam Gazetesi'nin 11 Nisan 1919 tarihli haberine göre 10 Mayıs 1919 günü itibariyle Maarif Nezareti, Darülfünun Umum Müdürlüğü'nü ilga etmiştir. (ortadan kaldırmıştır) Müdürlüğün ortadan kaldırılması ile Darülfünun Umum Müdürü Babanzade Ahmet Naim Bey görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Babanzade Ahmet Naim Bey'in görevinden ayrılması ile kadın ve erkeklerin birlikte derslere girmesi önündeki en büyük muhalefet ve engel de ortadan kalkmıştır. Ancak yine de erkek öğrenciler derslere sabah saatlerinde girmektheyken hanım öğrenciler derslere öğleden sonraları girmektedirler.⁵¹

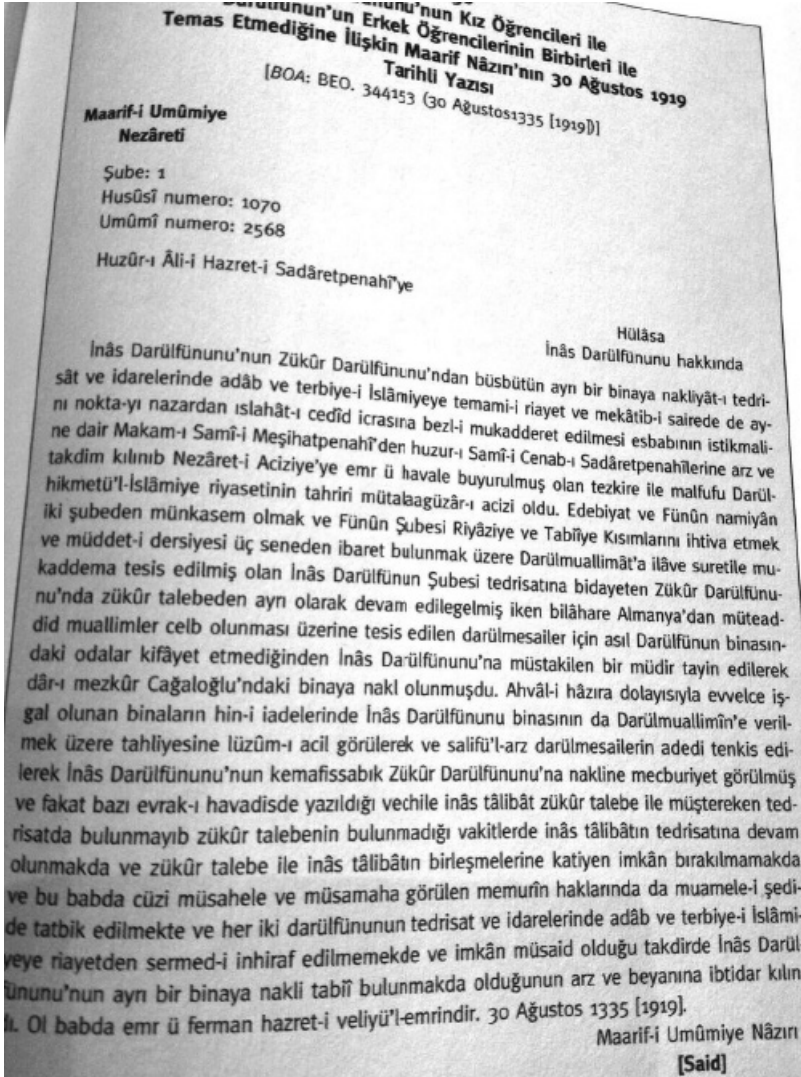
Maarif-i Umumiye Nazırı Said Bey Sadaret makamına 30 Ağustos 1919 tarihinde İnas Darülfünun'un kız öğrencileri ile Darülfünun'un erkek öğrencilerinin birbirleriyle temas etmediklerine ilişkin bir yazı yazar.

Bu yazıda, İnas Darülfünun'da eğitim gören hanım öğrenciler ile Darülfünun'da eğitim gören (zükur) erkek öğrencilerin derslerinde bazı haberlerde yer aldığı gibi müştereken eğitim görmedikleri, erkek öğrencilerin bulunmadığı zaman ve saatlerde hanım öğrencilerin eğitim gördükleri belirtilmiştir. Aynı yazıda erkek öğrenciler ile hanım öğrencilerin bir araya gelmelerine katıyen imkân bırakılmamakta, bu hususta müsamaha gösteren memurlar hakkında gerekli işlemlerin uygulandığı belirtilmektedir. Ayrıca her iki Darülfünun'un eğitimlerinin

⁵⁰ Hatipoğlu s. 61

⁵¹ 1921 yılında Mekteb-i Hukuka kaydını yaptıran Süreyya Hanım'ın anılarında da anlatılmaktadır.

adâb ve terbiye-i İslamiyeye uygun olduğu, imkân bulunduğu İnas (hanım) Darülfünun'un ayrı bir binaya naklinin de tabii bulunduğu belirtilmektedir.⁵²

⁵² Dölen, 1. Cilt, s. 723

Bu gelişmelerle birlikte 1919 yılında İnas Darülfünun Tabiye Bölümü'nde öğrenim gören hanım öğrenciler kamuoyunun kadınların tıp eğitimi almalarına ilişkin tepkileri gerekçe gösterilerek kendi irade ve istemleri dışında Kimya Bölümü'ne alınmışlardır. Kimya Bölümü'nde dersleri birlikte takip eden hanım ve erkek öğrenciler, laboratuvar çalışmalarını farklı saatlerde yapmışlardır. 1920-1921 öğrenim yılında İstanbul Darülfünun Fen Medresesi Kimya Enstitüsü'nden dört hanım öğrenci mezun olmuştur. Mezun olan dört kadın öğrenciden biri Kimya Enstitüsü'nde Kimya-yı Gayr-i Uzvi Asistanı olarak kalmış, biri İstanbul Belediyesi Kimyahanesi'nde çalışmaya başlamış, diğer ikisi de muallimlik yapmışlardır.

Tıp Fakültesi'ne hanım öğrenci alınmasına şiddetle karşı çıkan Darülfünun müderrislerinden Dr. Akil Muhtar, tıp eğitimi alan hanımların Kimya bölümüne gönderilmesi ile yetinmemiştir. Bu durumu doğrudan hükümete 3 Ekim 1921 de Meclis-i Vükela kararı ile kız öğrencilerin Tıp Fakültesi'ne kaydı ertelenmiştir.⁵³

Meclis-i Vükela Kararında, "Tıp tahsili için Tıp Fakültesi'ne talibât kayd ve kabulüne Darülfünun Divanı'nca karar verildiği istihbar kılındığından karar-ı mezkûrun şimdilik tehir-i icraatı hususunun Maarif Nezaretine tebliği tezekkür kılındı" denilmektedir.

1921 yılında yapılan Maarif Kongresi'nden sonra, İstanbul Darülfünun'da öğrenim gören hanım öğrenciler Maarif Kongresinde yaşanan gelişmelerin haberlerini alırlar. Bu durum üzerine hanım öğrenciler kendi derslerine girmeyerek erkek öğrencilerin derslerine girmeye başlamaları ile fiili bir durum yaratırlar. Böylece İnas Darülfünun'u fiilen sona ermiştir.

Takep eden günlerde Dr. Besim Ömer Paşa'nın Darülfünun Eminliği (Rektörlüğü)⁵⁴ döneminde kişisel girişimleri ile Tıp

⁵³ Dölen, 1. Cilt, s. 749

⁵⁴ Prof. Dr. Besim Ömer (Akalın) 1919-1923 yılları arasında Darülfünun Eminliği görevinde bulunmuştur.

Fakültesi'ne hanım öğrenci alınması Darülfünun Divanı (Üniversite Senatosu) tarafından kabul edilmiştir. Tıp Fakültesi'ne 1922-1923 öğrenim yılından itibaren hanım öğrenci alınmaya başlanılmıştır.

Ahmed Selahaddin Bey ve Fatih Mitingi Nutku ⁵⁵

Ahmed Selahaddin Bey (Ahmet Selahaddin Bey'in ismi bazı kaynaklarda Ahmed Selahaddin, bazı kaynaklarda Ahmet Selahattin, yine bazı kaynaklarda ise Ahmet Selahaddin olarak geçmektedir. Kitabımızda kaynaklarda isminin ağırlıklı olarak geçtiği Osmanlıca Türkçe karşılığı olan Ahmed Selahaddin ismi kullanılmıştır.)

Ahmed Selahaddin Bey
(Seha L. Meray "Lozan'ın Bir Öncüsü Ahmet Selâhattin")

⁵⁵ Meşhur Türk Hukukçuları, H.Basri Erk (1954) s. 384

Ahmed Selahaddin Bey, 1878 yılında Üsküdar'da dünyaya gelmiştir ve Erkan-ı Harbiye Miralay (Albay) İbrahim Muhiddin Bey ile Asiye Hanım'ın oğludur. Babası Sultan Abdülhamid'in güvenini kazanıp çeşitli komisyonlarda Sultan Abdülhamit tarafından bizzat görevlendirilmiştir.

Ahmed Selahaddin Bey, Fransızca ve Rumca bilmektedir. Mekteb-i Mülkiye'yi bitirince Reji İdaresi Muhafaza Kalemî'nde çalışmaya başlar. Üç yıla yakın burada görev yaptıktan sonra Ziraat Bankası Kalemî kâtipliğini üstlenir. Ardından da Düyûn-ı Umûmiye İdaresi Â'sâr ve Gümrük Resmî Müsevvidliği'ne getirilir.

Düyûn-u Umûmiye'de görev yaparken, ilgi duyduğu Hukuku Düvel (Devletler Hukuku) üzerine kendi kendini yetiştirmiş, Paris'ten getirdiği mesleki kitaplar ve dergilerle devletlerarası hukuka ait dönemin görüş ve düşüncelerini yakından takip etmiştir.

Bu çabaları sonucunda, 1910 yılında İstanbul Darülfünun'da Hukuku Düvel (Devletler Hukuku) profesörlüğüne getirilir. 33 yaşında Devletler Hukuku Kürsüsü'nün başına geçen Ahmet Selahaddin Bey, o tarihlerde Darülfünun'un en genç profesörlerindedir.

1919 da Mekteb-i Hukuk Reisliği'ne seçilmiştir.

1919 yılını takip eden günlerde hanımların üniversiteye girebilmeleri hakkını kazandırmak için verilen mücadelede Fakülte Reisi sıfatıyla kadınların destekçisi olmuştur. Alınan olumlu sonuçtan da memnun kalmıştır. Süreyya Hanım'ın Mekteb-i Hukuk'a kabulünde bazı yöneticilerin karşı çıkmalarına rağmen kişisel etkinliğini kullanmış, Süreyya Hanım başta olmak üzere üç kadın arkadaşının daha Mekteb-i Hukuk'a kaydının yapılmasını sağlamıştır.

Devletlerarası Hukuk'un ülkemizde kurucusu olması nedeniyle, bu alandaki boşluğu doldurmak adına birçok kitap

kaleme almış, hukuk öğrencilerinin bilgisini arttırmak için “Külliyat-ı Hukuk ve Siyaset” serisini, “Berlin Kongresi” , “Medeniyet Yalanları” , “Makedonya Meselesi ve Balkan Harbi İcraatı” adlı yayınları ve Debidour’un beş ciltlik “Diplomasi Tarihi”ni Türkçeye çevirmiştir.

Yunanlılar, İzmir’i işgal ettikten bir süre sonra İstanbul’da Fatih semtinde 19 Mayıs 1919 günü büyük bir miting yapılıır. Fatih Belediyesi önünde Fatih Parkı’ndaki alanda o günlerin İstanbul’una göre inanılmaz bir kalabalık olan 40-50 bin kişi vardır. (Bazı kaynaklar alanda yaklaşık 100.000 kişinin olduğunu belirtirler.) Belediye’nin her iki yanına siyaha boyanmış bayrakların üzerlerine Türk Bayrakları asılmıştır.

Toplantı büyük heyecan ve gözyaşları içerisinde geçer. Mitingi düzenleyenlerin başında Ahmet Selâhaddin Bey vardır, Ahmed Selâhaddin Bey konuşmasında burada alınacak kararların ilgililere ulaştırılması için bir kurul seçileceğini özellikle belirtir.

Toplantının düzenleyicilerinden Halide Edip (Adıvar), Mekteb-i Hukuk hocalarından Prof. Ahmed Selâhaddin Bey, Türk Ocağı Sekreteri Hüseyin Ragıp Bey, Yedek Subaylar Yardımlaşma Derneği Başkanı Tahsin Fazıl, Doktor Sabit ve Darülfünun’un kadın öğrencilerinden Meliha Hanım birer konuşma yaparlar.⁵⁶

Ahmed Selâhaddin Bey, kürsüye çıkarak ateşli bir konuşma yapar, Türkiye’nin haklarını, yaşanan savaşlar ve çektiği sıkıntıları tüm dünyaya haykırır.

“*Cihan bilir ki*” diye başlayan uzun konuşmasında bağımsızlık ve ulusal egemenlik ve milli kimlik kavramları üzerinde özellikle durur.⁵⁷

⁵⁶ Seha L. Meray. Lozan’ın Öncüsü Prof. Ahmet Selahattin Bey, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara 1976 s. 67

⁵⁷ Bu konuşma 20 Mayıs 1919 tarihli Vakit ve İstiklal gazetelerinde yayınlanmıştır. Nutuk 20 Mayıs

“Sayın Vatandaşlar!”⁵⁸

Cihan bilir ki,

1914 yılı Ağustosunda başlayan Dünya Savaşı'na Türk Milleti ancak kasımda girmiştir. Yalnız bu gerçek, Dünya Savaşı'nı açmakta Türk Milletinin hiçbir sorumluluk payı olmadığını açıkça göstermeye yeterlidir.

Daha önce girmiş olduğu iki savunma savaşından bitkin ve iktisat bakımından harap bir halde çıkan memleketimiz, yitirdiklerini karşılama, yıkıntılarını onarma için durgunluğa ve huzura gereksinim duyduğundan, yeni bir savaşa girmeye hiç de hevesli değildi. Dünya Savaşı'nın patlamasından üç ay sonra savaşa girişinde de kendisinin bir suçu yoktur.

Günün birinde Rusya'nın, bir saldırıdan söz eden bir olayı anlatan resmi bir bildiriyle, millet, vatani koruma görevine çağrıldığı zaman, artık olan olmuştu. Devletimizin üç yüzyıldan beri siyasal yaşamına suikast düzenleyen Çarlık Rusya'sına karşı savaşmaktan Türkün çekinmesi gerekeceği öne sürülemezdi.

Zaten daha önce ve sonra savaşa giren Devletlerde, silâh altına çağrılanların savaş ilanını tartıştıkları görülmüş değildi. Herkesin bildiği bu gerçeklerle şu sonucu elde etmek istiyoruz ki, Türk Milleti'nin millet sıfatıyla varlığını tehdit cezalar hiç de akla yatkın değildir.

Efendiler; biliyoruz ki savaş talih bize yaver olmadı.

Amerika Birleşik Devletleri'nin erdemli ve Sayın Başkanı Wilson'un 1917 yılında ilân ettiği ve her yanda iyi karşılanan barış programı çerçevesinde barış istedik. Bu istemimizi anlatırken, Wilson ilkeleri ve hukuk kurullarınının 12. maddesinin bize nasıl bir özveri yükledi.

1919 günlü İstiklal Gazetesi'ndeki ağıdalı bir Osmanlıca metinden alınarak Seha Meray tarafından sadeleştirilmiştir. Selahattin Bey'in İzmir'in işgali üzerine Fatih Mitingi'nde söylediği Nutku o günün koşulları içinde son derece önemlidir.

⁵⁸ L. Meray, s. 67

yeceğini, siyasal yaşamımız için ne gibi güvenceler kapsadığını bilmekteydik. Bu ilkeler çerçevesinde mütarekeyi (bırakışmayı) uygun bulan büyük devletlerin hakkımızda bu maddenin kapsadığı taahhüdü uygulayacaklarına güveniyorduk ve buna dayanıyorduk. Şimdi de buna dayanıyorduk. Lâkin vakit vakit memleketimizin birtakım önemli kesimleri ve son olarak da İzmir konusunda gelecekle ilgili birtakım oldubittiler yaratarak, belki de Paris Konferansına o oldubittileri kâğıda geçirmek görevini bırakmak isteyen davranışlar görüldü. Mütareke'nin bütün maddelerine karşın, ulusal ruhun bundan incinmemesine olanak yoktu. Hele son olayda, Mütarekenin geçici maddelerinden başka bir de, henüz kanıtlanmamış ya da imza edilmemiş bir kararından söz edilmesi, bütün yüreklere bir ölüm acısı koydu.

Dün bütün gençliğin, bugün bütün halkın açıkladığı bu temiz duygu, güveniniz vatandaşlar, Türk milletinin ölmediğini, ölmeyeceğini ve öldürülemeyeceğini, kesinlikle inandırıcı bir biçimde gösteriyor. Bu duyguya malik milletlerin bugün, öldükten sonra dirildiklerini görüyoruz. Milliyet, işte bu yüce duygudur ve yüzyulumuz milliyet yüzyuludur.

Müslümanız; Cenab-ı Hakka ve adaletine inancımız tamdır. Biz, bu kesin adaletin belirtilerini, nedenlerle sonuçların ard arda gelişinde görüyoruz. Çoğu savaşların kaynağının, geçmişin haksız barışları içinde olduğunu her haksızlığın doğal yasalara aykırı, bu yüzden de doğal yasaların o haksızlığı ortadan kaldırmaya yönelik olduğunu, tarih birçok örnekleriyle ortaya koyuyor. İşte bunun için umutsuzluktan doğan karamsarlığa düşmekten çekinelim.

Bir nokta daha var: Mademki her milletin kaderine sahip olması dünyaya söz verilen yüksek adalet ilkeleri gereğidir ve mademki dünyada bir Türk milleti vardır, mademki bir Türk milletinin de yüreğinde bugün gördüğümüz ateşli duygu vardır, bugünümüzü tehdit eden bütün felaketlere karşın, geleceğimiz güvenlik altındadır.

Vatandaşlar,

Paris'te toplanan ve kendinde dünya düzeni kurma yeteneğini duyan kongre, barışı, Dünya Savaşı'nın siyasal ve ekonomik sonuçlarını saptamak ve düzenlemekle birlikte, uluslararası ilişkilerde hakka ve adalete dayanan örgütü oluşturmak yoluyla insanlığa mutlu bir gelecek hazırlamağa çalıştığını, dünyayı Dünya Savaşı gibi âfetlerden ve karışıklıklardan korumağa çaba harcar olduğunu, bunun için de her milletin var olma hakkını tanıyarak, onun tam bağımsızlığı ile yaşaması araçlarını sağlayacağına söz veriyor.

Yasalara ilişkin kararlar hakka ve adalete dayanmazsa, birçok güçlülle yapılan yapıtın kendi kendine çöktüğünü yakın bir gelecekte görür. Ve bundan zarara uğrayanlar filân ya da falan siyasal topluluk olmakla kalmaz.

Hanım ve Efendiler,

Batmış devletlerin yeniden yaratılmasına, üstelik yüzyıllar boyunca bağımsız bir siyasal varlık göstermemiş toplulukların bağımsızlığına çalışıldığı bir sırada, yedi yüzyıllık bir siyasal varlığı olan milletimiz, yüzyıl önce Lehistan konusunda işlenen siyasal cinayetin Türkiye'ye karşı uygulanmayacağını ummakta haklıdır. Milletleri koyun sürüleri gibi bölen Viyana kongresinin yaptıklarına imrenilmeyeceğini sanmak hakkımızdır.

Dünyanın en akıllı Devlet Adamlarından oluşan Barış Konferansı'nın çalışma amacı yenenlere ödül dağıtmak, yenilenlere cezalar vermekten başka bir şey değil de, gücün hakkını onaylayan eski davranışlar yerine, hakkın gücünü ilan edecek yeni dönem açılmasına yönelik ise, bu bizi ister sevsin ister sevmesin, artık cihangir, fütühatçı ve son acı tecrübelerden sonra serüvenci bir Türkiye karşısında bulunmadığını, bu kadar tantana ile ilan edilen milliyet ilkelerinin, bir milletin azınlıkta bulunduğu yerlerde çoğunlukta olan bir başka millet üzerine egemenlik kurması demek olmadığını kabul edeceklerine kuşku duyulmaz. Bunun tersinden yana olmak, bir milleti ticaretinin, tarımının, endüstrisinin en gelişmiş ve nüfusunun daha çok olduğu,

yaşamı için çıkış yerlerinden yoksun etmek, milliyet düşüncesini çok acılı bir bunalıma sokmaktır; bu da, Dünyada huzur ve durulma etkenlerini artırmaya gerektir.

Sayın ahali,

Ulusal egemenlik ilkelerini dünyaya ilân eden İtilâf Devletlerinin kentimizde bulunan temsilcileri, toplantı amacımızdan habersiz kılınacaktır. Akla uygundur ki, halkımızın şu çok güzel gösterilerle sarılmış duygularını, bağlı buldukları hükümetlerine bildirmekte kusur etmezler.

Biz hakkımıza ve haksızlığın kalıcı olmadığına güveniyoruz. Türk milleti sıfatı ile söylüyoruz: Bizce hak pek kutsaldır. O kadar ki, Hak sözcüğü Tanrı'yı anlatır.

İnanıyoruz ki:

Hak üstündür, onun üstünde hiçbir şey yoktur.

(Elhakku yâhu ve lâ yûlâ aleyh)"

Ahmed Selâhaddin Bey, Sultan Vahdettin'in oluşturduğu "Saltanat Şûrası"nda Darülfünun temsilcisi ve Mekteb-i Hukuk Reisi sıfatıyla katılır. Toplantıda söz alan Darülfünun Mekteb-i Hukuk Reisi Profesör Ahmed Selahaddin Efendi büyük bir cesaret ve bilgelikle, "Şûra-yı Saltanat zamanı geçmiştir. Şimdi Şûra-yı Millet toplama zamanıdır" der ve yurtseverlerin çok büyük takdirini kazanır.

İstanbul 13 Kasım 1918 günü 22 İngiliz, 12 Fransız, 17 İtalyan, 4 Yunan gemisi ile 6 denizaltıdan oluşan İtilaf devletleri askerleri tarafından işgal edilmiştir. Boğazın koyu mavi suları üzerinde artık İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan gemilerinin bayrakları dalgalanmaktadır. Dolmabahçe boğazın engin sularına bakıp, Haldun Taner'in anlatımıyla, "Bir sis bulutu gibi silik, sessiz, pasif ve adeta utanır gibi uzanmaktadır."

İstanbul Rum, Yahudi, Ermeni ve işbirlikçi Türkler evlerinin balkonlarını işgalci devletlerin bayraklarıyla donatmışlardır.

Ayrıca Galata Rıhtımı, Tophane, Yüksek Kaldırım, Beyoğlu Caddesi'ne işgalci devletlerin bayrakları asılmıştır.

Bazı işbirlikçilerin karaya ayak basan işgal kuvvetleri askerlerinin boyunlarına sarılarak ağladıkları, işgal kuvvetleri askerlerini alkışlarla karşıladıkları görülmüştür. İstanbul'un arka sokaklarında, meyhanelerinde, genelevlerinde işgal kuvvetleri askerlerinin, palikaryaların naraları ve kahkahaları yükselmektedir.

İşgal kuvvetlerinin polisleri Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın yürekli destekçisi, Mekteb-i Hukuk Reisi, yurtsever hukukçu Ahmed Selâhaddin Bey'in peşine düşerler. Sık sık Bebek'te bulunan evine gelip onun ararlar. Onu yakalamak için evin etrafında pusus kurarlar. Ahmet Selahaddin Bey artık tabanca taşımakta, sürekli adresini değiştirmektedir. Bazı geceler Bebek'te bulunan evinin balkonuna uzaktan bakıp, eşinin balkona astığı çamaşırlara göre İngiliz Polisi'nin eve pusu kurup kurmadığını anlamakta, ona göre çocuklarını görmeye birkaç saatliğine de olsa evine gidebilmektedir. Eşi ile daha evvel kararlaştırdıkları parola uyarınca asılan çamaşırlar tehlike işareti veriyorsa Ahmed Selahâddin Bey o gece evine gitmemekte, geceyi dışarıda, bazen kayınpederi Matbaayı Amire Müdürü Hamdi Bey'in köşkünde geçirmektedir.

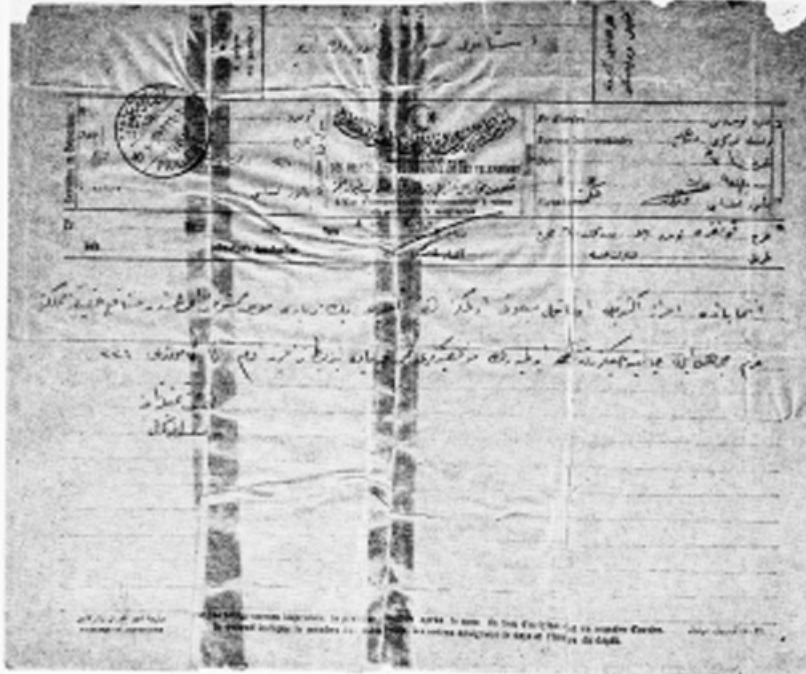
Bu durum Ahmed Selahaddin Bey'i son derece huzursuz etmiş, sınırlarını bozmuştur. Özel yaşamı sekteye uğramış, sağlığı bozulmuş, kalp rahatsızlığı başlamış, ama asla mücadeleden geri kalmayıp, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ne verdiği desteği ve iyimserliğini hep korumuştur. Geçirdiği kalp rahatsızlığından sonra canını sıkın tek şey büyük bir titizlikle yetiştirdiği dokuz yüz öğrencisinin Çanakkale ve Sarıkamış'ta şehit düşmeleridir. Bu husustaki derin üzüntüsünü yakınlarına sık sık ifade etmiştir. İkinci kalp krizi bile onun çalışma azmini durduramamıştır. Hatta bir kalp krizi Darülfünun Divanı'nda (Üniversite Senatosu) gelir. Divanda bulunan doktorlar acil olarak kendisine müdahale ederler.

Ahmed Selahaddin Bey'in 7 Ocak 1920 günü son Osmanlı Meclisi'ne İstanbul Mebusu olarak seçilmesi üzerine Mustafa Kemal kendisine şu telgrafı çekmiştir;⁵⁹

“İntibahatta ihraz-ı ekseriyetle İstanbul Mebusu olmanız, Heyet-i Temsiliyece pek ziyade mucb-i memnuniyet olmuştur. Menafi-i Hakikat-i memlekete azmîle çalışacağınızdan şüphe edilmeyerek muvaffakiyetinizi temenni ve beyan-ı tebrikât eyleriz efendim.

Heyet-i Temsiliye namına

Mustafa Kemal”

İstanbul Milletvekilliğine seçilmesi dolayısıyla Atatürk'ün 7 Ocak 1920'de Ahmet Selâhattin Bey'e çektiği telgraf

(Seha L. Meray “Lozan'ın Bir Öncüsü Ahmet Selâhattin”)

⁵⁹ L. Meray s. 100.

Ulusal kurtuluş mücadelesini destekleyen, özellikle Yunanlıların İzmir'e çıkmasından sonra İstanbul'daki bir kısım aydınlar arasında başka bir devletin koruyuculuğunu desteklemek gibi sakat düşünceleri reddeden Ahmed Selahaddin Bey, 31 Mayıs 1919 günü Vakit gazetesinde "**Himaye ve Vekâlet Cereyanları**" isimli yazısını yazmıştır.

Ahmed Selahaddin Bey bu yazısında, "*Son zamanlarda memleketimizin karşı karşıya bulunduğu büyük tehlikelere bir care olarak güçlü ve uygar devletlerin koruyuculuğunu istemek için gerek Saltanat Şûrasın'da ve gerek basında bazı fikirler ve düşünceler ortaya atıldı. Kelimeler üzerinde oynamayarak protectorat ile mandat'ın bağımsızlığımız için aynı ölçüde zararlı olduğunu kabul edersek, her şeyden önce bir soru karşısında kalırız. Altı yüzyılı geçen bir zamandan beri dünyanın üç kitasında şimdikinin beş on katı toprak ve nüfusa egemen bir devletin bağımsızlığını içimizden kim ve ne hakla fedaya veya yeniden kısıtlamaya talip olabilir? Vesayet veya himaye altına giren bir devlet bağımsızlığını kaybeder. Zira egemenlik bölünemez.*"

"... Bağımsız devlet halinde yaşayan Türk Milleti'nin ağızından 'Biz bu işi beceremiyoruz' itirafının çıkması, büyük bir züldür. Çanakkale'yi savunanlar bu zillete lâayık değildir."

"Türkiye'nin bağımsızlığını kaybetme sonucunu verecek herhangi bir vasiliği ve koruyuculuğu, kendiliğimizden istemek şöyle dursun, bu yolda bir anlaşmayı zorla imza etmektense, savaşlar arasında bir hukuksal bağ vücuda getirmeyerek Dünyada hazırlandığı görülen ulusal devrimlerin ve sosyal iktisadi kavgaların sonunda görünecek ilâhi adaleti beklemek hayırlıdır" diyerek işgali reddetmek gerekliliğini, dünya ölçeğinde o tarihsel dönemde gelişen ulusal devrimlerle ilişkisi içinde açıklar.

Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a ayak basmasından bir gün sonra yapılan Fatih Mitingi'nde haykıran, ka-

yıtsız şartsız bağımsızlık için yükselen bu cesur ses durmamış üstün hukuk bilgisi ve keskin mantığı ve ileri görüşleri ile İstanbul Hükümeti'ni uyarmıştır.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi dekanlarından Prof. Dr. Seha L. Meray, "Lozan'ın Öncüsü Prof Ahmet Selâhattin Bey" isimli kitabını bizim de katıldığımız şu haklı değerlendirme ile bitirmiştir;⁶⁰

"Ahmet Selâhattin Bey genç yaşında ölmeyerek Anadolu'ya geçmiş olsaydı, Atatürk'ün en değerli çalışma arkadaşı olurdu.

Adını her zaman saygıyla anmalıyız."

Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti mezunlar şerefine 26 Eylül 1919 günü bir mezuniyet çayı düzenler. Düzenlenen mezuniyet çayına Mekteb-i Hukuk hocalarının bir kısmı da katılır. Mekteb-i Hukuk Reisi ve Devletler Hukuku Hocası Ahmed Selâhaddin Bey, Çanakkale'de, Sarıkamış'da, Balkanlar'da şehit düşen hukuk öğrencilerini anar.

"... Bizlerin en çok çile çekmiş mezunlar olduğumuzu ve harpten önceki mevcutla bu günkü mevcudu mukayese ederek gelenlerden çok fazla arkadaşımızın harpte kaybedilmiş olduğunu ve bunların adlarının soruşturularak, şehit olanların bir mermer üzerine adlarının yazılacağı ve Darülfünun'un münasip bir yerine asmak istediklerini ve harbin tahsil hayatımızı çok engellediğini ve buradaki okuma ile yetinilmeyerek hukuk konusunda bilgimizi artırmamız gerektiğini..." belirten, şehit olan öğrencileri için bir vefa konuşması yapar.

⁶⁰ L. Meray s. 104

1919 Senesi Darülfünun-ı Osmani Hukuk Şubesi Mezunları. Ortada koltukta oturan Maarif Nazırı Ali Kemal Bey.
(Ekmeleddin İhsanoğlu "Darülfünun")

Ahmed Selahaddin Bey, 1920 yılında, mesleğinin ve yaşamının en verimli çağında, 42 yaşında bir kalp krizi sonucu yaşama veda eder. Mekteb-i Hukuk öğrencileri çok sevdikleri hocalarının ölüm haberini aldıkları gün duydukları derin üzüntü nedeniyle derslere girmezler.

Cenazesi büyük bir törenle kaldırılır. Bebek'teki evinden alınan cenazeyi polis ve jandarma saygı duruşu ile selamlar. Cenaze Maarif Vekâleti önünden Fatih Camii'ne getirilir. Cenaze Namazını Mekteb-i Hukuk hocalarından Mecelle-i Ahkam-ı Adliye müderrislerinden Şevket Efendi kıldırır. Mekteb-i Hukuk Müderrislerinden Muslihiddin Adil Bey ve Mekteb-i Hukuk Talebe Cemiyeti Başkanı Bahaeddin Nasuh Efendi ile Mekteb-i Mülkiye son sınıf öğrencisi Haşim Cevdet Efendi cenaze için toplanan kalabalığa birer konuşma yaparlar. Cenaze adeta bağımsızlık mitingine dönüşür.

Ölürse ten ölür,
Canlar ölesi değil

Yazan:
HALDUN
TANER

BÜYÜK sanatçı öbür insanlardan, üstün demeyelim ama, muhakkak ki başka bir yaratılıştadır. O, günlük olaylara yığılma içindeki görüntülerinin altında başka şeyler sezilen, görebilen, en olmayacak şeyden esinlenip çağırışından çağırışına sıçrayabilen bir insandır. Kimselerin farkına varmadığı bir dalga uzunluğu ile temas halinde bir mediuma benzer. Ne yapacağını kendinden çok, etkisi altında kaldığı bu güçler belirler gibidir. Doğal yaşama benzer, onun yoğunluğunda bir hayali dünya ve insanlır. Kişiler yaratılışının gücü ve sırrı kotmik gidişi bu sezgisi ve içgüdüsi ile kavramış olmasında gelir.

Topki onun gibi, tarihin gidişine dengeyi vuran kişiler de öbürlerinden başlar, bambaşka cinsten insanlardır. Bir toplumun bunalım, bir ulusal felâket, bir tarihi dönüm noktası, o zamana kadar kendi kâhanelerinde sesiz sakin, isimsiz yaşayan bir insanları —ama yalnız onlar— alır, o zamana kadar hiç düşünmedikleri bir missionun öncüsü yaparlar. Onlar ancak bu kritik durumlarda, kendilerinin başka kumaşın dokunduğunu, yazılarının, düşünüşüne gelsin nedenlerinin bu mission olduğunu anırlarlar.

Kurmay Albay İbrahim Muhiddin Bey'in oğlu Ahmed Selahaddin'in de günün birinde böyle bir mission üstlenmiş olduğunu umuduran bir yazıyı yoktur. Alpagutullu, İhtirassız, tolgutulu, çalışkan, öğrencilerini ve Darülfünun'u (üniversitesini) çok seven genç bir profesördür. Hukuku Dâvel (Devletlerarası hukuk) alanında uzmanlığı herkeşce kabul edilmiş, uluslararası kongrelerde bildirileri takdir kazanmaktadır. Mekteb-i Mülkiye'de çalışkanlığı ve nailiyetperverliği ile tanınmıştır. Orayı bitirince altı yıl kadar Düyuna Umumiyye'de çalışmış, bu arada merak sarılığın hukuku dâvel alanında kendini geliştirmiş, Fransa'dan getirdiği meşhur kitaplar ve dergileri hukuku dâvele ait en yeni düşünceleri izler olmuştur. Bu çabalar ona daha sonra da İstanbul Darülfünun hukuku dâvel profesörlüğünü kazandırmıştır. Otuz üç yaşında bu kürsünün başına geçen Ahmed Selahaddin üniversitemin en genç profesörüdür. "Gösterişsiz yaşama, geniş bilgisi, candan hocalığı ve coşkulu tebliğleri ile gençlerin kalbini teshir eden" (X) bu orta boy, keskin gözlüklü ciddi ama insanca beşvâsi hocanın bütün günleri, aile yuvası ile yine onun kadar sevdiği bilim yuvası arasında geçmektedir. Her sabahtı Bebek bahçesine bakan kıralık evinden esini ve çocuğunu öperek ayrılan bu dalgalı profesör elinde çantası Zeynep Hanım Konağındaki üniversiteyi yolunu tutmakta ve küresiyeli cüskane kendini özelemler bekleyen öğrencilerinin

AHMET SELAHADDİN

tutarlılığını koruyarak diklenir. Gençliğinden beri böyledir. O daha profesör olmadan, henüz yeni evli ve yüksek öğretim Genel Müdürü iken paçak veren Salih Zeki olayı Ahmed Selahaddin'in hem bu pazarlıksız dürüstlüğüne hem de parayı hiçe sayışına çok iyi gösterir. İttihad ve Terakki hükümeti süzüm ona hastalığından, ama aslında hükümetle bağdaşmayan liberal düşüncelerinden ötürü matematikçi Salih Zeki'yi arzediverince buna kimse çuk bile diyememiştir. Papuç o zaman da pahalıdır. Yalnız bir kişi diklenir, Ahmet Selahaddin, İttihad ve Terakki'nin bu yüz kızartan suçuna katılmayacağını, hasta ise bir profesörü işten çıkarmak yerine onu tedavi ettirmenin yollarını aramak gereğini belirtene kadar zamanın Maarif Vekili Şükrî Bey'e kendinin haberi olmadan alınmış bu karara katılmayacağını kesin bir dille belirten bir istifa mektubu yazar. Gece eve gelip esine:

— Bir sürü madci şükriyetle katlanabilir misin? diye sorar. Eşi:

— Katlanabilirim, cevabım verince Ahmed Selahaddin olayı ve istifa gerekliliğine esine şeker. İlk gününden beri ona yurmuş, destek olmuş, çünkü onun sevdiğini ve sınılmış olan vefakâr eşi Sema Hanım'dır:

— Bana açıklarsan hiç gerek yoktu. Sen gerekli gördüğün şeyi yapalım, cevabını alır. Ertesi gün istifa veririz. Onu

ları ve komploları ile hiç ilgileri olmayan bu tertemiz yaratıklar, kesse sürece saflıklarının olmasın mutluluğu ile Bebek Bahçesinde konuşmakta birbirlerini kovalamakta, çember çevirmekte, arada atıkları sevinç ve yalancı korku çığlıkları ile oyunlarına yeni heyecanlar katmaktadırlar.

Arma Boğaz sularında müttefik donanması demirlemiş, durmaktadır. Köny mevi suların fonu üstünde Fransız, İngiliz, İtalyan bayrakları dalgalanmaktadır. Dolmabahçe bir sis bulutu gibi sükut, sessiz ve pasif fidede varlığını utandır gibi uzanmaktadır. Tenha yollarda sapkaları tıyılı İtalyan Karabiniyerleri, yaygın burunlu Senegalli Fransız zencileri kol gezir. Bebek, kuruşmaya meyhanesinden isterna seşleri gelmektedir.

Son Padişah Vahidettin sarayda. Bir Şura-yı Saltanat toplanmak gereği duyduğu zaman Darülfünun temsilcisi olarak oraya çağırılan Ahmed Selahaddin yanıkların al si eden o gımsel çöçüğü ile "Şura-yı Saltanat zamanı geçmişti" diyor zaman Şura-yı Millet toplama zamanıdır" diye haykırır.

İşgal polisi büyük yurtseverin peşindedir. Sık sık Bebek teki evine gelir onu ararlar. Ahmed Selahaddin gafisi avlanmamak için tahsenca tasumakta, geçicileri de Bebek Bahçesinde gılio uzaktan evinin balkonuna bakmaktadır. Eşinin balkona asacağı camıyarlarını perolısından İngiliz polisinin o gün kendinin evde arayıp aramadığını ve civarda nöbet tutup tutmadığını anlar. Tevlikeye izretiverdiği geceleri Kâtipçe'de kayımpederi Matbahçı Amire Müdürlü Hamid Bey'in köşkünde geçirmektedir.

Artık özel yaşamı, kişisel kaygıları, sıhhati, ailesi kalmamıştır onun için. Yazgısının emrine girmiş bir medium gibi kendini yalnız Türkiye'nin kurtuluşuna adan. Vakit garmetene yazdığı bir seri başmakolde Türk halklarına birer birer hukuki gerekliliklerini septyayıp dünyaya anlatmaktadır.

(Himaye ve Mandı Coreyarıları, (Mandalıran Hukukî Nitelikleri), (Mandı ve Yardımı), (Ben Murahas Olıyadım Ne Dardım), (Hoğazlar Meşoeli), (Dörtler Maciisine Ne Şöylerdim), (Sevye Sorumlulukları ve Türkiye), (Yanış-Dığı), adlarıyla Vakit gazetesine ve beşli de 1919 yılının temmuz ve ağustos

Ahmed Selâhaddin Bey Cumhuriyet'in ilanından sonra unutulmamış, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 19 Haziran 1927 günü kabul edilen yasa ile eşi Seza Hanım'a kırk ve oğlu Haldun'a (Haldun Taner) on lira maaş bağlanmıştır.

7 Mayıs 1986 günü kaybettiğimiz tiyatro ve kabare yazarı, öğretim üyesi ve gazeteci, Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının önde gelen yazarlarından Haldun Taner (İstanbul 16 Mart 1915 - İstanbul 7 Mayıs 1986), Darülfünun Mekteb-i Hukuk Reisi, Devletler Hukuku Hocası Profesör Ahmed Selahaddin Bey'in oğludur.

Haldun Taner, Ahmed Selâhaddin'i konu ettiği bir yazısını bitirirken, "(...) Öldüğünde 42 yaşındadır ve cebinden yalnız yetmiş beş kuruş çıkmıştır. Bütün bunları nereden mi biliyorum?" diye sorduktan sonra, "Kendisi babamdır da ondan..." der.

"Haldun Taner'in hikâyeleri ve Hikâyeciliği" adlı çalışmasında Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Sıdıka Dilek Yalçın, Haldun Taner hakkında, "*Haldun Taner'in yaşamında baba figürü olarak Ahmet Selâhaddin önemli bir yer tutmuştur. Beş yaşındayken babasını kaybeden yazarın kişiliğinin oluşumunda ve kültür birikimi kazanmasında Ahmed Selâhaddin Bey'in etkisinin çok büyük olduğunu düşünüyordu. Ona göre: "(...) iş disiplini, dürüstlük, cesaret, ideallerini maddeten üstün tutma, bilimsel düşünce, vatan sevgisi, Cumhuriyet ve Atatürk'e bağlılık gibi erdemler, yazara babasından miras kalmıştır*" diye yazar.

Ahmed Selahattin Bey'in;

İstanbul Mekteb-i Mülkiye Matbaası tarafından basılmış 192 sayfalık "Hukuk-ı Amme" isimli kitabı,

İstanbul Darülfünun Matbaası tarafından basılmış 349 sayfalık "Hukuk-ı Düvel Dersleri" isimli kitabı,

İstanbul Darülfünun Matbaası tarafından basılmış 241 sayfalık “Hukuk-ı Umumiye -i Düvel Dersleri” isimli kitapları bulunmaktadır.

16 Eylül 1921 Darülfünun’da Kız ve Erkek Öğrencilerin Derslere Birlikte Girmeleri ve İnas Darülfünun’un Kapatılması

İnas Darülfünun’un Darülfünun’a bağlanması okuldaki kız ve erkek ayırımını kaldıramamıştır. Aynı dersler öğleden önce erkeklere öğleden sonra da kızlara verilmektedir. Süreyya Ağaoğlu da anılarında Mekteb-i Hukuk’a başlamasından sonra Zehra Hanım Konağı’nda öğrenime erkeklerin sabah ve hanımların öğleden sonra devam ettiklerini belirtmektedir. Ancak çağdaş, ilerici hocalar hanım ve erkeklerin derslerini birleştirmişlerdir. Faik Sabri Bey Coğrafya dersinde kapıya bir nöbetçi koyarak hanım ve erkeklerin birlikte öğrenim görmelerini sağlamıştır.

Darülfünun hocalarından Mekteb-i Hukuk Reisi Ahmed Selahaddin Bey, İsmail Hakkı Bey (Baltacıoğlu), Faik Sabri Bey ve özellikle Fizik Hocası Refik Bey öncelikle kadınların Darülfünun’a alınmaları ve erkeklerin birlikte öğrenim görmeleri hususunda büyük mücadele vermişlerdir.

Darülfünun Umum Müdürü Babanzade Ahmet Naim Bey, görevinden ayrılmasına karşın hanımlarla erkeklerin birlikte öğrenim görmelerine şiddetle karşı çıkmaya devam etmiş, bu hususta destekçileriyle birlikte sürekli yazılı basın yoluyla kamuoyu oluşturmada azami gayreti göstermiştir.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu yukarıda da belirtildiği gibi Cumhuriyet döneminde 1923-1925 yılları arasında İstanbul Darülfünun Emni olarak da görev yapmıştır.

Darülfünun Osmanî Hukuk Şubesinden Ala (Yüksek) Derece ile
Mezun Abdurrahman Asım Efendi Oğlu Abdullah Fevzi Efendinin
1913 Tarihli Diploması
(Adil Giray Çelik Kişisel Arşivi)

15-21 Temmuz 1921, Savaşın Gölgesinde Yapılan 1. Maarif Kongresi

1. Maarif Kongresi, 15–21 Temmuz 1921 tarihinde Ankara’da gerçekleştirilmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver başkanlığında önceden 12 gün olarak planlanan kongre, ağır savaş koşullarında 7 gün sürmüştür. 180 kişiden fazla kadın ve erkek katılımcının yer aldığı kongre, An-

kara Ulus semtinde, o dönem Ankara Öğretmen Okulu olarak kullanılan binanın konferans salonunda yapılır.

O sırada Eskişehir-Kütahya savaşları yapılmakta, Ordu Sakarya'da Ankara'ya doğru çekilmektedir. Geceleri Polatlı'dan top sesleri duyulmakta, yaralılar cephe gerisine, Ankara'ya taşınmaktadır. Hatta Ankara yerel ahalisinden Kayseri'ye göç başlamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk kısa bir süreliğine cepheyi bırakarak son derece önem verdiği Maarif Kongresi'ne ulaşır ve Milli Eğitim tarihine geçecek nutkunu şu sözlerle başlar:

“Muhterem Hanımlar, Efendiler!

... Asırların mahmul olduğu derin bir ihmali idarinin bünye-i devlette vücuda getirdiği yaraları tedaviye masruf olacak himmetlerin en büyüğünü hiç şüphesiz irfan yolunda ibzal etmemiz lazımdır. (Yüzyılların yüklediği derin bir idare ihmalinin devlet varlığında açtığı yaraları gidermeyi sağlayacak çabaların en büyüğünü, eğitim yolunda harcamamız gerekmektedir.)

...İrfanı memleket için tahsis edilebilen şey müstakbel maarifimize mabihilistina olacak bir temel kurmağa kâfi değildir. Ancak vasi ve kafi şerait ve vesait malik oluncaya kadar geçecek eyyam-ı cidalde dahi kemal-i dikkat ve itina ile işlenip çizilmiş bir milli terbiye programı vücuda getirmeğe ve mevcut maarif teşkilatımızı bugünden müsmir bir faaliyetle çalıştıracak esasları ihzar etmeğe hasr-ı mesai eylemeliyiz. (Bugün için memleketin aydınlanması uğruna ayrılabilir şey, eğitimimizin geleceğine dayanak olacak bir temel kurmaya yeterli değildir. Ancak elverişli ve yeterli koşullarla araçları elde edinceye kadar geçecek savaş günlerinde de tam bir özenle işlenip çizilmiş bir ulusal eğitim programı yapmaya ve eldeki eğitim ve öğretim kuruluşlarımızı bugünden verimli bir çabayla çalıştıracak esasları hazırlamaya bakmalıyız.)

Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarihi tedenniyatında en mühim bir amil olduğu kanaatindeyim. Onun için bir milli terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından ve evsafi fitriyemizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garptan gelebilen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i milliye ve tarihiyemizle mütenasip bir kültür kastediyorum. Çünkü dehayı milliyemizin inkişaf-ı tamı ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir. Lalettayın bir ecnebi kültürü şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin muhrip neticelelerini tekrar ettirebilir. Kültür zeminle mütenasiptir. O zemin milletin seciyesidir. (Şimdiye kadar sürüp gelen okuma ve yetiştirme yanlışlıklarının ulusumuzun gerilemesinde en önemli nedenlerden biri olduğu kanısındayım. Onun için bir ulusal yetiştirme programından söz açarken, eski çağdaki asılsız uydurmalarından, yaradılışımıza hiç de uymayan yabancı düşüncelerden, Doğu'dan ve Batı'dan aşırma bütün etkilerden büsbütün uzak, ulusal ve tarihsel doğamıza uygun bir kültürü öne sürmüş oluyorum. Çünkü Türk idaresinin gerçek gelişmesi ancak böyle bir kültürle sağlanabilecektir. Rastgele bir yabancı kültürü kabullenmek, şimdiye kadar uygulanıp duran yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar etmekten başka işe yaramaz. Kültürün, bu düşünce ekininin verimi, ekildiği yerin elverişliliği ile orantılıdır. Bu yer de milletin karakteridir.)

İşte biz, bu kongrenizden yalnız, çizilmiş eski yollarda alelade yürümenin tarzı hakkında müdavele-i efkâr etmeğe değil, belki serdettiğim şeraiti haiz yeni bir sanat ve marifet yolu bulup millete göstermek ve o yolda yeni nesli yürütmek için rehber olmak gibi mukaddes bir hizmet bekliyoruz... (İşte biz bu toplantınızdan yalnız, çizilmiş eski yollarda nasıl yürüyüp gidileceği hakkında beylik düşünceler ileri sürüp dağılmayı değil, belki de bu ortaya koyduğum koşullar çerçevesinde ulusa, yeni bir sanat ve bilim göstermek ve yeni kuşağı o yolda yürütmek için önder olmak gibi kutsal bir yararlılık bekliyoruz.)

Ve Mustafa Kemal Atatürk konuşmasını şu sözlerle bitirir;

“İstikbal için hazırlanan evlad-ı vatana, hiçbir müşkül karşısında serfuru etmeyerek kemal-i sabır ve metanetle çalışmalarını ve tahsildeki çocuklarımızın ebeveynine de yavrularının ikmal-i tahsil için her fedakârlığı ihtiyardan çekinmelerini tavsiye ederim... Milletimizin saf seciyesi istidat ile malidir. Ancak bu tabii istidatı inkişaf ettirebilecek usullerle mücehhez vatandaşlar lazımdır. Bu vazifede sizlere tevaccüh ediyor. Hükümet-i Milliyemizin kemal-i ciddiyet ve samimiyetle arzu ettiği derecede, Türkiye muallime ve muallimlerinin hayat ve refahını henüz temin edememekte olduğunu bilirim. Fakat milletimizi yetiştirmek gibi mukaddes bir vazifeyi deruhte eden heyet-i mübeccelenizin bugünün vaziyetini nazarı itibara alacağından ve her müşkülü iktiham ile bu yolda gayet metinane yürüyeceğinden şüphem yoktur. Vazifeniz pek mühim ve hayattır. Bunda muvaffak olmanızı cenabı haktan temenni ederim.” (Gelecek için hazırlanan yurt çocuklarına, hiçbir zorluk karşısında baş eğmeyerek sabırla, güvenle çalışmalarını ve yetişmekte olan çocukların büyüklerine de yavrularının okumalarını sağlamak için hiçbir fedakârlıktan çekinmemelerini salık veririm. Milletimizin yaratılıştan gelen elverişliliğini geliştirmek sizlere düşüyor. Türk öğretmenlerine ulusal hükümetimizce, candan ve gönülden istendiği kadar iyi ve rahat yaşama koşullarının sağlanamamış olduğunu bilirim. Ama ulusumuzu yetiştirmek gibi kutsal bir ödevi benimsemiş olan yüce topluluğunuzun bugünkü şartları göz önünde bulundurarak, her türlü güçlüğü göze alarak bu yolda sarsılmadan yürüyeceğine de güvenim vardır. Göreviniz pek önemlidir, ulusun yaşamasıyla yakından ilgilidir. Bunda başarılı olmanızı Tanrı’dan dilerim.)

Atatürk Kongre Salonu’nda Birinci Maarif Kongresi’nde ayrı yerlere oturtulmuş kadın ve erkekleri görünce çok şaşırır ve sinirlenir. Muallim ve Muallimeler Cemiyetleri Birliği (Öğretmenler Derneği) Başkanı’na şunları söyler:

“Ne yapmışsınız siz? Toplantıya kadın öğretmenleri de çağırmaştınız, onları ne diye erkeklerden ayrı oturtunuz?”

Utanmıyor musunuz?

Ayıptır.

Kendinize mi güveniniz yok, yoksa bu hanımların iffetine mi?

Bir daha kadınların erkeklerden ayrı tutulduğunu duymayayım.”

Daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan Maarif Kongresine ilişkin tartışmalar yaşanmıştır.

Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey (Tanrıöver)⁶¹ hakkında verilen soru önergesinde Maarif Kongresi iki bakımdan eleştirisi konusu olmuştur: Kongre için harcanan para ve kongreye kadın öğretmenlerin de katılmış olması. Hamdullah Suphi Bey, harcanan para konusunda açıklamalar yapmış, kongrenin kadın ve erkek öğretmenlerden oluşan karma bir kongre olması konusunda da açıklama yapmaya hazırlanırken bundan vazgeçmiştir.

Kadın ve erkek öğretmenlerin kongrede bir arada bulunmalarına tepki gösteren muhafazakâr mebuslara karşı Mustafa Kemal Paşa sert tepki göstermiştir.

Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey gelen sert eleştiriler karşısında görevden çekilmiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın kadın ve erkek öğretmenlerin bir arada Maarif Kongresi'nde bulunmalarına ve oturmalarına ilişkin tavrı dalga dalga İstanbul'a, Darülfünun'a ulaşır. Gönülleri, kalpleri Anadolu'da verilen Ulusal Kurtuluş Savaşı ile çarpan kadın öğrenciler, Mustafa Kemal Atatürk'ün sesini

⁶¹ Hamdullah Suphi Tanrıöver (1885-10 Haziran, 1966 İstanbul), edebiyatçı, yazar, öğretmen, milletvekili, siyasetçi. Kurtuluş Savaşı ve cumhuriyetin ilk yıllarında TBMM'de yaptığı coşkulu konuşmaları nedeniyle "Millî Hatip" ve "Cumhuriyet Hatibi" olarak tanınan bir siyaset adamı ve yazardır. Ayrıca İstiklâl Marşı'nı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okuyan ilk kişidir. Son Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda ve I., II., III., VII., VIII., IX. dönem TBMM'de milletvekili olarak bulundu. İki defa Millî Eğitim Bakanlığı yaptı. Ayasofya Rüştiyesi'nde hitabet ve Fransızca, Darümuallimin'de edebiyat, Darülfünun'da Türk-İslam sanatı dersleri verdi.

duyarak, mesajını alarak erkek öğrencilerin desteği ile kendi derslerini boykot edip, erkeklere tanınan ders saatlerinde, onların öğrenim gördükleri dersliklerde birlikte derslere girmeye başladılar.

Mekteb-i Hukuk'ta bir cumartesi günü içlerinde Süreyya Hanım'ında bulunduğu yürekli dört hanım öğrenci, kendi derslerini boykot ederek 63 erkek öğrencinin bulunduğu sınıfa büyük bir sessizlik ve şaşkınlık içerisinde girerler. Kadın ve erkek öğrencilerin birlikte gördükleri ilk dersleri Roma Hukuku olmuştur.

Hanım öğrencilerin de fiili durum yaratmalarıyla Darülfünun Divanı tarafından 16 Eylül 1921 de kadın ve erkek öğrencilerin birlikte eğitim görmeleri kararı verilmiştir. Bu karar ile İnas Darülfünun hukuken ve fiilen sona ermiştir. Edebiyat, Fen ve Hukuk fakültelerinde 1921-1922 ders yılında, Tıp Fakültesi'nde ise 1922-1923 ders yılında hanım öğrenciler eğitim görmeye başlamışlardır.

1920'li yıllarda yapılan bir araştırmada İstanbul Darülfünun'da öğrenim gören öğrenci sayısının 1.708 olduğu, bu öğrencilerin 967'sinin kırsal kesimden geldiği, 741'inin ise şehir kökenli olduğu belirtilmektedir. Öğrenim gören öğrencilerin babalarının meslekler itibarıyla 126'sının ilmiye mesleğine mensup olduğu, (Osmanlı da bu zümrenin görevleri adalet hizmetleri, eğitim ve yargı görevlerini kapsamaktadır) 715'i memur ve zabıt, 24'ü dava vekili, 59'u muallim, 233'ü tüccar, 55'i esnaf, 78'i çiftçi ve 413'ünün diğer sanat ve mesleğe sahip kimselerin çocukları oldukları belirtilmektedir.

1925 yılında yayınlanan bir makalede ise İstanbul Darülfünun'da kayıtlı öğrenci sayısının 1.709 olduğu, bu öğrencilerin 235 tanesinin kadın olduğu belirtilir. 1919 yılından 1925 yılına kadar olan dönemde ise Darülfünun'daki kadın öğrenci sayısı üç katına çıkmıştır.

Yine aynı yıl İstanbul Darülfünun Mekteb-i Hukuk Fakültesi'nde eğitim ve öğretim kadrosunda 28 öğretim üyesi bulunmaktadır. 1925 yılı itibariyle Darülfünun bütçesinden Mekteb-i Hukuk adına Darülmesaiyer tahsisatı masrafının 3.000 lira ve mecmua masrafının 2.000 lira olmak üzere bütçeye toplamda 5.000 lira ayrıldığı saptanmıştır.

O tarihlerde Mekteb-i Hukuk'ta görev alan öğretim üyelerinin tamamına yakını (Mekteb-i Hukuk Reisi Ahmed Selahaddin Bey Mülkiye mezunudur) Hukuk Fakültesi mezunu olup, büyük kısmı Fransa'da hukuk eğitimi almışlar veya Paris'te ihtisas yapmışlardır. Adliye Nezareti adına Paris'e gönderilen Mustafa Reşid Bey (Belgesay), Samim Bey (Gönensay), Abdurrahman Münip Bey, Bahaeddin Bey (Kantar) hukuk eğitimlerini Paris'te tamamlamışlardır. Tahir Bey (Taner) Adliye Nezareti adına Paris'e gönderilmiş, hukuk doktorasını orada yapmıştır. Muammer Raşid (Sevig), Sorbonne Hukuk Fakültesi'nde hukuk eğitimi almıştır.

Mekteb-i Hukuk Hocaları'nın en önemli ismi, Mekteb-i Hukuk'un Reisi ve Hukuku Düvel (Devletler Hukuku) Hocası, İstanbul'un işgaline şiddetle karşı çıkan, yurtsever tavrı ile bilinen ve kadınların Mekteb-i Hukuk'da öğrenim görmelerinde büyük katkısı olan, Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ni yürekten destekleyen, 20 Ocak 1922 yılında 42 yaşında kalp krizi sonucu vefat eden Ahmed Selahaddin Bey'dir.

1921-1922 yılından itibaren Hukuk, Fen ve Edebiyat fakültelerinde karma eğitime geçilmiş, 1922-1923 yılında da Tıp Fakültesi'nde karma eğitime başlanılmıştır.

Cumhuriyetin ilanından sonra İstanbul Darülfünun bölümlerinden özellikle Hukuk Fakültesi'nde kadın ve erkek öğrenci sayısında büyük bir artış görülmüştür.

Darülfünun Divanı Toplantısı 1924

Cumhuriyet Döneminde Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi, Kadın ve Erkek Öğrenci Sayıları ⁶²

	Öğretim Üyesi	Kadın	Erkek
1924-1925	28	18	347
1925-1926	30	19	450
1926-1927	28	22	444
1927-1928	26	31	429
1928-1929	29	35	520
1929-1930	28	69	757
1930-1931	25	72	751
1931-1932	28	138	1027
1932-1933	28	200	1241

⁶² İhsanoğlu 2. Cilt, s 1075

Osmanlı da Darülfünunla İlgili Hazırlanan Son Nizamname 21 Ekim 1919 Tarihli Darülfünun-u Osmani Düzenlemesi

İttihat ve Terakki Fırkası'nın Osmanlı İmparatorluğu'nda etkisini artırdığı yıllarda Darülfünun'da köklü değişiklik yapma çabaları, mevzuatta bazı yenilikler yapma konusunu gündeme getirir.

Özellikle yapılacak mevzuat değişikliğinde Darülfünun'a bilimsel özerklik getirilmesi ilk kez konuşulmaya başlanır. 21 Ekim 1919 günü Yayınlanan Darülfünun-u Osmani Nizamnamesi Yönetmelik Özerkliği, o günün koşullarında kısmi değişiklik ihtiyacını gidermiştir.

257 karar numarası ile 56 madde olarak yayınlanan Nizamname'nin etkisi Cumhuriyet Dönemi'nde hazırlanan mevzuatlara yansımıştır. Nizamnamede Darülfünun'un, yüksek eğitimin gelişmesi ve ilerlemesi için Hukuk, Tıp, Edebiyat ve Fen medreselerinden (Fakülte) oluşan bir Bilim Kurumu (Müessese-i İlmiyye) olduğu belirtilmektedir.

Nizamname içeriğinde daha önce var olan Osmanlıca ifadeler kısmen kaldırılmıştır.

O güne kadar tam bir düzenleme getirilememiş olan öğretim üyesi kadrosu Nizamnamenin 10 ve 11. maddeleri ile düzenlenmiştir.

Nizamname'nin 10. maddesinde Hukuk, edebiyat ve fen fakültelerinde Bilim Kurulu'nun müderris (profesör) ve mualimlerden (doçent) oluşacağı belirtilmiş, 11 madde ise müderris profesör olma koşullarını düzenlemiştir.

Müderris olabilmek için aşağıdaki koşullar getirilmiştir;

- a. 30 yaşını doldurmuş olmak,
- b. Bir bilim kurumundan mezun olmak,

- c. Bilim dalıyla ilgili yayınları izleyecek bir yabancı dili bilmek,
- d. Bilimsel kimliğini ve çalışmasını gösterecek bir eseri olmak,
- e. Yüksekokullarda ya da Darülfünun'da en az beş yıl eğitim hizmetinde çalışmış ve iyi huylu olduğunu kanıtlamış olmak gerekir. Dış ülke darülfünunlarında kendi alanlarında öğretim üyeliği yaptıklarını resmi belgeyle ispatlayanlar, beş yıl koşuluna uymazlar. Aynı koşulları taşıyan adaylardan öğretim mesleğinde olandan, o alanda hizmet etmek isteyenler tercih edilir.

16. maddede ise muallim olma koşulları belirtilmiştir.

- a. Profesörler Kurulu tarafından seçilen bir heyet huzurunda, muallim adayı sorumlu olacağı derslerden sözlü sınavda başarılı olmak,
- b. Sınav heyetinin belirleyeceği bir konu üzerinde, fakültenin bilim kurulu ve öğrenciler huzurunda ayrıntılı bir ders vermek,
- c. Adayların kendilerinin seçeceği konu üzerinde yazdıkları bir eseri olmak ve bunu sözlü savunmak zorundadır. Bunlardan düzenleniş sırasına göre birinden başarısız olan diğerine giremez. Muallimlerin sınav zamanı ve şekli profesörler kurulunca kararlaştırılır.

01 Nisan 1924 günü çıkartılan 493 sayılı İstanbul Darülfünun'un Şahsiyeti Hakkında Kanun⁶³ ile üniversiteye tüzel kişilik kazandırılmış ancak kapsamlı bir düzenleme yapılmamıştır. Aynı yıl 21 Nisan 1924 günü İstanbul Darülfünun hakkında Maarif Vekâletinin hazırladığı kapsamlı düzenleme olan 473 karar numaralı İstanbul Darülfünun Talimatnamesi yayınlanarak yürürlüğe girer.

⁶³ Bölüm 3, İSTANBUL DARÜLFÜNUN'A ve MEKTEB-İ HUKUKA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Darülfünun ve Osmanlı'da Eğitime İlişkin Gelişmeler ve Girişimlerin Kronolojisi ^{64,65}

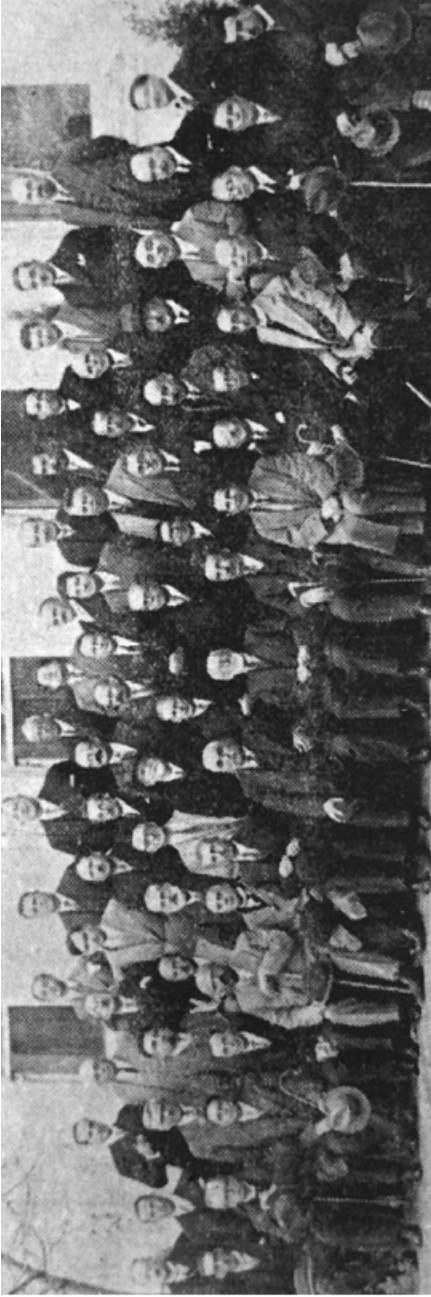
1471	Fatih Medresesi'nin (Külliyenin) yapılışı.
1482	Galatasaray Mektebi'nin kuruluşu.
1559	Süleymaniye Medresesi'nin açılışı.
Kasım 1583	Çizvitlerin Galata da Saint-Benoit Kilisesi'nde ilk yabancı okulun açılması.
31 Ocak 1729	Matbaada basılan ilk kitap olan Vankulu Lûgatı'nın yayınlanması.
1776	Mühendishane-i Bahr-i Hümayun'un açılışı.
1795	Mühendishane-i Berri-i Hümayun'un açılışı.
14 Mart 1827	Hekim ve cerrah yetiştirmek üzere Tıphâne-i Âmire'nin açılışı.
9 Ocak 1832	Askeri Cerrahhâne'nin açılışı.
1834	Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye kuruldu.
1837	Islahât hareketlerinin gerektirdiği yeni düzenlemeleri yapmak ve memurları yargılamak üzere Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye kuruldu.
1838	Ziraat, sanayi, bayındırlık ve eğitim işleri ile ilgilenmek üzere Meclis-i Umûr-ı Nafia kuruldu.
17 Şubat 1839	Tıphâne-i Âmire yeniden düzenlenerek Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne adı altında açıldı.
11 Mart 1839	Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'de derslere başlandı.
14 Mayıs 1839	II. Mahmud, Mekteb-i Tıbbiye-i Adliye-i Şâhâne'yi ziyaret etti.

⁶⁴ Dölen 1. Cilt

⁶⁵ Akyüz, Yahya Türk Eğitim Tarihi, Genişletilmiş 8. Baskı, Alfa Yayınları İstanbul 2001 s.406

- 3 Kasım 1839 Gülhane Hatt-ı Hümayûnu'nun okunması (Tanzimat'ın ilânı).
- 10 Ocak 1845 Abdülmecid'in Meclis-i Vâlâ'yı ziyareti ve eğitim konularının ele alınmasını emretmesi.
- 12 Nisan 1845 Eğitim konusunda öneriler hazırlamak üzere Meclis-i Maarif-i Muvakkat'ın kurulması.
- Ağustos 1845 İlk kadın ebelerin tıbbiyede yetiştirilmesi.
- 19 Şubat 1846 Meclis- Vâlâ'nın Meclis-i Maarif-i Muvakkat'ın lâyhalarına dayanarak bir Darülfünun kurulmasından söz eden mazbata yayınlandı.
- Nisan 1846 Abdülmecid Rumeli seyahati öncesinde sürekli çalışacak bir maarif meclisinin ve Darülfünun'un kurulmasını emretti.
- 21 Temmuz 1846 Meclis-i Maarif-i Muvakkat'ın önerilerini yaşama geçirmek için sürekli çalışacak olan Meclis-i Maarif-i Umûmiye kuruldu.
- Eylül 1846 Meclis-i Maarif-i Umûmiye'nin Darülfünun kurulması konusundaki lâyihası.
- Kasım 1846 Ayasofya'da inşa edilecek olan Darülfünun binası için Mimar G. Fossati ile sözleşme yapıp inşaata başlandı.
- 9 Ocak 1847 Mekâtib-i Umûmiye Nezâreti kuruldu.
- Nisan 1847 Sıbyan Mektebi hocaları için talimat yayınlanması.
- 16 Mart 1848 Darülmuallimn-i Rüşdî'nin açılışı.
- 17 Eylül 1850 Darülfünun binası inşaatının başına Mimar Ahmed Efendi getirildi.
- 15 Haziran 1851 Kurulacak olan Darülfünun'a ders kitapları hazırlamak üzere Encümen-i Dâniş kuruldu.
- 1 Mayıs 1851 Darulmuallimi'nin ilk Nizamnamesi.
- 18 Temmuz 1851 Encümen-i Dâniş törenle açıldı.

- 15 Şubat 1856 Cemiyet-i Tıbbiye-i Şâhâne kuruldu.
- 28 Şubat 1856 Islahât Fermanı yayınlandı.
- 29 Nisan 1857 Bütün eğitim ve öğretim işlerini bünyesinde toplamak üzere Maarif-i Umûmiye Nezâreti kuruldu. (Eğitim Bakanlığı)
- Kasım 1857 Mekteb-i Osmani Paris'te açıldı.
- Ocak 1859 İlk kız rüştiyesi olan Cevri Kalfa Rüştiyesi açıldı.
- 12 Şubat 1859 Mekteb-i Mülkiye açıldı. (Siyasil Bilgiler Fakültesi'nin temelini oluşturmuştur.)
- 25 Mayıs 1861 Münif Efendi (Paşa) önderliğinde Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye kuruldu.
- Ağustos 1861 Darülfünun binasının ikinci ve üçüncü katlarının inşaatı tamamlandı.
- Haziran 1862 Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye tarafından Mecmuayı Fünun'un ilk sayısı yayınlandı.
- 13 Ocak 1863 Darülfünun binasının tamamlanan bölümünde halka açık serbest dersler biçiminde öğretime başlandı ve Kimyager Derviş Paşa tarafından Hikmet-i Tabîye (Fizik) konusunda ilk ders verilmeye başlandı.
- 24 Ocak 1863 Sadrazam Keçecizâde Fuad Paşa, Derviş Paşa'nın Hikmet-i Tabîye (Fizik) dersine gelerek dersi dinleyip ardından bir konuşma yaptı.
- 16 Şubat 1863 Ahmet Vefik Efendi (Paşa)'nın Hikmet-i Tarih (Tarih Felsefesi) dersine başlandı.
- 17 Şubat 1863 Salih Efendi'nin İlm-i Mevâlid (Zooloji, Botanik, Jeoloji) dersine başlandı.
- Haziran 1863 Mithat Paşa Niş'de Islahhane ismiyle okullar açtı.
- 25 Nisan 1864 Sadrazam Kâmil Paşa'nın, Salih Efendi'nin İlm-i Mevâlid dersine gelerek dersi dinlemesi.

Darülfünun Ermini (Rektörü) Seçimlerine Katılan
Hukuk, Tıp, Fen Fakültesi Öğretim Üyeleri

- 6 Mart 1865 Darülfünun binasının inşaatının tamamlanarak Maliye Nezâreti'ne tahsisi ile Darülfünun derslerine ara verildi.
- 26 Mart 1865 II. Mahmud Türbesi yakınında yeni bir Darülfünun binası yapılması için irade çıkarıldı.
- 19 Nisan 1865 Çemberlitaş'daki Nuri Efendi Konağı'na taşınan Darülfünun'da yeniden derslere başlandı.
- 8 Eylül 1865 Hoca Paşa yangınında Nuri Efendi Konağı'nın içinde bulunan bütün kitap, alet ve koleksiyonlarla birlikte yanması sonucunda Darülfünun girişi mi sona erdi.
- 1866 Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye resmen kuruldu.
- 29 Aralık 1866 Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'nin kuruluşuna ilişkin irade çıkarıldı.
- 6 Mart 1867 Türkçe öğretim yapan Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'de derslere başlandı.
- Şubat 1867 Fransa eğitimde yenileşmeye ilişkin Osmanlı Devleti'ne nota verdi.
- Mayıs 1867 Askeri Tıbbiye içinde ayrı bir binada Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye açıldı.
- 1 Eylül 1868 Mekteb-i Sultanî açıldı.
- Mart 1869 İkinci Darülfünun binasının inşaatı tamamlandı. .
- 8 Nisan 1869 Hoca Tahsin Efendi Darülfünun Müdürlüğü'ne atandı.
- 4 Ağustos 1869 Darülfünun Kütüphanesi için Fransa'dan kitap alınması hakkında irade yayınlandı.
- 30 Ağustos 1869 Safvet Paşa tarafından hazırlanan Darülfünun'un ilk ders programı açıklandı.
- 1 Ekim 1869 Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi yürürlüğe girdi.
- 9 Ekim 1869 Darülfünun için giriş sınavı açıldı.

- 6 Aralık 1869 Darülfünun'da halka açık gece derslerine Hoca Tahsin Efendi'nin dersi ile başlanıldı.
- 2 Şubat 1870 Darülfünun'un hocaları atandı.
- 20 Şubat 1870 Darülfünun törenle açıldı.
- 26 Nisan 1870 Darülmuaallimat (Hanım Öğretmen Okulu) açıldı.
- 2 Temmuz 1870 Adliye Nezâreti'ne bağlı olarak Kavânîn ve Nizâmât Dershânesi oluşturuldu.
- 16 Temmuz 1870 Kavânîn ve Nizâmât Dershânesi açıldı
- 5 Ağustos 1870 Darülfünun'da birinci yılsonu sınavları yapıldı.
- 5 Eylül 1870 Darülfünun'a Paris'ten fizik aletleri getirilmesine ilişkin irade yayınlandı.
- 29 Eylül 1870 Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de Türkçe öğretime geçilmesine ilişkin irade yayınlandı.
- Aralık 1870 Ramazan Ayı dolayısıyla Darülfünun'da halka açık gece dersleri başladı.
- 10 Aralık 1870 Hoca Tahsin Efendi'nin Darülfünun müdürlüğünden azli ile yerine Kâzım Efendi atandı.
- 2 Mayıs 1871 Darülfünun'da derslere yeniden başlandı.
- 10 Şubat 1872 Darülfünun'un kapanmış olduğuna ilişkin gazete haberleri yayınlandı.
- 25 Mayıs 1873 Mekteb-i Sultanî'nin Gülhane'ye, ve Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'nin Galatasaray'a taşınmasına ilişkin irade yayınlandı.
- Haziran 1873 Mekteb-i Sultanî Gülhane'ye taşındı.
- 1873 Maarif Nâzırı Ahmed Cevdet Paşa, Mekteb-i Sultanî'de ileri düzeyde hukuk derslerinin okutulmasını sağladı.
- 1873 Darüşşafaka açıldı.
- 7 Nisan 1874 Maarif Nâzırı Ahmed Cevdet Paşa'nın başkanlığındaki bir kurul Mekteb-i Sultanî içinde Mülkiye

- Mühendis Mektebi kurulması hakkında hazırladıkları raporu padişaha sundu.
- 20 Nisan 1874 Mekteb-i Sultanî içinde Mülkiye Mühendis Mektebi kurulmasına ilişkin irade yayınlandı.
- 15 Temmuz 1874 Mekteb-i Sultanî'nin ödül dağıtım töreninde Şehzade Yusuf İzzeddin Efendi, öğrencileri Mülkiye Mühendis Mektebi'ne girmesi için teşvik eden bir konuşma yaptı.
- 1874 Mekteb-i Sultanî Müdürü Sava Paşa, Safvet Paşa'yı bu okulun içinde hukuk ve mühendis mekteplerinden oluşan bir okul kurması için görevlendirdi.
- 13 Ağustos 1875 Mekteb-i Sultanî ödül dağıtım töreninde konuşan Sava Paşa, Mülkiye Mühendis Mektebi'nin Turuk ve Maâbir Mektebi derecesine gelmiş olduğunu belirtti.
- 25 Ocak 1876 Hukuk Mektebi ile Turuk ve Maâbir Mektebi'nin nizamnâmesi yayınlandı.
- Ağustos 1876 Darülfünun-ı Sultanî'nin kurulduğu açıklandı.
- 23 Aralık 1876 Kanun-ı Esasî (Anayasa) ilân edildi.
- 1876 Mekteb-i Sultanî içinde Edebiyat Mektebi açıldı.
- 12 Şubat 1877 Ali Suavi (1839-1878) Mekteb-i Sultanî Müdürlüğüne atandı.
- 19 Mart 1877 Meclis-i Mebusan açıldı.
- 24 Ağustos 1877 Mekteb-i Sultanî Müdürü Ali Suavi okulun durumu hakkında II. Abdülhamid'e bir ariza sundu.
- 1877 Darülfünun-ı Sultanî'de malî sıkıntı nedeniyle derslere ara verildi.
- 13 Aralık 1877 Meclis-i Mebusan'ın ikinci dönemi başladı.
- 13 Şubat 1878 Meclis-i Mebusan'ın kapatılması ile I. Meşrutiyet sona erdi.

- 28 Ekim 1878 Mekteb-i Sultanî içindeki Hukuk Mektebi'nde öğretime yeniden başlandı.
- 5 Kasım 1878 Adliye Nezâreti'ne bağlı olarak Mekteb-i Hukuk-ı Şâhâne'nin kurulmasına ilişkin irade yayınlandı.
- 18 Kasım 1878 Mekteb-i Sultanî içindeki Turuk ve Maâbir Mektebi'nde öğretime yeniden başlandı.
- 11 Kasım 1879 Darülfünun-ı Şâhâne'nin kapatıldığına ilişkin haberler Maarif Nezâreti tarafından yalanlandı.
- 1880 Darümuallimat'ın kuruluşundan bu yana ilk kez bir kadın olan Fatma Zehra Hanım okula müdür oldu.
- 17 Haziran 1880 Mekteb-i Hukuk-ı Şâhâne de törenle eğitime başlandı.
- Ekim 1880 Mekteb-i Sultanî içindeki Hukuk Mektebi ile Turuk ve Maâbir Mektebi ilk mezunlarını verdi.
- 30 Ekim 1881 Mekteb-i Sultanî içindeki Hukuk Mektebi'nin Mekteb-i Hukuk-ı Şâhâne ile birleştirilmesine ilişkin irade yayınlandı.
- 1881 Ohannes Karakaşyan isimli öğrenci "Ödünç" konulu tezini tamamlayarak, "Hukuk Doktoru" ünvanını alan ilk öğrenci oldu.
- 16 Eylül 1883 Hendese-i Mülkiye Mektebi'nin kurulmasına ilişkin irade yayınlandı.
- 13 Kasım 1883 Hendese-i Mülkiye Mektebi'nde derslere başlandı.
- 1883 Beyazıt Devlet Kütüphanesi açıldı.
- 15 Ocak 1884 Şemsülmaarif özel okulu açıldı. (Bu okul İstanbul Erkek Lisesi'nin temelini teşkil etmiştir.)
- 29 Ekim 1884 Hendese-i Mülkiye Mektebi kendisi için yapılan binaya taşınarak, açılış töreni yapıldı.

- 1885 Vali Abdurrahman Paşa'nın öncülüğünde Kastamonu'da idadi açıldı. (Taşrada açılan ilk idadi olan okul Kastamonu Lisesi'nin temelini oluşturmuştur.)
- 28 Ekim 1886 Mekteb-i Hukuk-ı Şâhâne Maarif Nezâreti'ne bağlandı.
- 1889 Dilsiz mektebi açıldı.
- 1890 Körler mektebi açıldı.
- 1893 Maarif Nazırı Haşim Paşa, Protestan okulları hakkında Padişah Abdülhamit'e önemli bir rapor sundu.
- 12 Ağustos 1900 Darülfünun-ı Şâhâne kuruldu.
- 1 Eylül 1900 Darülfünun-ı Şâhâne açıldı.
- 23 Temmuz 1908 2. Meşrutiyet ilan edildi.
- 23 Temmuz 1908 İlk kez İstanbul'da bir öğretmen derneği kuruldu.
- 29 Kasım 1908 Hendese-i Mülkiye Mektebi, Nafia Nezâreti'ne bağlandı.
- 1909 Zeynep Hanım Konağı Darülfünun'a devredildi.
- 1911 İlk kız idadisi (lisesi) açıldı.
- 1913 İlk kız sultanisi açıldı.
- 12 Şubat 1914 Servet-i Fünun'da İnas Darülfünun açılacağı haber olarak yayımlandı.
- 12 Eylül 1914 İnas Darülfünun, Zeynep Hanım Konağı'nda öğrenime başladı.
- 1917 İnas Darülfünun ilk mezunlarını verdi.
- 17 Mart 1918 Erkek ilkokullarında kadın öğretmenlerin de görevlendirilebilecekleri kararı verildi.
- 11 Nisan 1919 Maarif Vekaleti'nin kadın ve erkeklerin zanu be zanu ders görmediklerine ilişkin açıklaması İkdâm gazetesinde yayımlandı.

- 8 Mayıs 1919 Sadrazam Damat Ferit Paşa ve Maarif Nâzırı Ali Kemâl Bey'in Darülfünun'u ziyaretleri.
- 10 Mayıs 1919 Maarif Nezareti tarafından Darülfünun Umum Müdürlüğü ilga edildi. (ortadan kaldırıldı)
- 19 Mayıs 1919 İzmir'in İşgali üzerine Fatih Mitingi yapıldı. Mekteb-i Hukuk Emimi Ahmed Selahaddin Bey'in nutku.
- 21 Ekim 1919 Osmanlı da Darülfünun'la ilgili hazırlanan son nizamname. Darülfünun-u Osmani düzenlemesi.
- 21 Mart 1920 Darülfünun'un bazı bölümleri İngilizler tarafından işgal edildi.
- 25 Ağustos 1920 İngiliz işgal kuvvetleri, Darülfünun'un eğitim gördüğü Zeynep Hanım konağını terk etti.
- 16 Eylül 1921 Darülfünun Divanı tarafından kadın ve erkek öğrencilerin birlikte eğitim görmeleri kararı verildi. İnas Darülfünun fiilen kapatıldı.
- 01 Nisan 1924 493 sayılı İstanbul Darülfünun'unun "Şahsiyeti Hükmiyesi Hakkında Kanun"u ile Üniversiteye tüzel kişilik kazandırıldı.
- 31 Mayıs 1933 İstanbul Darülfünun'un ilgasına ve Maarif Vekâletince "Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun" kabul edildi.
- 29 Mayıs 1934 "İstanbul Üniversitesi'nin Muvazenei Umumiye'ye (Genel Bütçeye) Alınmasına Dair 2467 sayılı Kanun" kabul edildi.
- 15 Temmuz 1921 Ankara'da savaş koşulları altında 1. Maarif Kongresi toplandı.

Aynı Tarihsel Dönemde Osmanlı'da ve Dünyada Kadınların Eğitimi

Osmanlı İmparatorluğu'nda 23 Aralık 1876 tarihinde kabul edilen Kanunu Esasi, ilk anayasa olarak tarihteki yerini almış ve siyasi hayatta ilk defa anayasa ile kurulan parlamentolu bir dönem başlamıştır. Kanunu Esasi uyarınca Türkçe resmi dildir ve ilköğrenim zorunludur. İlk kabul edilen Anayasa uyarınca kız ve erkek öğrenciler için eğitimde eşitlik olanaklı hale gelmiştir.

1876 yılındaki Kanunu Esasi'nin ilanını da kapsayan Osmanlı'da kadınlara eğitim hakkı verilmesi, başka bir deyişle kadınların eğitim haklarını almaları uzun ve zor bir süreçtir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nda kadınlar üniversite eğitimi alabilmek için çabalamaktayken, aynı zaman diliminde dünyanın birçok ülkesinde kadınların çok önemli bilimsel buluşlara imza attıklarını görmekteyiz.

Osmanlı toplumunda kızlara 1858 yılına kadar sadece elifbâ, Kur'an, ilmihal, tecvid, Türkçe, muhtasar "ahlâk-ı memdûha" risâleleri okutulduğu, lugat, sülüs ve nesih yazıların öğretildiği sıbyan mekteplerinde öğretim görebilmekteydiler. 1861 yılında kız rüştiyelerinin açılmasına kadar hanımlar biraz Kur'an okurlar ve namazda okunacak sureleri ve duaları ezbere öğrenirlerdi. Osmanlı Hükümeti tarafından gazetelere verilen ilanlarda da esasen kızların rüştiyelere gitmesindeki temel amacın, "*Kocalarının emirlerine itaat etmeleri ve onların istemediklerini yapmaktan sakınmaları*" olarak gösterilmiştir.

Aynı yıllarda yaşayan Maria Mitchell (1818-1889), 1847 yılında teleskop yardımıyla "Miss Mitchell Kuyruklu Yıldızı" olarak da bilinen kuyruklu yıldızı keşfeden Amerikalı bir astronomdur. Mitchell bu keşfi sayesinde, Danimarka Kralı 7. Frederick tarafından sunulan altın madalyaya layık bulunmuştur. Mitchell, mesleği astronomluk olan ilk Amerikalı kadındır.

Osmanlı'da hanımların ilk yükseköğrenim gördüğü okul olan Darülmuallimat (Kız Öğretmen Okulu), 26 Nisan 1870 günü 45 hanım öğrenci ve üçü erkek, (ikisi yabancı nakış ve resim hocası olan) üç kadın muallim olmak üzere toplam altı muallim ile öğrenime başlar.

Osmanlı'da Darülmuallimat'ın öğrenime başladığı yıllarda Mary Anning (1799- 1847), Britanyalı bir fosil biriktiricisi ve paleontolojist⁶⁶ olarak çalışmaktadır. Anning, henüz 10-12 yaşlarındayken, yani 1800'lü yılların hemen başında, dinazor kalıntıları keşfetmiş ve bu kalıntıları bir bütün olarak gün yüzüne çıkarmıştır. Fosil keşifleri ve incelemeleri sayesinde bu alanda dünyanın gelmiş geçmiş en önemli bilim insanlarından biri olduğu kabul edilmektedir.

12 Eylül 1914 günü, İnas Darülfünun adıyla sadece kız öğrencilerin yükseköğrenim görebilecekleri okul öğrenime başlar. Bu okulun açılışı ve öğrenci kabulünü Maarif Nezareti basın yoluyla halka duyurmuştur.

Madam Curie, İnas (Kız) Darülfünun'un açılmasından 3 yıl önce 1911 yılında 2. Nobel Bilim ödülü olan Nobel Kimya Ödülü'nü almıştır. Polonya asıllı kimyager ve fizikçi Marie Curie, (Madam Curie olarak da bilinir-1867-1934) Radyoaktivite üzerine yaptığı çalışmalarla iki farklı alanda Nobel Ödülü kazanmıştır. 1903 Nobel Fizik Ödülü ve 1911 Nobel Kimya Ödülü sahibidir ve radyoloji biliminin de kurucusudur. Çalışmalarıyla bir çığır açan Curie, Nobel Ödülü'nü alan ilk kadın, bu ödülü iki kere alan ise ilk bilim insanıdır. Çalışmaları sonucu maruz kaldığı radyoaktif nedeniyle kansere yakalanan ve hayatını kaybeden Curie "bilim için ölen kadın" "bilime can veren kadın" olarak anılmaktadır.

⁶⁶ Paleontolojist, fosilleşmiş hayvan ve bitkileri sınıflandıran bir bilim insanıdır. Bulduğu fosillerin ne zamandan kalma olduğunu araştırır.

Madam Curie de erkek egemen toplumlarda kadın olmanın sıkıntısını kendi döneminde yaşamıştır. Albert Einstein aşağıda tam metnini sunduğumuz kısa mektubunda, basın ve kamuoyunun haksız tutumlarıyla yalnız bırakılmış ve öteki ilan edilmiş bir bilim insanı olan Madam Curie'ye mahcubiyetle desteğini ifade etmiştir. Einstein bir bilimsel yetkinlik göstergesi olarak nezaket dolu satırlarıyla tavsiyede bulunurken tarihe de aydınlık bir not düşmüş olmaktadır.

Einstein'ın mektubunun anonim çeviri metni şöyledir:⁶⁷

"Pek Muhterem Bayan Curie,

Akliselim hiçbir şey söylenemeyecek bir mesele için size yazdığım için lütfen bana gülmeyiniz. Ancak kamuoyunun sizinle ilgili alakadar şu an cüret ettiği davranışlar kızgınlığının temelini oluşturmaktadır ki artık bu duygularımı ifade etmek istiyorum. Her ne kadar; sansasyonelizm tutkusunu tatmin etmek için üzerinize gurursuzca zuhur eden bu güruhu mütemadiyen hakir gördüğünüze ikna olsam da. Zekanıza, enerjinize ve dürüstlüğünüze olan hayranlığımı ne kadar çok ifade etmek istiyorum ki Brüksel'de sizinle kişisel olarak tanışmakla ne kadar şanslı sayıyorum. Bu sürüngeçerler gibi aralarında sayamayacağımız hiç kimse; daha önce olduğu gibi şimdi de, ilişkide olmaktan ayrıcalık duyacağımız sizin ya da Langevin gibi şahsiyetler aramızda bulunmamaktadır. Bu güruh sizinle ilgilenmeyi sürdürürse, değersiz zırvalarına okumayın, onun yerine sürüngeçerleri kendi uyduruklarıyla baş başa bırakın.

Saygılarımla,

Einstein."

Osmanlı'da 1919 yılında İnas Darülfünun Tabiye Bölümü'nde öğrenim gören hanım öğrenciler kamuoyunun kadınların tıp eğitimi almalarına ilişkin tepkileri gerekçe gösterilerek kendi

⁶⁷ <http://www.gunceltarih.org/2014/12/albert-einsteinn-marie-curieye-mektubu.html>.

iradeleri ve istemleri dışında Darülfünun Tıp Bölümü'nden Darülfünun Kimya Bölümü'ne alınmışlardır. Bununla da yetinilmemiş, Ekim 1921 de Meclis-i Vükela kararı ile kız öğrencilerin Tıp Fakültesi'ne kaydı ertelenmiştir. Tıp Fakültesi'ne ancak 1922-1923 öğrenim yılından itibaren hanım öğrenci alınmaya başlanmıştır.

1923 yılında fakülteden mezun olan Barbara McClintock (1902-1992) 1927 yılında botanik dalında Cornell Üniversitesi'nden doktorasını almıştır. 1920'lerin sonundan itibaren McClintock, kromozomlar ve onların mısırdaki üreme sırasında nasıl değiştiğiyle ilgili çalışmalar yapmış, ilk kez mısırın genetik haritasını çıkarmıştır. Transpozonları keşfinden dolayı 1983 yılında Nobel Fizyoloji ve Tıp Ödülü'nü Clintock kazanmıştır. McClintock, Dünyanın en önemli sitogenetikçilerinden⁶⁸ biri olarak kabul edilir.

Süreyya Hanım (Ağaoğlu), Bezm-i Alem Sultanisi'nden mezun olduktan sonra çocukluğunun hayali olan hukuk eğitimi almak ve Mekteb-i Hukuk'a girmek istemektedir. O zamana kadar kadınlara hukuk eğitimine izin verilmeyen zamanın hukuk fakültesi Mekteb-i Hukuk'a, hukuk eğitimi alma isteğini yöneticiler ile görüşmek üzere gider. 1921 yılı sonbaharında Fakülte Reisi Ahmed Selahaddin Bey'in odasına girer ve kendisini tanıtır. Fakülte Reisi Ahmed Selahaddin Bey'in dirayeti ve kabulü ile 'ancak üç hanım arkadaş daha bulursa' kendisine ve hanım arkadaşlarına hukuk eğitiminin açılacağı bildirilir.

Süreyya Hanım'ın baba mesleği olan hukuk eğitimi almak için çırpındığı, hukuk eğitimi alabilmek için çarşaf bile giymeyi göze aldığı 1921 yılından yaklaşık yüz yıl kadar önce yaşamış olan Alman Astronom Caroline Herschel (1750-1848), bazı kuyruklu yıldızlar ile kendi adını taşıyan periyodik kuy-

⁶⁸ Sitogenetik, canlının yapı taşı olan hücrenin çekirdeğindeki genetik materyalin taşıyıcısı olan kromozomları inceleyen, sitoloji ve genetiğin metot ve bulgularını bir araya getiren bilim dalı.

ruklu yıldız 35P/Herschel-Rigollet'yi keşfetmiştir. Herschel, Mary Somerville ile birlikte Kraliyet Astronomi Derneği Altın Madalyası'nı kazanan ve Kraliyet Astronomi Derneği'nin onursal üyeleri arasına giren ilk kadındır. Ayrıca, Kraliyet İrlanda Derneği'nin de onursal bir üyesi olmuştur. Prusya Kralı, Herschel'e 96. doğum günü şerefine Bilim Altın Madalyası vermiştir.

2. BÖLÜM

SÜREYYA AĞAOĞLU

Süreyya Ağaoğlu 29 Temmuz 1903 tarihinde Azerbaycan'ın Şuşa kentinde dünyaya gelmiştir.

Süreyya Ağaoğlu'nun annesi Sitare Hanım, Karabağ'ın köklü ailelerinden Abdurrahman Veziroff'un kızı, Babası Profesör Ahmet Bey (Ağaoğlu-Agayev) dir.

1. Ahmet Ağaoğlu

Ahmet Ağaoğlu, doğum ismiyle Ahmet Bey Agayev 1869 Azerbaycan Karabağ Bölgesinde Şuşa kenti doğumludur. Babası Hasan Agayev, annesi ise Sarıca Ali isimli göçmen bir kavimden olan Taze Hanım'dır. Ahmet Ağaoğlu'nun ailesi Şuşa şehrinin tanınmış köklü ailelerinden olup, ulema sınıfına mensupturlar. Ahmet Ağaoğlu'nun baba tarafı Azerbaycan'da büyük pamuk tarlaları sahibidir.⁶⁹

Ahmet Bey, çocukluğunda çoğunlukla Ermenilerin devam ettiği okulda az sayıdaki Türk öğrenci ile birlikte modern bir eğitim alır ve Rus okuluna kaydı yaptırılır. Öğrenim döneminde Rus ve dünya kültürünü yakından tanır ve öğrenir. 1888 de Petersburg'daki Mühendislik Enstitüsü'ne kaydolar. Bu okulda 6 yıl kadar öğrenim gördükten sonra okulunu yarım bırakır ve Paris'e giderek hukuk eğitimi alır. Ağaoğlu Ahmet Bey Fransa'daki eğitimi sırasında Fransız bilim insanı Renan'ın teşviki ile "Şii Mezhebinin Menşeleri" konulu bir araştırma yapmış, bu araştırması İran Şahı tarafından çok beğenilmiş ve kendisine firuze bir yüzük hediye edilmiştir.

⁶⁹ Süreyya Ağaoğlu, "Bir Ömür Böyle Geçti", Ağaoğlu Yayınları, Ankara 1984 S. 6.

Ahmet Ağaoğlu Fransa'da eğitimi sırasında College De France'te tanınmış filozof ve yazar olan Ernest Renan'dan (1823-1892) dersler almıştır. Ernest Renan, Erken Hıristiyanlık Tarihi ve Siyasi Teoriler üzerine etkili tarihi araştırmaları ile tanınan ve 1838 yılında Tréguier Koleji'ndeki bütün ödülleri kazanan bilim insanıdır.

Fransa'da Hukuk Fakültesi'nde öğrenim gördüğü sırada aynı anda iki farklı yüksekokulda eğitim görür ve Doğu dillerini öğrenir.

Azerbaycan'a dönünce Türk kızları için Türkçe ve Rusça eğitim veren ilk liseyi açtırmıştır.

24 Temmuz 1908 Jön Türk Devrimi olarak da adlandırılan meşrutî hareketten sonra Fransa'da tanıştığı Jön Türkler'e⁷⁰ katılmak üzere eşi Sitare Hanım'a veda ederek Türkiye'ye geçer.

1914 yılında Osmanlı Meclis-i Mebusanı'na Afyon Milletvekili olarak seçilir. 1915 yılında İttihat ve Terakki Genel Merkez üyesi olur.

31 Mart 1918'de Ermeniler'in Bakü'de katliam yapmaları üzerine, Ağaoğlu Ahmet Bey Afyon Milletvekili kimliği ile Kafkas İslam Ordusu'nun siyasi müşaviri olarak ve Azerbaycan'daki ilk Türk Hükümetini kurmakla görevlendirilir. Yeni kurulan Azerbaycan Cumhuriyeti Parlamentosu'na seçildiğinde aynı anda iki Türk Devleti'nin parlamentolarında görev yapan tek kişi olmuştur. Paris Konferansı'nda Azerbaycan Devlet Başkanı Ali Merdan Bey ile birlikte Azerbaycan'ı temsil eder.

1918 de Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ve Osmanlı

⁷⁰ Jön Türk Hareketi, Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde ortaya çıkan, Sultan Abdülhamit'e muhalif olan içlerinde Namık Kemal, İbrahim Şinasi, Ali Suavi gibi aydınların bulunduğu, Meşveret ve Mizan isimli gazetelerin çıkartıldığı bir harekettir.

Ordusu'nun Kafkasya'dan çekilmesi neticesi İstanbul'a dönmek zorunda kalır. 1919 yılında İngilizlerin İstanbul'u işgal etmesi üzerine diğer İttihat ve Terakki taraftarları ile birlikte tutuklanır. Hasta yatağından kaldırılarak şimdilerde İstanbul Üniversitesi merkez binası olan, Eski Harbiye Nezareti içinde yer alan ve Bekirağa Bölüğü olarak bilinen cezaevine götürülür. İki yıl kadar Bekirağa Bölüğü olarak bilinen cezaevinde tutuklu kalır.

İçlerinde Mustafa Kemal Paşa, Rauf Orbay, Kazım Karabekir, Kazım Özalp'in de bulunduğu davalılar, Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin kurduğu Divan-ı Harbi Örfi isimli mahkemede yargılanırlar ve idama mahkûm edilirler. Mahkemenin ilk başkanı olan Hayret Paşa kendisine Ermeni Patriği tarafından verilen İttihatçıların idam listesini kabul etmediği için görevden alınmıştır. Daha sonra mahkeme başkanlığına atanan Mustafa Nazım Paşa, Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin ve işgal kuvvetlerinin verdiği listelerdeki ittihatchiler, aydınlar hakkında idam kararı vermiştir. Bu mahkeme başkanı ve mahkemesi Kürt Mustafa Paşa Divanı adıyla da anılmıştır.

Bu idam kararlarından birisi de Ağaoğlu Ahmet Bey ile aynı hücrede ve yanındaki karyolada yatan Boğazlıyan Kaymakamı Ahmet Bey'dir. Boğazlıyan Kaymakamı Ahmet Bey, Kürt Mustafa Paşa Divanı adıyla anılan mahkemede yargılanır, hakkında idam cezası verilir ve Beyazıt Meydanı'nda asılmak suretiyle cezası infaz edilir.⁷¹

Tutuklular 21 Mayıs 1919 günü ailelerine bile haber verilmeden önce Arabyan Hanı'na taşınır, oradan da İngiliz Gemisi'ne bildirilerek götürülürler. Tutuklu ailelerinin hiç birisi götürülen İttihat ve Terakkicilerin nereye götürüldüklerini bilmemektedir.

⁷¹ Ağaoğlu s 15

Çok sonraları gelen mektuplardan, işgal kuvvetleri tarafından tutuklananların önce Limni Adası'na, 21 Eylül 1919'da Malta'ya sürüldükleri öğrenilir. Ahmet Bey, Malta'da sürgünde çok sıkıntı çeker. Malta'dan dönüşünde çektiği sıkıntılarını 7 Şubat 1921 tarihli bir mektupla Mustafa Kemal Paşa'ya bildirir.

1921'de serbest bırakılan Ağaoğlu Ahmet, Ankara'ya giderek Milli Mücadele hareketine katılır. Doğu Anadolu'yu ve Karadeniz sahillerini dolaşarak Ulusal şahlanışın ve Ulusal mücadelenin kıvılcımına katkıda bulunur. 29 Ekim 1921 de Doğu Anadolu'daki görevini sürdürürken Ankara Hükümeti tarafından Matbuat Genel Müdürlüğü görevine getirilir.

1923 yılında 2. ve daha sonra 3. dönem Kars Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yer alır. Bir şirket olarak kurulan Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu Başkanlığı görevini yürütür. Diğer yandan Cumhuriyet'in ilk yüksekokulu olan Ankara Adliye Hukuk Mektebi'nin kuruluş çalışmalarını yürütür, okulun 5 Kasım 1925 tarihindeki açılışında Gazi Mustafa Kemal ile hazır bulunur. Ankara Adliye Hukuk Mektebi'nde Anayasa Hukuku dersleri verir.

Ahmet Ağaoğlu Cumhuriyet'in ilânı öncesi hazırlanan Teşkilat-ı Esasi'nin (Anayasa) hazırlanmasında içlerinde Ziya Gökalp, Yunus Nadi, Yusuf Akçura'nın bulunduğu "Mütehasıslar Encümeni"nde (Uzmanlar Kurulu) yer alır. Encümen 21 Ekim 1923 günü son toplantısını yaparak Anayasa değişikliği taslağına son şeklini verir ve Gazi Mustafa Kemal'e sunar.⁷²

1924 yılından itibaren Cumhuriyetin ilk yüksekokulunun kuruluş çalışmalarına başlanır. Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'in (Bozkurt) çabaları ile 1925 yılı Şubat ayında bütçeye ödenek konur. Cumhuriyetin ilk yıllarında bütçe kanununa

⁷² Can Dündar Türkiye Cumhuriyeti İlk Anayasa Taslağı Tıpkı Basım. Boyut Yayın Grubu İstanbul 1998. Can Dündar imzalı Önsöz yazısı.

ödenek konulması, okulun kurulduğu anlamına gelmektedir. Okulun İsmi Ankara Adliye Hukuk Mektebidir.

Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'in (Bozkurt) Başkanlığında Ahmet Bey (Ağaoğlu), Yusuf Bey, (Akçura), Yusuf Kemal Bey (Tengirşek) ve Cemil Bey'den (Bilsel) oluşan kurul verilecek dersleri ve derslerin hocalarını belirler.

Ankara Adliye Hukuk Mektebi'nin 5 Kasım 1925 tarihinde açılışından sonra okulda verilecek dersler ve hocaları şunlardır;⁷³

Prof. Ahmet (Ağaoğlu)	Anayasa Hukuku
Prof. Yusuf (Akçura))	Siyasi Tarih
Prof. Sadri Maksudi(Arsal)	Türk Hukuk Tarihi
Prof. Dr. Şevket Memedali (Bilgişin)	Hukuk Tarihi – Ticaret Hukuku
Prof. Celim (Bilsel)	Devletler Umumi Hukuku
Prof. Mahmut Esat (Bozkurt)	Devletler Umumi Hukuku
Prof. Sühey N. (Derbil)	İdare Hukuku
Prof. Ali Muzaffer (Göker)	Siyasi Tarih
Prof. Dr. Baha (Kantar)	Ceza Hukuku
Prof. Hasan Saka	Maliye
Prof. Veli (Saltık)	Medeni Hukuk
Prof. Cemal Hüsnü (Taray)	İktisat Mezhepleri
Prof. Yusuf Kemal (Tengirşek)	İktisat

Yeni kurulacak okulun ismi önceleri Ankara Leyli Hukuk Mektebi olarak düşünülmüş, daha sonra Ankara Adliye Hukuk Mektebi ismini almıştır. Okulun ilk binası “telgrafhane” adıyla Kurtuluş Savaşı boyunca önemli görevler üstlenen iki katlı ahşap binadır.

⁷³ Atıla Cangir Cumhuriyetin Üniversitesi 1920-1946 Yılları Arası Ankara'da Yüksek Öğretim. Ankara Üniversitesi Kültür Sanat Yayınları s.116

1922 yılında Mustafa Kemal İlk kez fakülte sözünü kullanmıştır. Yeni kurulacak olan okul fakülte ismini almaz ama hocalar ilk kez kullanılan “profesör” ünvanını alırlar.

Ankara Hukuk Mektebi 5 Kasım 1925 tarihinde öğlenden sonra eski Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında Mustafa Kemal, İsmet (İnönü) ile hemen hemen tüm vekiller, üst düzey bürokratlar, öğrenim gören öğrenciler ve büyükelçilerin katılımı ile dönemine göre görkemli bir törenle açılır.⁷⁴

Açılıшта kürsüye gelen Mustafa Kemal Paşa hukuk devrimlerinin başladığını belirten çok önemli bir konuşma yapar. Konuşmasını, bugünkü Fakülte'nin girişindeki anıtta yer alan *“Cumhuriyet'in müeyyidesi olacak bu büyük müessenin küşadında hissettim saadeti hiçbir teşebbüste duymadım ve bunu izhar ve ifade etmekte memnunum”* sözleriyle bitirir.

Ağaoğlu, 1930 yılında çok partili hayata geçiş denemesinde Gazi Mustafa Kemal'in isteği üzerine Serbest Cumhuriyet Fıkrası'nın kuruluşuna katılır. Partinin siyasi alanda yaşanan olaylardan sonra 17 Kasım 1930 günü kendisini feshetmesi neticesi yeniden politikaya dönmez. Yazılarıyla ve Ankara Hukuk Mektebi'ndeki görevi ile yaşamına devam eder.

Ahmet Ağaoğlu ve eşi Sitare Ağaoğlu birbirlerine ve çocuklarına çok bağlı bir ailedir. Ahmet ve Sitare Ağaoğlu mektuplarında çocuklarından *“nur-i didelerimiz”* ifadesiyle bahsederekler.

Ahmet Ağaoğlu'nun 1931 yılında Hukuk Fakültesi tarafından yayınlanan 106 Sayfalık Hukuk Tarihi kitabı bulunmaktadır.

Ahmet Ağaoğlu, 19 Mayıs 1939 günü İstanbul'da yaşama veda eder.

⁷⁴ Cangir s. 117

2. Çocukluğu, İlk ve Orta Öğrenimi

Beş çocuklu bir ailenin en büyük çocuğu olan Süreyya Ağa-oğlu, eğitimci ve milletvekili Tezer Taşkıran'ın, mühendis ve iş adamı Abdurrahman Ağaoglu'nun, siyasetçi, edebiyatçı, hukukçu Samet Ağaoglu'nun ve tıp doktoru Gültekin Ağaoglu'nun ablasıdır.

Süreyya Hanım son derece güç bir doğumla dünyaya gelir. Baba Ağaoglu Ahmet Bey ilk çocuklarının özellikle kız olmasını arzu etmektedir. Küçük Süreyya'nın dünyaya gelmesi ile Ağaoglu Ahmet Bey gelenek ve göreneklere uygun olarak eşi Sitare Hanım'a on iki büyük altın düğme ile Süreyya Bebek'e on iki altın küçük düğme hediye eder.⁷⁵

Süreyya Hanımın İlkokulda Arkadaşlarıyla
(Resmin Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfındadır)

1910 yılında, henüz 6 yaşında iken Süreyya Hanım Bakü'den trenle önce Batum'a ve daha sonra İstanbul'a gitmek üzere ailesiyle yola çıkar. Amcası Hüseyin Bey, annesini, kardeşle-

⁷⁵ Ağaoglu s. 8.

rini, Halası Humay Hanım'ı ve diğer akrabalarını gözyaşları içerisinde trenle yola çıkarır. Daha sonra Batum Limanı'ndan İstanbul'a hareket ederler. İstanbul'da Galata Rıhtımı'nda Baba Ağaoğlu Ahmet Bey aileyi beklemektedir.⁷⁶

Babası, Süreyya Hanım'ı halası ve kardeşiyle birlikte önce Madam Colbe'un Fransız mektebine yazdırır, ardından Çarşıkapı'da İttihat Mektebi'ne gider. Daha sonra ise Selçuk Hanım Lisesi'ne kaydolur.

Selçuk Hanım Lisesi 7. sınıfında arkadaşları ile Cumhuriyet'in özelliklerini ve kazanımlarını tartışmaya başlar. Anılarında ilk kez Selçuk Hanım Lisesi'nde iken **avukat** olmaya karar verdiğini belirtir.

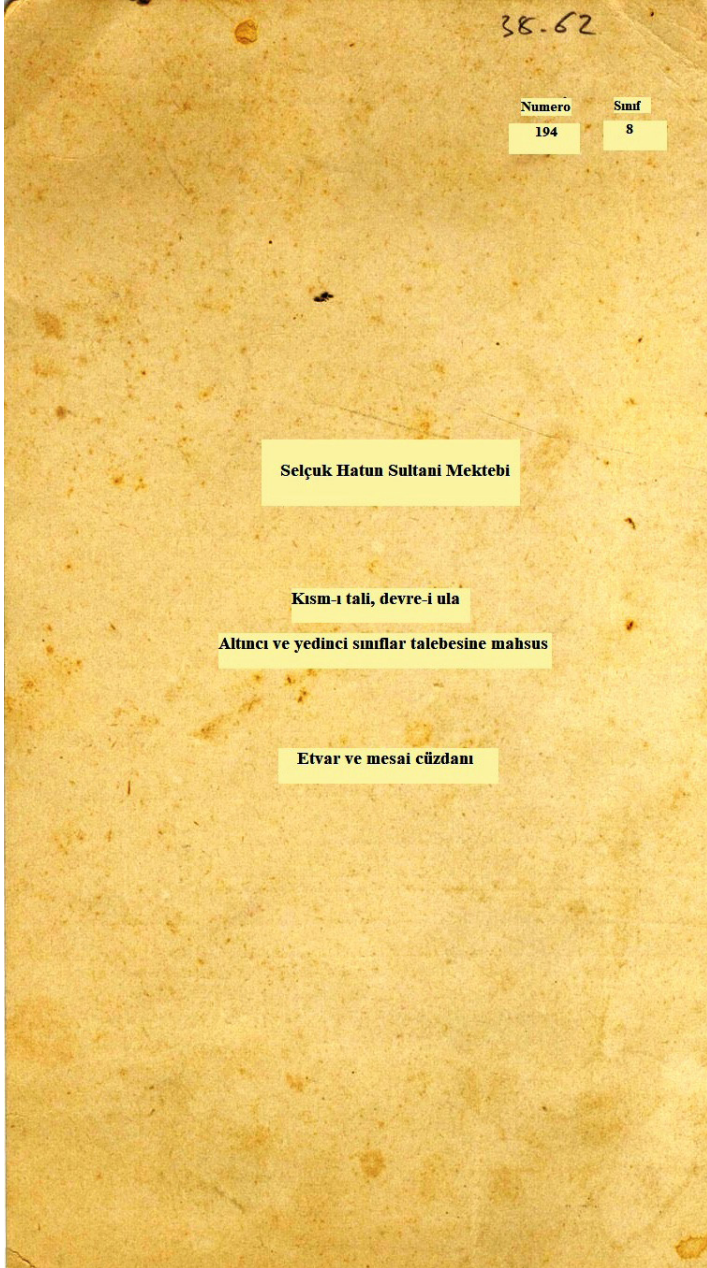
Selçuk Hatun Lisesinde son derece sofu bir kişi olan Ulum-u Diniye Hocası Emin Efendi ders sırasında Süreyya Hanım'a, "*Başını ört, yoksa sana nikâhum düşer*" der. Son derece hazırcevap olan Süreyya bu ifadeye çok içerlenir ve Hocası Emin Efendi'ye anında cevabını verir, "*Hoca Efendi, bu dünyada bir sen bir de ben kalsak bile sana varmam*" yanıtını verir.

Yine Emin Efendi bir gün sınıfta bulunan öğrencilere ileride nasıl bir hayat yaşayacaklarını sorar. Beklenen yanıt evimin kadını, çocuklarımın annesi olacağım gibi bir yanıttır. Süreyya Hanım'ın sınıf arkadaşı Beyhan cevaben,⁷⁷ "*Mekteb-i Hukuk'a gitmek istediğini.*" söyler. Emin Efendi son derece sinirlenir. "*zinhar, kâfir olursun*" der.

Beyhan Hanım yaşamının devam eden bölümünde "kafir" olmayacak, ancak ulusu adına, vicdanının sesini dinleyerek hak ve adalet dağıtan Türkiye'nin ilk kadın hâkimi, yargıcu olacaktır.

⁷⁶ Ağaoğlu s. 9.

⁷⁷ Ağaoğlu s. 13.

Karnenin Ön Yüzü

Talebesinden 194 numaralı (?) (?) Hanıma ait etvar ve mesai cüzdanıdır.

Selçuk Hatun Sultani Mektebi sene-i dersiyi: 1332-1334, 8 sınıf

imtihan notları					yevmiye notları					ders
Birinci vusta notlarıyla şifahi imtihan notlarının vustası (terki sınıf numaraları)		Şifahi imtihan notları	Birinci ve ikinci tahrihi notlarının vustası	İkinci tahrihi imtihan notları	Birinci tahrihi imtihan notları	Mar, misal, maye etvar zarfında aldığı notların vustası	Eşbu, Terhiyevvel, Şerhüstenü Şifahi zarfında aldığı notların vustası	Kamunvevel, Kamunusani, şubet etvarı zarfında aldığı notların vustası		
Yazı ile	Rakam ile									
Ondur	10	10	9	10	9				Ulüm-i Diniye	
Dokuzdur	9	10	8	8	8				Lisân-ı Osmâni	
Ondur	10	10	9	10	8				Tarih	
Sekizdir	8	6	10	10	10				Coğrafya	
Ondur	10	9	10	10	10				Hayvanat	
									Nebat	
									Ulum-u Elarız	
Ondur	10	10	10	10	10				Hesab	
Ondur	10	10	9	8	10				Hendese ve Resmî Hattı	
Ondur	10	10	10	10	10				Eftal-i Diniyye	
Ondur	10	10	10	10	10				Lisan-ı Ecnebi	
Ondur	10	10	10	10	10				Resim	
Ondur	10	10	9	10	9				Terbiye-i Bedeniye	
Ondur	10	10	10	10	10				El işleri	
	117								Yekun	
Ondur	10	10	10	10	10				Gıma	
Ondur	10	10	10	10	10				Tavir ve hareket numarası	

Karib-i Âlâ :

Şakird terf-i sınıf etmiş ise terfi derecesi

TERFİ

İmtihan neticesinde şakirdin terf-i sınıf edip etmediği

Mühür ve imza

Müdür
Sani

Şifahi imtihanın bitim bulduğu tarih

İhtar: Bu cüzdanın tasdikname sayılması ve bununla diğer bir mektebe naklen talebe kabulü caiz olamaz. Bu cüzdan sözlü imtihanlardan ve öğrenci velisinin imzalamasından sonra mektepteki kayıt dosyasında muhafaza edilir.

Selçuk Hanım Lisesindeki Karnenin Türkçeleştirilmiş hali.

Süreyya Hanım'ın Selçuk Hatun Lisesi'nde öğrenim gördüğü günlerde İstanbul işgal edilir. İstanbul sokakları İngiliz, Fransız ve Yunan bayraklarıyla donatılmıştır. İşgal kuvvetleri askerleri caddelerde, sokaklarda olmadık nedenlerle olaylar çıkartmakta, halka terör estirmektedirler. Okullar işgal edilir. İşgal edilen okullardan birisi de Süreyya Hanım'ın öğrenim gördüğü Selçuk Hatun Lisesi'dir.

Selçuk Hatun Lisesi'ne işgal kuvvetleri askerlerinden Yüzbaşı Bennet ve Yüzbaşı Armstrong isimli iki subay, yanlarında Madam Beaumont isminde yaşlıca bir hanımla birlikte gelirler. O sırada dikiş dersinde olan Süreyya Hanım'ın sınıfına girerler. Okul Müdüresi sınıfta İngilizce bilen Süreyya Hanım'dan gelenlerle konuşmasını ister.

Süreyya Hanım, sinirden adeta titreyerek, Okul Müdüresi'ne; *“Sınıflarına gelen işgal kuvvetlerinin temsilcilerinden nefret ettiğini, bu insanlarla konuşamayacağını”* belirtir. Bu konuşma üzerine heyet sınıfta fazla kalmaz ve sınıfı terk eder.

Bir süre sonra okul hizmetlisi Süreyya Hanım'a Okul Müdüresi'nin kendisini odasına çağırıldığını bildirir. Süreyya Hanım Okul Müdüresi'nin odasına girdiğinde az önce derse gelenlerin tümünün odada olduğunu görür.

İşgal kuvvetlerinin askerleriyle birlikte okula gelen Madam Beaumont esasen Türkçe bilmektedir. Madam Beaumont, Süreyya Hanım'a kırık Türkçesiyle neden kendilerinden nefret ettiklerini sorar.

Süreyya Hanım hüngür hüngür ağlayarak cevap verir.

- *“Burada işiniz ne? Babamı Malta'ya sürdünüz vatanımı işgal ettiniz. Nefretime başka neden gerekir mi”* der.

Bu ifadeyi duyan Madam Beaumont *“haklısınız”* der. Süreyya Hanım daha fazla kalmaz ve odadan çıkıp sınıfına döner.⁷⁸

⁷⁸ Aşaoğlu s. 17.

Madam Beaumont yaşananlardan çok etkilenmiştir. Ertesi gün Süreyya Hanım'ın evlerinin önünde bir araba durur. Yaşlıca bir hanım olan Madam Beaumont elinde çiçeklerle Süreyya Hanım'ın annesini ziyarete gelmiştir. Ailenin Madam Beaumont ile olan dostlukları uzun yıllar, Madam Beaumont'un ölümüne kadar sürer. İstanbul'un işgalden kurtuluşundan sonra da Madam Beaumont aileye İngilizce dersleri verir.

Süreyya Hanım Selçuk Hatun Lisesi'ndeki eğitimden memnun ve mutlu değildir. Her akşam eve gidişinde annesi Sitare Hanım'a ve Babası Ağaoglu Ahmet Bey'e mektuplarında sıkıntılarını anlatır.

Süreyya Hanım Selçuk Hatun Lisesinde Sınıf Arkadaşlarıyla
(Resmin Kadın Eserleri Kütüphanesi ve
Bilgi Merkezi Vakfı'nda Bulunmaktadır.)

3. Bezm-i Alem Sultanisi Günleri

Süreyya Hanım bu okuldan da ayrılır ve nihayet şimdilerde Cağaloğlu Anadolu Lisesi olan Bezm-i Âlem Sultanisi'ne sınavla dördüncü sınıfa kayıt yaptırır.

Bezm-i Alem Sultanisi benzerlerine göre çok daha iyi eğitim veren, azınlıklara ait olmayan ancak, zamanın çağdaş okullarından biridir.

Bezm-i Âlem Sultanisi

Bezm-i Âlem Valide Sultan'ın küçük yaşta esirciler tarafından saraya câriye olarak getirilen bir Gürcü kızı olduğu iddia edilmektedir.

Sultan II. Mahmut'un eşi, Sultan Birinci Abdülmecit'in annesidir. Bezm-i Alem, Dünya Meclisi anlamına gelmektedir. Bezm-i Âlem Valide Sultan Osmanlı Tarihi'nin en tanınmış valide sultanlarından birisidir. Oğlu 1.Abdülmecit'in hükümdarlığı döneminden öldüğü tarihe kadar 14 yıl süreyle (1839-1853) Valide Sultan olarak kalmıştır. Oğlu 1.Abdülmecit'e Tanzimat'ın ilanı konusunda Mustafa Reşit Paşa'ya güvenmesini tavsiye ettiği söylenir. Ayrıca, Abdülmecit'in annesini çok sevdiği, hükümetteki nazırları ve diğer üst dereceli memurları seçerken annesine danıştığı bilinmektedir.

Bezm-i Âlem Sultanisi döneminin en iyi eğitim veren okullarından birisidir. Okul Cağaloğlu Yokuşu'nun sonunda, Divanyolu Caddesi ile kesiştiği geniş bir ada üzerinde kurulmuştur. Geniş adanın bir bölümünde bir dönem 2. Mahmut'un kız kardeşi Esmâ Sultan'ın Sarayı vardır. Ancak büyük bir yangın geçirir. 2. Mahmut'un ölümü üzerine bu alana 2. Mahmut'un türbesi yaptırılır. Aynı alanda 3 Osmanlı padişahının ve 270 devlet adamının kabri de bulunmaktadır.

Okul 22 Mart 1850 günü Sultan Abdülmecit tarafından tören-

le açılır. Açılış törenine oğlu Murat Efendi (V. Murat), Kızı Fatma Sultan, Annesi Bezm-i Âlem Valide Sultan, Sadrazam Mustafa Reşit Paşa ve Maarif Nazırı Kemal Efendi katılmışlardır. Ayrıca ders kitapları yazmakla görevli Encümen-i Daniş üyeleri ile ünlü dilbilimci Redhouse ve Tarihçi Hammer de açılışa katılırlar.

Günümüzde halen kullanımda olan tarihi bina tarihsel süreçte, Mekteb-i Mülkiye-i Şahane, İstanbul Ennas (Kızlar) Sultanisi, Bezm-i Âlem Sultanisi, İstanbul Kız Lisesi ve günümüzde Çağaloğlu Anadolu Lisesi olarak eğitim vermeye devam etmektedir.

Süreyya Hanım, okulda çok yaramaz ve hareketli bir öğrencidir. Çoğu kez eve yara bere içinde ve okul idaresinin şikâyet mektupları ile gelmektedir. 4. sınıfta yaptığı yaramazlık üzerine öğretmen Rabia Hanım kendisine “eşek” der. O da “eşek sizsiniz” cevabını verir. O tarihte “mebus” milletvekili olan babası ve Marif Vekili (Milli Eğitim Bakanı) olan Şükrü Bey’e kadar ulaşır. Daha sonraki yıllarda öğretmeni Rabia Hanım ile çok yakın dost olurlar.⁷⁹

Süreyya Hanım’ın Selçuk Hatun ve Bezm-i Alem’deki öğrenciliği döneminde babası Ağaoğlu Ahmet Bey 21 Mayıs 1919 günü tutuklanır ve önce Limni’ye sonra Malta’ya sürgüne gönderilir. Süreyya Hanım babasının tutuklu olduğu dönemde onu mektuplarıyla yalnız bırakmaz, aile ve öğrenim durumu hakkında bilgiler verir.

Süreyya Ağaoğlu babası Ahmet Bey sürgünde iken İngilizce olarak yazdığı bir mektubunda babasına şöyle seslenmektedir;⁸⁰

⁷⁹ Ağaoğlu s. 10.

⁸⁰ Mektubun tercümesini İngilizce Öğretmeni Emre Körpe yapmıştır.

"Sevgili Babacığım;

Mektuplarını ve fotoğraflarını aldık ve bu bize mesut ve mutlu etti.

Babacığım fotoğrafını öpüyorum ve burada olduğunu ve seni öptüğümü hayal ediyorum. Fakat zayıfsın ve oldukça genç görünüyorsun.

Nasılsın? Otelin iyi mi? (Süreyya Hanım babasına sürgünde tutulduğu yerden Otel olarak bahsetmektedir.)

Okulumuz iyi ve her gün gidiyoruz.

Artık havalar değişti ve bu aralar havalar çok soğuk, fakirleri düşünüyorum çünkü onların yakacakları yok.

Sana bu mektubu yazarken kar yağıyor ve çok soğuk.

Annem seni düşünüyor ve küçük kız kardeşim annemin etrafında koşuyor.

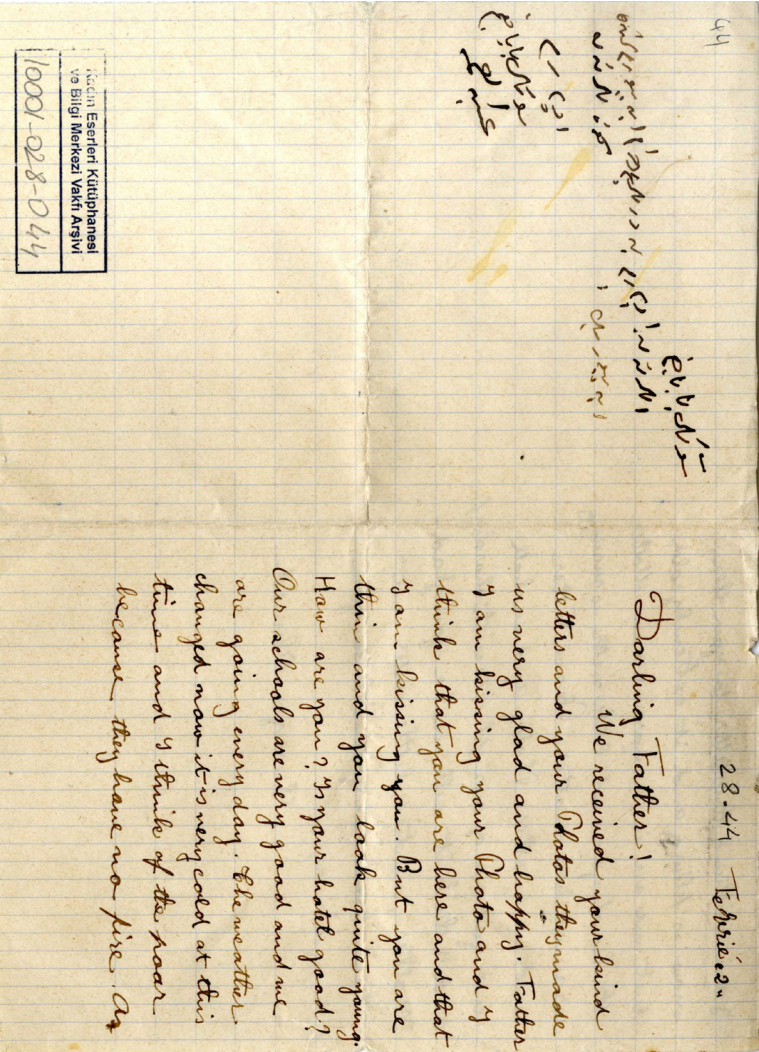
Babacığım lütfen bize bir fotoğraf daha gönder, biz de sana bizimkini gönderelim ve sanırım seni mutlu edecektir.

Annem, teyzem, halam, yengem ve küçük kız kardeşim sana sevgilerini yolluyor.

Bende seni gözlerinden öpüyorum.

Süreyya Ahmed"⁸¹

⁸¹ Süreyya Ağaoğlu'nun Babasına İngilizce olarak yazdığı mektubun aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda mevcuttur.

Süreyya Hanım'ın Maltada Sürgünde Olan Babasına Yazdığı İngilizce Mektup Aslı (Mektubun Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda Bulunmaktadır.)

Bezm-i Alem Sultanisi 78 numaralı öğrencisi Süreyya Hanım, 12 Cemaziyevevvel 1339, 20 Kanunisani 1337 tarihinde (20 Ocak 1921) Devleti Aliyei Osmaniye Marif-i Umumi Nezareti'nin verdiği Şahadetname'ye (diploma) hak kazanarak, "Aliyülala" pekiyi derece ile mezun olur.

Ahmet Bey kerimesi Süreyya Hanım'ın Bezm-i Âlem Sultanisi'nden 1335-1336 yılları arasında sınavlardan aldığı notları uyarınca Şahadetname Derecesi Aliyülala (pekiyi) olup not ortalaması 9,5 dur. Süreyya Hanım'ın eğitim aldığı dersler ve notları;⁸²

Umumudiniye	: 10
Lisani Osmani	: 10
Tarih	: 9
Cuğrafiya	: 9
Hayvanat	: 10
Nebadat (Bitkibilim)	: 9
İlmüraz (Jeoloji)	: 9
Hikmeti tabiiye (Fizik)	: 9
Kimya	: 10
Hifzısıhha (Sağlık bilgisi)	: 10
Malumatı Ahlakiye ve Medeniye	: 10
Hesap	: 9
Cebir	: 9
Hendese (Geometri)	: 10
Kozmuğrafiya (Gökbilim)	: 8

⁸² Süreyya Ağaoğlu'nun Bezmi Alem Valide Sultanisinde aldığı notların Osmanlıca'dan Türkçe'ye o günün anlatımıyla çeviri metni fotokopisi Adil Giray Çelik kişisel arşivindedir.

İktisadı beyti (Ev ekonomisi)	: 10
Lisanı ecnebi	: 9
Musuki	: 9
Resim	: 10
Terbiyei bedeniye	: 10
Tebahat (Yurttaşlık)	: 10
El işleri	: 10

Diplomasında imzaları bulunan hocaları;

Resim Muallimesi Rafael

İpek İşi Muallimesi

İktisade Beyti Muallimesi

Fransızca Muallimesi

Cugrafiya (Coğrafya) Muallimi Abdülkadir

İlmü Hikmiye ve Tabiye (Fizik ve Biyoloji) Muallimi Memet İhsan

Tarih Muallimi Tevfik

Riyaziyat (Matematik) Muallimi Hüseyin Avni

Edebiyat Muallimi Cudi

Dikiş piyano Hayriye

Müd. Muavinesi Hayriye

Müdür Mehmet Arif

Maarifi Umumiye Nezareti Müdüriyeti Umumiyesi

Aslına Mutabıktır

11 Kanunievvel 1927

Resmî Mühür
Devletî Aliyeli Osmanîye
Maarifi U. Nazareti
Unas mekatibi • Lise şahadetnamesi sureti
Sultaniye şahadetnamesi

Bezmiâlem Valide sultanisi talibenin isim ve mahlası pederinin
Umumî sıra No: 78 Süreyya Hanım isim ve mahlası
pederinin isim ve mahlası Karkasya 1319
Ahmet Bey

ezhebi islâm tabiiyeti, Osmanli Hususî sıra numarası 7 tavruruharak
IO

Şahadetname derecesi
aliyülalâ

Durus	numara	derece	Durus	numara	derece
Tumudiniye	10 on	aliyülalâ	hesap	9 dokuz	aliyülalâ
lisansosmani	9 dokuz	=	cebir	9 dokuz	=
tarih	9 dokuz	=	hendese	10 on	=
cuğrafiya	9 dokuz	=	Kozmuğrafiya	8 sekiz	ala
Hayvanat	10 on	=	iktisadi beyti	10 on	aliyülalâ
nebatat	9 dokuz	=	terbiyei etfal	10 on	=
ilmûlarz	9 dokuz	=	lisâni ecnebi	9 dokuz	=
hikmeti tabiiye	9 dokuz	=	ğınâ ve musiki	9 dokuz	=
kimya	10 on	=	resim	10 on	aliyülalâ
hifzissihâ	10 on	=	terbiyei bedeniye	10 on	=
alumatı ahlakiye ve medeniye	10 on	=	tabahat	10 on	=
			elişleri	10 on	=

Ahmet Bey kerimesi Süreyya Hanım esamesi balada beyan olunan
fununu bittahsil 335 - 1336 senesi dersiyesi nihayetinde icra kılanan im
hanları bervechi balâ kazanmış olduğu numaraların mecmuuna nazaran aliyl
la derecesini ihraz eylediği cihetle işbu şahadetname ile taltanmıştır.

12 cemaziyelevvel 339
20 kanunsani 337

⁸³ Belge fotokopisi Adil Giray Çelik kişisel arşivi.

4. Mekteb-i Hukuka Kabulü

Bezm-i Âlem Sultanisini başarıyla bitiren Süreyya Hanım kızların öğrenim göremediği Mekteb-i Hukuk'ta hukuk eğitimi almak istemektedir.

Bezm-i Âlem Sultanisi'nden 9,5 not ortalaması ile mezun olan, hukukçu bir baba Ağaoğlu Ahmet Bey'in özgüveni oldukça yüksek kızı Süreyya Hanım, Mekteb-i Hukuk yöneticileri ile hukuk eğitimi almak isteğini görüşmek üzere 1921 yılı sonbaharında Fakülte Reisi Ahmed Selahaddin Bey'in odasına girer ve kendisini tanıtır.

Hukuk Fakültesi Reisi ve Devletler Hukuku Profesörü Ahmed Selahaddin Bey köşede bir masa başında oturmaktadır. Hemen yanında Profesör Veli Bey⁸⁴, karşısında da Katib-i Umumi Rauf Bey durmaktadırlar.

Odaya girer girmez kendini tanıtır ve *"Ben Süreyya Ağaoğlu'yum. Bezmi Âlem Valide Sultanisi'ni bu sene bitirdim, hukuk tahsili yapmak istiyorum, beni Hukuk'a kaydeder misiniz."* der.⁸⁵

Ahmet Selahaddin Bey hayret, hayranlık ve şaşkınlıkla genç hanımın yüzüne bakar, Veli Bey her zaman aşağıya inik olan başını kaldırır. Her ikisi de Süreyya Hanım'ın şaka yapıp yapmadığını anlamaya çalışmaktadırlar.

Günün koşullarında 17 yaşındaki bir genç kızın, çarşafsız olarak üstelik gri tayyör ile içeri girip böyle bir konuşma yapması odada bulunanları çok şaşırtmıştır.

Ahmed Selahaddin Bey kahkahalarla gülerek Süreyya Hanım'a cevap verir:

"Üç hanım arkadaş daha bul, hemen fakülteyi size açalım" der.

⁸⁴ Profesör Veli Bey, Hukuk Mektebi'nin açılmasından bir süre sonra okuldaki öğrencilerine veda eder. Veli Bey milli mücadeleye katılmak üzere Ankara'ya gitmiştir. Ağaoğlu s 25

⁸⁵ Ağaoğlu s. 22.

Darülfünun'da o tarihe kadar hanım öğrenciler öğrenim görmemekte, bu husus Osmanlı kamuoyunda ve Darülfünun bünyesinde görüşülmekte ve tartışılmaktadır. Gerçekten Hukuk Fakültesi'ni "kadınlara açmak" gerekmektedir. Hatta kadınlar erkeklerle beraber aynı sınıfta öğrenim dahi görememekteydiler.

Darülfünun'un sadece bazı bölümlerinde öğleden önce erkekler, öğleden sonra kadınlar ders görmektedir. Mekteb-i Hukuk'ta tek bir öğrenci için bütün hocaların öğleden sonra ders vermeleri düşünülmeleri bile olanaksızdır.

Odada bulunan Veli Bey, isteğin olanaksızlığını belirtmek, gelen öğrenciyi başka bir yere yönlendirmek amacıyla, başını kaldırır ve;

"Kadına daha ziyade doktorluk yakışır. O fakülteyi açtırsanız" der. (Kitabımızda da belirtildiği üzere Edebiyat, Fen ve Hukuk Fakülteleri 1921-1922, Tıp Fakültesi ise 1922-1923 öğrenim yılında öğrenci almaya başlamıştır.)

Süreyya Hanım;

"Onu da doktor olmaya heves edenler açtırsın" yanıtını verir.

Darülfünun'da çok öncelerden kadınların eğitim almalarını savunan Fakülte Reisi Ahmed Selahaddin Bey belli ki bu isteme ve Süreyya Hanım'ın hukuk eğitimi almasına çok sevinmiştir.

"Hak hukuk meselesi değil mi? Süreyya Hanım hakkını burada arıyor, muvaffak olmasını dileyelim" diyerek, kadınların Mekteb-i Hukuk'a girmelerine ilişkin olumlu düşüncesini açıklar.

Süreyya Hanım odadan deli gibi çıkar. Başka fakültelere yazılmış olan arkadaşlarını Hukuk Fakültesi'ne kayıt yaptırmaya kandırması, ikna etmesi gerekmektedir.

Sonradan Sıddık Sami'nin (Onar)⁸⁶ eşi olan bir başka fakülteye kaydını yaptırmış Bedia Hanım'ın yanına koşar. Kendilerine Hukuk Fakültesi'nin açıldığını söyleyerek onu ikna eder ve Bedia Hanım Mekteb-i Hukuka kayıt yaptıрма teklifini kabul eder.

Süreyya Hanım, Bedia ile diğer arkadaşları Melahat ve Saime'yi de ikna ederek dört kadın Mektep-i Hukuk'a kaydedilirler. Okul yönetimi Süreyya Hanım'ı 1(bir) numara ile Mekteb-i Hukuk'a kaydeder.

Kadınların Hukuk Eğitimi almaları konusunda İstanbul Darülfünun bünyesinde inanılmaz bir uğraş veren Ahmed Selahaddin Bey, Süreyya Hanım'a o günün koşulları içinde okula devam etmesi için yine de çarşaf giymesi gerektiğini söyler. İlk anlarda tepkiyle ve kuşkuyla karşılanacak bu öneri, muhafazakâr çevrelerin kadınların eğitim görmelerine karşı olan tutumları düşünüldüğünde anlayışla karşılanabilecek bir davranıştır.

Süreyya Hanım o sıralarda Malta'da sürgün ve esir bulunan, kendisi de bir hukukçu olan babası Ahmet Ağaoğlu'na Hukuk Fakültesi'ne kaydedilmek üzere olduğunu yazınca, babası daha ziyade tarih ve edebiyatla uğraşmasını tercih ettiğini, iyi bir hukukçu olmak için mutlaka Arapça ve Farsça bilmesi gerektiğini yazar. (O tarihlerde kadın öğrenciler İnas Darülfünun'da sadece edebiyat ve tarih bölümlerine kayıt yaptırabilmektedirler.) Ancak yine de istiyor ise hukuk eğitimi almasında bir sakınca görmediğini belirtir. Daha sonraki mektuplarında ise hukuk eğitimi almasını teşvik eder, Süreyya Hanım'ı yüreklendiren ifadelerde bulunur.

Mekteb-i Hukuk'un açılmasının yaklaşması ile annesi Sitare

⁸⁶ Sıddık Sami Onar (1897-1972) Modern Türk İdare Hukuku'nun kurucusu, İstanbul Üniversitesi'nin seçimle gelen ilk rektörü ve üniversitede yönetim özerkliğinin savunucularındandır.

Hanım Süreyya Hanım'ı karşısına alarak Hukuk Fakültesinde ki davranışları konusunda uyarır. *“İlk kız talebelersiniz”* der ve devam eder, *“En küçük bir hatanız sizden sonrakiler için de bir engel yaratır. Bunu aklından çıkartma ve erkek arkadaşlarını seçmekte çok ihtiyatlı davran”* der.⁸⁷

1921 yılının Eylül ayının sonlarında dersler başlar. Okul Yönetimi, Mekteb-i Hukuk'ta eğitimin yapıldığı Zeynep Hanım Konağı'nın küçük bir odasını dört genç kadın hukuk öğrencisine ayırmıştır.

Zeynep Hanım Konağı'nda bulunan Darülfünun Mekteb-i Hukuk'da dersler erkek öğrenciler için sabah saatlerinde, hanım öğrenciler için ise öğleden sonra saat 13.30 da başladığı halde dört kadın arkadaş büyük bir heyecanla saat 12.00 de Fakülte'ye gelirler. İlk dersin hocası Ahmed Selahaddin Bey'dir. Kendilerine başarılar diler ve onları yüreklendirici konuşma yapar. Ahmed Selahaddin Bey'in uyarısı ile Süreyya Hanım da artık çarşaf giymekte, okula çarşafıyla gelmektedir.

5. Mekteb-İ Hukuk'ta Gördüğü Dersler ve Derslerin Hocaları

Medeni Hukuk: : Hukuk-ı Medeniye. Hocaları, Müderris Hafız Şevket Efendi, Müderris Abdurrahman Münip Efendi, Müderris Mustafa Fevzi Efendi.

Arazi ve Vakıf Hukuku : Hukuk-ı Tasarrufiye-i Arazi ve Ahkam-ı Evkal. Müderris Ebulüla Efendi.

İslam Hukuku : Usul-ı Fıkıh. Müderris Seyyid Bey.

Roma Hukuku : Roma Hukuku. Müderris Mişon Ventura Efendi.

⁸⁷ Aşaoğlu s. 23.

Avrupa Medeni Hukuku : Avrupa Hukuk-ı Medeniyesi. Muallim Samim Bey.

Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku : Usul-ı Muhakemat-ı Cezaiye. Müderris Yusuf Bey

Hukuk Muhakemeleri Usulü Hukuku: Usul-ı Muhakemat-ı Hukukiye. Müderris İstevan Karayan, Muallim Mustafa Reşit.

Ticaret Hukuku : Hukuk-ı Ticaret Bahriye. Müderris Ali Kemal Bey.

Ceza Hukuku : Hukuk-ı Ceza. Müderris Bahaeddin Bey ve Müderris Tahir Bey.

Uygulamalı Ceza Hukuku : Tatbikat-ı Cezaiye. Müderris Cevdet Bey.

Uygulamalı Ticaret Hukuku : Tatbikatı Hukukiye ve Ticariye. Müderris Kazım Bey.

Devletler Özel Hukuku : Hukuk-ı Hususiye-i Düvel. Müderris Nusret Bey

Devletler Özel Hukuku : Hukuk-ı Umumiye-i Düvel. Müderris Cemil Bey.

Anayasa Hukuku : Hukuk-ı Esasiye. Vekaleten Muammer Raşit, Muallim Midhat Bey

İdare Hukuku : Hukuk-ı İdare. Müderris Muslihiddin Adil Bey.

İktisat : İktisat. Muallim Münir Bey.

Maliye : İlm-i Mali ve Kavanin-ı Maliye. Müderris Aynızade Hasan Tahsin Bey.

Adli Tıp : Tıbb-ı Adli. Muallim Doktor Edhem Akif Bey.

İstatistik : İhsaiyat-Cezaiye. Müderris Mustafa Zühdü Bey.

Kamu Hukuku : Hukuk-ı Amme. Müderris Muammer Raşid Bey.

İkinci derse gelen Ebüllüla Bey, kitapçıdan Kitabülbey (Borçlar Kanunu) almalarını ister. Kitabülbey kelimesi dört kadın öğrenciye o kadar yabancı gelir ki şaşkınlıkla birbirlerine bakarlar.

İstanbul işgal altında ve yönetimde Damat Ferit Paşa Hükümeti bulunmaktadır. Birçok tutuklu ile birlikte Ahmet Ağaoğlu' da Malta'ya sürgüne gönderilmiştir.

Bir gün Ceza Hukuku dersinde Ceza Hukuku Hocası Tahir Tamer Bey, *“Sebepsiz hiç kimse tutuklanamaz, resmi cezaevleri veya tutukevleri dışında ikamet ettirilemez”* cümlesini kullanır. Derste bu ifade üzerine babası Malta' da sürgünde olan Süreyya Hanım söz alarak ayağa kalkar. *“Nasıl olur? Benim babam sebepsiz yere tevkif edildi, Bekirağa Bölüğü'nde aylarca yattıktan sonra Malta'ya sevk edildi”* sorusunu, Ceza Hukuku Hocası gülümseyerek, *“Bunlar geçici şeyler, sadece siyaset icabı”* ifadesi ile yanıtlar.⁸⁸

Okula girdikten birkaç ay sonra Mekteb-i Hukuk'a kayıt yaptırmalarında kendilerine yardımcı olan, kendilerine çok yakın buldukları, ancak birkaç derse girebilmiş Ahmed Selahaddin Bey'in ölüm haberini alırlar. Ahmed Selahaddin Bey Mekteb-i Hukukta derslerinde hiç çekinmeden Anadolu'da başlayan Ulusal Kurtuluş Mücadelesi'ni övgüyle ve gururla anlatmış, öğrencilerin bu mücadeleye destek vermeleri hususunda onlara tavsiyelerde bulunmuştur.

6. Süreyya Hanım ve Kadın Arkadaşlarının Mekteb-i Hukuk Reisi Ahmed Selahaddin Bey'in Cenazesinin Arkasından Yürümelere

Süreyya Hanım ve kadın arkadaşları Ahmed Selahaddin Bey'in ölümüne çok üzülürler. Çok sevdikleri hocalarının cenazelerine katılmak isterler. Bu istemlerini okul idaresine bildirirler. Darülfünun çevresi bu talebi şaşkınlıkla ve tered-

⁸⁸ Ağaoğlu s. 25

dütle karşılar. O güne kadar kadınların cenazelerde bulunmaları, cenazenin arkasından yürümleri sakıncalı olarak görülmekte, günah sayılmaktadır. Görülmüş, yaşanmış bir durum değildir. Bu durumu Mekteb-i Hukuk hocalarından Ebulula Bey'e sorarlar. Ebulula Bey cenazeye katılmalarında bir mahsur görmediğini belirtir.⁸⁹

Süreyya Hanım Mekteb-i Hukuk'taki kadın arkadaşlarıyla birlikte cenazeye katılır. Onlara diğer fakültelerden de hanımlar katılır. Sevgili Hocaları Ahmed Selahaddin Bey'in cenazesinin arkasından, Bebek'teki evinden Maarif Vekâleti önüne ve oradan da Fatih Camii'ne kadar yürürler. O güne kadar benzeri görülmemiş biçimde, vefat etmiş bir Müslüman'ın cenazesinde kadınların cenazenin arkasından saygı yürüyüşü yapmaları cenazeye katılanlar ve cenazeyi izleyenler tarafından son derece yadırganmış, hayretle karşılanmıştır. Yollarda herkes cenazenin arkasından yürümekte olan kadınlara, merak ve şaşkınlıkla ama saygıyla ve takdirle bakmaktadır.

Süreyya Hanım Mekteb-i Hukuk'ta Arkadaşlarıyla
(Resmin Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda Bulunmaktadır.)

⁸⁹ Ağaoğlu s. 26

Mekteb-i Hukuk'taki erkek öğrenciler okula kayıt yaptıran hanım arkadaşlarını çok merak etmektedirler. Birçoğunun sabah saatlerinde dersleri bitmesine karşın hanım öğrencileri görebilmek için okuldan ayrılmaz, öğleden sonra hanım öğrencilerin okula gelmelerini beklerler.

Mekteb-i Hukuk'a kayıt yaptıran hanımların dördü de liseden pek genç mezun olmuşlardır. Yıllarca kadın kuruluşlarında çalışmış ve Mekteb-i Hukuk'a kayıt yaptıran dört hanım öğrenciden daha yaşlı ve olgun olan Naciye Faham Hanım da yeni ders yılının ilk günlerinde fakülteye hemcinsi hanım öğrencilere destek olmak amacıyla gelir.

İkinci gün, son sınıftan Sıdık Sami, bir önceki sınıftan Galip Hikmet ve kendi sınıflarından Suat Urfi, Hukuk Fakültesi'ne hoş geldiniz demek için yanlarına gelirler. Fakültede öğrenim gören diğer erkek arkadaşlarıyla tanışmaları ve öğrenci kuruluşuna katılmalarına yardımcı olurlar.

Bir Cumartesi günü içlerinde Süreyya Hanım'ında bulunduğu yürekli dört hanım öğrenci, kendi derslerini boykot ederek 63 erkek öğrencinin bulunduğu sınıfa büyük bir sessizlik ve şaşkınlık içinde girerler.

Okul yönetimi ikinci sömestride kadın öğrencilerin erkeklerin devam ettiği derslere girmeleri üzerine, dört hanımı erkek öğrencilerle birlikte derslere almaya karar verir.

İlk müşterek dersleri Roma Hukuku olur.

Esasen dört hanım öğrenci için bütün hocaların, profesörlerin öğleden sonrası dersleri için ayrıca kalmaları zor olmaktadır. Ancak başta Darülfünun Umum Müdürü Babanzade Ahmet Naim Bey olmak üzere bazı hocalar ve kamuoyundaki tutucu çevreler bu duruma şiddetle karşı çıkmışlardır. Tutucu çevreler Darülfünun'da hanım ve erkek öğrencilerin zanu be zanu ders gördüklerini belirterek kadın ve erkeklerin birlikte ders görmeleri hususunda kamuoyunu kışkırtmaya devam etmektedirler.

Aynı zaman dilimi içerisinde Anadolu topraklarında ulusal kurtuluş mücadelesi tüm azmiyle ve kararlılıkla devam etmektedir. Mustafa Kemal Paşa savaşın en sıkıntılı günlerinde Ankara da toplanan Maarif Kongresi'nde bir konuşma yapar. Bu kongreye erkek ve kadın öğretmenler birlikte katılmışlardır. Maarif Kongresi ve yaşanan olaylar İstanbul'a ve Darülfünun'a kadar gelmiştir.

Süreyya Hanım'ın mezun olduğu 1924-1925 ders yılından 1932-1933 yılına kadar Hukuk Fakültesi'nde kadın erkek öğrenim gören öğrenci sayısı;

1924-1925 öğrenim yılında 18 kadın, 347 erkek öğrenci,

1925-1926 öğrenim yılında 19 kadın, 450 erkek öğrenci,

1926-1927 öğrenim yılında 22 kadın, 444 erkek öğrenci,

1927-1928 öğrenim yılında 31 kadın, 429 erkek öğrenci,

1929-1930 öğrenim yılında 69 kadın, 757 erkek öğrenci,

1930-1931 öğrenim yılında 72 kadın, 751 erkek öğrenci,

1931-1932 öğrenim yılında 138 kadın, 1027 erkek öğrenci,

1932-1933 öğrenim yılında 200 kadın, 1241 erkek öğrenci,

Hukuk Fakültesinde öğrenim gören kadın öğrenci sayısı 1924 yılında 18 iken, 1933 yılında 200 e çıkmıştır.

Süreyya Ağaoğlu'nun öğrenim gördüğü dönemi de kapsayan İstanbul Darülfünun Hukuk Fakültesi'nin yöneticileri (dekanları) şu kişilerdir;

Macar Mehmet Efendi

Kazım Bey

Abdülhalik Midhat Bey (Hukuk Şubesi Müdürü 1910-1912)

Muslihiddin Adil Bey (Hukuk Şubesi Müdürü)

Refik Bey

Ahmed Selâhaddin Bey (Hukuk Fakültesi Müdürü 1914-1918)

Raif Bey (Başaran) (Hukuk Fakültesi Müdürü 1918)

Ahmed Selâhaddin Bey (Hukuk Fakültesi Reisi 1920-1921)

Hasan Tahsin Bey (Aynızade) (Hukuk Fakültesi Reisi 1921-1927)

Tahir Bey (Taner) (Hukuk Fakültesi Reisi 1927-1933)

Süreyya Ağaoğlu'nun öğrenim gördüğü dönemi de kapsayan İstanbul Darülfünun Emimi (Üniversite Rektörleri) olanlar şu kişilerdir;

Prof. Dr. Besim Ömer Paşa (Akalin) (İki kez 05.11.1919-16.11.1923)

Prof. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu (29.11.1923-02.07.1925)

Prof. Dr. Nurettin Ali Berkol (15.11.1925-13.10.1927)

Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp (13.10.1927-13.10.1930)

Prof. Muammer Raşit Sevig (13.10.1930-31.07.1933)

7. Meslek Hayatı Ve Sosyal Çalışmaları

Süreyya Hanım, 1924-1925 ders yılında İstanbul Darülfünun Mekteb-i Hukuk'tan mezun olur ve Ankara'ya ailesinin yanına gitmeye karar verir. Baba Ağaoğlu Ahmet Bey, Keçiören semtinde bir Ermeni vatandaşa ait olan evi 3.500 liraya satın almıştır. Keçiören'deki bu evi daha sonraları o zaman İmar Bakanı olan Celal Bayar kiralamıştır.

Ankara'da Adliye Vekâletinde (Bakanlığında) sınıf arkadaşı Melâhat ile birlikte staja başlarlar. Kendisi Ceza, Melâhat Hanım hukuk işlerine yerleştirilir. Süreyya Hanım'ı Umum Müdür'ün odasına oturturlar. Sınıf arkadaşı Fuat Sirmen de aynı devrede staj yapmaktadır. Her iki hanım hukukçuya kar-

şı dairede çalışanlar nasıl bir tutum takınacağını bilememektedir. Örneğin sınıf arkadaşı Fuat Sirmen ile iş yerinde değil ancak dışarıda konuşabilmektedirler.

İstanbul Lokantasında Yaşanan Sorun, Olaya Gazi Mustafa Kemal'in Müdahalesi

Öğle yemekleri Süreyya ve Melâhat Hanım için büyük bir sorundur. İlk günler peynir ekmele karınlarını doyururlar. Ankara'da o zamanlar "İstanbul Lokantası" adlı restoran dışında başka yemek yenilecek bir yerde yoktur. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bütün mebusları da öğlen yemeklerini orada yemektedirler. Lokantanın hiç kadın müşterisi yoktur. Hatta o zamanın Ankara'sında sokaklarda dolaşan kadına dahi rastlanmamaktadır. Süreyya Hanım İstanbul Lokantası'nda yemek yemeleri hususunda önce babasından izin alarak Melâhat Hanım ile birlikte İstanbul Lokantası'na giderler.⁹⁰

Sakin bir köşede bir masaya oturup yemeklerini yerler. Lokantada bulunanlar hayretler içinde kalmışlardır. Görülmüş duyulmuş şey değildir, iki genç kız tek başlarına lokanta da yemek yemektedirler. Bu durum o zamanın Ankara'sında inanılmaz bir olaydır. Aileyi ve Süreyya Hanım'ı tanıyanlar o zaman Matbuat Umum Müdürü olan Ahmet Ağaoğlu'na durumu aktarırlar.

Akşam babası eve gelince Ahmet Bey, Süreyya Hanım'a Başbakan Rauf Bey'in, Süreyya ile bir hanım arkadaşının lokantada yemek yediğini ve herkesin bundan bahsettiğini, dedikodu ettiklerini söyleyerek, "bir de kütüphaneye giden bir hanım varmış, onun hakkında da dedikodu yapılmış. Bundan sonra öğle yemeklerinde bana gelin" der.

⁹⁰ Ağaoğlu, s. 41, 42

Başbakan Rauf Bey, kütüphanede çalışması yüzünden dillere düşen hanımın kendi kız kardeşi olduğunu sonradan büyük bir üzüntü içerisinde öğrenecektir.

Bu olaydan bir kaç gün sonra Mustafa Kemal Atatürk, Lâtife Hanım ile Süreyya Hanım'a gelirler. Mustafa Kemal, Süreyya Hanım'a çalışma hayatından memnun olup olmadığını sorar. Süreyya Hanım, kendisine İstanbul Lokantası ve sonrası yaşanan olayları anlatır. Mustafa Kemal, Süreyya Hanım'ı dinledikten sonra önceden duyduğu ve bildiği olayla ilgili, "*Babanın da Rauf Bey'in de hakları var*" der.

Bu konuşmayı takip eden ertesi gün Süreyya Hanım Adliye Vekâletinde çalışmaktayken aynı kurumdan Necati Bey telâşla ve heyecanla Süreyya Hanım'ın odasına girer. "*Süreyya hazır ol. Paşa gelip seni yemeğe götürecekmış*" der.

Bakanlıkta görev yapan tüm çalışanlar büyük bir şaşkınlık içerisinde dir.

Süreyya Hanım hemen dışarı çıkar. Dışarı çıkınca Atatürk'ün önünde iki motosikletli polis olan gri bir açık otomobilde Siirt Mebusu Mahmut Bey ve yâveri Muzaffer Bey ile birlikte kendisini beklediğini görür.

Gazi Mustafa Kemal, Süreyya Hanım'a, "*Lâtife bugün seni öğle yemeğine bekliyor*" der.

Süreyya Hanım davete icabet eder ve Gazi Mustafa Kemal'in aracına biner, Süreyya Hanım, şaşkınlıktan ve heyecandan konuşamamaktadır. Yolda herkes onlara bakmaktadır.

Önünde iki motosikletli polis olan gri araç tam İstanbul Lokantası'nın önüne gelince Gazi Mustafa Kemal otomobili durdurur.

O sırada İstanbul Lokantası'nda yemek yemekte olan Bozöyük Mebusu Salih Bey'i dışarı çağırır. İstanbul Lokantası önünde bekleyen Gazi'nin aracının etrafını kalabalık bir vandaş topluluğu çevrelemiştir. Lokantada yemek yemekte olan bütün mebuslar, lokantanın sahibi dışarı fırlayıp Mustafa Kemal Atatürk'ün yanına gelirler. Bir süre onlarla konuşur. Daha sonra herkesin duyabileceği yüksek bir sesle, *"Latife bugün Süreyya'yı eve istedi eve götürüyorum. Yarın lokanta da yiyecek"* der.

Süreyya Hanım o ana kadar yaşadıklarını misafiri olduğu Latife Hanım'a anlatır. Lâtime Hanım akşam Paşa'nın 'İstanbul Lokantası'nda yaşananlara ve konuşulanlara çok kızdığını, gerekeni yapacağını' söylediğini, belirtir.

Ertesi gün lokantada yaşananları duyan bazı hanımlar, bu arada eski Bahriye Vekili İhsan Bey'in eşi Nuriye Hanım, Vasfi Bey'in eşi, Ali Rıza Bey'in eşi, Hamdullah Suphi Bey'in eşi de öğle yemeğine İstanbul Lokantası'na gelirler.

İstanbul Lokantası sahibinin Süreyya Hanım öğlen yemeğine gelsin gelmesin her gün ve hatta uzun süre lokantanın en güzel yerinde, cam bardak içinde bir kır çiçeği ile birlikte bembeyaz örtülü bir masayı Süreyya Hanım için hazır tuttuğu söylenir.

Mustafa Kemal Atatürk bu davranışı ile kadınlara verdiği önem ve değeri, kadınların toplum içinde özgürlüğünü nasıl korumak istediğini bizzat eylem ve ifadeleriyle göstermiştir. Ulusal Kurtuluş Savaşını ve çağdaş devrimleri ülkesine kazandırmış bir önder, tavır ve davranışlarıyla halkına ve ülkesine ancak bu derece örnek olabilir.

20 Şaban [1]340

(?)(?)(?) Hanıma

Handwritten signature in Ottoman script.

İyi bir günün güzel bir hatırası.

“İyi Bir Günün Güzel Bir Hatırası”
Resmin Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda
Bulunmaktadır.

Süreyya Hanım ilk olarak 3 Kanunievvel 1927 günlü dilekçesi ile Ankara Barosuna kayıt için başvurur. Ankara Barosuna verdiği dilekçesinde;⁹¹

“İstanbul Bezmialem Valide sultanisinden 35-36 senesinde mezun olduğum gibi İstanbul Darülfünun Hukuk Fakültesinde 339-340 senesinde ikmal eyledim. Fransızca ve İngilizceyi okur / yazar ve te-kellüm ederim.

T.Ş evvel 340 tarihinde Adliye Vekaleti Umumu Cezaiye müdüriyeti kalemünde istihdam edilmek üzere Ankara mahkemei asliye Başkatip muavinliğine tayin edildim. Vazifeme 26 T,Ş evvel 340 tarihinde başladım. Ve 9 Eylül/ 927 tarihinde mezkur vazifeden istifa ettim.

Tayin olduğu vazife yalnız Mahkemei asliye Başkatip muavinliğidir.

İşbu tercümeihal hulasasını ve Hüviyet cüzdanı sureti musaddakka-ları ile birlikte Ankara Baro Riyaseti Aliyesine takdim ederim.

3 Kanunievvel 927

Süreyya Ahmet”

Bu başvuru üzerine Ankara Barosu İnzibat Meclisi 5 Kanunevvel (Aralık) 1927 günlü kararında; ⁹²

“Ankara Barosu’na kayıt ve kabulunu ba istida talep eden darülfünun Hukuk Fakültesi mezunlarından Süreyya ağa oğlu hanımın 339-340 senesi darülfünun hukuk fakültesinden mezun bulunduğu ve 26/ teşrinevvel/340 tarihinde mahkemei asliye hukuk dairesi başkatip muavinliğine tayin edilerek 9/ eylül/ 927 tarihinde istifaa-en infikak eylediği ibraz eylediği vesaike resmiye mündericatından anlaşılmuş olup ve talık müddeti zarfında dahi bir guna itiraz vaki olmamış olduğundan şeraiti maddiye ve maneviyeyi haiz bulunan müstenidin Ankara barosuna kayıt ve kabuluna karar verildi.

⁹¹ Özgün Metnin fotokopisi, Çelik kişisel arşivi.

⁹² Özgün Metnin fotokopisi, Çelik kişisel arşivi.

5/ Kanunievvel /927

Reis İbrahim Rauf,
Aza Mustafa Kemal,
Aza Mümtaz,
Aza Ziya”

1928 yılında Avukatlık ruhsatını aldıktan sonra babasının önerisi ve tavsiyesi ile Ankara’da Avukat Cemal Hazım Bey’in yazıhanesinde çalışmaya başlar. İlk davası bir boşanma davası olur. Duruşmalar için adliyeye gittiğinde bazı kişiler erkek olup olmadığını, cübbenin altına pantolon giyip giymediğini merak ederler. Süreyya Hanım mesleğin ilk yıllarında hâkimlerin ve avukat meslektaşlarının kendisine büyük anlayış gösterdiklerini belirtir.

Süreyya Hanım'ın İstanbul Barosu Kimlik Kartı

Avukatlık ruhsatını alıp Avukatlık mesleğine başladıktan bir süre sonra Rus Sefiri M. Suriç kendisini ziyaret eder. Türkiye ile Rusya arasında ticari ilişkilerle ilgilenen “Neftsendikat”

isimli kuruluşun avukatlığını teklif eder. O sıralarda Hariciye (Dışişleri) Ankara'da bulunan üst düzey görevli Türk vatandaşlarını telefonla arayarak cuma günleri Rus Sefaretinde düzenlenen çay partisine gidilmesini istemektedir. Süreyya Hanım'da bir süre düşündükten sonra babasına da danışarak Neftsendikat isimli kuruluşun avukatlık teklifini kabul eder. Bu arada Neftsendikat ile bağlantılı olarak Kars dan 5.000 TL vekâlet ücreti alacağı bir iş de gelir.

Her gün öğlene kadar bu kuruluştaki çalışıp ayda 300 TL gibi günün koşullarında oldukça iyi bir ücret alacaktır.

15-20 gün kadar sonra Ahmet Ağaoğlu Süreyya Hanım'a, hükümet yetkililerinin, kendisinin böyle komünist bir kuruluştaki çalışmasından rahatsızlık duyduğunu ve bu görevinden istifa etmesi gerektiğini kendisine ilettiklerini belirtir. Süreyya Hanım babasını kıramaz, serbest avukatlık çalışmalarına daha çok zaman ayırması gerektiğini belirterek Neftsendikat'daki görevinden istemeyerek istifa eder.

8. Şura-yı Devlet'te ki Çalışması⁹³

Süreyya Hanım, 1929 Yılında Başkent Ankara da yeniden örgütlenen Şura-yı Devlet'te Melahat Ruacan ve Mükerrerem İrdil ile birlikte raportör olarak görev alır.

Şura-yı Devlet

Osmanlı Padişahı 2. Mahmut tahta geçtikten sonra 31 yıl padişahlık dönemi sürmüştür (1808-1839). 2. Mahmut'un Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile birlikte döneminin en önemli icraatlarından birisi 1837 yılında kurduğu Meclis-i Vâlây-ı Ahkâmı

⁹³ Süreyya Ağaoğlu "Bir Ömür Böyle Geçti" isimli kitabında Şura-yı Devlet den, Devlet Şurası olarak bahsetmektedir.

Adliye isimli yüksek mahkemedir. Bu mahkemenin günümüzde Danıştay ve Yargıtay'ın temelini oluşturduğu kabul edilmektedir.

3 Kasım 1839'da, II. Mahmut'un oğlu Sultan Abdülmecid döneminde (1839-1961) Hariciye Nazırı Koca Mustafa Reşit Paşa tarafından okunan Tanzimat Fermanı (Gülhane Hattı Hümayunu) ile Osmanlı halkının din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin can, mal, ırz ve namus güvenliğinin güvence altına alınacağı Osmanlı Devleti tarafından kabul ve taahhüt edilmiştir.

Tanzimat Fermanı ile yeni bir hukuk devleti ilkeleri belirlenmiş, devletin ve idarenin belirlenen bu kurallara uyması zorunluluğu düşüncesi Osmanlı'da kabul edilmiştir.⁹⁴

Padişah Abdülaziz (1861-1871) Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye isimli yüksek mahkemeyi 1868 yılında ikiye ayırmıştır. Şura-ı Devlet, Padişah Abdülaziz'in 10 Mayıs 1868 günlü nutkuyla fiilen çalışmaya başlamıştır.

Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye, Danıştay işlevini yapmak üzere Şura-yı Devlet adıyla ve Yargıtay işlevini yapmak üzere ise Divan-ı Ahkâmı Adliye adıyla iki kurum oluşturmuştur.

Bu iki yüksek yargı organından Şura'yı Devlet'e;

- a. Kanun tasarılarını hazırlama
- b. İdarî uyuşmazlıklara çözüm getirme gibi yasama ve yargı görevi verilmiştir.

Divan-ı Ahkâmı Adliye ismi verilen yüksek mahkemeye ise sadece yargılama görevi verilmiştir.

⁹⁴ Dr. Erkan Tural "2. Meşrutiyet Döneminde Danıştay (Şura-yı Devlet)" Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Makale V:13 2006, s. 78

Şura-yı Devlet 1868 yılında kurulduğunda Tanzimat Fermanı'nın ilke ve ideallerini kendi bünyesinde simgeleştirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kurumsallaşma sürecinde Hukukun Üstünlüğü, Kamu Hizmeti, Halkın Temsili gibi kavramlar Şura-yı Devlet'in kurulması ile bir anlam kazanmıştır.

1876 Tarihli Kanuni Esasi ile "Hükümet ile eşhas beyninde mütehaddis davaları" görmek ve çözümlemek görevi genel mahkemelere bırakıldığından, Şura-yı Devlet'in yargısal görevi 1876 tarihli Kanuni Esasi ile son derece sınırlandırılmıştır.

Sultan II. Abdülhamit'in (1876-1909) idare anlayışının kuvvetler ayrılığının esnek tanımlamasına izin vermemesi nedeniyle Şura-yı Devlet özellikle onun döneminde kuruluş felsefesinden uzaklaşmıştır.⁹⁵

Şura-yı Devlet'in kurucu ilk başkanı Mithat Paşa'dır. 6 Mart 1869 ile 27 Şubat 1869 arasında yaklaşık bir yıl görev yapmıştır. Son başkanı ise Mehmed Tevfik Bey olup 19 Ağustos 1921-4 Kasım 1922 tarihleri arasında başkan olarak görevde bulunmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Şura-yı Devlet Başkanlığı görevinden sonra sadrazam olarak atanlar da olmuştur. Midhat Paşa, İbrahim Edhem Paşa, Mehmed Esad Safvet Paşa, Mehmed Kadri Paşa, Said Halim Paşa Şura-yı Devlet'te başkan olarak görev yaptıktan sonra sadrazam olarak atanmışlardır.

Şurayı Devlet Osmanlı İmparatorluğu döneminde 54 yıl görev yapmıştır. 4 Kasım 1922 günü İstanbul'da bulunan tüm kurumların Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin yönetimine geçmesi ile Şura-yı Devlet de Ankara'ya taşınır.

1927 yılında 669 sayılı Kanunla Şura-yı Devlet'in yerine

⁹⁵ E. Tural s. 79

Danıştay'ın kurulmasıyla Danıştay 6 Temmuz 1927 tarihinde Cumhuriyet'in Başkenti Ankara'da çalışmaya başlamıştır.

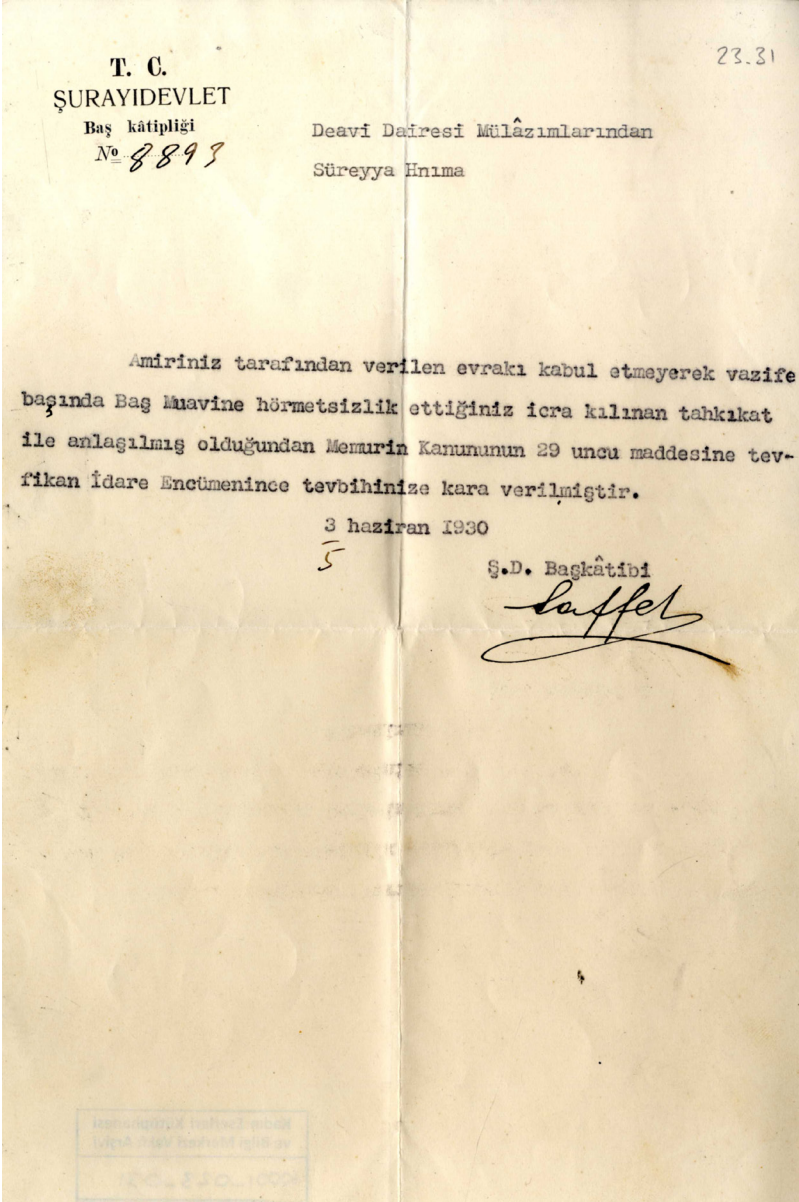
O tarihlerde Şurayı Devlet dört daireden oluşmaktadır. Süreyya Hanım "Tanzimat Dairesi'nde" çalışmaya başlar. Çalışanlar arasında kişi başına günde yaklaşık on iş düşmekte ve bu işleri diğer çalışanlar iki günde bitirebilmelerine karşın, dairede işe yeni başlayan kadın hukukçular, Süreyya Hanım ve arkadaşları kendilerine verilen işleri aynı gün bitirirler.

Şurayı Devlet'in bulunduğu binanın biri ön cephe de geniş, ana çıkış merdiveni, bir de yan taraf da servis merdiveni vardır. Bir gün bir iç tamim (iç genelge) ile "aza olmayanların" yan merdiveni kullanmaları istenir. Süreyya Hanım aza olmayanların yan merdiveni kullanmalarına ilişkin iç tamimi kabul etmez ve bu durumun hukuka aykırı olduğunu belirtir. Ertesi sabah Süreyya Hanım iç genelgeye karşın yine ön merdivenlerden üstelik ikişer ikişer çıkarak daireye girer.⁹⁶

Şura Reisi ve diğer daire reisleri disiplinsiz gördükleri bu davranışa çok sinirlenirler. Şurayı Devlet İdare Encümeni hemen toplanarak Süreyya Hanım'dan savunmasını ister. Süreyya Hanım savunmasında, kendisinin de hukuk eğitimi aldığını ve birkaç yıl sonra kendisinin de aynı görevde olacağını belirterek bu durumun eşitsizlik yaratacağını ve yan taraftaki merdivenleri kullanmayacağını belirtir.

Şurayı Devlet Reisi, Süreyya Hanım'ı odasına çağırarak tevbih, ihtar cezası verdiklerini, bir daha böyle disiplinsiz hareketler yapmamasını ve bu olaydan kimseye bahsetmemesini tembihlerler. Ancak Süreyya Hanım odasına çıkar çıkmaz olayı ve yayınlanan tamime karşı olduğunu herkese anlatır.

⁹⁶ Aşaoğlu s. 54

Şuray Devlet'in Süreyya Hanım'a Hitaben Yazdığı 3 Haziran 1930 tarihli Tevbih Yazısı. Yazının aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda Bulunmaktadır.

Süreyya Hanım'a Şurayı Devlet İdare Encümenin aldığı TEV-BİH (uyarma) cezasında şunlar yazılıdır;⁹⁷

T.C

ŞURAYI DEVLET

Baş Kâtipliği

No:8893

Deavi Dairesi Mülazımlarından

Süreyya Hanım

Amirinin tarafından verilen evrakı kabul etmeyerek vazife başında Baş Muavine hörmetsizlik ettiğiniz icra kılınan tahkikat ile anlaşıl-mış olduğundan Memurin Kanununun 29. maddesine teokifan İda-re Encümenince tevbihinize karar verilmiştir. 3 Haziran 1930

Ş.D. Başkâtibi

Saffet

Birlikte görev yaptıkları arkadaşı Melahat Hanım'la birlikte dairede haksızlıklara ve eşitsizliklere karşı çıkmaya devam ederler. Bir süre sonra her iki hukuk mezununu çağırarak da-irede çalışanlar arasında tenkisat (indirim) yapılacağını gerek-çe göstererek ikisini birlikte işten çıkartırlar.

Süreyya Hanım hukuki olarak başka bir kuruluşa başvuramayacağı için Şurayı Devlet'e karşı görevli mahkeme olarak Şurayı Devlet'te idari işlemin iptali için dava açar ve davayı kazanarak işine geri döner.

⁹⁷ Belgenin Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda mevcuttur.

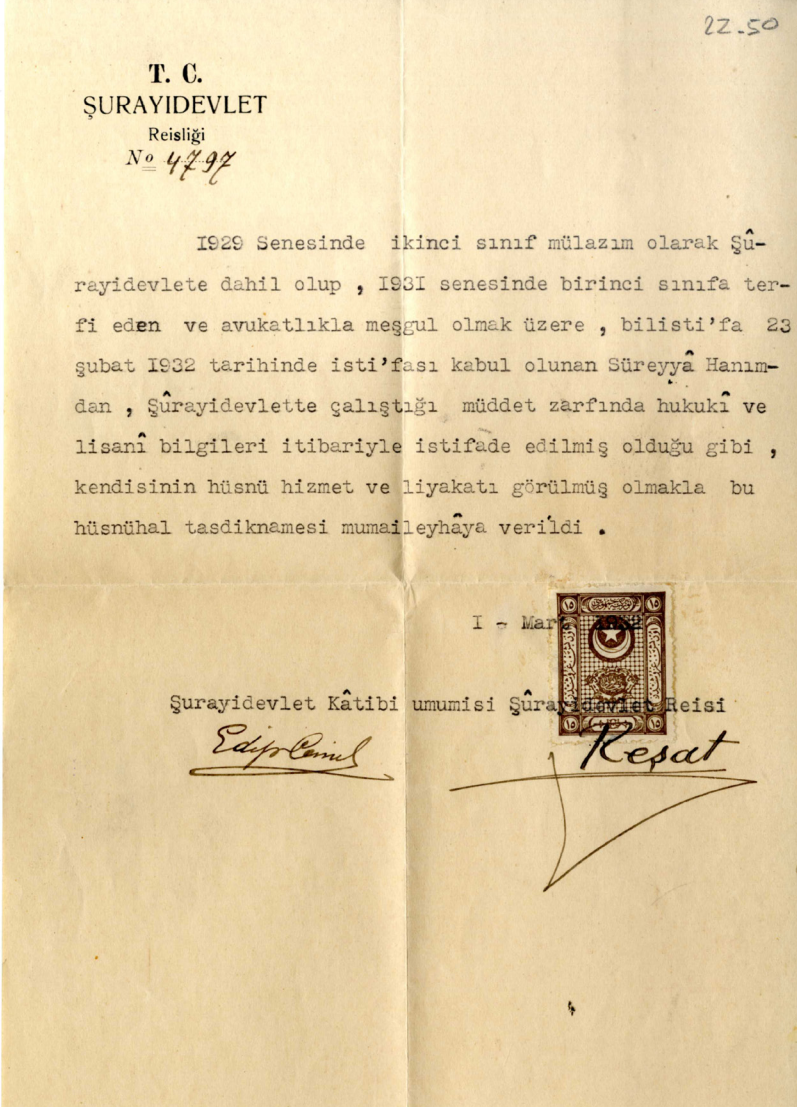

Süreyya Hanım (1930-1940) Yılları Arası
Fotoğrafın aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda
Bulunmaktadır

Şurayı Devlet ile Süreyya Hanım arasında üst üste yaşanan olaylar gün geçtikçe artan bir gerginliğe neden olur. O dönem Şurayı Devlet Üyesi olan ve kendisinin bilimsel kimliğine çok değer verdiği Saffet Bey bazı kişisel mektuplarını Süreyya Hanım'a yazdırmak ister. Aralarında şiddetli bir tartışma olur. Babası Ahmet Ağaoğlu vasıtasıyla Süreyya Hanım'ın Şurayı Devlet'ten istifası istenir. Kendisini Başvekâlet (Başbakanlık) emrine atarlar. Süreyya Hanım yapılan atamaya itiraz eder. Yapılan soruşturma neticesi Devlet Şurası'ndaki görevine bir kez daha geri döner.⁹⁸

⁹⁸ Ağaoğlu s. 55

1932 yılında İstanbul'a yerleşmek üzere Şurayı Devlet'teki görevinden kendisine verdiği hizmetler nedeniyle takdirname verilerek ayrılır.

Takdirname Yazısının Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda Bulunmaktadır.

Takdirnamede şunlar yazılıdır;⁹⁹

T.C

ŞURAYI DEVLET

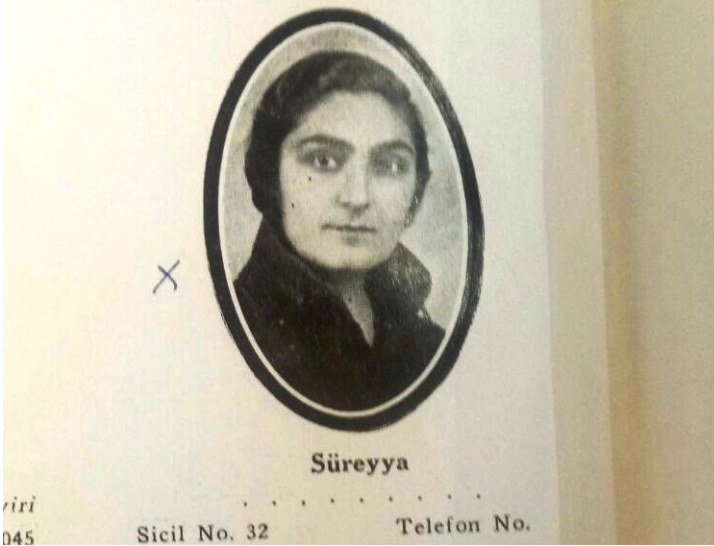
Reisliği

No: 4797

1929 senesinde ikinci sınıf mülazım olarak Şurayıdevlete dahil olup, 1931 senesinde birinci sınıfa terfi eden ve avukatlıkla meşgul olmak üzere, bilisti'fa 23 şubat 1932 tarihinde isti'fası kabul olunan Süreyya Hanımdan, Şurayıdevlette çalıştığı müddet zarfında hukuki ve lisani bilgileri itibariyle istifade edilmiş olduğu gibi, kendisinin hüsnü hizmet ve liyakatı görülmüş olmakla bu hüsnühal tasdiknamesi mumaileyhaya verildi. 1 Mart 1932

Şurayıdevlet Katibi Umumisi

Şurayı Devlet Reis

Ankara Barosu 1934 Yılı Levhası Bilgileri
(Adil Giray Çelik Kişisel Arşivi)

⁹⁹ Belgenin Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda mevcuttur.

Aradan yıllar geçtikten sonra İstanbul'da avukatlık yapmaktayken Şurayı Devlet'te bir İstihlak Vergisi (Gümrük Vergisi) davasında vekil olarak görev alır. Bir dönem özel mektuplarını yazmadığı için takıştığı Saffet Bey, o dairenin başkanı olmuştur. Süreyya Hanım korkmuş ve çekinmiştir. Dairenin yaşananlar nedeniyle aleyhe karar verebileceğini düşünmektedir.

Duruşmadan çıkınca Saffet Bey'in kendisini odasına çağırıldığını söylerler. Çekinerek Daire Reisi Saffet Bey'in odasına gider. Saffet Bey kendisini çok iyi karşılayıp tebessümle, *"Meza me meza (maziyi unutmalı), çok fena bir memurdun, çok iyi bir memur olacaksın"* der.

Bir süre sonra da vekil olarak görev aldığı davada yargılamanın lehine neticelendiğini öğrenir.

Süreyya Hanım bir süre Ankara Barosuna kayıtlı kalmış ancak Şurayı Devlet'te çalışmaya başlaması nedeniyle avukatlık yapmamış, Baroya olan aidatlarını ödememiştir.

1932 yılında Süreyya Hanım, Ankara Barosuna yeniden başvurur. Ankara Barosu İnzibat Meclisi (Yönetim Kurulu) 15 Mart 1932 tarihli,¹⁰⁰ *"Süreyya Hanım'ın 28 numara ile baroya mükayyet iken müterakim taksitlerini tevessül etmediğinden barodan kaydının terkin edildiği görüldü.*

Mumaileyhin şurayı devlet birinci sınıf mülazımlığına tayin edildiği mübrez 9/3/932 tarihli sicil ahval vesikasından anlaşıldı.

Kendisinin halen kaydının teccidinde bir mani olmadığı gibi müterakim iki aylık dört lirayı dahi tesviye etmiş olduğundan kaydının teccidinde ittifakla karar verildi. 15/Mart/932

¹⁰⁰ Özgün Metnin fotokopisi, Çelik kişisel arşivi

Reis Kemal,

Aza Ziya,

Aza Cemal,

Aza Şevketmehmeteli,

Aza Mümtaz,

Aza Hüseyin Fevzi'' kararıyla Süreyya Ağaoğlu'nu yeniden Ankara Barosuna kaydeder.

Süreyya Hanım Devlet Şurası'ndan istifa ettikten sonra buradaki çalışmalarının sicil özetinin yapılmasını ister ve Şurayı Devlet, bir yazı ile çalışmaları özetler.¹⁰¹

T.C

Şurayı Devlet Reisliği

Şurayı Devletteki hizmetine ait sicil suretini isteyen Süreyya H. 28/3929 tarihinde 4000 kuruşlu Ş. Devlet birinci sınıf mülazınlığına tayin olunup 31/Mart/929 tarihinde işe başlamış ise de memuriyeti maliye vekaletince kabul edilmesine mebni 31 marttan 28 nisan 929 tarihine kadar işbu memuriyette vekalet maaşı alması ve bu tarihte 3500 kuruşlu ikinci sınıf mülazımlığa esastan tayini encümenca takarrur etmiş ve suretle istihdam edilmiştir.

16/Şubat/931 tarihinde 4000 kuruşlu birinci sınıf mülazımlığa terfi kılınmış ve 17... tarihinde vazifesine başlamış olup teadul kanunu mucebince terfi maaşını 28/Nisan/1931 tarihinden itibaren almıştır.

931 senesi haziran ve temmuz aylarına ait müvakkat budce kanunu üzerine 1/haziran /931 tarihinde kadro harici çıkarılmış ve memurin kanunu mucebince acık maaşı almakta iken 931 senesi umumi bütce kanunu ile kabul olunan 3500 kuruş ikinci sınıf mülazımlıklarından birine – müktesep hakkı saklı mahfuz kalmak şartı ile tayin olunmuş ve 31/8/931 tarihinde vazifeye başlamıştır.

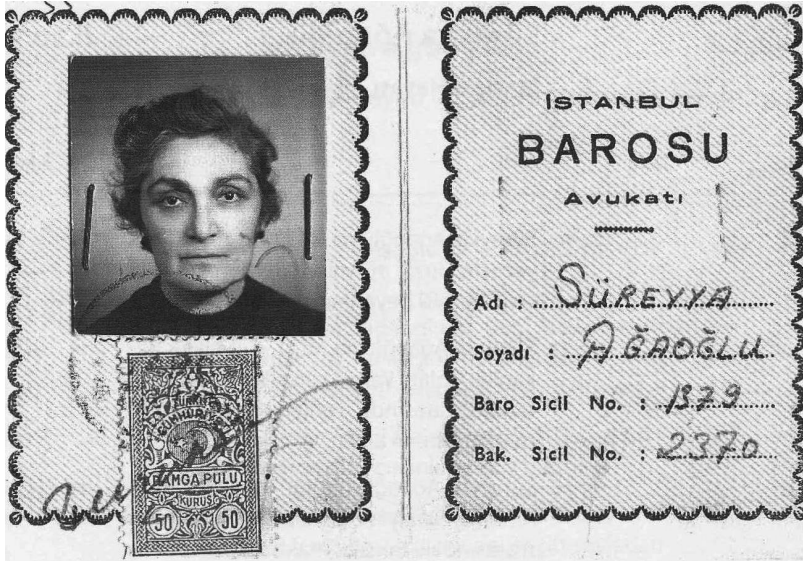
¹⁰¹ Özgün Metnin fotokopisi, Çelik kişisel arşivi

Ailevi mazeretine binaen vuku bulan istifası 23/2/1932 tarihinde kabul edilmiştir. 9/3/932

Pul, Resmi Mühür,

Hüsnü

Süreyya Hanım ve ailesi 1932 yılında İstanbul'a taşınırlar. O zamanlar yerleşimin yoğun olmadığı Topağacı'nda 33 odalı bir konağa yerleşirler. Bir süre sonra Fethi Okyar'ın öneri ve tanıştırması ile Avukat (Maitre) Billioti'nin yazihanesinde çalışmaya başlar. Billioti Türk vatandaşı olmadığından fiilen avukatlık yapamamakta ancak, birçok şirketin hukuk müşavirliğini yapmaktadır. Süreyya Hanım'da İstanbul'da çok yoğun bir çalışma temposu ile çalışmaya başlar.

Süreyya Ağaoğlu'nun İstanbul Barosu Avukatlık Kimlik Kartı

1937 yazında Büyükada kulüpte akşam yemeğinde babası Ahmet Ağaoğlu, Fuat Sirmen ve Hamit Pekcan ile birlikte

bir masada yemek yemekteler. Ortalık aniden hareketlenir Atatürk'ün geldiğini söylerler. Bir süre sonra Tevfik Rüştü Bey, Atatürk'ün kendilerini masasına çağırıldığını söyler.¹⁰²

Ahmet Ağaoğlu ve Süreyya Hanım Atatürk'ün yanına giderler. Atatürk ayakta beklemekte olan Süreyya Hanım'a;

- *"Hukuk neye derler"* sorusunu sorar.

Süreyya Hanım;

- *"Klasik tarifini isterseniz, tabiatı eşyadan doğan kaidelerdir"* der.

Atatürk devamla;

- Güneş-Dil Teorisi'ne göre *"Avukatın tarifini yap"* der.

Süreyya Hanım duraklar, bir an sessizlik olur.

Süreyya Hanım'ın bocaladığını gören Atatürk, Güneş Dil Teorisine göre Avukatın tarifini yapar.

10 Kasım 1938 günü Süreyya Hanım'ın Üsküdar Adliyesi'nde duruşması vardır. Evden yazıhaneye giderken birden yarıya inmiş bayrakları görür. Telaşla iş hanı kapıcısına;¹⁰³ *"Yoksa Atatürk öldü mü?"* diye sorar. Hanın kapıcısı ağlayarak başını sallar.

Süreyya Hanım yaşadığı o anı anılarında şöyle anlatır;

"Sanki dünya yerinde duracakmış, o gün Üsküdar'da mahkeme olmayacakmış, hayat yürümeyecekmiş gibime geldi.

Nihayet ağlayarak vapura bindim, duruşmaya girdim ve hemen eve döndüm. Evde Annemin ölümündeki gibi bir matem havası esiyordu. Babam yazı masasının üzerine dayanmış hüüngür hüüngür ağlıyordu."

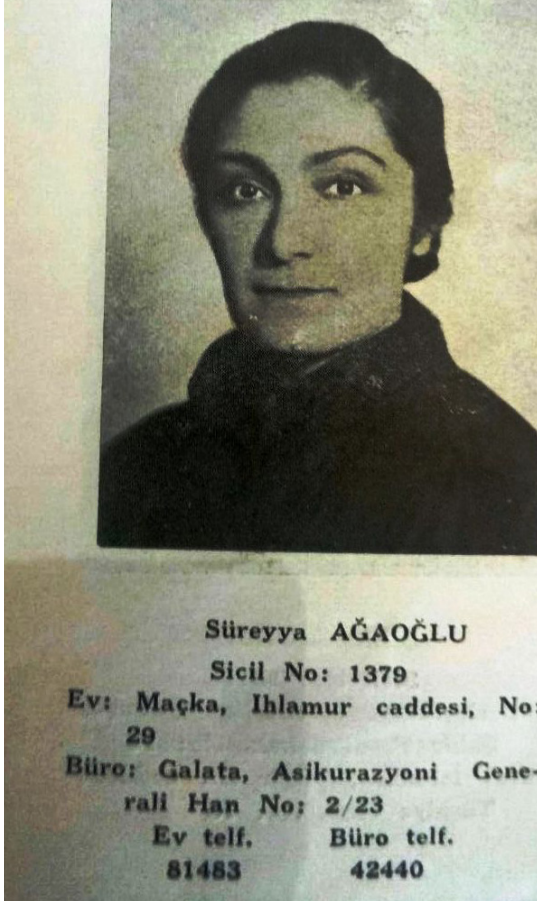
¹⁰² Ağaoğlu s. 72

¹⁰³ Ağaoğlu s. 73

1941 yılında Mısır'da bir dava alır. Mısır yolculuğu sırasında Orta Doğu'yu, Lübnan ve Suriye'yi görür. İsrail'e giderek Yafa, Tel- Aviv ve Kudüs şehirlerini gezer. Mısır'da bulunduğu sırada Mısır Sarayı'nda bulunan pek çok kadının Türk asıllı olduğunu öğrenir. Bu kadınlardan bazılarının büyükbabaları Osmanlı Sadrazamları'ndan ancak anneleri Mısır Prensesi olduğu halde, geçmiş Osmanlı kimliklerinin ortaya çıkmasını pek istemezler.

Süreyya Hanım 1935-1945 Yılları Arası
Fotoğrafın Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda Bulunmaktadır.

Istanbul Barosu 1943-1944 Levhası Bilgileri
(Adil Giray Çelik Kişisel Arşivi)

11 Kasım 1942 Tarihinde Varlık Vergisi'nin çıkartılması ile Süreyya Hanım bazı Musevilerin de vekâletnamesini almıştır. Bir gün yakın arkadaşı Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Abdullah Zeki ile birlikte olduğu bir sırada, Başvekil Saraçoğlu, Süreyya Hanım'a, "Varlık vergisi işlerinde Musevilerin haklarını müdafaa ediyormuşsun, İsrail Devleti kurulursa artık oraya gidip başvekil olursun" der.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Aġaođlu s. 83

Süreyya Hanım bu ifadeye çok bozulur. Bir avukata yapılabilecek en ağır suçlamalardan, hakaretlerden biri ile karşı karşıyadır. Beklemeksizin Başvekil Saraçoğlu'na cevabını verir;

“Belki olurum ama sizi Kalem-i Mahsus Müdürü bile yapmam, haksızlıklara hiç tahammülüm yoktur” yanıtını verir. Süreyya Hanım'ın verdiği cevapla irkilen ve sarsılan Saraçoğlu devamla, *“Seninle konuşmak bir barut fıçısı üstünde oturmakla bir”* der.

Varlık Vergisi vermeyenler Aşkale'ye sürülmüş, taş kırmaya zorunlu tutulmuşlardır. Süreyya Hanım'ın müvekkillerinden birisi de Aşkale de felç olur. Felç olan ve oldukça yaşlı olan Musevi'nin yegâne tesellisi o taş kırarken köylülerden birinin, *“Baba sen otur, biz kıralım. Şimdiye kadar vergi borcundan dolayı biz sürünürdük, şimdi sıra size geldi”* demesidir.

Varlık Vergisi'nin tahsili sırasında İstanbul'daki ünlü Gloria Pastanesi'nin pastaları bile haczedilerek satılır.

Süreyya Ağaoğlu 19 Ekim 1946 günü Amerika'da toplanacak olan Kadınlar Birliği Kongresi'ne katılmak üzere gemi ile yola çıkar. Gemide Birleşmiş Milletler toplantısına giden Avrupalılar, Nürnberg Mahkemesi'nden dönen yargıçlar ve pek çok ünlü bulunmaktadır. Bir gün bazı Güney Amerikalılar ile birlikte yemekten nereli olduğunu sorarlar.¹⁰⁵ *“Türküüm”* deyince yemekte bulunan Güney Amerikalılar; *“Yani Hindistan'dasınız, öyle mi?”* derler.

Bunun üzerine Süreyya Hanım Türk olduğunu anlatabilmek için, *“Atatürk'ü biliyor musunuz?”* diye sorar. Onu tanıdıklarını söylerler. Bu kez Atatürk'ün ülkesinden olduğunu belirterek kendisini ve ülkesini onlara tanıtır.

¹⁰⁵ Ağaoğlu s. 97

Süreyya Hanım'ın ABD New York'da Çektirdiği Fotofraf

3 ay süren Amerika Birleşik Devletleri yolculuğunda devrin tanınmış gazeteci, kadın erkek hâkim, savcı ve üniversite profesörleri ile tanışır, onlarla toplantılara katılır. Çocuk mahkemeleri, çocuk ıslahevleri üzerine araştırmalar yapar. Yale ve Chicago Üniversiteleri'nde görüşmelerde bulunur, konuşmalar yapar.

Tanıştığı kültürlü Amerikalıların Türkiye ve Türk kadını hakkında pek az bilgi sahibi olduklarını görür. Tüm bilgisizliklerine karşın aynı Amerikalılar, Atatürk'ü 20. yüzyılın en büyük devlet adamı olarak görmekte-dirler.

Katıldığı toplantılardan birinde kendisini "Kadın Hukukçular Birliği"ne üye yaparlar. Süreyya Hanım, "Kadın Hukukçular Birliği'nin" 1952-1954 yılları arasında Başkanlığını yapar. Ayrıca "Beynelminel Avukatlar Birliği"ne de üye olur.

1948 ile 1964 yıllarında iki kez Recep Paşa'nın mirasçılarının vekili olarak Trablus'a gider. İtalyan Hükümeti tarafından el konulan ve aslen Recep Paşa mirasçılarına ait olan arazileri geri almak için girişimlerde bulunur. Büyük uğraşlardan sonra sadece üzerine inşaat yapılmamış iki arsayı müvekkilleri adına kurtarabilir.

Sıra No.	Stell No.		Adı Soyadı	Büro Adresi	Ev Adresi
	V.	B.			
606	4867	607	Süleyman Sırrı CEYHAN	Kadıköy, Yeldeğirmeni, Uzun Hafız sok. No. 105 Tel. 60480	Aynı adres
607	2422	1105	Süleyman Tevfik AKYAZI	İstanbul, Bahçekapı, Agopyan Han, No. 29 Tel. 23981	Büyükdada, Yalı Mahallesi, Pervane sok. No. 21
608	2370	1379	Süreyya AĞAOĞLU	Galata, Asikurazyoni Generali Han, No. 2/23 Tel. 42440	Maçka, İhlamur cad. No. 29 Tel. 81483

İstanbul Barosu 1945 Levhası Bilgileri
(Adil Giray Çelik Kişisel Arşivi)

1949 yılı Mayıs ayında 10-15 arkadaşı ile birlikte Çocuk Dostları Derneği'ni kurarlar. Dernek kurucuları yanlarında Galata Nahiye Müdürü ve bir polis olduğu halde geceleri esrarkeşlerin yoğun olarak buldukları Tophane, Kılıç Ali Paşa ve Kubbeli Hamamı civarında kimsesiz çocukları aramaya başlarlar. Buldukları ve iletişim kurdukları çocukları derneğin himayesine alırlar. Bir süre sonra da Çiçek Pazarı'nda eski bir medrese binasında Çocuk Dostları Derneği'nin yurdunu açarlar.

1950 yılının ilk aylarında Alman Uyruklu Hukukçu Werner Taschenbreker ile evlenmiş, bu evliliği on yıl kadar sürmüş, 1960'da sonlanmıştı. Çocuğu olmamıştır.

Süreyya Hanım Kendisi Gibi Hukukçu Olan Eşi Werner Taschenbreker 1945-1955 Resmin Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda Bulunmaktadır.

1951 yılında İstanbul Baro Başkanı Av. Haşim Rafet Hakarar Başkanlığında İstanbul Barosundan birçok avukatla birlikte Londra'da Barolar Birliği Kongresi'ne katılırlar. Süreyya Hanım "Adli Müzaheret" ve "Avukatın Ahlakını" işleyen komisyonlarda görev alır. Adli Müzaheret konusunda yazdığı rapor ve çalışma daha sonraları basılarak yayımlanır.

1952 Yılında Yapılan Pakistan Kadınlar Birliği Toplantısı
Fotoğrafı Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda
Bulunmaktadır.

1952 Yılında Yapılan Uluslararası Barolar Birliği Başkanlığı Toplantısı.
Fotoğrafı Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda
Bulunmaktadır.

1952 yılında Amerikalı Hukukçular tarafından kurulan Hukukçu Kadınlar Kongresi Süreyya Hanım'ın girişimleri ile İstanbul'da toplanır. Kamuoyunun, hükümetin ve akademik çevrelerin oldukça ilgi gösterdiği kongre renkli ve yararlı geçer, ülkenin tanıtılmasına büyük katkı sağlar. Toplantıda Süreyya Hanım "Uluslararası Kadın Hukukçular Birliği Başkanlığı"na seçilir. Aynı yıl Roma'da ve Madrid'de yapılan Uluslararası Barolar Birliği kongrelerine katılır. Yine 1952 yılında milletvekili Esmâ Noyan ve Baykan Günel ile birlikte Pakistan Kadınlar Birliği'nin düzenlediği konferansa katılır.

1954 yılında Finlandiya Helsinki'de toplanan Hukukçu Kadınlar Kongresi'ni başkan sıfatı ile Süreyya Ağaoğlu açar. Aynı yıl Berlin Hukukçu Kadınlar toplantısını da Süreyya Ağaoğlu açar. Yazılı ve görsel basına Türk Kadını hakkında açıklamalarda bulunur, bilgi verir.

Aynı yıl Monte Carlo'da yapılan Barolar Birliği ve Hukukçu Kadınlar toplantılarına katılır. Orada Nürnberg Mahkemesi'nin ünlü savcısı Lord Showcross ile tanışır. Ardından Paris de yapılan kadın hukukçuların iki günlük toplantısına katılır. Paris'te yapılan toplantıda "Kadın ve Çocuk Hakları" tartışılır.

1956 yılında Hint Hükümeti'nin davetlisi olarak Türkiye ve Türk kadını hakkında söyleşilerde bulunmak üzere Hindistan'a gider. Şehir şehir dolaşarak konferanslar verir, görsel ve yazılı basına açıklamalar yapar. Yaptığı görüşmelerde en çok sorulan sorulardan birisi de Türkiye'deki Köy Enstitüleri'nin kuruluşu, işleyişi ve modeli hakkında istenilen bilgilerdir.

Yine 1956 yılında yönetim kurulu üyesi olduğu Uluslararası Barolar Birliği'nin Oslo'da yapılan toplantısına İstanbul ve Ankara Barosu avukatlarından oluşan kalabalık bir heyetle katılırlar. Süreyya Hanım birçok oturuma başkanlık eder. Diğer ülkelere mensup katılımcı avukatlar ile birlikte hazırladıkları "Uluslararası Ekonomik İşbirliği Komitesi Çalışma Raporu" toplantıda ilgi ile karşılanır.

1954 Berlin Hukukçu Kadınlar Toplantısı
Fotoğrafın Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfındadır.

1958 yılı Şubat ayında Hint Kadın Örgütü'nün davetlisi olarak "Asya ve Afrika Kadınlarının Hakları" isimli toplantıya katılmak üzere Nazlı Tıbar ile birlikte Seylan'a gider. Toplantıya ağırlıklı olarak Hintliler, Pakistanlılar, İranlılar, Endonezyalılar katılır. Süreyya Hanım yaptığı konuşmalarda çeşitli alanlarda Türk kadınının haklarını anlatır. Toplantıya katılan Müslüman ülkelerin temsilcileri, Türkiye'de kadının sahip olduğu haklar anlatıldıkça şaşkınlıklarını ve hayranlıklarını gizleyemezler.

1959 yılında Yeni Delhi’de yapılan Hukukçular Konferansı’na katılır. Aynı yıl Yugoslavya’nın Dubrovnik Şehri’nde yapılan Uluslararası Avukatlar Konferansı’na iştirak eder. Bu toplantı Yugoslavya’nın yönetim değişikliğinden sonra yapılan ilk uluslararası toplantıdır. Toplantıda “Avukatın Bağımsızlığı” konusu ağırlıklı olarak tartışılır. Toplantının en ilgi çekici tarafı ev sahibi olan Yugoslav avukatların konuşmalara katılmayıp, katkı sunmamalarıdır.

Süreyya AĞAOĞLU
Sicil No.
Baro 1379 Bakanlık 2370
Büro: Galata, Asikurazyoni Jenerali Han,
No. 2-23
Ev: Maçka, İhlamur Cad. No. 29
Büro Tel. 42440 Ev: Tel. 81483

İstanbul Barosu Levhası 1949 - 1950
(Adil Giray Çelik Kişisel Arşivi)

1960 yılında Kadın Hukukçular Birliği Süreyya Ağaoğlu'nu Birleşmiş Milletler Cenevre Örgütü'ne temsilci seçer ve bu durumu Dışişleri Bakanlığı'na bildirir. Dışişleri Bakanlığı da Süreyya Hanım'ın temsilciliğini onaylayarak kendisine tebliğ eder.

27 Mayıs 1960 askeri darbesinden sonra tutuklu sanıklardan kardeşi Samet Ağaoğlu'nun vekili sıfatıyla Yassıada'da devam eden duruşmalara katılır. Yargılamalar devam etmekte iken Süreyya Hanım Uluslararası Hukukçular Komisyonu'na telgraf çekerek yargılamaları izlemesi için bir müşahit gözlemci gönderilmesini ister. Komisyon Süreyya Ağaoğlu'nun istemini yerinde görür ve duruşmalarda gözetimde bulunmak üzere İsviçreli tanınmış ceza hukukçusu Avukat Nicolet'i İstanbul'a gönderir.

Samet Ağaoğlu

Süreyya Ağaoğlu'nun kardeşi ve Ahmet Ağaoğlu'nun oğlu olan Samet Ağaoğlu 1909 Bakü doğumludur. İlk ve orta öğrenimini Beyazıt Fevziye Lisesi'nde yaptıktan sonra 1929 yılında Ankara Lisesi'nden mezun olmuştur. 1931 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra Strazburg Yüksek Etüdler Bölümü'nde 16 ay öğrenim görmüştür. Ülkeye dönüşünde Ekonomi ve Ticaret Bakanlıkları'nda üst düzeyde görev yapmıştır. Devlet memurluğundan ayrılıp avukatlık yaptığı yıllarda Demokrat Parti'nin kurucuları arasında yer almış, 1950, 1954, 1957 seçimlerinde Manisa Milletvekiliği yapmıştır. Milletvekiliği dönemlerinde Çalışma, Sanayi ve Devlet Bakanlıkları görevlerinde bulunmuştur.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile tutuklanıp ömür boyu hapis cezası ile cezalandırılmıştır. 1964 yılında çıkartılan özel bir af ile tahliye olmuştur. Yaşamına yazar olarak devam etmiş, hikâye, uzun hikâye, anı türlerinde eserler vermiştir

6 Ağustos 1982'de İstanbul'da vefat etmiştir.

Süreyya Ağaoğlu, 1964 yılı Nisan ayında Av. Sabiha Erülgen'le birlikte Bonn'da yapılan Uluslararası Avukatlar

Birliği Kongresi'ne katılır. Üç gün süren kongrede Süreyya Hanım "Siyasi Suçluların Savunulması" isimli komisyonda görev yapar. Süreyya Hanım komisyonda yaptığı konuşmada genel olarak çeşitli ülkelerde yapılan yargılamalardan ve avukatların bu yargılamalardaki savunmalarından örnekler verir. Fransız Delegatesi, avukatın mahkemede yaptığı savunma nedeniyle yargılanamayacağı, özgür olduğu hususunda bildiri sunar. Fransız mahkemelerinde avukatların savunma yaparken özgür olduğuna ilişkin tezini Fransız Avukat Jores'in yargılamadaki savunmalarından yaptığı alıntılarla örnekler.

1965 yılında Noter Fahire Akman ile birlikte Atina'da yapılan Hukukçu Kadınlar Kongresi'ne katılır. Kongrede "Vatandaşlık Kanunu" ve "Evlad Edinme" konuları görüşülür ve tartışılır. Süreyya Hanım kongreye diğer ülkelerden gelen kadınların örgütlü dernekleri vasıtasıyla geldiklerini, son derece hazırlıklı olduklarını ve çeşitli raporlarla katkı sunduklarını saptar.

Süreyya Ağaoğlu 27 Mayıs 1960'dan sonra, içlerinde bir dönem Demokrat Parti'de görev alanların bulunduğu ve Milli Birlik Komitesi yönetiminde Maliye Bakanı olarak da görev alan Ekrem Alican'ın liderliğindeki Yeni Türkiye Partisi bünyesinde siyasi hayata atılmış, önce İstanbul İl Başkanlığı yapmış daha sonra milletvekili seçilmiştir.

1967 yılında Üniversiteli Kadınlar Cemiyeti adına Tahran'da toplanan "RCD Çevresinde Kadın Statüsü" konulu seminere katılır. Kadın hakları konusunda yoğun ve verimli bir çalışma yapılır. Süreyya Hanım özellikle Türk Asıllı İranlılar ile sıcak ilişkiler kurar. Tahran da yapılan bu seminerden kısa bir süre sonra aynı yıl Varşova da yapılan Uluslararası Kadın Hukukçular Kongresi'ne Av. Handan Ertunç ve Prof. Nihal Erdener (Uluocak) ile birlikte katılırlar. Toplantıda Aile Hukuku'na ilişkin konular tartışılır.

1968 yılında bir grup hukukçu kadın arkadaşıyla birlikte "Türk Hukukçu Kadınlar Cemiyeti'ni" kurarlar. Dernek

statüsündeki cemiyet, kuruluşundan çok kısa bir süre sonra İstanbul'da "Uluslararası Kadın Hukukçular Federasyonu Konsey Toplantısı" nı düzenler. Toplantının ana konusu "Çocuk Mahkemeleri" olup, toplantıya Çocuk Mahkemeleri hakimi olan karı koca Veillard – Cybulsy çifti ve Cenevre Ceza Hukuku Profesörü Jean Graven katılır. Toplantıda Türk Çocuk Mahkemeleri yasa tasarısı incelenir ve tartışılır.

1969 Yılında Madrid'de yapılan Hukukçu Kadınlar Federasyonu'nun toplantısına katılır.

1971 yılında yine Hukukçu Kadınlar Federasyonu'nun düzenlediği toplantıya katıldıktan sonra aynı yıl İsrail'de yapılan kongreye gider. Süreyya Hanım, Medeni Hukuk alanında yapılan düzenlemelerin bazı ülkelerde her dinin özelliğine göre farklılıklar gösterdiğini belirtir ve bu hususu konferansın bir oturumunda ortaya atarak tartışmaya açar. İsrail Adalet Bakanı Müsteşarı Süreyya Hanım'a resmi olarak, "Biz de bir Atatürk yok ki bu konuyu düzeltsin" ifadesi ile yanıt verir.¹⁰⁶ Aynı kişi toplantı sonrası İsrail Devleti'nin yegane kuvvetinin Musevi Dininin temsilcisi olmasından ileri geldiğini, aldıkları maddi ve manevi yardımı buna borçlu olduklarını, bu nedenle dini kanunları değiştirmenin mümkün olmadığını açıklamak zorunluluğu duyar.

1971 yılında Uluslararası Barolar Birliği'nin Monte Carlo'da yapılan konferansına katılır. Toplantı konuları günün koşullarına göre farklılık gösterir. Konulardan biri "Çevre ve Hava Kirlenmesi", diğeri "Pornografik Yayınların Serbestliği", tartışılan son konu ise "Avukatın Ahlakı"dır. Süreyya Hanım Avukatın Ahlakı konusunun elli yıldır üzerinde tartışıldığını düşünür ve içinden gülümser.

1973 yılında Londra'da yapılan, yapısı itibariyle idari nitelikte olan Kadın Hukukçular Konsey toplantısına katılır.

¹⁰⁶ Ağaçoğlu, s. 182

(Fotoğrafın Aslı Adil Giray Çelik Kişisel Arşivi)

1973 ve 1974 yıllarında Üniversiteli Kadınlar Derneği, Soroptimistler Derneği, İstanbul Barosu, Türkiye Barolar Birliği kendisine iki plaket, bir Cumhuriyet Altını ve bröve verirler.

Törenlerde yaptığı konuşmalarda, *“Bu kadar yıllık tecrübeden sonra Avukat ve Hâkim’in hiçbir kuvvetten çekinmemesi gerektiğine ve ancak o zaman Adaletin Mülkün Temeli olabileceğine inandığını”* söyler.

Süreyya Aġaođlu kitabında kendilerine sunulanlar için de duygularını şöyle ifade eder; ¹⁰⁷ *“Hayatımın en kıymetli hediyeleri idi. Sonsuz bir bahtiyarlık duymak mutluluğuna eriştim. Hiçbir zaman bu kuruluşların benim mesleğimde ve sosyal alanlardaki çalışmalarımı bu şekilde mükâfatlandıracaklarını hatırıma dahi getirmemiştim.”*

9. Türkiye Barolar Birliğinin 7. Genel Kurul Toplantısında Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk Tarafından Av. Süreyya Aġaođlu’na Onör Belgesi verilmesi

Türkiye Barolar Birliği’nin 10 Ocak 1974 günü Saat 10.00 da yapılan 7. Genel Kurul Toplantısı Türk Standartlar Enstitüsü Salonu’nda başlar. Toplantıyı Türkiye Barolar Birliği Kurucu Başkanı Av. Dr. Faruk Erem açar. Başkan Erem o günkü geleneğe uygun olarak Ankara Barosu Delegesi ve Ankara Barosu Başkanı Av. Yekta Güngör Özden’i¹⁰⁸ Genel Kurul Divan Başkanlığı’na önerir. Av. Özden Divan Başkanlığı’na oybirliğiyle seçilir.

Divan Başkanı, Ankara Baro Başkanı Av. Yekta Güngör Öz-

¹⁰⁷ Aġaođlu, s. 184

¹⁰⁸ . Av. Yekta Güngör Özden 1972-1974 yılları arasında Ankara Baro Başkanlığı, 1991-1998 yılları arasında Anayasa Mahkemesi Başkanlığı, 1998-2000 yılları arasında Atatürkçü Düşünce Derneği Genel Başkanlığı yapmıştır. Yayınlanmış birçok kitabı bulunmaktadır. 4 Kasım 1953’te Atatürk’ün geçici kabrinden (Etnoğrafya Müzesi) çıkarılışında bulunmuş, burada 4 Kasım 1953’te Gençlik Nöbeti’ni yönetmiş, 10 Kasım 1953’te Anıtkabir’e taşınma sırasında kortejin yöneticilerinin biri olduğu gibi Atatürk’ün gömülüşünde hazır bulunan on sivilден, yaşamda kalan tek kişidir.

den gelecek kuşaklara ışık tutacak bir açış konuşması yapar. Tutanaklara ve tarihe geçen açış konuşması;¹⁰⁹

“Yekta Güngör Özden (Ankara) – Millet meclisinin saygıdeğer Başkanı, Sayın Yüksek Mahkemeler Başkanlarımız, Sayın Adalet Bakanımız, saygı değer konuklarımız, Türkiye Barolar Birliği'nin 7'inci genel kurulunun seçkin üyeleri;

Mesleğimin değerli ustalarının katında bana konuşma olanağını veren Türkiye Barolar Birliğinin çalışkan yöneticilerine yürekten teşekkürlerimi sunarım.

Meslek geleneklerini güçlendirerek sürdüren kuruluşların başında gelen Türk Baroları bugün, otak eserleri olan Türkiye Barolar Birliğinin yeni bir çalışma dönemini daha açıyor. Hepimize kutlu olsun.

Nükleer savaşın ve yoğun buhranların tehdidi altındaki dünyada yalnız kendi çatımızın düşüncesinde değiliz. İnsanın ve toplumun en üstün yeri aldığı ilerici bir anlayış içerisinde geleceğimize egemen olmak amacından ayrılamayız. Önce kendimize karşı dürüst davranacak, sonra bizden hukukun doğuşunu bekleyenlere güven duygusu vererek, yersiz kuşkuları yıkarak yürüyeceğiz. Yaratacağımız hukuk adaletin onuru olacaktır.

Hukuku, toplumsal yaşantının temel öğelerinden başlıca sı olarak kabul eden Büyük Türk Ulosu'nun varlığında barolarımızın beğeniyle korunan özel bir yeri vardır. Adaletin uygunlukla gerçekleşmesinde savunma görevini yüklenerek Ulosumuza hizmet etmek kıvancını duyan avukatlar, çağımızın sorunlarına içtenlikle eğilmek zorunluluğunu da benimsemişlerdir. Bu tür meslek toplantıları, uzmanlık çalışmaları, yarınımızı güçlendiren unutulmaz atılımlar olarak anılacaktır. Geleceğimize büyük katkısı olacak hukuksal çabaların büyük Atatürk'ün izinde, Türk devrimi ilkeleri doğrultusunda, hukuk ve Anayasa kuralları ışığında Cumhuriyeti ve hukuk devletini daha

109

Türkiye Barolar Birliği VII Genel Kurul Tutanakları

güçlü, daha gerçek kılacak sonuçlar getirmesini dilerim. Yarının daha mutlu, daha aydınlık, daha elverişli koşullar içinde yaşanması gerçek barışı sağlayacak hukukçuların önderliklerine bağlıdır. Çağımızda hukukçuyu bekleyen büyük görevler bulunmaktadır.

Kendi iç sorunlarımız, ulusal sorunlarımız, uluslararası sorunlarımız vardır. Kuruluşundan kısa bir süre geçmesine karşılık, büyük aşamalar kazanan Türkiye Barolar Birliği, kendisini kuran Türk Baroları ile ahenk içinde çalıştıkça başarılarına yenilerini ekleyecektir.

İlişkilerimizde içtenlikli davranacağız. Ayırıcı problemler yaratmayacak, engellerin aşılmasında ve çözümünde olumlu, yapıcı çabaların sahibi olacağız. Ümitle endişe birlikte yaşamaz. Karşılıklı saygı ve dayanışma duygusu içinde egemenliği eşitlik sayarak çalışacağız.

Barolar Birliği hukukçular ve barolar arasındaki ilişkileri sağlamlaştıracak, hukuka aykırı girişimlerin önlenmesinde öncülük edecektir. Birliğin ulusal görevinin bölgesel ve yersel sorunlarla kısıtlanmasına karşı çıkacaktır. Devletle hukuk arasındaki çatışmaları kaldırmakta el ele vereceğiz. Avukatlık Yasası değişmeli, savunmanın hakları iyice belirtilip dokunulmazlığı sağlanmalıdır. Avukat sayısının büyük kentlerde toplanması sorunu ele alınmalı, avukatların hak ve ödevleri, meslek kuralları, meslek disiplini, sorumluluk açıkça çizilmelidir. Birliğin ilgili konularda Anayasa Mahkemesine başvurması yolu Anayasa değişikliği ve yasa değişikliğiyle gerçekleştirilmelidir. Yargı organlarının çalışmaları üzerinde durulmalı, aksaklıkların giderilmesinde hukukun sesini Barolar duyurmalıdır. Adalet tam doyurucu olmazsa hiçbir sorunu çözemeyiz. Kutsal görevimize yönelen saldırganlar durdurulmalıdır. Savunmasız adalet kimseyi inandıramaz, kandıramaz. Nasıl bilimde tekelcilik olmazsa hukukta da tek yanlılık olamaz. Devletin devletliği bir anlamda savunmayı gerçek kılmak ve saymakla ölçülür. Türkiye Baroları, Barolar Birliği hukukumuzun aşılmaz bir gerçeğidir. Birliği iyi niyetle ve gerçekten eleştirmek, güçlendirip desteklemek hepimizin görevidir. Bunun bilinciyle bir-birimizi burada selâmlıyoruz.

Değişen koşullara uymak, somut, elle tutulur bir ilerleyişi mesleğimizde gerçekleştirmek, böylece sürekli yenileşme içinde olmak gerekir. Geçmiş bazı kötü örneklerle karşın, Türk hukuku, bazı yetkililerin içtenlikli çabaları, hukuk kuruluşlarının giderek artan çalışmaları ile büyük gelişme içindedir. Adliye olanaklarına kavuşmaktadır. Yarın için umudumuz büyüktür. İleriyi, yarını düşünmezsek yarın daha büyük sorunlarla karşılaşır, üstesinden gelemeyiz. Avukatların sosyal güvenliği önümüzdeki ilk sorunlardan biridir. Temel hak ve özgürlükleri, Anayasal demokratik hukuk düzenini, lâik cumhuriyeti yıkacak her girişimin karşısındayız. Hukuk Devleti niteliğini korudukça, hukuku birlikte yaratıp, yaşattıkça vatana olan borcumuzu ödemiş olacağız. Baroların dayanışma ve başarısı Türk hukukunun zaferi olacaktır. Gelecek kuşaklara onurlu, yüce bir kaynak devretmek, örnek bir hukuk düzeni armağan etmek hepimizin şerefidir. Savaş, sorumluluğunun bilincine varmış kuşakların mirası olamaz. Barış içinde özgür yaşantı hukukun güvencesine bağlıdır. Ortak geleceğimiz bu şeref anıtında değerini bulacaktır. Trafikten çevre sağlığına kadar değişik konuları etkileyen hukukçu, yeterli kurullarla siyasal, sosyal, ekonomik eşitsizlikleri de kaldıracaktır. Çağdaş gerekçelerin üstüne çıkmalıyız.

Ulusumuzun umudu adalettir, güveni adalettir. Adaletin istediklerimizi, beklediklerimizi tümüyle vermesi savunma bölümünün saygıyla karşılanmasına, bu saygıya her zaman lâıyk olunmasına bağlıdır. "Adalete muhtaç olan kadar adaletin değerini bilen olmaz" deyişini adalet herkes için her zaman değerlidir kuralına dönüştürmeliyiz. Türk hukuku her yurttaştan görevler beklemektedir. Yasama Meclislerine büyük ödevler düşmektedir. Hükümetin ivedilikle kurulması birçok ıstırapı dindirecek, birçok sorunu çözecek, hukukun egemenliğinin yeni bir kanıtı olacaktır.

Bu nedenlerle 1974'ün **hukuk yılı** olmasını, gecikmiş ödevlerin başarılmasını öneriyor, Türkiye barolarının tanınmış hukukçu delegelerini bağımsızlık, özgürlük, egemenlik, ahlâk, konularında sürekli uğraşları geçen yurtseverler olarak karşılıyor, hukuka karşı çıkanları uyarıyorum.

Yurdumuzun ve ulusumuzun bizden beklediklerini, hukukun gereklerini başaracağımız kuşkusuzdur. Çalışacak, yaratacağız. Esenlikler diliyor, bütün Ankara avukatları adına sayın konuklarımıza ve Barolar Birliğinin saygıdeğer delegelerine derin saygılarımı sunuyorum. (Alkışlar)”

Divan Başkanı Av. Yekta Güngör Özden açış konuşmasını tamamladıktan sonra gündem maddelerine geçmeden önce Cumhuriyet Dönemi'nin ilk kadın Avukatı Süreyya Ağaoğlu'na belgelerini vermek üzere dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ü kürsüye davet eder.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ve ardından Av. Süreyya Ağaoğlu tutanaklara geçen konuşmaları;

“Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk – Türkiye Barolar Birliğinin Sayın Genel Kurulu üyeleriyle, sayın konukları saygı ile selâmlarım. (Alkışlar)

Genel Kurul Başkanı beni kürsüye çok güzel ve şerefli bir vazife için davet ettiler. Bu vazifeyi memnuniyetle yerine getirmek istiyorum.

Ancak, bu vesileyle sadece bu vazife dolayısıyla şuna işaret etmek isterim, sadece bu vazife dolayısıyla kısa da olsa bir iki düşüncemi ve müşahedemi arz etmekten hususi bir zevk duyacağım.

Biliyoruz ki ve dünya şahittir ki, Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazı altında yarım yüzyıl önce bir Türkiye Cumhuriyeti Devleti doğmuştur. Bu Cumhuriyet idaresinin Türk toplumuna getirdiği birçok inkılâplar arasında, birçok nimetler arasında en önde işaret edebileceğimiz biri Türk kadınına kazandırmış olduğu hak ve bu hak ile birlikte Türk kadınına tevdi etmiş olduğu görevdir.

Bu hususta pek çok şeyler söylenmiş ve pek çok şey yazılmıştır. Benim çok taze bir müşahede olarak, çok taze bir intiba olarak geçen sene yurt içi gezisi münasebetiyle Doğu Bölgesinde şahit olduğum bir intibamı belirtsem, ümit ediyorum ki, bütün Türk Milletinin bütün fertleri bundan zevk duyacaklardır. Doğuda diyorum; Doğuda

ki hepimizin batı bölgelerimizle kıyas edildikte geri kalmışlığında ittifak etmişizdir. Doğuda Türk kadını cidden kendini kabul ettirmiştir. Şöyle ki:

Birçok illerde kadın avukatlarımızın yanında kadın hâkimlerimiz görmüşümdür. Kadın hâkimlerimizin arasında ağır ceza mahkemelerinde, hattâ üyeden de ileride ağır ceza hâkimleri görmüşümdür. Türkiye'nin tarihini, Türkiye'nin coğrafisini ve Türk halkı ile bilener için bir kadının Şarkta, Doğu'da ağırceza hâkimi olarak kendisini çevreye kabul ettirmiş olmasındaki manayı, evet bu derin manayı ancak Türk tarihi ve coğrafisi ile Türk halkını tanıyanlar zannediyorum ki, temelinden kavrarlar.

Bu taze müşahedeyi size, bana tevdi edilen bu vazifeyi ifa ederken belirtmekten ayrıca sade bir vatandaş olarak derin bir haz duymaktayım.

Süreyya Hanım'ın Türkiye Barolar Birliğindeki Konuşması 10 Ocak 1974
Fotoğrafın Aslı Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfındadır.

Türkiye Barolar Birliği en eski kadın Avukat olarak isabetli bir şekilde müstahak oldukları onör belgesini, kendilerini esasen tanıdığım ve takdir etmiş olduğum Sayın Avukat Süreyya Ağaoğlu'na tevdi etmiş bulunuyorlar. Bu vazifeyi, bu şeref belgesini kendilerine tevdi ederken, ben de büyük bir şeref duymakta olduğumu ifade eder, kendilerini tebrik eder ve hayatta başarılarının devamını dilerim. (Sürekli alkışlar)

(Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından onör belgesi Avukat Süreyya Ağaoğlu'na verildi)

Avukat Süreyya Ağaoğlu – Sayın Cumhurbaşkanı, Sayın Büyük Millet Meclisi Reisimiz, sayın hâkimlerimiz, sayın vekillerimiz, sayın meslektaşlarım;

Hayatımın en mesut gününü yaşıyorum diyebilirim. Heyecan içindeyim, mazur görmenizi rica ediyorum.

Önümde 45 sene evvel Ankara Barosuna kaydedildiğim gün var. O gün büyük bir heyecan içindeydim ve o günkü zamana göre benim Ankara Barosuna seçilmem bir hadiseydi. Fakat o devrin de yine inkılâbın neticesi olarak, bu hadise çok kolaylıkla tahakkuk etti ve ben bundan 45 sene evvel Ankara Barosuna 32 sicil numarası ile kaydedildim. O günden beri çalışmaktayım ve el'an da çalışıyorum.

Ne mutlu bana ki, bugün Türkiye'nin içinde binlerce kadın avukat arkadaşım var ve en yüksek mertebeye yükselmiş hâkim arkadaşlarım var. Bununla ben şahsen iftihar ediyorum.

Sayın dinleyiciler, ben İstanbul Hukukuna 1921 senesinde memleketin en karanlık günlerinde ve Babamın da Malta'da bulunduğu bir günde kaydedildim. Yanımda merhum arkadaşım Bedia Onar ve Melâhat Tüzel vardı. Biz 1924 senesinde Cumhuriyetin ilk mezunları olarak mektebi bitirdik. Babam o zaman burada bulunuyordu; Matbuat Umum Müdürü sıfatı ile, ben de Ankara'ya geldim. Melâhat da benimle birlikte geldi.

Zamanın Adliye Vekili olan Necati beye gittim ve kendisinden bir

vazife istedim. “ne istiyorsun?” dedi. Yalnız size şunu söyleyeyim ki, o zamanın Ankara’sında bizler sokakta nadir görünen kadınlardık. Kadın yoktu o zaman sokaklarda ve o zaman bizim gidipte Adliye Vekâletinde çalışmamız da bir mühim hadise idi. Necati Bey bana, “ne olmak istiyorsun?” dedi. “ çocuk mahkemelerinde çalışmak istiyorum” dedim. Genç ve çok neşeli olan Necati Bey bir kahkaha attı ve dedi ki, “Süreyya, biz daha büyüklerinkini kuramadık ki, çocuk mahkemelerini kuralım.” Ne yazık ki çocuk mahkemeleri Türkiye’de kurulmadı. Bunu üzüntüyle söylemek istiyorum.

Sayın misafirler vaktinizi almak istemiyorum, fakat Atatürk’e ait çok güzel bir hatıram var, onu da zikretmeden konuşmamı bitirmek istemiyorum.

Adliye Vekâletinde çalışıyordum. O zaman Adliye Vekâleti Karaoğlan Çarşısında şimdi bir polis karakolu olan bir bina idi. Necati bey bir gün odama geldi ve dedi ki, o zaman Atatürk’e Paşa denirdi. “Paşa seni bugün yemeğe götürecektir, geliyor” dedi. Ne yapacağımı ben şaşırılmışım. Hattâ Vekâletteki herkes de şaşırılmıştı. Gri açık arabası ile, yanında Siirt Mebusu Mahmut Bey ve Yaveri Muzaffer Bey olduğu halde geldiler ve beni alıp eve götüreceklerini söylediler.

Daha evvel bir hadise vardı, bunu zikretmek isteyecektim. Ben mektebi bitirip buraya geldikten sonra nerde yemek yiyeceğimizi şaşırılmış bir haldeydik, iki kız olarak. Babama, o zaman İstanbul Lokantası diye bir yer vardı. “Orada mebuslar yemek yiyor, acaba biz de gitsek bir mahzuru var mı Baba?” dedim. “Hayır, hiçbir mahzuru yok” dedi. Fakat iki gün sonra babam eve geldi ve dedi ki; “Başvekil Rauf bey dedi ki, dedikodu ediyorlar, Süreyya Lokantaya gelmesin.” “Peki Baba, ne yapalım” dedim. Babam o zaman Matbuat Umum Müdüğü idi, “Bana gelin, ne bulursak bişeyler yersiniz” dedi. İki – üç gün sonra Atatürk Latife Hanımla beraber bize gelmişti ve o zaman Atatürk o kadar Türk kadınının yükselmesi için o kadar bir heyecan içindeydi ki, mütemadiye, kaç talebe var üniversitede, kaç kişi mezun olacak, hep bunlarla meşguldü. Bana işimi sevip sevmediğimi sordu. “efendim, işimi seviyorum, ama size bir hadise anlatacağım” dedim

ve lokanta hikâyesini anlattım. Dedim ki, “babam ve Başvekil benim lokantaya gitmemizi istemiyor.” Onun tabirini kullanıyorum, “Rauf’un da, Babanın da hakkı var” dedi. Hayret içinde kaldım. Bize lokantaya gitmemiz için izin veren Babama ve izin vermeyen Rauf Bey’e birden hak vermesi biraz tuhafıma gitti.

Ertesi gün işte o Vekâlette çalıştığım zaman Necati Bey içeri geldi ve dedi ki; “Atatürk seni yemeğe götürecektir.” Tam geldik İstanbul Lokantasının önünde arabayı durdurdu, Bozok Mebusu Salih beyi çağırdı. Etrafımız halk tarafından sarılmıştı. Birşeyler söyledi Salih beye, ne söylediğini bilmiyorum. Ancak, yüksek sesle dedi ki;

“Latife bugün Süreyya’ya eve istedi, eve götürüyorum, yarın yine lokantaya gelecek” dedi.

Ne demek istediğini o zaman anladım. Eve gittiğimiz zaman bize karşı daima çok nazik ve çok alakâlı olan Latife Hanım, bana dedi ki, “Süreyya, Paşa akşam hiddetlendi ve dedi ki, ben Türk kadınının lokantaya gitmesinde hiçbir mahzur olmadığını yarın herkese ispat edeceğim dedi.” Nitekim sayın dinleyicilerim. Biz ertesi gün Melâhat ile lokantaya gittiğimiz zaman, zamanın en büyük siyaset adamları olan eski Bahriye Vekili İhsan beyin hanımı, Vasfi beyin hanımı, İstanbul Mebusu Ali Rıza Beyin hanımı da lokantada idiler.

İşte Atatürk Türk kadınına bir sahada daha bir yol açmıştı. Demek istiyorum ki, kadın her sahada erkekle müsavidir. İsterse lokantaya da gider, isterse işe de gider ve kendisini burada rahmetle yâdediyorum, kendisine Türk kadını olarak birçok şeyler borçluyuz.

Sayın dinleyiciler, adalet öyle bir duygudur ki, bu duygudan mahrum olmak yaşamamak demektir. Toplumun dayandığı manevî kuvvet doğrudan doğruya adalettir. Bu adaletin mümessilleri de hâkimler ve yardımcıları olan avukatlardır. Yaşı çok ilerlemiş ve bu duygulara ömrünce merbut kalan bir insan olarak bütün temennim, memleketimde adaletin her şeye hâkim olması ve âdil bir devletin her zaman memlekette işinin başında bulunması ve hukuk devletinden Türkiye’yi Allahın mahrum etmemesidir.

Sayın dinleyiciler, ben kendime karşı gösterilen bu alakâyı Türk kadınına gösterilmiş bir alaka telâkki ediyorum ve başta Cumhurreisimiz olmak üzere Barolar Birliği İdare Heyetine candan teşekkür ediyorum. (alkışlar)”

Divan Başkanı Av. Yekta Güngör Dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e teşekkür eder.

“Başkan- Arkadaşlar, şanlı Devletimizin Yüce Temsilcisi değerli Atatürkçü saygıdeğer Cumhurbaşkanımızın lütfettikleri anlamlı konuşma Türkiye Baroları tarihine şerefli bir sayfa olarak geçecek ve Türkiye avukatları bu lütuflarından dolayı Sayın Cumhurbaşkanımızı unutmayacaklardır. Genel Kurulumuz adına saygılarımızı ve teşekkürlerimizi kendilerine tekrar sunuyorum. (Alkışlar)

(Sayın Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ayakta alkışlar arasında salonu terk ettiler.)”

Son olarak divan başkanı o günkü ilk oturumu kapatır.

Başkanvekili- Muhterem arkadaşlar, Toplu halde Anıtkabir’de saygı duruşunda bulunulacaktır.

Anıtkabir de saygı duruşunda bulunmak üzere ve toplantının saat 14.00 de açılacağını da hatırlatarak sabahki oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati: 11.35”

Süreyya Hanım'ın üzerinde çok büyük bir etkisi olan Latife Hanım¹¹⁰, 12 Temmuz 1975 günü İstanbul da vefat eder. 1974 yılında Latife Hanım küçük kardeşi Rukiye Açıkalin'in cenazesine Süreyya Hanım'ın kolunda ona dayanarak katılır.

¹¹⁰ Latife Hanım, . 9 Ocak 1923 – 5 Ağustos 1925 tarihleri arasında yaklaşık olarak iki buçuk sene boyunca Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile evli kalmıştır. Latife Hanım 17 Haziran 1898 yılında İzmir doğumludur. İzmir'in tanınmış ailelerinden Uşak kökenli Uşâkizâde (sonra Uşaklı) Muammer Bey ile Adeviye Hanım'ın kızıdır. İzmir Lisesi'ni bitirdikten sonra, Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde hukuk eğitimi almış ayrıca Londra'da dil öğrenimi görmüştür ve Kurtuluş Savaşı bitmeden Türkiye'ye dönmüştür.

Latife Hanım, Süreyya Hanım'a kendisi ölürse cenazesine gelip gelemeyeceğini sorar. Latife Hanım, 12 Temmuz 1975'te İstanbul'da 77 yaşındayken göğüs kanserinden hayatını kaybeder.

Süreyya Hanım Latife Hanım'dan övgü ile söz eder. Anlarında;¹¹¹

“Latife Hanım hanımefendi doğdu, hanımefendi öldü.

Eğer Latife Hanım Atatürk'ten ayrılmıyaydı hem Atatürk sağlıklı, uzun bir hayat yaşardı, hem de suretle memlekette yapılması lazım gelenler çok daha evvel yapılırdı. Hiç şüphe yok ki, başta merhum Halide Edip Hanım olmak üzere, Milli Mücadele'de çalışan kadınların, Milli Mücadele'nin kazanılışında büyük rolü olan Türk köylü kadınlarının Türk kadın haklarının verilmesinde Atatürk üzerinde tesiri olduğu gibi kendisine hayat arkadaşı seçtiği kadının tahsili, terbiyesi, bilgisi de yardımcı oldu.

Nitekim onu takdir eden Atatürk'te ondan sonra hiçbir kadını kendisine eş seçmedi” demektedir.

Süreyya Ağaoğlu'nun 1975 yılında “Bir Ömür Böyle Geçti” isimli kitabının ilk basımı yapılır.

1975 yılında Ankara Üniversiteli Kadınlar Derneği'nin Türkiye'deki tüm kadın dernekleri için düzenlediği “1975 Kadın Yılı Kongresi”ne katılır. Kongrede Hukuk Komisyonu'na seçilir. Görev yaptığı komisyon Kadının Sosyal ve Hukuki Hakları konulu bir rapor hazırlar.

Aynı yıl yaz aylarında Uluslararası Kadın Hukukçular Konfederasyonu'nun Varna'da düzenlediği kongresine Türk Hukukçu Kadınlar Derneği'nden 20 kişilik grupla katılır. Türk Delegasyonu; “Evlilik İlişkileri İçinde Kadının Evlilik Kurumu

¹¹¹ Ağaoğlu s. 194

ve Çocukları Konusunda Hak ve Görevleri” konulu bir bildiri sunar. Süreyya Hanım bu kongrede Uluslararası Kadın Hukukçular Konfederasyonu’nun İkinci Başkanlığına seçilir.

Yine aynı yıl 10-16 Ağustos günleri arasında Moskova’da toplanan “Kadının Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Alanlarda Yasal Hakları” konulu uluslararası toplantıya Prof. Dr. Nihal Uluocak¹¹² ve Av. Fani Motola¹¹³ ile birlikte katılırlar ve toplantıda Türk kadınına ilişkin yedi sayfalık Fransızca bir rapor sunarlar.

Sempozyumun içeriği çeşitli ülkelerde kadının durumunu göstermesi açısından ilginç ve yararlı olmuştur. Sempozyumun sonunda hazırlanan sonuç bildirgesine “Sosyalist ülkelerde kadının gerek aile ve gerekse toplumda her türlü hakka sahip ve erkeklerle eşit olduğunun tespit edildiği” hususu yazdırılmak istenilir. Bu metne Türk heyetinin, Türkiye de kadınların bu haklara 50 yıl önce kavuştuklarını belirterek karşı çıkması üzerine, Rusya Yargıtay Başkanı Bayan Nina Sergeeva’nın da bu durumu doğrulaması ile metinde “*Sosyalist ülkelerle birlikte birçok sosyalist olmayan ülkede de ...*” ifadesi yer almıştır.

Moskova gezisi sırasında Rusya’da avukatların mesleki örgütü olan Collegium’u ve Devlet ve Hukuk Enstitüleri’ni ziyaret ederler.

1976 yılı başında Ankara Çocuk Sevenler Derneği’nin “Sosyal Hizmetler Alanında Kadının Gönüllü Çalışması” konulu toplantıya Av. Macide Alpen ile birlikte katılırlar. Toplantıda ül-

¹¹² Prof. Dr. Nihal Uluocak, 1925 doğumlu olup Nötre Dame de Sion ve İstanbul Hukuk Fakültesi mezunudur. Milletlerarası Hukuk Enstitüsü Başkanlığı, ayrıca Hollanda Lahey Akademisi’nde ve Columbia Hukuk Fakülteleri’nde görev yapmıştır. Av. Süreyya Ağaoğlu ile birlikte birçok Uluslararası toplantıya katılmışlardır.

¹¹³ Av. Fani Motola, 1913 doğumlu olup, Türkiye’deki Yahudi Cemaati’nin ilk kadın avukatıdır. Uluslararası Hukukçu Kadınlar Federasyonu’nun Ortadoğu Bölgesi İkinci Başkanlığı’nı yapmıştır. Barolar Birliği Kadın Komisyonu’nda görev almıştır. Av. Süreyya Ağaoğlu ile birlikte birçok uluslararası toplantıya katılmışlardır.

kenin çözüm bekleyen sosyal problemlerine gönüllü çalışmaların koordinasyonu amaçlanmaktadır. Söz alan konuşmacılar korunmaya muhtaç kadın ve çocuklar açısından uygulamaya katkıda bulunurlar.

1-6 Eylül 1976 günleri arasında İstanbul'da yapılan Uluslararası Hukukçu Kadınlar Federasyonu Konsey toplantısına Av. Betül Onursal ile birlikte katılır.

28-29 Mayıs 1977'de Uluslararası Hukukçu Kadınlar Federasyonu tarafından Palermo'da düzenlenen "Organ Nakli" konulu Sempozyuma, Türk Hukukçu Kadınlar Derneği'nden bir heyetle katılır. Toplantıda Prof. Dr. Nihal Uluocak ve Av. Fani Motola'nın hazırladıkları raporlar büyük ilgi görür.

10-14 Ekim 1977 tarihleri arasında Yugoslav Kadın Derneği'nin Bled'de düzenlediği "Kadın ve Gelişme" konulu toplantıya Av. Fani Motola ile birlikte katılırlar. Süreyya Hanım ve Av. Motola Türk kadını ve sahip olduğu haklar konusunda konuşma yaparlar.

1978 yılı Nisan ayında Uluslararası Barolar Birliği (International Bar Association) İstanbul'da, İstanbul Barosunun 100. kuruluş yıldönümü nedeniyle "Avukatın Savunma Özgürlüğü" konulu bir toplantı düzenler. Süreyya Hanım, Uluslararası Barolar Birliği'nin önceki dönemlerdeki Yönetim Kurulu Üyesi olması nedeniyle ev sahipliği yapar, bazı konukları evinde ağırlar.

Süreyya Hanım üyesi olduğu dönem içerisinde Uluslararası Barolar Birliği'nin üyelik aidatlarını zamanında göndermiştir. Kişisel belgelerinde 1982-1989 yılları arası üyelik aidatları makbuzları mevcuttur.

Aynı yıl Temmuz ayında Uluslararası Hukukçu Kadınlar Federasyonu'nun Dakar'da düzenlediği "Çocuk Sorunları" konulu kongreye Av. Selma Ceylan ile birlikte katılır. Kongre

sonunda “Çocuk Suçları Komisyonu”na seçilir. Ayrıca yapılan Yönetim Kurulu seçiminde yeniden İkinci Başkan seçilir.

1979 Yılı Ekim ayında New Mexico’nun Santa Fe şehrinde düzenlenen ve geçmişte iki yıl başkanlığını yaptığı Uluslararası Kadın Avukatlar Derneği’nin kongresine Av. Fani Motola ile birlikte katılır. Santa Fe şehrine New-York üzerinden giderler ve New York Hukuk Fakültesi’nin Kadın Hakları konulu seminere katılırlar. Santa Fe şehrinde yapılan kongreye yaklaşık 60 ülke temsilcileri katılır. Konferansın konusu “Çocuğun Hakları ve Evlilik Birliği Dışında Doğan Çocuklar ve Velayet”tir. Süreyya Hanım ve Av. Motola, Türkiye’de evlilik birliği dışında doğan çocukları meşrulaştırmak için çıkartılan yasalardan örnekler verirler. Konuşmaları katılımcılar tarafından büyük ilgi görür.

Aynı yıl 14-18 Kasım tarihleri arasında Atina’da düzenlenen Uluslararası Hukukçu Kadınlar Federasyonu’nun “Göçmen ve Tabiiyeti Olmayan Çocuklar” konulu konferansına Türkiye’den 20 kadar hukukçu ile birlikte katılır.

1980 yılında Uluslararası Hukukçu Kadınlar Federasyonu’nun Paris’te düzenlenen Yönetim Kurulu toplantısına katılır. Hukukçu Kadınlar Federasyonu Yönetim Kurulu, UNESCO tarafından Paris’te düzenlenecek olan “Silahsızlanma ve Çocuklarda Silahsızlanma Eğitimi” konulu toplantıya federasyon adına Süreyya Ağaoğlu’nun katılmasına karar verir. Süreyya Ağaoğlu diğer uluslararası derneklerde olduğu gibi Uluslararası Hukukçu Kadınlar Federasyonu’nun (International Federation Of Women Lawyers) üyelik aidatlarını düzenli olarak ödemiş, ölümüne kadar kişisel evrakları içerisinde bu makbuzları saklamıştır.¹¹⁴

UNESCO tarafından Paris’te düzenlenen toplantıda Ulusla-

¹¹⁴ Bu belgeler İstanbul Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı’nda bulunmaktadır.

rarası Hukuk Komisyonu Başkanlarından Mr. Mc. Brigh toplantıya Başkanlık yapar. Rauf Denктаş katılımcıların takdirini kazanan İngilizce güzel bir konuşma yapar.

Aynı yıl Kasım ayında Bruxelles'de yapılan Hukukçu Kadınlar Federasyonu konsey toplantısına Prof. Dr. Nihal Uluoacak ve Prof. Dr. Aysel Çelikel ile birlikte katılırlar. Toplantının konusu, "Aile Hukuku Konusunda Yabancı Ülkelerde Verilen Kararların Tanınması ve Uygulanması" olmuştur.

1981 yılının Atatürk'ün doğum yıldönümü olması nedeniyle Yurtta ve dünyada kutlamalar yapılır. Süreyya Ağaoğlu, Üniversiteli Kadınlar Derneği, Soroptimistler Derneği, Hukukçu Kadınlar Derneği, Boğaziçi Üniversitesi, Amerikan Lisan Dershanesi, Cannes'da toplanan Uluslararası Sorumlu Kadınlar Örgütü'nün 2'nci, Uluslararası Yazar ve Gazeteci Kadınlar Konferansı'nın 6'ncı toplantılarına katılır.

Katıldığı bu toplantılarda, Atatürk'le yaşadığı anılarını, Atatürk'ün Türk kadınına kültür ve insan hakları alanında yaptığı hizmetleri ve kazanımları anlatır.

Aynı yıl Temmuz ayında Uluslararası Kadın Hukukçular ve Adli Mesleklerdeki Kadınlar Federasyonu'nun Viyana da düzenlediği "Kadın Hakları Açısından Ayırımın Kaldırılması" konulu toplantıya 8 arkadaşı ile birlikte katılır. Toplantının açılış günü Süreyya Ağaoğlu, Atatürk konusunda İngilizce bir konuşma yapar.

1982 yılı Ocak ayında Caracas'ta toplanan Uluslararası Kadın Avukatlar Kongresi'ne Av. Fani Motola, Av. Sevim Vazgeç, Av. Sara Geron ve Av. Beylün Sezerar ile birlikte katılırlar. Toplantının konusu "Dinlerde Kadınlara Yönelik Ayırımlar" olarak belirlenmiştir. Bu toplantıda Av. Süreyya Ağaoğlu konuya ilişkin olarak İslam Dini'ne yönelik bir konuşma yapar. Av. Fani Motola ve Av. Sara Geron Türk Kadını hakkında birer bildiri sunarlar.

Aynı yıl Nisan ayında Uluslararası Kadın Hukukçular Federasyonu'nun Oxford'da yapılan toplantısına 8 arkadaşıyla birlikte katılır. Konferansta her delegenin kendi yasalarında kadın haklarına ilişkin düzenlemelerin anlatılması istenilir. Türk Delegasyonu da konuya ilişkin hazırladıkları raporu konferansta sunar.

1982 yılının sonlarına doğru Süreyya Hanım, 2. Başkanı olduğu Uluslararası Kadın Hukukçular Federasyonu Yönetim Kurulu'nun Roma'da yapılan toplantısına katılır.

19.03.1983 günü Türk Hukukçu Kadınlar Derneği düzenlediği bir törenle Süreyya Ağaoğlu'na Onur Belgesi verir.

1983 yılı Ekim ayında Madrid'de yapılan ve Uluslararası Kadın Hukukçular Federasyonu'nun "Kadın ve Çocuk Hukuku" konulu Konsey toplantısına Türkiye'den 8 arkadaşı ile birlikte katılır. Toplantıda Av. Fani Motola, İspanyolca bir konuşma yapar ve katılımcıların olağanüstü beğenisini ve takdirini kazanır.

Bu toplantıdan hemen sonra yine Uluslararası Kadın Hukukçular Federasyonu'nun bu sefer Rabat'da yapılan "Uluslararası Konvansiyonların Sulha Etkisi" konulu toplantıya katılırlar. Fakat toplantı Filistin Meselesi etrafında yoğunlaşır. Rabat Müftüsü "İslam ve Sulh" konulu bir konuşma yapar.

İstanbul Barosu Yönetim Kurulu 1986 yılında aldığı bir kararla o tarihte Genel Sekreter olan Avukat Berra Besler'i¹¹⁵ dönemin Adalet Bakanı ile görüşmek üzere görevlendirir. Av. Berra Besler İstanbul Barosu Yönetim Kurulu'nun o tarihlerde İstanbul adliyesi olarak kullanılmak üzere Maliye Bakanlığınca tahsisi yapılmış olan Taşkışla Binası'na adliyenin taşın-

¹¹⁵ Av. Berra Besler, 1967 yılı İstanbul Hukuk Fakültesi mezunudur. 1983 - 1988 yılları arasında İstanbul Barosu Yönetim Kurulu üyeliği ve Genel Sekreterliği görevlerinde bulunur. İstanbul Barosu'nun kurulduğu 1878 yılından sonra İstanbul Barosunun seçilen ilk kadın genel sekreteridir. 2009 Yılında Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu Üyeliği'ne seçilmiş, 2017 yılına kadar T.B.Birliği Başkan Yardımcılığı ve Başkan Vekilliği görevlerini yürütmüş, TBB'de görev yaptığı dönemde il Barolarına bizzat giderek 740 sayıda meslek içi eğitim semineri vermiştir.

ması hususunu ve ceza mahkemelerinde tebligat için ayrılan tahsisatın bitmiş olduğu konularını iletmek üzere, telefonda kendisi ile görüşerek yapılacak ziyaretin gününü ve saatini belirlerler.

Belirlenen gün de Av. Besler, Adalet Bakanı'nun Özel Kalemine giderek Bakan'ın önceden kendisi ile belirlenen görüşmesi olduğunu ve kendisine haber verilmesini ister. Özel Kalem Müdüresi, Bakan'ın az önce dışarıya çıktığını ve beklemesi gerektiğini belirtir. Berra Hanım bu durumun İstanbul Barosu'na ve şahsına hakaret olduğunu belirterek, Bakanla randevuyu birlikte tespit ettiklerini, bir mazereti varsa kendisine bildirmesi gerektiğini ve kendisini bekleyemeyeceğini belirtir. Bakanın makamından ayrılmak üzere kapıya yöneldiği sırada, Adalet Bakanlığı Özel Kalem Müdürü ile o sırada odada bulunan dönemin Bakanlık Müsteşarı ısrarla gitmemesini, Adalet Bakanı'nın böyle bir durumda son derece üzüleceğini söyleyerek kendisini güçlükle durdururlar. Ve bir süre sonra Adalet Bakanı gelir.

İstanbul'da Yapılan Hukukçu Kadınlar Federasyonu Toplantısından
Av. Süreyya Ağaoğlu, İmren Aykut ve Av. Berra Besler
(Fotoğrafın Aslı Av. Berra Besler Kişisel Arşivi)

Av. Besler, Adalet Bakanı'nın İstanbul Barosu'nun acil çözüm bekleyen sorunlarına ilgi göstermeyerek, önem derecesi az olan konulara daha fazla ilgi gösterdiğini, sadece tebligat için ayrılan tahsisat konusuna önem verdiğini, diğer hususlarla ilgilenmediğini görür. İstanbul Barosunun önerilerini içeren dosyasını kapatır ve bakana teşekkür ederek; "*Beni çok aydınlattınız, bugünkü görüşmemizden, sizinle iş birliği yapamayacağımız sonucuna ulaştım, önemli konulara gereken ilgiyi göstermediniz, ancak yaklaşımınız beni üzdü*" diyerek ayağa kalkar ve dönemin Adalet Bakanı'nun odasından ayrılır.

Bera Hanım yaşadıklarını İstanbul'a dönüşünde, "çok değerli üstadımız" olarak nitelendirdiği Av. Süreyya Ağaoğlu ile paylaşır.

Bir süre sonra Av. Süreyya Ağaoğlu ve Av. Berra Besler, TBB'nin önemli bir toplantısına İstanbul delegesi olarak katılırlar. Toplantı başladıktan bir süre sonra Adalet Bakanı'nın toplantıya geldiği anonsu yapılır. Adalet Bakanı ön sırada bulunan tüm avukatların ellerini sıkarak onları selamlamaya başlar. Yine ön sırada oturmakta olan Av. Süreyya Ağaoğlu'na ve Av. Berra Besler'e doğru yönelir. Av. Ağaoğlu yerinden kıpırdamaz ve Av. Besler'e de oturmasını, ayağa kalkmamasını işaret eder. Adalet Bakanı Av. Süreyya Ağaoğlu'nun önüne gelince Süreyya Hanım yerinden kalkmadan Bakana elini verir ancak oturduğu yerden, makamında Av. Bera Hanım'a yaptığı davranışın doğru olmadığını kısaca kendisine hatırlatır. Bakan o sırada Süreyya Hanımla yan yana oturmakta olan Berra Hanım'ı görür ve her ikisinden de özür dileyerek gönüllerini alır.

Av. Berra Besler anılarında Av. Süreyya Ağaoğlu'nun son derece anlamlı davranışından sonra dönemin Adalet Bakanı ile olan ilişkilerinin son derece düzeyli bir biçimde devam ettiğini ve günümüze kadar devam eden dostluğun ve meslektaş ilişkilerinin var olduğunu belirtmektedir.

Süreyya Ağaoğlu yaşamı boyunca kadın hak ve özgürlükleri üzerine çalışmış, Atatürk ilke ve devrimlerinin kazanımları-

nı tüm dünyaya aktarmıştır. Yaşamı boyunca birçok alanda önder olmuştur. Osmanlı İdaresi'nden Cumhuriyet'e geçiş sürecinde kadın hak ve özgürlükleri birçok alanda gelişme göstermelerine karşın Medeni Kanun'un kadınların mesleğe başlamadan önce kocalarından izin alma ön koşulu Süreyya Hanım'ın yaşamı boyunca da devam etmiştir.

Kadın avukatların Medeni Kanun'un 159. maddesi uyarınca mesleğe başlamadan önce kocalarından izin alma zorunlulukları 1990'lı yıllara kadar devam etmiştir. Medeni Kanun'un ilgili maddesinde, kadının çalışmasında kocanın iznine bağlı olma koşulu, İzmir Sulh Hukuk Mahkemesi'nin Anayasa'nın 10, 49, 50 maddelerine aykırılık itirazı üzerine, Anayasa Mahkemesi tarafından 29.11.1990 tarih ve 1990/30 Esas ve 1990/31 Karar sayılı hükümle iptal edilmiştir.

Kadın hak ve özgürlükleri üzerine bir ömür veren, Cumhuriyetin aydın hukukçusu Süreyya Ağaoğlu ölümünün üzerinden bir yıl geçtikten sonra verilen bu Anayasa Mahkemesi kararını görememiştir.

Süreyya Ağaoğlu, hayatını dolu dolu yaşamış, geride unutulmaz eserler ve anılar bırakarak, 29 Aralık 1989 günü İstanbul'da katıldığı "*Kadın Hakları ve Çağdaşlaşma*" konulu bir panelden ayrılırken düşüp beyin kanaması geçirmiş ve hayatını kaybetmiştir.

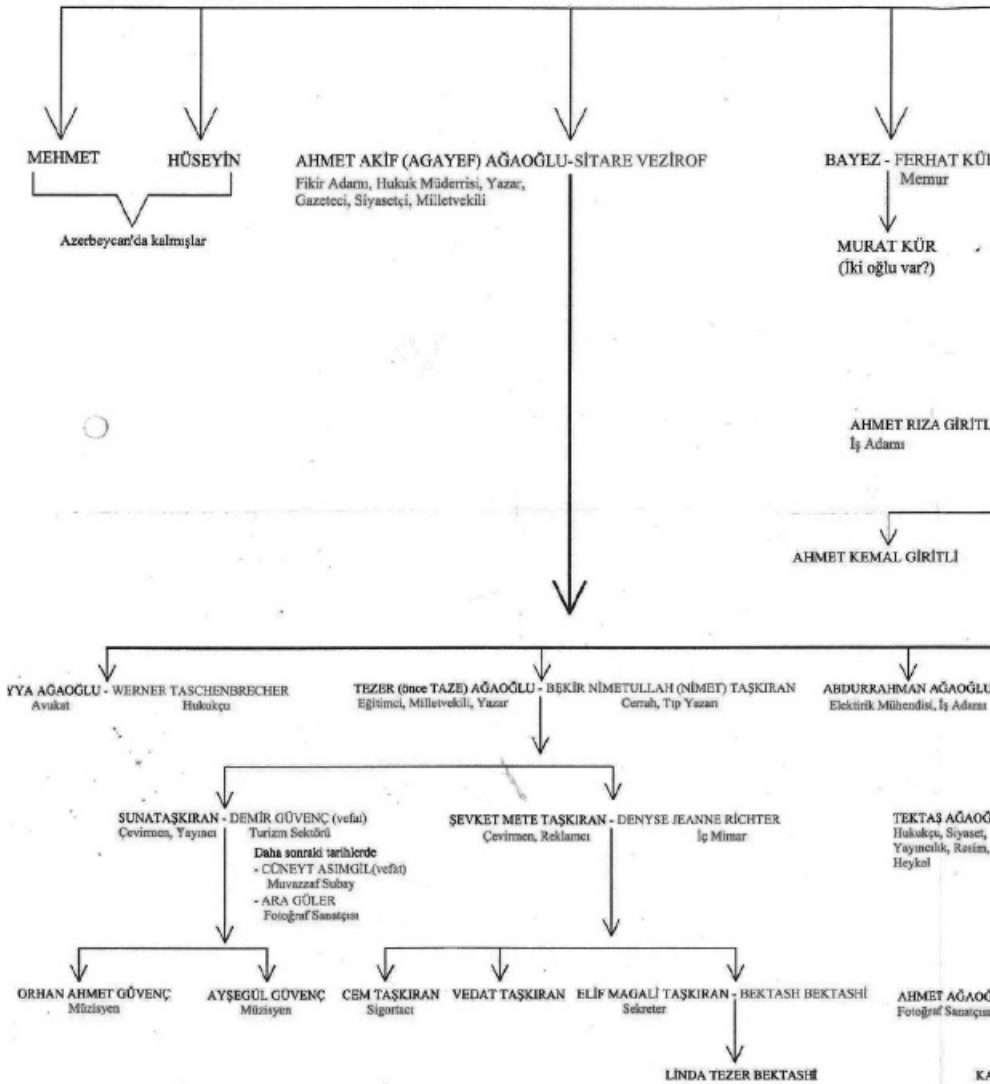
10. Süreyya Ağaoğlu'nun Eserleri ve Makaleleri ¹¹⁶

1. 1946 yılında Akgün Basımevi tarafından basılan "**Londra'da Gördüklerim**" isimli 44 sayfalık kitap.
2. "**Atatürk İlkelerine Genel Bakış**" başlıklı 4 sayfadan oluşan makale.

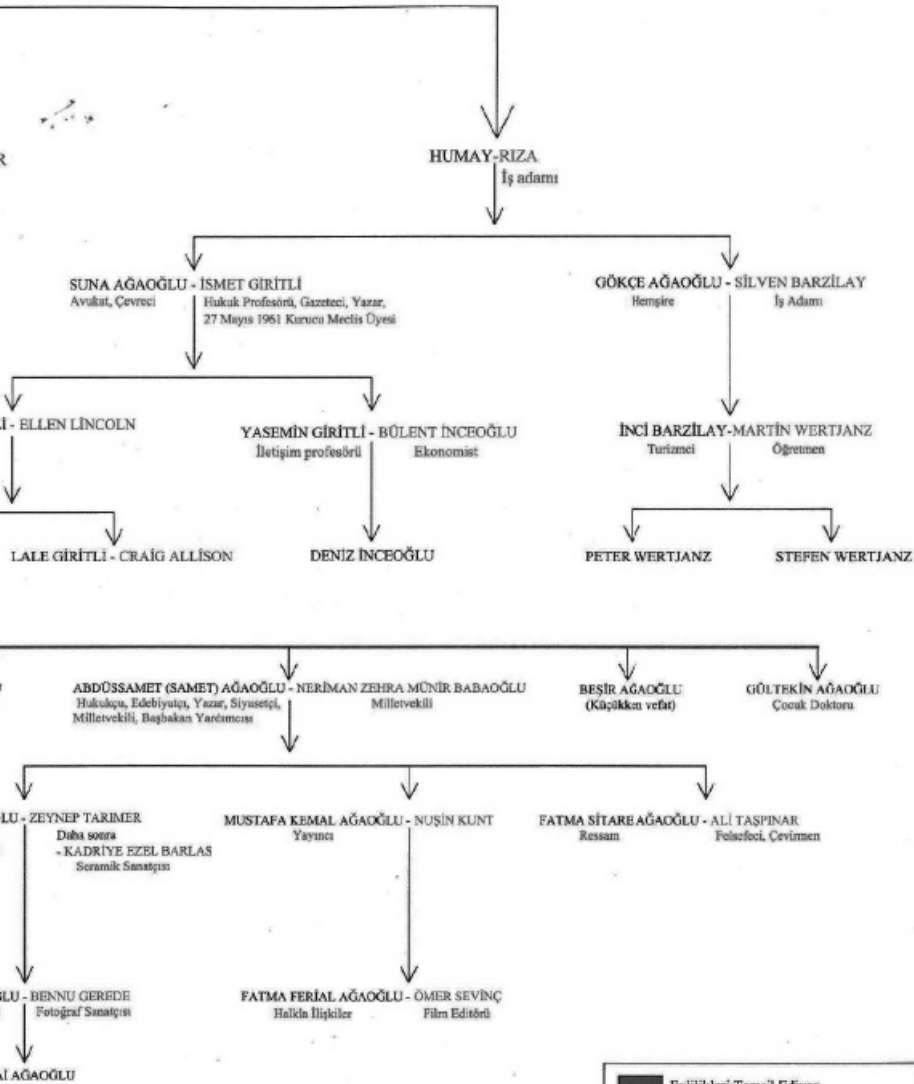
¹¹⁶ Av. Süreyya Ağaoğlu "BİR ÖMÜR BÖYLE GEÇTİ" Arşiv Kataloğu, İstanbul Barosu Yayınları.(2010)

3. **“Türk Kadın Hakları”** başlıklı, Atatürk’ün Türk kadınına sağladığı hakları konu edinen makale
4. **“Turkish Women - Yesterday And Today”** başlıklı 3 sayfadan oluşan İngilizce makale.
5. 1947 Yılında yazılmış **“Türk Kadınının Kurtuluşu”** başlıklı İngilizce makale.
6. 1947 yılında **“Türk Kadını Amerikada”** başlığıyla Tasvir Gazetesi’nde yayınlanan yazısı.
7. 1947 yılında Kadın Gazetesi’nde yayınlanmış **“Bu Günkü Londra Ve Kadınlar”** başlıklı makale.
8. Cumhuriyet Gazetesi’nde 23 Mart 1951 günü yayınlanan **“Yabancıların Bize Dair Eserleri: Türk Lokumu”** başlıklı, İngiliz Sefiresi Lady Kelly’nin **“Türk Lokumu”** isimli kitabını anlatan yazısı.
9. Temmuz 1983 günü Soroptomist Dünyası isimli derginin 6. sayısında yayınlanan **“Türk Kadınına Düşen Vazifeler”** başlıklı makale.
10. 1984 yılında Ağaoğlu Yayınevi tarafından dizilip basılan **“Bir Ömür Böyle Geçti Sessiz Gemiyi Beklerken”** isimli kitabı.
11. 1989 yılında, Kiril alfabesi, Rusça ve Azerice yayınlanan Azerbaycan İlimler Akademisi’nin haftalık gazetesi **“ELM”** de neşredilen **“Ailem Ve Tahsil Yıllarım”** başlıklı yazı dizisi.

MİRZA HASAN AĞA

AYEF-TAZE

3. BÖLÜM

İSTANBUL DARÜLFÜNUN'A VE
MEKTEB-İ HUKUKA İLİŞKİN DÜZENLEMELER:

EK BELGELER

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (114)
Darülfünun (79 -128) 01 Eylül 1869
(Ek Belge -1-)

Madde 79- Dersaadet'te (İstanbul) Darülfünun-i Osman-i adıyla bir darülfünun tesis olunacaktır.

Madde 80- Darülfünun önce Hikmet ve Edebiyat, sonra İlm-i Hukuk, daha sonra Ulum-ı Tabiiye ve Riyaziye eğitime mahsus üç şubeden (Fakülte Karşılığı) ibaret olacaktır:

Madde 81- Hikmet ve Edebiyat (Felsefe ve Edebiyat) Şubesinde okunacak dersler:

Madde 82- İlm-i Hukuk (Hukuk) Şubesi'nde okunacak dersler.

Madde 83- İlm-i Tabiiye ve Rizaziye (Biyoloji ve Matematik) Şubesi'nde okutulacak dersler.

Madde 84- Darülfünunda okutturulacak dersler Türkçe anlatılacak ve Türkçe anlatmaya muktedir muallimler yetiştirilinceye değin Fransızca anlatılması uygun olacaktır.

Madde 85- Her şubenin öğretim süresi mezuniyet (lisans) diploması alacaklar için üç, müderris olacaklar için dört yıldan ibaret olacaktır.

Madde 86- Her şube sınıflarının ders cetveli her yılbaşında o şubenin muallimleri tarafından tanzim ve Darülfünun Nezaretiyle Maarif Nezareti tarafından tasdik olunacaktır.

Madde 87- Dersler muallimler tarafından sözlü olarak ve alenen (halka açık) anlatılacak ve ders dinlemek için dershaneye gitmek isteyenlere engel olunmayacaktır.

Madde 88- En az 16 yaşında olan her kişi darülfünun tüzüğüne uyduğunu bildirmesi durumunda öğrenci sınıfına kayıt olabilecektir.

Madde 89- Darülfünuna girecek öğrenci İstanbul'da oturduğu yeri beyan ile beraber hiyn-i hacette şube müdürü (dekan) tarafından kime başvurulacak ise onu bildirecektir.

Madde 90- Darülfünun öğrenci (şakirdan) mesleğine dâhil olmak isteyenler belirlenen işlemleri (Muamelat-ı Meşruha) icra eyledikten sonra, her şubeden birer muallim alınarak teşkil olunacak mümeyyiz heyeti (sınav kurulu, jüri) huzurunda Osmanlıca, Genel Tarih ve Coğrafya ve hesap ve hendese ve cebir ve hikmet-i tabiiye ve mantıktan sınav olunacaklardır.

Madde 91 - İşbu sınavdan sonra mümeyyiz heyeti adayın şayan-ı kabul olduğuna (başarılı) hüküm eylediğinde liyakatını gösteren bir şahadetname verecek ve bu şahadetname ile aday yarım Osmanlı lirası vererek öğrenci defterine kayıt olunacaktır.

Madde 92- Aday 90. maddede yazılı dersleri tahsil etmiş olduğunu resmi yüce hükümet tarafından tanınmış bir mektebin Şahadetnamesini ibraz edecek olur ise sınavdan muaf tutulacaktır.

Madde 93- Öğrenciler her üç ayın başındaki 15 gün içinde çeyrek Osmanlı Altını ödeyerek kayıtlarını bizzat yenileyip yaptıracaklardır.

Madde 94- Öğrenciler kayıt yenilemek için geçen üç ayda derslerine devam ettiklerini gösterir şube muallimlerinin Şahadetnamesini vereceklerdir.

Madde 95- Darülfünun Nizamnamesi'ne aykırı harekette bulunan öğrencilere asistan muallimler tarafından ihtar ve tenbih olunacak ve bu hareket üç kez vuku bulursa, her üç ayda bir yenilediği kayıtlardan bir veya ikisini kaybedip ders ona göre geri gidecek ve hiyn-i hacette üç aydan nihayet bir yıl süreyle darülfünundan çıkarılacaktır.

Madde 96- Öğrencilerin izaatı kaydı ve ihraç ve tardı darülfünun meclisinin kararına bağlıdır.

Madde 97- Bütün öğrenciler gündüzlü olacaktır.

Madde 98- Darülfünun muallim muavinleri muallim ni-zamnamesine göre seçilir ve atanırlar.

Madde 99- Darülfünun muallimlerine 2.500' den 5.000 ku-ruşa ve muavinlerine 1.500' den 2.500' e kadar aylık maaş öde-necektir.

Madde 100- Öğrencilerin adlarını gösteren cetvelli bir def-ter yapılıır ve her gün her biri imzasını atmaya zorunlu olacak-tır. Muallimleri haftada bir kez işbu cetvelleri kontrol edecek, gelmeyenleri kayıt edeceklerdir.

Madde 101- Üç ay zarfında (yarıyıl) devam etmiş olan öğ-renciye muallimler tarafından birer devam şahadetnamesi ve-rilecektir.

Madde 102- Öğrenciler her yılsonunda elinde dört dersten kayıt pusulası bulunduğu halde mensup olduğu şubeden yıl boyunca öğretim gördüğü derslerden sınav olunacak ve birin-ci sınavı vermeyince beşinci kayıt pusulasını talep edemeye-ceği benzer şekilde ikinci sınavı vermeyince dokuzuncu kayıt pusulasını alamayacak ve öğrenimi bitirinceye kadar bu şekil-de işlem görecektir.

Madde 103- Öğrenciler üçüncü yılın bitiminde önce o yıl okuduğu derslerden, sonra bulunduğu şubenin bütün dersle-rinden sınav olunacaklardır.

Madde 104- Yüz üçüncü maddede açıklanan iki sınavı ka-zanan öğrenci şube idaresi tarafından teklif olunan bir konuya dair kaleme aldığı tezi şubesi müdürüne takdim edecek ve il-gili müdür işbu tezi kabul ederse şube muallimlerinden olu-şan sınav komisyonuna sunulması için yetkili raporör karar verecektir.

Madde 105- Sınav komisyonunda sunulan tezi hakkında

vaki olacak sorulara verilen yanıtları yeterli olan öğrenciye Darülfünun'un mührü ve şubenin müdürü ve katibi ile Darülfünun nazırının imzalarını taşıyan bir şahadetname verilerek ve işbu şahadetname üzerine sınav yönetmeliğine göre mezuniyet belgesi verildiği belirtilecektir.

Madde 106- Müderris olmak isteyen öğrenciler mezuniyet diplomasını aldıktan sonra bir yıl daha kayıt pusulalarını alıp mezuniyet hakkında geçerli olan usule göre sınav olduktan ve bilimsel konuyla tez yazdıktan sonra sınav yönetmeliğine uygun olarak müderris diploması alabilmek için şahadetname isteyebileceklerdir.

Madde 107- Sınav yönetmeliğinde gösterilen diploma harcından başka Darülfünun sandığına kalmak üzere öğrencilerden geçirdikleri her sınav için ikişer Osmanlı Yüzlük Mecidiye altını harç alınacaktır.

Madde 108- Darülfünun Maarif Nezaretinin önerisi üzerine padişah tarafından atanacak bir nazırın (rektörün) yönetiminde bulunacaktır.

Madde 109- Nazır Darülfünun Nizamnamesinin yürütülmesi ve öğrencilerin davranışlarını gözetir ve dikkat eder ve yolsuz harekette bulunan öğrencilere öğüt verir; ayrıca durumu velilerine ve gerekirse Maarif Nezaretine bildirecektir.

Madde 110- Nazır her yılsonunda Darülfünun'da o yıl içinde cereyan eden olayları ve durumunu ve kararlaştırılan yenilikleri özel beyanname ile duyuracaktır.

Madde 111- Her şubenin muallimleri her yıl içlerinden birini Şube Müdürlüğüne (Fakülte Dekanlığına) seçeceklerdir.

Madde 112- Her Şubenin Müdürü gerektiğinde şube muallimlerini toplantıya çağırarak şubeye ait işleri ve konuları konuşacaktır.

Madde 113- Darülfünun Meclisi Nazırın Başkanlığında ve şube müdürlerinden oluşur. Darülfünun derslerinin cetvelini, disiplin işlerini ve giderlerini yapar. Maarif Nezaretinden izinli veyahut izinsiz yapılması gereken yenileştirmeleri (ıslahat) tartışılır.

Madde 114- Her şubenin muallimlerinden olmak ve kendileri tarafından seçilen bir kâtibî (Fakülte Sekreteri) olacaktır.

Madde 115- Şube kâtibî tutanakları yazmaya ve haberleşme yazılarını yürütmeye ve evrakı saklamakla görevlidir.

Madde 116- Darülfünun Nazırının aylığı 7.500 kuruş olacak ve Şube Müdürlerinin aylıkları muallimlik aylığına 1.000'er kuruş eklenmesiyle belirlenecektir.

Madde 117- Her sınıfta birer gözetmen (mubassır) bulunacağı gibi gerekli miktarda hademe bulunacak, gözetmenlerin aylıkları 300 ve hademelerin aylıkları 150'den 250'şer kuruşa kadar olacaktır.

Madde 118- Darülfünun'un tatil günleri önce her haftanın cuma ve pazar günlerinden, sonra her sınıfın bayramlar ve özel günlerinden, daha sonra ramazandan, sınavdan sonra bir aylık süreden ibaret olacak ve cülus gününde tatil edilecektir.

Madde 119- Darülfünun'da bir kütüphane tesis olunacaktır.

Madde 120- Kütüphane müdürü Darülfünun Nazırının önerisi ve Maarif Nezaretinin karan üzerine padişah tarafından atanır. Aylığı 2.500 kuruştur.

Madde 121- Kütüphane için yıllık 5.000 kuruş tahsis olunacaktır.

Madde 122- Kütüphane hibe ve vasiyetle verilecek bağışlan kabul edecek ve diğer kütüphanelerle kitap değişimi yapabilecektir.

Madde 123- Kütüphane Darülfünun muallimleriyle öğrenci için her gün ve halk için belli günlerde açık bulunacaktır.

Madde 124- Darülfünü'nun özel bir sandığı olacak ve bunun yönetimi Darülfünun Nazırı'nın önerisiyle ve Maarif Nezareti'nin kararı üzerine padişahça (bairadei seniye) atanacak özel memura havale kılınacaktır.

Madde 125- Darülfünun gelirleri önce sandığa teslim olunan kayıt ve tez (müsvedde) ve sınav harçları gelirlerinden sonra bağış ve vakıflardan, daha sonra devlet tarafından verilecek yıllık yardımdan ibarettir. Devletten verilen yardım masraflar karşılığı verileceğinden Darülfünü'nun geliri arttıkça adı geçen para miktarı azalacaktır.

Madde 126- Darülfünun'un giderleri nazır ve muallimler ile hademe aylıklarından ve dairenin yakacağıyla onarım giderlerinden ve kütüphaneye ayrılan yardım parasından ibarettir.

Madde 127- Önceki maddede anılan sandığın gelir ve gider muhasebesini gösteren yıldan yıla bir defter tanzim olunup Büyük Maarif Meclisi'nin ilgili dairesine verilecektir.

Madde 128- İleride çıkarılacak özel nizamname ile Darülfünun'da doğal tarih ve madeni paralar, eserleri toplamak ve saklamak üzere birer daire ve bir de kimyahane yapılacak ve bunların sürekli memurları olacaktır.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin darülfünunla ilgili diğer maddeleri:

Madde 51- Mekatib-i Aliye (Yükseköğretim Kurumları) Darülmualim'in, Darülmualimat, Darülfünun ile fen ve sanayiye ait diğer okullardır.

Madde 131- Maarif İdaresi'nin Genel Merkezinde Maarif Nezareti'nin Başkanlığında olmak üzere Dersaadet'te (İstan-

bul) bir Büyük Maarif Meclisi (Meclisi Kebir-i Maarif) kurulup Daire-i İlmiye (Bilim Dairesi) ve Daire-i İdare adlarıyla iki kısmı bulunur.

Madde 133- Daire-i İlmiye bir başkanın başkanlığında haftada iki kez toplanır. Bunun üyeleri iki kısım olup birinci kısım dâhilidir ki Devlet-i Aliyye uyruğundandır ve ikinci kısım azay-ı hariciyedir. Azay-ı dâhiliye devamlı sekiz kişiden ibaret olup azay-ı hariciye üyelerinin sayısı sınırlı değildir. İşbu meclisin (daire-i ilmiye) iki kâtibi (sekreteri) olup bunların birisinin Avrupa Darülfünunlarıyla yazışmaya muktedir olması için Fransızca bilmesi şarttır. Mekteb-i Aliye Başkanı (Nazır) ve müdürleri daire-i ilmiyenin doğal üyesi olmakla daireye çağrıldıklarında icabet etmeye mecburdurlar.

Madde 134- Daire-i İlmiye'nin esas görevleri şunlardır. Bütün okullara gerekli kitap ve dergileri Türkçe olarak vaktiyle ve sırasıyla yazdırmak ve çevirtmek, gerektiğinde gazetelerle duyurarak ehil ve erbabını bularak ya da komisyonlar kurarak amaca uygun çalışmalar yapmak, Avrupa darülfünunlarıyla iletişim kurmak ve Türk Dilinin ilerlemesine çalışmak ve telif ve çeviri kitapları inceleyip onayladıktan sonra yararlılık ve menfaat durumuna göre yazar ve çevirmenlere düşen ücreti saptamak. Rûus sınavlarını (yetki sınavları) yapmak ve yetki vermek. İşbu dairenin yazdıracağı ve çevirteceği kitap ve dergilerin yazar ve çevirmenlerine verilecek ücret için devletten her yıl iki bin kese tahsisat ayrılacaktır.

Madde 135- Daire-i İlmiye, yukarıda açıklanan ve sıralanan görevlerini ve her türlü girişimlerini yapmak olduğundan, daimi heyet bu görevlerinden sorumludur ve her yılın sonunda bilimsel ürünlerini göstermeye ve sunmaya zorunludur.

Madde 136- Aza-yı Dâhiliye (daimi üyeler) Arapça ve Yunanca ve Latince gibi dillerden ya da Uygur Batı uluslarının dillerinden birini bilmekle beraber, behemahal bir fen kolunda

ilerlemiş ve Türkçeyi kullanma ve yazma ve telif ve çevirmeye kudretli olan Devlet-i Aliye uyruğundan bilginlerden seçilirler.

Madde 139- İki daire gerektiğinde (Daire-i İlmiye ve Daire-i İdare) birlikte toplanabilir. Bu durumda konuşulacak konu hangi daireye aitse onun başkanı başkanlık eder.

Madde 140- İki dairenin başkanlarına 7.500'er ve üyelerine 4.000'er kuruş aylık ödenir. Ayrıca, daire-i ilmiye üyeleri bir eser vücuda getirdiklerinde başkaca mükâfata dahi mazhar olabileceklerdir. Baş Kâtiplere (Genel sekreter) 3.000'er kuruş aylık verilir. Bunların cümlesi (hepsi) Maarif Nezaret-i Celilesi'nin seçmesi üzerine atanır.

Hukuk Mektebi'nin Nizamnâmesi 25 Ocak 1876

(Ek Belge -2-)

De'âvî-i ibâdın hüsn-i rüyet ve tesviyesile muhâfaza-yı hukuk emr-i ehemî istikmâl olunmak için ma'umatlı zevât yetiştirmek ve ikmâl-i fûnûn ile şehâdetnâme alanlar Adliye Nezâret-i Celîlesi'nce memuriyet ve hizmetlerde istihdâm kılınmak üzere Mekteb-i Sultanî derûnunda tesis ve küşad olunmuş olan Hukuk Mektebi'nin nizamât-ı dahiliyesidir.

Birinci madde: Mekteb-i Hukuk'a kayd ve kabul olunacak talebe Mekteb-i Sultanî ile mekâtib-i idâdiyede tahsil-i ulûm ve fûnûn etmiş ve yedinde şahâdetnâmesi bulunmuş takımdan olacaktır.

İkinci madde : Mekteb-i Sultanî ve mekâtib-i adâdiyeden mâadâ Dersaadet (İstanbul) ve taşralarda bulunan mekâtib-i mahsusadan çıkub Hukuk Mektebi'ne girmek arzu edenlerden kâtib-i mezkûre şakirdanı derecesinde imtihan verebilenler doğrudan doğruya Mekteb-i Hukuk'un birinci sınıfına idhal olunacak ve liyakat ve iktidarları derece-i matlûbede olmayanlar ikmâl-i nevâkısı için Mekteb-i Sultanî'de tertîp olunmuş olan sınıf-ı mahsusa mülâzım sıfatı ile devam ettirilerek bir veya iki sene sonra bil imtihan ibraz-ı liyâkat eyledikleri halde kezâlik Mekteb-i Hukuk'un birinci sınıfına ilhak kılınacaklardır.

Üçüncü madde : Hukuk Mektebi'ne kabul olunacak talebenin isim ve şöhret ve derece-i sin ve ikametgâh ve vatan-ı aslileri koçanlı deftere kayd ve imlâ ve bunların surat-i kabullerini mübeyyin yedlerine canib-i idareden birer kıt'a varaka-yı mahsusa i'ta kılınarak bunlar mektebin talebe-i muntazamasından add edileceklerdir.

Dördüncü madde : Mekteb de okunacak derlerde hariçten

bulunmak isteyenler devam ve imtihan ile mükellef olmayacak ve bunlara diploma i'tâ olunmayub muallimleri tarafından birer kıt'a tasdikname verilebilecek ve bu kısım talebenin isimleri diğer bir deftere kayıt ve işaret olunarak yedlerine birer kıt'a duhuliye varakası i'tâ edilecektir.

Beşinci madde : Talebe-i muntazama yevmî okunan derslere devam ve muallimleri tarafından irae ve teklif olunan esileye ecvibe i'tâsına ikdam ile senede dört defa evkat-ı muayyene de idare-i mektebe bil-mürâcaa inskripsiyon tabir olunan kayd pusulalarını aldıktan sonra sene nihayeti imtihanını ve ikmâl-i müddet-i tahsiliyelerinde doktora yani müntehî imtihanlarını tahriren ve takriren eylemeğe mecbur olacaktır.

Altıncı madde : Mektebin bilcümle muallimeri nezdlerinde talebenin esamisini havi birer defter mevcut olup beher gün derslere bed ve mübaşeretden evvel talebenin yoklaması bilicrâ namevcud olanlar işaret ve mevcut olanlara irad olunacak suallere verecekleri cevapların nukat usulü üzere derecatı derc ve imlâ kılınacak ve talebeden herhangi bir hakkında muallimlerin bir güne mütalaaları var ise mülâhazât hanesine işaret ile derslere hitam verildikten sonra defâtir-i mezkûre idare canibine i'tâ kılınacaktır.

Yedinci madde : Mektebin kalem-i mahsusunda vücudu lâzım gelen defâtirden mâadâ altıncı maddede zikr olunduğu üzere muallimîn tarafından canib-i idareye yevmî verilen ders cetvellerindeki işaretleri nakl u kayd eylemek için bir esas defteri dahil tutularak işbu işaretleri aynen ve talebenin etvâr u ahlâkı hakkında idarenin tahkikat-ı vâkiası icmalen kayıt olunacaktır.

Sekizinci madde : Beşinci maddede beyan olunduğu vechile vakt-i muayyeninde lâzım gelen kayıt pusulalarını almak isteyen talebenin defter-i mahsusda muharrer isimleri sırasında gösterilen işâretlere nazaran iki ay zarfında bir dersde

bilâmâni şer'î dört defa hazır bulunmadıkları veya muallimlerin suallerine mütemadiyen ecvibe-i sahiha veremedikleri veya bu esnada bir güne sû-i hâl ve hareketleri tebeyyün eylediği halde mücâzâten zikr olunan inskripsiyonun hak talebinden sâkıt olunacaklardır ve sene-i tedrisiye içinde lâzım gelen dört inskripsiyonu alamayanlar sene nihayeti imtihanına kabul olunmayıp sebepleri defter-i mahsusun mülâhazât hanesinde gösterilecek şu kadar ki talebe hakkındaki bu iki cezanın tayinine müdür ve muallimlerin reyleri munzam olacaktır.

Dokuzuncu madde : Sene-i tedrisiye içinde devam ve muallimîn tarafından irâd olunan suallere hakkile cevab i'tâ edib de inskripsiyonlarını tamamen alanlar ve bu esnada bir güne sû-i hâl ve harekette bulunmayanlar sene âhiri imtihanına kabul olunacaktır.

Onuncu madde : Sene âhiri imtihanı tahrirî olup imtihan zamanında müdür ve muallimîn ictima ederek evvel emirde tahrirî olan imtihan evrakını mütâlaa ile kabule şâyân olanlara nukat usulünde derece tayin ve vaz edildikten sonra takrirî imtihanlarına bed ve mübâşeret olunacaktır. Tahrirî imtihanları kabul olunmayanlar üç mâh sonra tekrar imtihana girmek üzere imtihan-ı takdirîden red olunacaklardır.

On birinci madde : Zîrde muharrer cetvelde gösterildiği veçhile Mekteb-i Hukuk'ta okunacak dersler dört sene zarfında itmam edilecektir.

On ikinci madde : Avrupa mekâtibinin müddet-i tedrisiyele-ri yedi aydan ibaret ise de Memâlik-i Mahrûsa-yı Şâhâne'de bu misillû ulûm ve fûnûnu tahsîl edenler muallimlerin tedris ve talimlerinden daha ziyade müstefit olabilmeleri için Mektep-i Hukuk'un sene-i tedrisiyesi dokuz mah olup şuhûr-ı mezkûrenin sekizi tahsile birinin yirmi günü tekrara ve on günü imtihanlara münhasır olacaktır.

On üçüncü madde : Dört sene zarfında devam ve her sene

dört defa teccid-i kuyûd muamelesini icra ederek her sene âhîrinde imtihanını verebilenler dördüncü senenin nihayetinde doktora yani mühtehî imtihanına kabul olunacaklardır.

On dördüncü madde: Doktora yani mühtehî imtihanı onuncu maddede gösterilen şerâite tevfiқан tahirî olacağından bade'l-imtihan doktor unvanını ihraz etmeğe hâhişger olan talebe bir mesele-i ilmiye üzerine bir risale kaleme alıp Maarif Nezâret-i Celîlesi'nin taht-ı riyasetinde olarak müdür ve muallimînden mürekkeb akd olunacak bir mecliste risale-i mezkûre mündericatını tenvir ile arz-ı liyâkat ve ehliyet ettikten sonra doktor unvanını haiz olacaklardır.

On beşinci madde : Gerek doktora imtihanına ve gerek risale-i mebhûs'un-anhanın telifine muvaffak olamayanlar mektepçe olan haklarından kulliyen iskat edilmeyip bu makûleler doktorlardan hafif bir imtihan vererek lisansiye yani mezuniyet unvanına nail olacaklardır.

On altıncı madde : Doktor unvanına nail olanlar mehakim ve hidemat-ı Devlet-i Aliyye'de istihdama kesb-i istihkak eyleyecekler ve lisansiye rütbesine nail olanlar dahi Memâlik-i Mahrûsa-yı Şâhâne'nin her tarafından dava vekâletine mezun olacaklardır.

On yedinci madde: İşbu Hukuk Mektebi'ne kayd u idhal olunan talebenin suret-i tahsillerinden ve mecbur oldukları teccid-i kuyud muamelâtı icrasından ve diploma ahzından dolayı bir gûne masrafları olmayıp yalnız dördüncü sene nihayetinde hall eyledikleri mesele-i ilmiye risalesini kendi akçeleri ile tab ettirmeğe mecbur olacaklardır.

Hukuk Mektebi'nde tedris olunacak derslerin cetvelidir

Fıkıh; Mecelle-i ahkâm-ı adliye;

Usûl-i fıkıh; Kukuk-ı umûmiye (Yani ilm-i hukukun milel-i sâlifede bulunduğu derecâtı muhtasaran gözden geçirmek);

Kavânîn ve nizâmât-ı Devlet-i Aliye;

Roma kavânîni;

Kanun-ı ticâret;

Usûl-i muhâkeme;

Kanun-ı cezâ ve usûl-i istintak;

Kavânîn-i bahriye;

Hukuk-ı düvel ve minel;

Mu'âhedât;

Ekonomi politik (tedbîr-i müdûn yani servet-i milel)

28 Zilhicce 1292 -13 Kânun-ı sani 1291 [25 Ocak 1876]

Darülfünun-ı Şahane Nizamnamesi

(Ek Belge -3-)

Düstur 1(7) s.713 14 Ağustos 1900

Madde 1- İstanbul'da Padişah Emriyle; Büyük Padişahımız tarafından "Darülfünun-u Şahane" adıyla gündüzlü, bir Darülfünunun kurulmuştur.

Madde 2- Darülfünun-ı Şahane Ulum-ı Aliye-i Diniye, Ulum-ı Riyaziye ve Tabiiye ve Ulum-ı Edebiye şubelerinden oluşur. Adı geçen şubelere ait derslerin çeşitlerini içeren cetvel bu nizamnameye eklenmiştir. Henüz mevcut olan Mekteb-i Hukuk ile Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye de Darülfünun-ı Şahane şubelerinden sayılır.

Madde 3- Adı geçen cetvelde gösterilen derslerin darülfünun idaresince her şubenin tahsil süresine göre düzenlenmiş, bölünmüş, öğretim süreleri belirlenmiştir. Resmi olarak bildirildikten sonra Maarif-i Umumi Nezareti'nin uygun görmesiyle yürürlüğe konacaktır.

Madde 4- Ulum-i Aliye-i Diniye (Yüksek Din Bilimleri) şubesinin öğretim süresi dört, matematik ve biyoloji ve edebiyat şubelerinin öğretim süresi üçer yıldır.

Madde 5- Adı geçen üç şubenin bir müdürü ve her şubenin birer müdür yardımcısı ve gereği kadar muallimleri ve memurları ve hademesi olacaktır. Müdür, Maarif-i Umumiye Nezareti'nin önerisi ile izin alarak Hazreti Padişah emriyle seçilir ve atanır.

Madde 6- Müdür nizamnamenin yürütülmesi, memurlar, öğretmenler ve öğrencinin durum ve hareketlerini gözetmek ve darülfünunun düzen ve disiplininin sağlanmasına, pek çok itina ve dikkat edecek ve altı ayda bir kere cereyan eden mu-

ameleleri ve gerekli görülen düzenleme ve yenilikleri yazılı olarak Maarif-i Umumiye Nezaretî'ne bildirecek ve her yıl gelir ve gider bütçesini ve bunun kesin muhasebesini adı geçen nezarete bildirecektir.

Madde 7- Müdür yardımcıları görevli oldukları şubenin muallim ve memurlarının, üzerlerine düşen görevlerini iyilikle ve vakit ve zamanında yerine getirmeleri ve görevlerine devam etmelerine itina gösterip göstermediklerine ve öğrencinin devam hareketlerine her zaman dikkat edecekler ve şubelerin he türlü durumundan sorumlu olacaklardır.

Madde 8- Darülfünun muallimleri eğitim ve öğretim yapacakları bilimler ve derslerde iyi uzman ve alanlarında ünlü olmaları şarttır.

Giriş ve Kabul Şartları (Şerait-i Duhul ve Kabul)

Madde 9- Darülfünun'un herhangi şubesine girmek isteyenler birinci olarak 18 yaşını geçmiş olmak ve güzel ahlaklı olmak ve herhangi bir suç ile suçlanmış ve mahkûm ve bulaşıcı hastalığı olmamak; ikinci olarak Galatasaray Lisesi ve Ticaret ve Daruşşafaka ve İstanbul ve il merkezlerinde bulunan liselerden diploma almış olmak veya adı geçen mekteplerin diploma derecesinde bilgisi olduğunu sınavla ispat etmek şarttır. Ancak, yüksek din bilimleri şubesine girmek isteyen öğrenciler sınavla kabul edilir ve adı geçen mekteplerden başvuru sayısı, bir şube için belirlenen sayıdan fazla olduğu zaman aralarında yarışma sınavı yapılır.

Madde 10- Darülfünun Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk ve Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye'den ve Darülmualimin-i Aliye'den (Yüksek Öğretmen Okulu) diploma almış olanlar istedikleri şubeye sınavsız kabul olunurlar ve geçen maddede belirtildiği üzere gerektiği zaman yarışmaya alınırlar.

Madde 11 - Darülfünuna devam edecek olanlar İstanbul'da

oturdukları yeri ve gerektiği. zaman idare tarafından kime başvurulacak ise onu yazıyla bildireceklerdir.

Madde 12- Darülfünuna her yıl kabul olunacak öğrencilerin sayısı yüksek din bilimleri şubesinde otuz ve matematik ve biyoloji ve edebiyat şubelerine yirmi beşi geçmeyecektir.

Madde 13- Darülfünuna girmek isteyenler özgeçmişlerini ve tahsillerini, geçirdikleri mekteplerin diplomalarının suretlerini ve güzel ahlak ve hareketlerine dair tasdik edilmiş resmi ilmühaberleri diploma ile idareye vereceklerdir.

Madde 14- Verilen dilekçe üzerine girmeye hak kazandığı anlaşıldıktan sonra öğrencinin ismi özel deftere kayıt edilecek ve evrak saklanacaktır.

Madde 15- Darülfünuna kabul edilmiş öğrenciler kabul tarihlerinden itibaren devam ettikleri sürece her üç ayda bir kere idareye müracaatla kabul yenileyeceklerdir.

Madde 16- Darülfünuna girmeye hak kazanmış olanlar giriş için yarım ve 15. madde gereğince her üç ayda bir kere kayıt yenileme ücreti olarak çeyrek Osmanlı Lirası ödemeye mecburdurlar. Bu kayıt ücreti öğrencilerin darülfünuna dâhil oldukları tarihten itibaren birinci üç ay için alınmaz ve anılan ücretleri ödemeyenler darülfünuna kabul olunmazlar.

Madde 17- Geçen maddede yazılmış giriş ücreti harcı öğrencinin darülfünuna kabulü araştırıldıktan ve gerçekleştirildikten sonra alınır.

Madde 18- Öğrenciden öğretim süresini tamamlamadan darülfünuna devam müddetini bildiren tasdiknameyle öğrenimi terk etmek isteyenlerden tasdikname harcı olarak yarım Osmanlı lirası (lirayı Osmani) alınır.

Madde 19- Darülfünun öğrencisinden giriş ve kayıt ücretlerinden başka her yıl için sınava girmezden önce yarım Os-

manlı lirası ve mezuniyet belgesi alanlardan iki Osmanlı lirası alınacaktır. Sınav harcı vermeyenlere mezuniyet belgesi verilmez.

Madde 20- Darülfünun'un gelirleri 16 ve 18 ve 19. maddelerde yazılan giriş ve kayıt ücretleriyle imtihan ve mezuniyet belgesi harçlarından ve hibe ve vasiyet ve hediyeler ve bağışlardan ve devletçe verilecek ödenekten ibarettir.

Bitirme Sınavı (Mezuniyet imtihanı)

Madde 21- Öğretim süresinin sonunda yapılacak mezuniyet sınavı birinci olarak o yıl okuduğu derslerden, ikinci olarak bulunduğu şubenin toplu derslerinden sözlü olarak yapılacaktır. Bundan başka sınav edilen öğrencilere bazı ilmi meseleler ve fenlere dair bir şey dahi hazırlattırılacaktır.

Madde 22- Sınavda başarılı olan öğrencilere, darülfünun idaresinden düzenlenecek mazbata üzere Maarif-i Umumiye Nezaretinden verilecek işaret gereğince, darülfünun örneğine uygun olarak doldurulan mezuniyet belgesi adı geçen Nezaret tarafından mühürlenerek ve usul gereğince yemin etmesinden sonra verilecektir.

Bilim (Füyuzat)

Madde 23- Galatasaray Lisesi ve ticaret ve yüksek öğretmen okulu ve İstanbul ve taşra liseleriyle, bu derecede bulunan diğer okulların bütün öğretmenleri, yüksek din bilimleri ve matematik ve biyoloji ve edebiyat şubelerinden mezuniyet belgesi alanlardan uzmanlıklarına göre seçilerek görevlendirilirler.

Son (Hatime)

Madde 24- Darülfünununun tatil süresi birinci olarak cuma ve pazar günlerinden, ikinci olarak ramazan-ı şeriften, üçüncü olarak tahta geçme ve padişahın doğum günü mutlu günlerin-

den, dördüncü olarak imtihandan sonra bir ay süreyle, beşinci olarak özel günlerden ibarettir.

Madde 25- Darülfünü'nun bir katiphanesi ve fenlere mahsus bir de ameliyathanesi olacaktır.

Madde 26- Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde darülfünuna dair yer alan maddeleri işbu nizamname ile kaldırılmıştır.

Madde 27 - Bu nizamname hükümlerin yerine getirilmesinden Maarif-i Umumi Nezareti sorumludur.

18 Rebilahir 1318, 1 Ağustos 1316, 14 Ağustos 1900

İstanbul Darülfünunu'nun Teşkilat-ı İlmiyesi (1913)
(Ek Bel-4-)

Madde-1 : İstanbul Darülfünunu beş şubeden teşekkül eder:

1. Ulum-ı Şer'iyeye Şubesi;
2. Ulum-ı Hukukiye Şubesi;
3. Ulum-ı Tıbbiye Şubesi;
4. Fünün Şubesi;
5. Ulüm-ı Edebiye Şubesi.

Eczacı Mekteb-i Alisi'yle Dişçilik Mekteb-i Alisi Ulum-ı Tıbbiye Şubesine, vilayat tıbbiye ve hukuk mektepleri İstanbul Darülfünunu'na merbuttur.

Tedrisat

Madde-2 : İstanbul Darülfünunu'nu teşkil eden şubatta ulüm ve fünün-ı atıye tedris olunur. (Alt başlıklarda dersler gösterilmiştir)

Kayıt ve Kabul

Madde-3 : Darülfünun şubabatına mülazemet ruusunu haiz olanlar ve mülazemet rüusu imtihanı takarrür edinceye kadar sultani ve yedi senelik idadilerle mekatib-i idadiye-i askeriye ve yedi senelik idadı derecesinde oldukları hükümetçe musaddak mekatib-i hususiye ve ecnebiye şahadetnamesini haiz olup atide muharrer derslerden imtihan verenler kabul olunur.

Ulum-ı Şer'iyeye Şubesine girmek isteyen talebe-i ulum şimdilik tahsil-i talıyi ikmal etmiş olmak kaydından müstesna olu hususi bir imtihana tabidir.

Ulum-ı Şer'iyeye Şubesi'ne duhul için:

Ulum-ı Diniye ve Arabiye

Hesap

Türkçe (Yalnız Lisan-ı Arabi'ye vakıf olanların ders anlayacak derecede Türkçe bilmeleri kafidir.)

Ulum-, Hukuk, Ulum-, Tıbbiye ve Fünun Şubelerine duhul için:

Ulum-ı Riyaziye

Ulum-ı Tabiiye

Türkçe (Teb'a-yı gayrimüslimenin beş seneye kadar yalnız muallimlerin takrirlerini anlayacak derecede Türkçe bilmeleri kâfi görülecektir.)

Fransızca veya diğer bir lisan-ı ecnebi

Ulum-ı Edebiye Şubesi'ne duhul için:

Tarih

Coğrafya

Ulum-ı Tabiiye

Edebiyat-ı Türkiye (Teb'a-yı gayrimüslimenin beş seneye kadar yalnız muallimlerin takrirlerini anlayacak derecede Türkçe bilmeleri kâfi görülecektir.)

Arabi veya Farişi lisanlarından biri

Fransızca veya diğer bir lisan-ı ecnebi

İhtar : Galatasaray Sultanisi'nin yalnız fünun kısmından mezun olanlar yedi senelik idadiyi ikmal etmiş addolunur.

Mekatib-i Hususiye ve Ecnebiye şahadetnamelerinin derecesi şahadetname tercümeleriyle beraber Maarif idareleri tarafından tasdik olunacaktır.

Darülfünun şubâtı icazetname veya rüusunu haiz olanlarla mekatib-i aliye mezunları hidemat-ı mukannene-i askeriye-

lerini ifa etmiş olmak şartıyla talip oldukları şubelere bila-
imtihan kabul olunur.

Madde-4 : Darülfünun şubatına on altı yaşını ikmal etmiş ol-
mayanlar kabul olunmaz.

Madde-5 : Darülfünun şubatının kabul imtihanı zamanı
sene-i sabıka-i dersiye nihayetinde ilan olunur.

Madde-6 : Kabul imtihanına iştirak etmek isteyen efendiler
yirmi beş gün zarfında şubat idarelerine müracaatla isimle-
rini defter-i mahsusuna kaydettirecek ve kayda mahsus birer
varaka (Numune-ı) alarak bu varakayı hatt-ı destleriyle imla
ve imza ve zahrına atideki vesikaları rabtettikten sonra idare-
lere iade edeceklerdir.

Evvelen :Nüfus tezkiresi (Teb'a-yı ecnebiyeden olanlar tayin-i
hüviyetleri için pasaportlarını ibraz edecekler ve yahut mem-
leketlerinin tüccar ve eşrafından veya hemşehrilerinin teşkil
etdikleri cemiyetlerden veya şehbenderhanelerinden birer il-
mühaber getireceklerdir.)

Saniyen : İki nüsha mukavvaya yapışmamış fotoğrafı

Salisen : Mekteb şahadetnamesi

Rabian : Aşı şahadetnamesi

Hamisen : İkametgah ilmühaberi

Bu müddetin mürurundan sonra müracaat edenler kabul
olunmaz.

Madde-7 : Kabul imtihanları tahriri ve bazı derslerden fazla
olarak şifahidir. Bu imtihanlar nihayet on beş gün devam eder.

Madde-8 : Kabul için icra olunan her ders imtihanının hita-
mından bir gün sonra muvaffak olanlarla olmayanların esami-
si ilan olunacak ve bir derste muvaffak olamayanlar reddedile-

cektir. Ancak sinin-i atiyede icra olunacak kabul imtihanlarına tekrar girebilirler.

Madde-9 : Bilumum kabul imtihanlarının hitamından iki gün sonra umumunda muvaffak olanlar tekrar ilan olunup isimleri asil talebe defterine kayıt ve ret olunanların yalnız kayıt vesikası alıkonulup evrak-ı sairesi iade olunur.

Madde-10 : Kabul imtihanında muvaffak olanlar memuriyet-i resmiye de bulduklarına dair mahallelerinden birer ilmühaber getirmeye ve ikinci taksit zamanına kadar duhuliyet ücretini tesviye ile bedeli mukabilinde birer hüviyet varakası almaya mecburdurlar.

İkinci taksit zamanına kadar alelusul hüviyet varakası almayanlar hakk-ı duhullerini ıskat etmiş olurlar. Fakat sene-i atiyede ve müddet-i muayyenesi zarfında bila-imtihan muamele-i kaydiyeleri icra olunur.

On dokuzuncu madde mucibince mahalleleri mecalis-i idaresinden fakr-ı hal mazbatası ibraz edenlerden duhuliyet ücreti aranılmaz.

Madde-11 : Kabul imtihanında muvaffak olan ve isimleri asil talebe defterine kaydolunan efendilerin evrakı üzerlerinde isim ve numaraları muharrer bir kap içinde hıfz olunur bila-hare hayat-ı tahsilyelerine ait evrak dahi bu kabın içine vaz olunmak suretiyle talebeden her biri için birer evrakiye teşkil olunacaktır.

Madde-12 : Talebenin mukavva üstüne yapışmamış olduğu halde şubat idarelerine teslim edeceği ikişer fotoğraftan biri hüviyet varakalarına ilsak edilerek idare mührüyle ve tarih-i kayıt ile iptal ve diğeri evrakiyeleri meyanında hıfz olunur.

Madde-13 : Darülfünun şubatının nazarı derslerine sami sıfatıyla devam arzusunda bulunanların mes'ulleri is'af olunur.

Bunların sami sıfatıyla kabul ve defter-i mahsusuna kaydı yalnız nüfus tezkiresi veya ilmühaber ve pasaport ve ikametgâh ilmühaberi ibraz etmeleriyle meşrutdur. Ancak sene-i dersiyeye ibtidasında ve kayıt müddeti zarfında müracaat etmeleri lazımdır.

Sami'lerin miktarı dersanelerin istiabına göre tasdik olunur. Ve talebeden alınan ücret kadar bir ücret mukabilinde kendilerine sami defteri verilir.

Madde-14 : Sami'in talebe-i asliyenin haiz olduğu hukuktan hiçbirini haiz olamaz.

Madde-15 : ikametgahlarını tebdil eden talebe ve sami'in mahalleleri ilmühaberiyile idareye malumat itasına mecburdurlar.

Madde-16 : Tıp Şubesi'nden ma'da Darülfünun şubasında tedris olunan dersler vechi ati üzere takımlara taksim edilmiştir.

(16. Maddenin devamında şubeler ve dersler sıralanmıştır)

Madde-17 : Balada ta'dat olunan ders takımlarından birine veya ikisine talebe-i asliye şeraiti dairesinde talebe kabul olunarak o takımlar için ayrı ayrı tasdikname ita olunur.

Takım müdavimlerine bedeli mukabilinde müdavim defteri verilir.

Madde-18 : Talebe-i asliye şeraitini haiz olup Ulum-ı Şeriyeye, Ulum-ı Hukukiye, Fünun ve Ulum-ı Edebiye şubeleri ders takımlarından ayrı ayrı zamanlarda bil-imtihan tasdikname alan ve bu suretle her takım tasdiknamelerini cem edenler ve yahut bir şube takımlarından bila-imtihan tasdikname alıp da o şube takım tasdiknamelerini cem ettikten sonra mecmuundan imtihan verenler o şubenin mezunu addolunurlar.

Ücürat-ı Tedrisiye

Madde-19 : Talebe-i asliye ile takım müdavimleri ve sami'in ücürat-ı mukannene-i tedrisiyeyi ita ile mükelleftir. Ancak mahalleleri mecalis-i idaresinden fakr-ıhallerine dair mazbata getiren talebe-i asliye ücürat-ı tedrisiyeden muaftır. Ve bu gibilerden şahadetname ve tasdikname harcı dahi alınmaz (Şura-yı Devlet kararı-5 Eylül 1326 -18 Eylül 1910)

Hin-i duhulde mazbata ibraz edenlerden sinin-i atiyede mahalle ilmühaberi alınmakla iktifa olunur.

Madde-20 : Ücürat-ı tedrisiye her üç ayda bir, yani Eylül, Kanunuevvel, Mart ve Haziran ibtidalarında istifa olunur. Duhuliyeye veren birinci sınıf talebesi o sene Eylül taksitinden muaftır.

Madde-21 : Ücürat-ı tedrisiye evkat-ı muayyenesinin hululünden itibaren gelecek taksit zamanının hululüne kadar ve Haziran taksiti derslere nihayet verildiği güne kadar tesviye olunabilir. Velev bir taksiti müddet-i muayyenesi zarfında tesviye etmeyen efendiler o taksiti takip eden taksit tarihinden itibaren talebeliğe mahsus müsaadat ve imtiyazatdan istifade edemeyecekleri gibi imtihanlara da kabul olunmazlar. Ancak sene-i atiyeye ilk taksit zamanından bed ile ücürat-ı tedrisiyeyi muntazaman te'diye ettikleri halde muvakkaten mahrum oldukları müsaadat ve imtiyazat ile imtihan hakkı tamamen avdet eder.

Madde-22 : Ücürat Darülfünun muhasebesine tesviye olunduğu makbuzları şubat idarelerine ibraz edilecek ve idarelerce hüviyet varakalarına makbuz numara ve tarihi ile beraber işaret olunacaktır.

Madde-23 : İki sene-i mütevaliyede ücürat-ı tedrisiyeyi tediyeye etmiyen ve binaenaleyh imtihanlara giremeyen talebenin kaydı terkin olunur. Bu suretle kaydı terkin olunan talebenin ancak bir sene fasıla ile tecdid-i kaydı caizdir. Mamafih bu hal dahi fakat bir defa tekrar eder.

Madde-24 : Ücretsiz talebe ücretli talebe gibi her taksit mebede'inde tecdid-i kayda mecburdur.

Madde-25 : Ücurat-ı tedrisiye ber vech-i ati beyan olunur:

Duhuliye harc, yarım lira, Tecdid-i kayıt harcı çeyrek lira, Şahadetname harcı iki lira, Tasdikname harcı yarım lira, imtihan harcı yarım lira.

Nakl-i Kayd

Madde-26 : Darülfünun'un iki şubesine birden devam gayr-ı caizdir. Ancak şerait-i duhulü müsavı olan bir şubeden diğerine esbab-ı mucibeli istidaname ile bir defa nakl-i kayıt caiz olup bu da yalnız sene-i dersiye bidayetinde icra olunur.

Taşra hukuk ve tıbbiye mekteplerinde nakl-i haneden dolayı sene-i dersiye'nin her vaktinde nakl-i kayıt olunabilir.

Madde-27 : Madde-i anifede beyan olunan suretle şubelerin birinden diğerine nakledenler naklettikleri şubenin birinci sınıfına kabul olunurlar. Hukuk ve Tı şubeleri müstesnadır.

Madde-28 : Bir şubeden diğerine nakleden talebeye bila ücret tasdikname verilir. Ancak ücretli talebenin tarih-i tasdiknameye kadar güzeran olan tekasiti tamamen tesviye etmiş olması ve ücretsiz olanların da muayyen zamanlarda tecdid-i kayıt etdirmiş bulunması meşrut ve keyfiyetin bu suretle tasdiknameye derci lazımdır.

Madde-29 : Nakl-i kayıt tasdiknamelerine talebenin künyesi ve nakil olunacak şube bir neviden olduğu halde terfî-i sınıf numaraları dere olunacaktır. Yalnız hüviyet varakası ile nakl-i kayıt muamelesi yapılmaz.

Madde-30 : Avrupa'nın resmi Darülfünun fakültelerinde bulunan talebe İstanbul Darülfünunu'nun aynı şubelerine kabul olunur. Şu kadar ki bunların tahsil-i tali'yi ikmal etmiş olmaları meşrutdur.

Madde-31 : İkmali tahsil etmeden kendi arzularıyla Darülfünun şüabatını terk edenlere veya adem-i devam ve adem-i terfi suretleriyle kayıtları terkin olunanlara talep eyledikleri halde yarım lira hane alınarak vuku'-ı hali mübeyyin bir tasdikname verilir.

Madde-32 : Darülfünun şüabatına müdavim olduklarına dair kayıt sureti talebinde bulunanlara beş kuruşluk pul mukabilinde kayıt sureti ita olunur.

Tedrisat ve imtihanlar

Madde-33 : Bir sene-i dersiyeye mevsime göre ikiye ayrılmıştır. Biri kış şühur-ı dersiyesi, diğeri yaz şühur-ı dersiyesidir. Kış şühur-ı dersiyesi eylül ibtidasından Kanunusani ibtidasına kadar, yaz şühur-ı dersiyesi şubat ibtidasından Haziran ibtidasına kadardır.

Madde-34 : İmtihanlar üç dereceye taksim edilmiştir. Birincisi yaz şühur-ı dersiyesi nihayetinde yani haziran'da, ikincisi kış şühur-ı dersiyesi bidayetinde yani eylül'de, üçüncüsü kış şühur-ı dersiyesi nihayetinde yani Kanunusani'de icra edilir.

Madde-35 : Darülfünun şüabatında sınıf ve şühur-ı dersiyeye usulü mümtezicen caridir. Bir sınıfın havi olacağı şühur-ı dersiyeye adedi Meclis-i Müderrisin kararıyla tayin olunur.

Madde-36 : Her sene-i dersiyenin hitamından bir ay evvel sene-i atiyeye zarfında tedris olunacak ders ile mevad-ı dersiyeye Darülfünun Şubeleri Mecalis-i Müderrisinin teklifi ve Darülfünun Meclis-i Umumi'sinin kabul ve tasvibi üzerine tayin ve şühur-ı dersiyeye taksim olunarak ilan olunur.

Madde-37 : Sınıf imtihanları sınıf derslerinin son şühur-ı dersiyesi nihayetinde icra olunur. Talebe bu imtihanlara girip girmemekte muhtardır. Bir sınıf imtihanına girmeyenler milfevinde bulunan sınıfın derslerine devam etmek ve evvelki sınıf imtihanlarını sene-i atiyeye imtihan müddetleri zarfında ita

etmek hakkını haizdir. Ancak birinci sınıf derslerinden imtihan vermeyenler üçüncü sınıf ve ikinci sınıf derslerinden imtihan vermeyenler dördüncü sınıf derslerine devam edemezler. Ve yalnız Tıp Şubesi'nde mülazemet (staj) yapmak için son sınıf imtihanlarını vermek lazım gelip bu sınıf imtihanlarını tehir ile mülazemet (staj) yapmak caiz değildir.

Madde-38 : Tıp Şubesi'nden rüus almak için dokuz ay müddetle mülazemet yapmak ve mülazemet yaptığına dair tasdikname ibraz etmek meşrutdur.

Madde-39 : Talebe durus-ı mukannenenin her birinden üç defa imtihan olabilir. Bir dersten üç defa reddolan efendinin kaydı terkin olunur.

Madde-40 : Talebe her şuhur-ı dersiye zarfında okunan derslerin sülüsüne devam etmeye mecburdur. Her şuhur-ı dersiye nihayetinde talebeye numunesi vechile (Numune-2) matbu bir devam tasdiknamesi verilir. Talebe bu varakayı müderrise imza ettirerek idareye iade etmeye mecburdur. İmzalı devam tasdiknamesi getiremeyen talebe imtihana kabul olunmaz.

Darülfünun Tıp Şubesi'nden tahsisen bir şuhur-ı dersiye zarfında nazarı derslerin nısfına ve amelî derslerden üç derse gelmeyen talebe imtihana giremez.

Ihrac-ı muvakkat müddeti adem-i devam hesabına idhal olunur. Bir sene zarfında iki ihrac-ı muvakkat cezası alan talebe o sene imtihanlarına kabul edilmez ve sınıfta ibka olunur.

Madde-41 : Her sene-i dersiye bidayetinde müderris efendilere derslerine mukayyed olan efendilerin esamisini mübeyyin şuabat idareleri tarafından bir defter verilir. Müderrisler arzu ettikleri zaman derslerine devam etmeye mecbur olan talebenin devam veya adem-i devamını bizzat veya muavinleri veya mubassırlar vasıtasıyla tetkik edebilirler.

Madde-42 : Şuabat idarelerine imzalı devam tasdiknameleri

ibraz eden talebeye şube reisi veya müdürleri tarafından merbut numune vechile (Numune-3) müderrislere hitaben imtihana kabullerini mübeyyin matbu ve imzalı bir tezkire verilir. Bu vesikayı ibraz etmeyen talebe imtihana kabul olunmaz. İmtihan vesikalarının müderrislere ait olan kısmı ba'de'l-ımtihan müderrisler tarafından imla ve imza edildikten sonra cümlesi bir zarf içine vaz ve zarfın üzeri tahtim olunarak idareye veyahud rüus katibine teslim olunur. İmtihan numaraları rakam ve yazı ile yazılacaktır.

Madde-43 : İmtihanlarda talebeye beş sual irad ve her suale iki numara takdir olunarak bu numaraların vasatiyesine göre imtihan numarası tayin olunur.

Madde-44 : İmtihana girecek talebenin ücurat-ı tedrisiyeden deyni bulunmaması ve imtihan harcını tediye etmiş olması meşruttur.

Madde-45 : İmtihan harcını verip de birinci imtihana girmeyen talebeye dönmüş nazarıyla bakılır ve birinci imtihan hakkını zayi eder.

Ancak musaddak raporla tabib-i müdavinin reçetelerini ibraz eden veya cenazesini vukuuna dair ilmühaber getiren efendinin mazereti kabul ve hakkı idame olunur, diğer iki imtihan için ayrıca harç vermez.

Madde-46 : Talebe her sınıf tahsilini taz'if edebilir. Müddet-i mezkurenin zaafını geçirip de imtihan verememiş olanların hangi şuhur-ı dersiyede olursa olsun kayıtları terkin olunur. Otuz dokuzuncu maddede zikr olunduğu vechile talebe bu mehil zarfında bir imtihanı ancak üç defa tekrar edebilir.

Madde-47 : Muhtelif sınıflara münkasım bir dersten her sene imtihan yapılmayıp dersin hitam bulduğu sene nihayetinde yapılmış veyahut bir şubenin bütün sınıflarına şamil olan dürüs imtihanlarının Mecalis-i Müderrisin kararı ile ikiye taksimi caizdir.

Madde-i sabıkanın müddet-i tazif ve aded-i imtihana dair olan ahkâmı bu halde de caizdir.

Madde-48 : Taşra hukuk ve tıp mekteplerinin birinde başlamış olan bir imtihan o mektep de veyahut Ulüm-ı Hukuk ve Ulüm-ı Tıbbiye Şubelerinde itmam olunabilir. Diğer mahallerde bulunan mekteplere naklolunamaz.

Madde-49 : Darülfünun şubasında tedris olunan dersler imtihan itibarı ile ber-vech-i ati takımlara taksim edilmiştir.

1- Ulum- Şer'iyye Şubesi imtihan takımları:

Tefsir ve Hadis-i Şerif

İtm-i Kelam, Tarih-i İtm-i Kelam, Tasavvuf

İlm-i Ahlak-ı Şer'iyye, Siyer-i Nebevi, Tarih-i Din-i İslam, Tarih-i Edyan, Usul-i Fıkıh, Hilaf

Fıkıh, Tarih-i Fıkıh, Hikmet-i Teşri'

Felsefe, Tarih-i Felsefe, Arap Felsefesi

2- Ulum- Hukukiye Şubesi imtihan takımları:

Hukuk-ı Esasiye, Hukuk-ı İdare

İlm-i İktisad, İlm-i Usül-i Maliye

Mecelle, Hukuk-ı Tasarrufiye-i Arazi

Hukuk-ı Ceza, Şerh-i Metn-i Hukuk-ı Ceza, Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Usul-i Fıkıh, Nikah, Vesaya ve Feraiz

Hukuk-ı Düvel, Hukuk-ı Hususiye-i Düvel, Uhüd-ı Atika

Usül-i Muhakemat-ı Hukukiye, İcra, Ticaret-i Berriye, Ticaret-i Bahriye Sakk-ı Ceza, Sakk-ı Hukuk

3- Ulum-, Tıbbiye Şubesi imtihan takımları:

Seririyat-ı Dahiliye, Seririyat-ı Asabiye

Seririyat-ı Üzniye ve Haçereviye, Seririyat-ı Hariciye, Ameliyat-ı Cerrahiye, Seririyat-ı Akliye, Mebhas-ı sümüm, Tıp Kanunu

4- Fünun Şubesi:

Ulüm-ı Riyaziye imtihan takımları:

Birinci Ruus-Tefazuli Heyet-i Riyazi, Hikmet-i Riyazi Makine-i Ali

ikinci Ruus-Tefazuli ve Temami Heyet-i Riyazi Hikmet-i Riyazi, Makine-i Riyazi

Ulum-ı Tabiiye imtihan takımları:

Birinci Ruus-Hikmet-i Tecrübi, Kimya-yı Gayr-ı Uzvi, Kimya-yı Uzvi, İlm-i Maadin, Nebatat, Hayvanat

İkinci Ruus-Hikmet-i Tecrübi, İlm-i Arz, Fizyoloji, Kimya-yı Tahlili, Kimya-yı Hayati

5- Ulum-ı Edebiye Şubesi:

Edebiyat-ı Türkiyye, Tarih-i Edebiyat-, Türkiyye, Mahasin,

Edebiyat-, Arabiye, Edebiyat-, Farişiye

Elsine-i Ecnebiye, Tarih-i Edebiyat-, Garbiye

Felsefe ve Tarih-i Felsefe, Terbiye

Tarih-i Siyasi, Tarih-i Umumi ve Tarih-i Osmani

Coğrafya

İlm-i İctimai ve İlm-i İktisad

Madde-50 : Takım müderrisleri, takım derslerinin mümeyyiz-i tabiileridir. Binaenaleyh her dersin imtihanı o takım derslerinin huzur-ı müşterekiyle icra olunur. Takım teşkil etmeyen dersler için ayrıca mümeyyiz intihab edilir.

Madde-51 : İmtihan günlerinde mazeret-i meşruası olan bir müderris, Darülfünun müderris veya müderris muavinlerinden birini tevkil etmek hakkını haizdir.

Madde-52 : Müderris bizzat bir vekil irae etmediği halde tedris ettiği dersin takım müderrislerinden biri ona vekalet eyler. Takım teşkil etmeyen dersler için şubat idareleri bir vekil tayin eder.

Madde-53 : Darülfünun Tıp Şubesi'nden ma'da şubatda terfi ve derece için numara usulü caridir. Terfi ve şahadetname derecatı ber-vech-i ati beyan olunur:

10-9 Aliyyü'l-a'la

8 A'la

7 Karib-i a'la

6-5 Vasat

Madde-54 : Terfi-i sınıf için her dersten beş numara almak meşruttur.

Madde-55 : Terfi itibarıyla bir sınıf dersleri beyinde müşareket-i katiye yoktur. Binaenaleyh bir veya birkaç dersten ilk imtihanda beşten dun numara alan ve terfi-i sınıfa muvaffak olamayan yalnız o dersten dönmüş olur. Ve diğer derslerden terfi-i sınıf eder.

Madde-56 : Şubatda ikmal-i tahsil eden talebeye verilecek icazetname ve ruusların derecatı müşterek derslerden her sınıf imtilhanında ihraz olunan numaraların vasatileri yekunıyla münferit dersler numaraları mecmuunun aded-i dürusa taksiminden çıkacak haric-i kismete göre tayin olunur. Nısf ve nısfı tecavüz eden kesirler vahide iblağ edilir. Nısfıtan dun olan kesirler nazar-ı itibara alınmaz.

Madde-57 : Ulum-ı Şer'iyye, Ulum-ı Hukukiye ve Ulum-ı Ede-

biye Şubelerinin son sınıf imtihanını veren efendilere icazetname ve atide müfredatı muharrer olduğu üzere son sınıf imtihanı ile beraber rüus imtihanı verenlere rüus verilir.

1- Utam-ı Şer'iyye Şubesi

İlm-i Kelam ve Felsefe-i Ula

Usul-i Fıkıh ve Hilaf

İlm-i Fıkıh

2- Ulum-ı Hukukiye Şubesi

Mecelle

Usul-i Muhakemat-ı Hukukiye ve icra

Hukuk-ı Ceza ve Kanun-ı Ceza

Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye

Ticaret-i Berriye

3- Ulum-ı Edebiye Şubesi

Edebiyat-, Türkiyye ve Tarih-i Edebiyat-ı Türkiyye

Felsefe ve Tarih-i Felsefe

Tarih-i Umumi ve Osmani

İhtar : Ulum-ı Tıbbiye Şubesi dört rüus ve Fen Şubesi ulum-ı Riyaziye ve Tabiiye Kısımları birer sınıf imtihanıyla ikişer rüus imtihanına tabidir.

Ulum-ı Tabiiye Şubesi'nde son doktoradan sonra tertip oluncak nizamname mucibince bir de tahriri imtihan (tez) yapılır.

Madde-58 : Rüus imtihanlarında muvaffak olmak için rüusa dahil olan derslerin mecmuundan sülûsan numara almak meşruttur.

Madde-59 : Rüus imtihanında üss-i mizanı dolduramayanlar sene-i atiyeye rüus imtihanına tekrar dâhil olabilirler. Yine mu-

vaffak olamadıkları takdirde bir daha imtihana kabul olunmazlar.

Madde-60 : Rüüs imtihanlarında üss-i mizanı doldurup da iki dersten dun numara alan ve kezalik üss-i mizanı doldurup da iki dersten imtihana girmeyen sene-i atiyede icra kılınacak rüüs imtihanında yalnız dahil olmadığı derslerden imtihan olunur. O sene de dahil olmadığı ve yahut girip de hatta bir dersten muvaffak olmadığı takdirde muvaffak olmadığı dersin imtihanına tekrar kabul olunmaz. Fakat bu gibilerin yeniden umum derslerden rüüs imtihanına girmeleri caizdir.

Madde-61 : Rüüs imtihanları alenidir. Şuabat idarelerinden müsaade alan zevat ile sınıf-ı saire müdavimini sami sıfatıyla imtihan salonunda bulunabilirler.

Madde-62 : Bilumum Darülfünun şubatının ve bilhassa Hukuk Şubesi'nin sinin-i sabıka mezuniyet sınıfı talebesi sene-i atiyeye dersiyeden itibaren gerek rüüs ve gerek sınıf imtihanı suretile ta'lik etmiş oldukları imtihanları bi'l-müraca'a iki sene zarfında itmam etmedikleri takdirde icazetname veya rüüs alamayıb elli kuruş harç ile tahsillerini mübeyyin bir tasdikname alabilecekler ve ondan sonra imtihan talebinde bulunamayacaklardır.

Madde-63 : Mekatib-i aliyyeden veya Avrupa fakültelerinden mezun olup da İstanbul Darülfünunu'nun aynı şubatından rüüs almak isteyenlerin mezun oldukları fakültelerde görmemiş oldukları derslerle rüüs için muayyen olan derslerden imtihan vermek şartıyla mesulleri is'af olunur.

Madde-64 : İşbu talimatnamenin müsaadati mutazammın olan ahkâmı neşri tarihinden ve tehdidatı natık olan mevaddı sene-i atiyeye ibtidasından cari ve muteberdir.

Madde-65 : İşbu talimatname ahkâmının tatbikine Darülfünun Müdür-i Umumisi'nin nezareti tahtında şuabat reis ve müdürleri memurdur.

Darülfünun-u Osmani Nizamnamesi

(Ek Belge -5-)

Karar No:257 21 Ekim 1919

Genel Hükümler (Ahkam-ı Umumiye)

Madde 1 : Darülfünun, yüksek eğitimin gelişmesi ve ilerlemesi için Hukuk, Tıp, Edebiyat ve Fen Medreselerinden (fakülte) oluşan bir Bilim Kurumu (Müessesesi-i İlmiyye) dur.

Madde 2 : Darülfünun bilimsel özerkliğe (ilm-i muhtariyete) sahiptir.

Madde 3 : Hukuk, edebiyat ve fen fakültelerinde öğretim lisans (mezuniyet) diplomasıyla sona erer. Mezunlardan arzu edenler doktora koşullarını yerine getirerek doktora (icazet) diploması alırlar. Lisans ve doktora koşulları her fakültenin kendi yönetmeliğinde gösterilir.

Madde 4 : Öğretimde yarıyıl (sömestr) usulü kabul edilmiştir.

Madde 5 : Öğretim Profesörler Kurulu (Müderrisler Meclisi) kararıyla kürsü ve dersler şeklinde olur. Her fakültede esas meslek dersleri kürsülerde görülür.

Madde 6 : Hukuk Fakültesinde aşağıdaki dersler okutulur:

Madde 7 : Edebiyat Fakültesinde aşağıdaki dersler okutulur.

Madde 8 : Fen Fakültesinde aşağıdaki dersler okutulur.

Madde 9 : Bir bilim ve fennin önemine göre bir ya da fazla kürsü ve derslere ayrılması, her fakültede varolan kürsü ve derslerin birleştirilmesi veya ayrılması; kürsülere namzet alınması; kürsü ve ders konması ya da kaldırılması önerisi; ders programlarının düzenlenişi; serbest ve genel dersler ve tartışma konması; üniversitelerin şubelere ayrılması, gerekli görülecek

her türlü değişiklik, profesörler kurulunun önerisi ve darülfünun divanının onayı üzerine Milli Eğitim Bakanlığı'nın (Maarif Nezareti) kabulüyle uygulamaya konulur.

Bilim- Kurulu(Heyet-i İlmiye)

Madde 10 : Hukuk, edebiyat ve fen fakültelerinde Bilim Kurulu Müderris (Profesör) ve Muallimlerden (Doçent) oluşur.

Madde 11 : Müderris olmak için aranan koşullar:

- a. 30 yaşını doldurmuş olmak,
- b. Bir bilim kurumundan mezun olmak,
- c. Bilim dalıyla ilgili yayınları izleyecek bir yabancı dili bilmek,
- d. Bilimsel kimliğini ve çalışmasını gösterecek bir eseri olmak,
- e. Yüksekokullarda ya da darülfünunda en az beş yıl eğitim hizmetinde çalışmış ve iyi huylu olduğunu kanıtlamış olmak, gerekir. Dış ülke Darülfünunlarında kendi alanlarında öğretim üyeliği yaptıklarını resmi belgeyle belgeleyenler, beş yıl koşuluna uymazlar. Aynı koşulları taşıyan adaylardan öğretim mesleğinde olandan o alanda hizmet etmek isteyenler tercih edilir.

Madde 12 : Bir fakültede bir kürsü ya da ders boşaldığında profesörler kurulu, 11. maddede belirtilen kişilerden ikisini çoğunluk oyuyla seçerek Darülfünun Divanı'na önerir ve onayına sunar. Bu koşulları taşıyan bulunmadığında, boş olan ders için 16. maddeye göre istekliler bir heyet önünde sınava alınırlar. Bu sınavda başarılı olan adaylardan ikisinden birini Maarif Vekili (Milli Eğitim Bakanı) atar ya da ikisini de ret eder; bu durumda Profesörler kuruluna geri göndererek yeni aday bulmalarını ister.

12 Eylül 1922 günlü (30 Ağustos 1338). Değişiklik. (Düstur 2 (12) s. 715)

Madde 12 : Bir Medresede bir kürsü veya ders boşaldığında ol medrese meclisi müderrisini on birinci maddede yazılı vasıfları taşıyan kişiler arasından üyelerin çoğunluk oyu ile iki aday seçilir ve Darülfünun Divanı'nın onayına sunar. Bu koşulları taşıyan kişiler bulunmadığı takdirde boş olan ders için on altıncı maddede yazılı yarışma sınavı açılır.

Müderrisler meclisince gösterilen müderris adaylarından biri divanın üçte iki oyu ile seçilir ve Maarif Nazırı tarafından Bab-ı Aliye sunulur ve memuriyetler icra olunur.

Madde 13 : Bir müderris ya da muallimin ayrılması şu koşullarda olur:

1. İstifasının kabulü halinde res'en,
2. Kendisinin derslere ve meclise devam edemeyecek durumunun saptanmasıyla,
3. Mesleğin şeref ve haysiyetini düşürücü hal ve hareketinin saptanması durumunda,
4. Verdiği derslerde yetersizlik ve başarısızlık durumlarında profesörler kurulu ve darülfünun divanı konuyu bir karara bağlayarak Maarif Vekaleti'ne (Milli Eğitim Bakanlığına) sunularak,

Madde 14 : Darülfünun Emimi (rektörü) ve Medrese Reisi (Fakülte Dekanı) olabilmek için müderris olmak şarttır.

Madde 15 : Muallimler, darülfünunun seçkin ve yabancı dile yatkın mezunlarından, yarışma yoluyla öğretim üyeliğine alınan kişilerdir. Bunlar profesörler kurulu tarafından kendilerine verilecek dersleri verirler. Bilgi edinmek ve uygulama görmek ya da araştırma gezileri için yurt içine ve yurt dışına tercihan (öncelikle) bunlar gönderilir.

8.8.1921 günlü (26 Temmuz 1337) değişiklik (Düstur 2 (12) s.456)

Madde 15 : Muallimler anlatacakları dersin konusuna göre Darülfünunların ve okullar ve yüksek medreselerin yabancı dile aşına mezunlarından veya öğrenim düzeyleri muallimliğe yeter bulunduğu ait olduğu Fakülte Müderrisler Meclisi ile Darülfünun Divanınca tasdik ve kabul olunan uzmanlar ve kadrodan (iktidardan) yarışma ile öğretim hizmetine alınan ve bunu kendileri meslek edinenlerdir. Bunlar Müderrisler Meclisi tarafından kendilerine verilecek dersleri anlatmaya yetkili kılınırlar. Bilgi edinmek veya uygulama görmek veya araştırma gezisinde bulunmak için Avrupa'ya tercihan gönderirler.

Madde 16 : Muallimlik yapmak için geçirilecek sınavlar:

1 Profesörler Kurulu tarafından seçilen bir heyet huzurunda, muallim adayı sorumlu olacağı derslerden, sözlü sınavda başarılı olmak,

2.Sınav heyetinin belirleyeceği bir konu üzerinde, fakültenin bilim kurulu ve öğrenciler huzurunda ayrıntılı bir ders vermek,

3.Adayların kendilerinin seçeceği konu üzerinde yazdıkları bir eseri olmak ve bunu sözlü savunmak, gerekir. Bunlardan düzenleniş sırasına göre birinden başarısız olan diğerine giremez.

Muallimlerin sınav zamanı ve şekli profesörler kurulunca kararlaştırılır.

Madde 17 : Muallimlerin meslekten ayrılma koşulları müderrislerle aynıdır.

Madde 18 : Bazı fakültelerde çalıştırılan yardımcıları (muavinler), mustahzır muhitler bilim kurulundan (Heyet-i İlmiye) sayılmazlar.

Darülfünun'un Vesait-i İdariyesi

Madde 19 : Maarif Nazırı Darülfünun'un Reisidir. Nazır, Darülfünun Emmini aracılığı ile Darülfünun'u gözetir. Darülfünun

Emini Darülfünun Müderris ve Muallimlerinin tamamı tarafından iki yıl süreyle seçilir. Süresi biten Emin yeniden seçilebilir. Müderrislerden en çok oy alan iki kişi Maarif Nezaretî'ne sunulur. Nezaretçe, bunlardan birisi Bab-Ali'ye sunulur. Onaydan sonra göreve başlar.

Madde 20 :Darülfünun Emmini'ne(Rektörüne) Müderrislik aylığından başka ayda 5000 kuruş tahsisat(ödenek) verilir.

Madde 21 : Darülfünun emninliği ile medrese reisliği bir kişi üzerinde toplanmaz.

Madde 22 : Darülfünun Emmini'nin görevleri: Darülfünun ve bağlı kuruluşlarını iyi yönetmek, divan kararlarını yürütmek, medreseler tarafından gönderilen belgeleri imzalamak, bilim kuruluşlarıyla yazışmak, Darülfünun adına gelen heyetleri kabul etmek ve ağırlamak törenleri idare etmek.

Madde 23 : Darülfünunda bir divan (senato) bulunur. Divan, Darülfünun Emmini'nin başkanlığında toplanır. Doğal ve seçilmiş üyelerden oluşur. Doğal üyeler Medrese Reisleridir. Seçilmiş üyeler her medresede Müderrisler Meclisince (Profesörler Kurulu) iki yıl için seçilen ikişer müderristir. Bunlar çoğunluk oyuyla seçilirler.

Maarif Nazırı (Milli Eğitim Bakanı) divan toplantılarına başkanlık edebilir.

Madde 24 : Divanın bilimsel (ilmi), yargısal (kazai, disiplin) ve yönetsel (idari) üç grup görevi vardır.

Madde 25 : Divanın bilimsel görevleri şunlardır; Müderrisler Meclisince alınan eğitime yönelik alınan kararları incelemek ve kabul etmek, bilimin gelişmesi için inceleme yapmak ve özendirmek, bilimsel telif kitaplar yayımlamak ve sahiplerini ödüllendirmek, kürsü kurulmasını ya da kaldırılması konularında Müderrisler Meclisince alınan kararları incelemek ve onaylamak, Medreselerin (Fakültelerin) iç yönetimleriyle ilgili

yönetmelik ve yönergeleri incelemek ve eğitimin yükselmesi ve geleceği hakkında Nezarete görüş bildirmek.

Madde 26 : Divanın yargısal görevleri: Heyet-i İlmiye Üyeleri'nden birinin değiştirilmesi ve öğrenciden birinin aleyhinde, alınan kararlarla ilgili işlemleri incelemek ve karara bağlamak olağan üstü durumlarda bir medresenin veya medreselerin hepsinin geçici olarak kapatılmaları konusunda kararlar almak.

Madde 27 : Divanın yönetsel görevleri: Nazır (Bakan) ya da Emin (Rektör) tarafından gönderilen konuları görüşmek. Darülfünun'un açılış törenini düzenlemek, Darülfünun bütçesini hazırlamak ve onaylamak,

Madde 28 : Divan ayda bir kez olağan, Reisin ya da Darülfünun Emni'nin çağrısı üzerine olağanüstü toplanır.

Medreselerin Vesait-i İdariyesi

Madde 29 : Her Medresenin (Fakülte) bir Reisi (Dekan) vardır. Reis Medreseyi temsil eder ve medresenin bütün işlemlerinden sorumludur.

Müderrisler Meclisi ilk toplantısında, üyeler arasından, müderrislerden oy çokluğu ile iki aday seçer ve darülfünun eminine sunar. Divan, adaylar hakkında özel bilgiler ekleyerek durumu Maarif Nazırına gönderir. Nazır bunlardan birini reisiğe atar.

Madde 30 : Reislerin görev süreleri bir yıldır. Süresi biten reis yeniden seçilebilir. Reislere müderrislik aylığından başka ayda 3000 kuruş ödenek verilir.

Madde 31 : Bir Medrese Reisi'nin başarısızlığı ya da devamsızlığı olduğunda, Nazır, divanın kararıyla reisi görevden alabilir.

Madde 32 : İki medrese reisliği bir kişide toplanamaz.

Madde 33 : Medrese Reisleri'nin görevleri: Müderrisler Meclisi'nin aldığı kararları, ilmi atamaları onaylamak, uygulanması gerekenleri uygulamak, belgeleri imzalamak, medreseye gelen heyetleri kabul etmek, medresece düzenlenecek törenlere başkanlık etmek, bilim kuruluşlarıyla yazışmak, öğrenci işlerini görmek, çalışma yerlerini denetlemektir. Reis, mezuniyet ve icazet (doktora) sınavlarında hazır bulunabilir.

Madde 34 : Her Medresede Katib-i Umumi (Genel Sekreter) bulunur. Katib-i Umumi müderrisler meclisince seçilir ve Nezaretçe atanır. Katib-i Umumiler tercihan muallimlerden seçilir.

Madde 35 : Katib-i Umumi'nin görevleri; Öğrencilerin kayıt ve kabul işlemlerini düzenlemek, şahadetnameleri (diplomaları) hazırlamak ve imzalamak, medreselerin çalışma alanlarını ve eğitime yönelik konuları idare adına denetlemek, öğrenci disiplinini gözetmek ve reisin görevlerine yardım etmek. Katib-i Umumi eğitimin düzenli yapılmasını sağlamakla yükümlüdür. Bu konuda gördüğü aksaklıkları müderrisler meclisine bildirir.

Madde 36 : Her medresede bir Heyet-i Kalemîye (Yazı İşleri) bulunur.

Madde 37 : Her Medresede o Medresenin Müderris ve Muallimlerinden oluşan bir Müderrisler Meclisi (profesörler kurulu) vardır.

Madde 38 : Müderrisler meclisine medrese reisi başkanlık eder. Reisin yokluğunda meclisin seçeceği bir kişi toplantıya başkanlık eder. Üyelerin çoğunluğu olmadıkça mecliste görüşme olmaz ve karar alınmaz.

Madde 39 : Müderrisler Meclisi ayda bir kez olağan, reisin çağrısı ya da müderris ve muallimlerden dört üyenin isteği üzerine olağanüstü toplanır.

Madde 40 : Müderrisler Meclisi'nin görevleri bilimsel, yargısal ve yönetsel olmak üzere üç gruptur.

Madde 41 : Müderrisler Meclisi'nin bilimsel görevleri; Açık derslere aday seçmek, muallimlerin sınavlarını düzenlemek ve duyurmak, eğitimi yürütmek, kürsü kurulması ve kaldırılması ve birleştirilmesi hakkında görüş bildirmek, uygun görüldüğü medrese mezunlarını öğretimi tamamlamak üzere yabancı ülkelere gönderilmeleri için sınav yapmak, enstitülerin (Darülmesai) ve laboratuvarların (Darülistihzarlar) ilerlemesini sağlayacak önlemleri almak, mezuniyet (lisans) ve icazet (doktora, lisansüstü) diplomalarını vermek, öğretim çizelgelerinin düzenlemek.

Madde 42 : Müderrisler Meclisi'nin yargısal görevleri: Heyet-i İlmiye üyelerinden birinin değişmesine karar vermek, üyelerden biri aleyhinde gereken bir disiplin kararı verilmesinde ve tüzüklere uygun bir şekilde başvuru ve şikâyetlerin değerlendirilmesini yapmak.

Madde 43 : Müderrisler Meclisi'nin yönetsel görevleri; Medrese bütçesinin gereksinmeye göre dengeli bir şekilde harcanmasını sağlamak, darülfünun emini ve medrese reisi tarafından getirilen konuları görüşmek ve karara bağlamak.

Kayıt, Ücretler ve Sınavlar

Madde 44 : Medreselerden birine girmek için resmi ve özel Mekteb-i Sultani'lerden mezun olmak şarttır.

Madde 45 : Darülfünun Medresesi'ni bitirenler ile yüksekokul mezunları ve Darülhilafetiye Medresesi'nin Sahun kısmını bitirenler, istedikleri medreselere sınavsız alınırlar.

Madde 46 : Gerekli koşulları taşıyan yabancı öğrenciler, girecekleri medresenin müderrisler meclisinin kararı üzerine darülfünun emininin izniyle kayıt ve kabul olunurlar.

Madde 47 : Gerekli koşulları taşımayanlar medrese reisi, kati-bi umumi ve ilgili dersin öğretim üyesinin oluru alınmak koşuluyla dinleyici olarak devam edebilirler.

Madde 48 : Devamlı öğrenci olarak kayıt olanlardan giriş ücreti olarak yarım, üç ayda bir kez kayıt yenileme ücreti olarak dörtte bir Osmanlı Lirası alınır. Kayıt ücreti öğrencinin Darülfünuna girdiği tarihten sonraki ilk üç ay içinde alınmaz.

Madde 49 : Öğrencilerden her sınav devresinde sınava girmeden önce yarım, mezuniyet ve icazet diplomaları alınması sırasında ikişer Osmanlı Lirası alınır.

Madde 50 : Öğrencilerden öğrenimini tamamlamadan ayrılanlardan tasdikname harcı olarak, yarım Osmanlı Lirası alınır.

Madde 51 : Sınavlar, her medresenin yönetmeliğine göre yapılır. Şu kadar ki, sözlü sınavların açık (aleni) yapılması şarttır. Her dersin sınavında o dersin müderrislerinden en az iki üyenin (mümeyyiz) bulunması zorunludur.

Geçici Maddeler (Mevad-ı Muvakkate)

Madde 52 : İşbu Nizamname'nin (tüzüğün) yayımını izleyen bir ay içinde her Medrese, tüzük koşullarına uygun şekilde Reis, Darülfünun Divanına Üye ve Darülfünun Emmini seçimleri yapılacaktır. O anda Fakülte Müdürü olanlar Genel Sekreter ünvanıyla görevlerine devam ederler.

Madde 53 : 1337-1338 (1921-1922) ders yılı sonuna dek öğrenci kayıt ve kabulü koşulları ayrı bir yönetmelikle belirlenir.

Madde 54 : Darülfünun Tıp Medresesi'nin 29 Rebiulahir 1334 ve 20 Şubat 1331 tarihli yönetmelikleri yürürlüktedir. Yalnız Darülfünun Yönetimi'ni belirleyen 19-28 maddeler ise Darülfünun Emmini ve Divanının görevleriyle ilgili hükümler bu medrese için de geçerlidir.

Madde 55: İşbu Nizamname (Tüzük) yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 56 : İşbu Nizamname'yi (Tüzüğü) Maarif Nazırı yürütür.

İşbu tüzüğün yürürlüğe konmasını ve devlet düzenine eklenmesini irade eyledim.

15 Muharrem 1338, 11 Teşrinevvel 1335 (Düstur 2(11) s.401-409

Sadr-ı Azam - Ali Rıza Maarif Nazırı - Sait

Hukuk Mektebi nizamnamesi (1299 -1921)

(Ek Belge -6-)

Birinci Fası1

Mektebin Teşkilî

1. Madde: Kavanîn-i adliye ve siyasiye-i Devlet-i Aliyye'nin hukuka müteallik usul ve fûrunun talim ve tedrisine mahsus ve Adliye Nezareti'ne merbut olmak üzere Hukuk Mektebi namıyla Dersaadet'te bir mektep küşad olunacak ve bu mektep neharî olacaktır.

2. Madde: Hukuk Mektebi'ne girecek talebe meccanen kabul olunacaktır ve bunlardan şehadetname ile çıkanlar 7'inci fasıl-da beyan olunan umur-i adliyede istihdam kılınacak ve dava vekâletinde bulunmak isteyenlerin bu silke duhûle selahiyetleri olacaktır.

İkinci Fası1

Derslerin Envai ve Müddeti

3. Madde: Derslerin envai zîrde muharrerdir ve bunların müddet-i tahliyesi üç senedir.

Mecelle-i ahkâm-ı adliye

Arazi kanununun

Tapu ve emlak nizamnameleri

Ceza kanunu

Ticaret-i berriye ve bahriye kanunları

Usûl-ı muhakeme-i hukukiye ve cezaiye kanunları

Usûl-ı tanzim-i ilam

İlm-i hukuk-i milel

Muamelat-ı ecnebiyeye müteallik uhûd ve nizamât ve mukavelât ve Fıransızca lisanı

4. Madde: Sene dersleri heyet-i muallimîn tarafından tertip olunur ve yeniden ilâvesine lüzüm görünecek derler dahi heyet-i muallimîn marifetiyle cetvel-i mahsusuna derc olunarak Adliye Nezareti'nden ba' de't-tasdik ilan kılınır.

5. Madde: Mektebin tatilleri evvela her haftanın Cuma ve Pazar günlerinden, saniyen eyyam-ı resmiyeden, salisen imtihandan sonra bir ay müddetten ibarettir ve bu bir ay müddet-i tatil mevsim-i sayfın en hareketli zamanına müsadif olacaktır.

6. Madde: Dersler umumen lisan-ı Osmanî üzere talim ve takdir olunacaktır.

Üçüncü Fası

Usul-i idare

7. Madde: Mektebin heyet-i idaresi bir müdir-i evvel ve bir müdir-i sani ile üzumu kadar mubassırdan ibarettir. Bunların Adliye Nezareti'nin intihabıyla tayin ve yalnız müdir-i evvelin memuriyeti hakkında idare-i seniyye istihsal kılınır.

8. Madde: Müdir-i evvelin vezifi: mektebin inzibat ve intizam-ı dâhiliyesi; talebenin vakt ve zamanıyla derslere devamlarına; mektebin varidat ve muhassesatı muhasebesine nezaret etmek ve mektep idaresine müteallik mesalihi muallimler ile birlikte müzakere edip kararını Adliye Nezareti'ne tahriren beyan eylemek ve 5'inci fasılda talebenin mektebe duhûl ve kabulleri için muayyen olan muamelata bakmak ve ale'l-umum mektebin hüs-i idaresine dikkate eylemek hususlarıdır.

9. Madde : Müdir-i evvelin talebeden hilaf-ı nizam harekette bulunan ve adaba riayet etmeyenleri muallimlerin ihtarı üzerine ibtida suret-i mahsusada ve tekrar eder ise heyet-i Muallimîn huzurunda tekdir etmeye salahiyeti vardır. Mektepten tardı

mucip bir harekette bulunanlar için heyet-i muallimîn ile bi'l-müzakere verilecek kararını Adliye Nezareti'nden bi'l-istizan icra edecektir.

10. Madde : Müdür-i evvel her sene hitamında mektebin o sene vukuatını ve hal-i hazırını ve vazifesi dâhilinde lüzum gördüğü islahatı havi Adliye Nezareti'ne bir beyanname ita edecektir.

11. Madde : Müdür-i sani müdür-i evvele muavenet ve gıyabında vekâlet eder ve mektebin hizmet-i tahririye ve hesabiyesini dahi ifa eder.

Dördüncü Fası

Muallimîn

12. Madde : Mektebin muallimleri Adliye Nezareti canibinden tayin kılınacaktır.

13. Madde : Muallimlerin vezaifi: Ders cetveline tatbikan eyyam ve evkat-ı muayyenede talim ve tedris etmek; esna-yı tedriste hilaf-ı nizam hareket eden talebeye nasihat ve müstehak-ı tevbih olanların hakkında müdür-i evvele müracaat etmek ve 5'inci ve 6'ncı fasılda tarif edilen şهادetnameleri ita ve imtihan muamelatını icra eylemek ve işbu nizamname mucebince mektebin idaresine müteallik müzakeretta bulunmak madde-leridir.

Beşinci fasıl

Talebin Şerait-i Kabulleriyle Vezaifi

14. Madde : Mektebe girmek isteyenler:

Evvela teb'a-i Osmaniye'den olmak,

Saniyen: 18 yaşından aşağı olmamak,

Salisen: Lisan-ı Osmanî üzere kıraat ve kitabe muktedir bulunmak ve sarf ve nahiv ile mantık ve coğrafya ve hesap bilmek ve tarih-i Osmanî ve umumîden malumatı olmak.

Rabian: Hüs-i hulk ve siret ashabından olduklarına dair muteber ve mutemet iki zatın mühürlerini havi kefâletnameyi hâmil bulunmak meşruttur.

15. Madde : Mektebe girecek olanların isim ve şöhrat ve mahal-i ikametlerini evvelce mektep idaresine kaydettireceklerdir. Bunlardan 14'üncü maddede muharrer evsafı câmi oldukları heyet-i imtihaniye huzurunda taayyün etmedikçe kabulleri caiz olmayacak ve her sene tertibinden ziyade mektebe girmek isteyenler bulunur ise imtihanda en ziyade isbat-ı liyakat edenleri tercih ve kabul olunacaktır.

16. Madde : Talebenin usûl-ı imtihanı Heyet-i Muallimîn huzurunda hiçbir gûne taraf ve iltimas karışmayarak kemal-i bitarafî ve hakkaniyetle ve her sene tayin olunacak vakitte icra olunur ve kabul olanların ismi imtihan heyetinin mazbatasıyla talebe defterine kaydedilerek yedlerine mektebe devama mezun olduklarını mübeyyin koçanlı ve numaralı ve müdir-i evvel tarafından mühürlü birer varaka verilir.

17. Madde : Her sene mektebe alınacak talebenin adedi derslerin küşadından evvel ilan edilecektir.

18. Madde : Bilâ-özr-i makbul mütemadiyen sekiz gün devam etmeyen talebe mektebi terk etmiş addolunacaktır.

19. Madde : Üç ay devam etmiş olan talebe muallimler tarafından verilecek birer müdavement tasdiknamesi mucebince her üç ayın ibtidaki 15 günü zarfında devamlarını mübeyyin kayıtlarına şerh verdirmeye mecburdur.

20. Madde : Ders günlerinde bulunacak talebe muallimlerinin nezdinde esami defteri imza eyleyecektir.

21. Madde : Talebe mektebin nizamına tamamıyla tabiyete mecburdur. Mugayir-i usul harekette bulunanlar hakkında 9'uncu madde mucebince mualeme kılınacaktır.

22. Madde: Talebe derslerin küşadından evvel 15 gün zarfında isimlerini defter-i mahsusuna kaydettirmeye mecburdur. Derslerin küşadından 10 gün müruruna kadar bu muameleyi icra ettirmeyen yahut bilâ-özü makbul sırasıyla üç defa derse gelmeyenler 19'uncu maddede gösterilen müdavemet tasdiknamesinden mahrum olacaklardır.

Altıncı Fasıl

İmtihan

23. Madde : Talebenin her sene sınıf imtihanları ve üçüncü seneyi tekmil edenler için başkaca mezuniyet imtihanı icra kılınacaktır.

24. Madde : Sınıf imtihanları heyet-i muallimîn ve müdir-i evvel marifetiyle icra kılınacak ve mezuniyet imtihanları alenî olup bu heyete Adliye Nezaretî'nden üç mümeyyiz ilâve olunacaktır.

25. Madde : Her sene hitamında icra olunacak sınıf imtihanı senenin derlerine münhasır olacaktır ve talebenin bu imtihanına dâhil olmaları 19'uncu madde mucebince o sene içinde alacakları dört kıta müdavemet tasdiknamesini ibraz etmelerine mütevakıftır. Birinci sene talebesi o sene imtihanını vermedikçe ikinci senenin ilk üç ayı için müdavemet tasdiknamesi alamayacakları gibi ikinci sene talebesi dahi o senenin sınıf imtihanını ifa etmedikçe üçüncü senenin ilk üç ayı hitamında müdavemet tasdiknamesi ahzına müstahak olamayacaklardır.

26. Madde : Üçüncü sene imtihanını veren talebeye o sene imtihanında birinci ve ikinci senenin derslerinden imtihan olunduktan sonra heyet-i muallimîn tarafından mezuniyet imtihanına esas olmak için tarif olunacak bir meselenin tasvir ve teşrihi ve ahkâm-ı kanuniyeye tatbiki üzerine mütalaat ve tedkikat- mükemmeleyi havi layiha kelime alarak imtihan mümeyyizlerine verilmek üzere nüsah-ı mukteziyesini müdir-i evvele ita edeceklerdir.

27. Madde : 26'ıncı maddede muharrer layihalar heyet-i imtihanıyece bi'l-mütalaa şâyân-ı kabul ise suret-i tanzimleri tetkik olunduktan sonra mündericatından tertip olunacak suallere ecvibe-i kâfiye ita eden talebeye Adliye Nezareti'nin ve imtihan mümeyyizlerinin ve mektep müdürünün ve muallimlerinin tasdik ve imzalarıyla mezun şehadetnamesi verilecektir.

28. Madde : Mezuniyet imtihanında her muallim kendisine muhavvel dersten sual irad edeceği gibi muallimler dahi o derslerden mesail teklif edebileceklerdir.

29. Madde : İmtihan alıyyü'l-âlâ ve âlâ karib-i âlâ itibariyle üç dereceye münhasırdır. İnde'l-ımtihan malumatı üçüncü dereceden aşağı olan talebe şehadetnameye nail olamayarak buldukları sınıfta bir sene daha tederrüse mecbur olacaklardır.

30. Madde : Sınıf imtihanları icra olunan talebe ile üçüncü imtihanını verip de kaleme aldıkları layiha şâyân-ı kabul olmayan ve yahut layihaların mündericatından irad olunacak esileye cevab-ı kâfi vermeyen talebeye yalnız sınıf imtihanı şehadetnamesi verilecek ve işbu şehadetnameler müdir-i mektep ve muallimînin imzalarıyla mümza ve mektebin mührüyle mahtum olacaktır.

31. Madde : Teb'a-i Osmaniye'den olup da 3'üncü maddede muharrer derslerin haricinde tahsil eylediğini havi resmî şehadetnameyi hâmil olanların istidaları vukuunda mektepçe bi'l-ımtihan oradan dahi şehadetname istihsaline salahiyetleri olacaktır.

Yedinci Fasıl

Talebenin istihkakı

32. Madde: Mektepten mezuniyet şehadetnamesini hâmil olan talebe mehakim-i nizamiyede lâ-ekall bir sene aza mülâzemetinde istihdam olunduktan sonra Dersadet ve

vilâyât mehakim-i ibtidaiyesi azaldığında bulunmaya kesb-i likayat eyleyecekler ve hidamat-ı adliyede bî't-tedric terakkî-yata nail olacaklardır.

33. Madde: Mezuniyet şهادetnamesini alan talebeden dava vekâletinde bulunmak isteyenler samîinden olarak mehakim-i nizamiyede ale't-tevali bir sene devam eyledikleri halde vekâlet ruhsatnamesine müstahak olacaklardır.

34. Madde: Mezuniyet şهادetnamesini alamayıp da yalnız üçüncü senenin sınıf imtihanını şهادetnamesini hamilen mektepten çıkacak talebe mehakim-i nizamiye umur-ı tahririyesinde ve sırasıyla mümeyyizliğinde istihdam olunabileceklerdir.

35. Madde: Mektebin tarih-i küşadından üç sene sonra yedinde mektep şهادetnamesi olmayanlar mehakim-i ibtidaiye memuriyetlerinde istihdam olunmayacak ve mektepten neşet etmiş olmadıkça hiç kimseye dava vekâleti için ruhsatname verilmeyecektir.

Madde-i Mahsusa

İşbu nizamnamenin hükmü Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin 80'inci ve 81'inci maddelerine tevfikân Darülfünun-ı Osmanî Hukuk Şubesi'nin küşadına kadar muvakkaten devam edecek ve fakat bu Hukuk Mektebi'nde neşet edecek talebe 7'nci fasılda tayin olunan istihkaktan tamamen müstefid olacaklardır.

**İstanbul Darülfünun'un Şahsiyeti Hükmiyesi
Hakkında Kanun
(Ek Belge -7-)**

Yasa No: 493 Resmi Gazete:01.04.1924

Madde 1 : İstanbul Darülfünun'u ve müteşekkil bulunduğu Tıp, Hukuk. Edebiyat ve İlahiyat ve Fen medreselerinden her biri emvali meklule ve gayrimenkule tasarrufuna ve teberruat kabulüne ve devair ve mehnakimde huzur ve mürafaaya ve istikraz ve mümasili ukut hariç olmak üzere her nevi mukavelat akdine ve sarfiyat icrasına mezun, şahsiyeti hükmiyeyi haiz bir müessesedir.

Madde 2 : İstanbul Darülfünunu mülhak bir bütçe ile idare olunur. Bu bütçede Darülfünunu ve her medresenin varidat ve masarifi ayrı ayrı fasıllarda gösterilir. Fasıldan fasıla nakli muhassasat için kanunu mahsus istihsal ve aynı faslın mevaddı nakli tahsisat Maarif Vekili'nin tasdikiyle icra olunur.

Madde 3: İstanbul Darülfünun ve medreselerinin varidatı

1. Mukavenei umumiyeden verilen tahsisat.
2. Darülfünun ve medreselerce kavanin ve nizamâtı mahsusasına tevkifan istifa olunacak her nevi ücret ve harçlardan.
3. Neşredilen asar ve resaili ilmiye satış ve hasılatından.
4. Darülfünun ve medreselerin emvali menkule ve garimenkulesi varedatından.
5. Vekâletnamelerden alınan Mekteb- i Hukuk ianesinden.
6. Maarif umuruna meşrut varidatına mukabil mazbut evkaf-tan tefrik edilecek hisse ve vakfiye ve teamüllerinde tedris ve müşabihi cihetlere muhassas varidatı olan emanet ve mülhak evkafın hâsılatı safiyesinin yüzde muayyen bir miktarından.

7. Tebarruat ve emsali varidatından ibarettir.

Madde 4 : Üçüncü madenden 2,3 ve 5. fıkralarında gösterilen varidat ait oldukları medreselere mahsustur. Bir kısım varidatın sureti sarfı her medrese meclisi tarafından tahtı karara alınır. Diğer varidatın medarise sureti tevzi ve tahsisi İstanbul Darülfünunu divanınca kararlaştırılır. Şu kadar ki teberruatta muteberilerin şurut ve kuyuduna riayet olunur.

Muvakkat (Geçici Madde) : İş bu kanunun neşrinden evvel İstanbul Darülfünun için vuku bulan teberruat ile Devletçe tahsis olunan ve mübayaa ve istimlak edilen emvali menkule ve gayrimenkule Darülfünun ve ait oldukları medreselere devrü temlik olunur.

Madde 5 : İş bu kanun tarihi neşrinden mer'idir.

Madde 6 : İş bu kanun icrasına İcra Vekilleri Heyeti Memurdur.

01.04.1924 günü çıkartılan 493 sayılı İstanbul Darülfünun'unun Şahsiyeti Hakkında Kanun ile üniversiteye tüzel kişilik kazandırılmış ancak kapsamlı bir düzenleme yapılmamıştır. Aynı yıl 21.04.1924 günü İstanbul Darülfünun Hakkında Maarif Vekâletinin hazırladığı kapsamlı düzenleme olan 473 karar numaralı İstanbul Darülfünun Talimatnamesi yayınlanarak yürürlüğe girer.

İstanbul Darülfünun Talimatnamesi

(Ek Belge -8-)

Karar No: 473 Resmi Gazete: 21.04.1924

Madde 1 : İstanbul Darülfünunu Tıp, Hukuk, Edebiyat, Fen, İlahiyat Fakültelerinden müteşekkildir.

Madde 2 : Darülfünun ilmi muhtariyeti haizdir

Madde 3 : Hukuk, Edebiyat, Fen Fakültelerinde tahsil birinci derecede mezuniyet (lisans) rüus ile hitama erer. Mezunlar meyanından arzu edenler doktora şeraitini ifa ile icazet (doktora) rüusu alırlar. Tıp Fakültesinde tahsil bir dereceli olup icazet (doktora) ile hitama erer. Mezuniyet ve icazet şeraiti her fakültenin talimatı mahsusası ile mukayyettir.

Madde 4 : Tıp Fakültesinde berveçhi ati dersler tedris olunur:

Hayvanat, nebatat, hikmet, kimyayı uzvi ve gayri uzvi, kimyayı hayatı, teşrihi tavnifi ve topoğrafi ve tıbbi teşrih, ensaç ve mephasürreşim, fiziyooloji, tufeylat, bakteriyoloji, hıfzı sıhhat, emrazı umumiye, mebadii emrazı dahiliye, emrazı dahiliye, emrazı hariciye, ameliyatı cerrahiye, müfredatı tıp, fenni tesiratu edviye ve fenni tedavi ve seririyatı tedaviye fenni kıbale, teşrihi marazi ve fethi meyyit tıp kanunu, tarihi tıp ve deontoloji, seririyatı dahiliye, seririyatı hariciye, seririyatı veladiye, seririyatı cerrahiyei nisaiye, seririyatı ayniye, seririyatı cildiye veefrenciye, seririyatı üzniye hançereviye, seririyatı etfal, paerikültür, seririyatı asabiye, seririyatı akliye, seririyatı turuku bevliye, memaliki harre hastalıkları, cerrahii etfal ve ortopedi, seririyat poliklinikleri. röntkenoloji.

Madde 5 : Hukuk Fakültesinde berveçhiati dersler tedris olunur:

Roma Hukuku ve Mukayesei Kavanin, Arazi ve Ahkamı Evkaf, İktisadi Milli İhsaiyatı Cezaiye, Hukuku Medeniye, Usulü Fıkıh, Hukuku İdare, Usulü Muhakematı Hukukiye, Hukuku Ticareti Bahriye, Hukuku Amme, Hukuku Umumiyei Düvel, Kavanini Mali ve İlmi Mali, Usulü Muhakematı Cezaiye, Hukuku Ceza, İktisat, Hukuku Hususiyei Düvel, Hukuku Ticareti Berriye, Tatbikatı Hukukiye, Cezaiye ve Ticariye, Tıbbi Adli, Hukuku Esasiye, Avrupa hukuku Medeniyesi, İktisadi Zirai ve İçtimai.

Madde 6 : Edebiyat Medresesinde berveçhiati dersler tedris olunur:

Terbiye bediiyat, mabadüttabiye, tarihi siyasi, Türk lisani tarihi, Arap tarihi edebiyatı, Türk tarihi edebiyatı, akvamı İslamiye tarihi, İran tarihi edebiyatı, Türkiye tarihi, felsefei islamiye, şerhi mütun, Garp tarihi edebiyatı, kurunu vüsta tarihi, içtimaiya, ahlak, tarihi felsefe, ruhiyat, akvamı kadimeî şarkiye tarihi, Yunan ve Roma tarihleri, etfaliyat, mantık, Avrupa ve Türkiye münasebatı tarihi, beşeri ve iktisadi coğrafya, Alman Edebiyatı tarihi, islam ve Türk coğrafyası ve mevzii ve tabii coğrafya, İngiliz Edebiyatı tarihi, Türk tarihi, kurunu cedide tarihi, İslam ve Türk sanayii nefisesi tarihi, tarih ve felsefei edebiyat.

Madde 7 : Fen Fakültesinde berveçhiati dersler tedris olunur.

Tahlili riyazi, mihaniki riyazi, nazariyei adat, hendesei tahliliye, kimyayı tahlili, umumi fizik, tecrübi fizik, heyet, fiziyooloji, ilmi nebatat, kimyayı hayati, kimyayı sinai, ilmülarz, cebriala, riyaziyatı umumiye, ilmi hayvanat, madeniyat, umumi fizik (elektrik kısmı), kimyayı uzvi, tahlilatı sinaiye, tecrübi fizik (elektrik kısmı), teşrih, suhur ve müstahasat.

27. 9. 1925 günlü ve 2596 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yapılan ek;

Fen fakültesinde tedris olunan derslere ilaveten elektroteknik, taksimi arazi ve topografya, minanik, tatbiki meteoroloji ve jeofizik. coğrafyayı tabii, yüksek tahlili riyazi, yüksek hendese, hendesei resmiye dersleri ihdas olmuştur.

Madde 8 : İlahiyat Fakültesinde berveçhiati dersler tedris olunur:

Tefsir ve tefsir tarihi, hadis ve hadis tarihi, fıkıh tarihi, kelim tarihi, mabadüttabiyyat, tasavvuf tarihi, tarihi edyan, içtimaiyat, ruhiyat, ahlak, islam felsefesi tarihi, içtimai ruhiyat (dini hadiselerin tetkiki noktai nazarından) tarihi felsefe, Türk tarihi dinisi, İslam tarihi.

27.09.1925 günlü ve 2596 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 8. madde aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Tefsir ve Tefsir Tarihi, Hadis ve Hadis Tarihi, Fıkıh Tarihi. İçtimaiyat Ahlak, Dini İslam Tarihi. Arap Edebiyatı. felsefei Din, Kelam Tarihi, İslam Filozofları, Tasavvuf Tarihi, Felsefe Tarihi, İslam Bediiyatı, Hali Hazırda İlam Mezhepleri, Akvanu İslamiye Etnografyası, Türk Tarihi Dinisi, Tarihi Edyan.

Madde 9 : Bir ilmin ehemmiyet ve vüslatine nazaran bir veya müteaddit derslere tefriki, her fakültede mevcut derslerin tevhit ve zümrelere taksimi, ders ihdas ve ilgası teklifleri, fakültelerde meslek şubeleri ihdası gibi lüzum görececek her türlü tadilat ait olduğu fakülte meclisinin teklifi ve darülfünun divanının tasvibi ile Maarif Vekaleti tarafından kabul edildikten sonra mevkii tatbika konur.

Heyeti İlmiye

Madde 10 : Darülfünun heyeti ilmiyesi müderris, muallim ve müderris muavinlerinden (profesör, doçent ve asistan) mürekkeptir.

Madde 11 : Müderris olmak için şahsiyeti ilmiyesini müsbit

asarı mühimme vücuda getirmiş olmak ve darülfünun muallimliğinde laakal on sene hüsnü hizmeti sevk etmek ve medrese reisinin teklifi üzerine mensup olduğu zümre müderrislerinin ekseriyeti arasını oyunu ve Meclisi Müderrisin ile Divanın sülusanı ekseriyeti arasını kazanmak şarttır.

Madde 12 : Muallim olmak için:

Evvela: Otuz yaşını ikmal eylemiş olmak:

Saniyen: Şubei ilmüne ait yüksek meslek tahsili görmüş olmak;

Salisen: Hüviyeti ilmiyesini müsbit bir eser vücade getirmiş bulunmak;

Rabian: Ecnebi lisanına vakıf bulunmak şarttır.

Bu şeraiti ibraz eden müderris muavinleri tercih olunur.

Madde 13 : Müderris muavini olmak için darülfünun mezunu bulunmak ve talimatnamei mahsusuna tevfikân imtihan geçirmek şarttır.

Müderris muavinlerinin tabi olacakları ahkâm ve şerait talimatnamei mahsusuna tabidir.

Madde 14 : Bir fakültede bir ders inhilal ettikte o fakülte meclisi müderrisini

muallimlik evsafını haiz zevat meyanından azayı mürettebesinin ekseriyeti arası ile bir namzet irac ve Divanın tasvibine arz eder.

Namzet Divan azayı mürettebesinin ekseriyeti ve Maarif Vekaleti tarafından tasvip edildikten sonra Maarif Vekaletinin inhasi ile bairadei milliye tayin olunur.

Madde 15 : Bir müderris veya muallim veya müderris muavininin infisali:

Evvela: İstifasının kabulü halinde resen;

Saniyen: Derse ve meclise kiraren ademi devamı;

Salisen: Mesleğin şeref ve haysiyetini muhil bir hal ve hareketi vukuunda;

Rabian : Tedrisatta tesamüh ve ademi muvaffakiyeti gibi ahvalde reisin tek-lifi üzerine meclisi müderrisin ve Divan azayı mürettebesinin ekseriyeti sülüsarı arası ile verilecek karara müsteniden usulü dairesinde olur.

Madde 16 : Müderris, muallim ve müderris muavinleri, hariçte resmi ve hususi diğer vazife deruhde edemezler. Mahiyeti ilmiyeyi haiz olduğu meclisi müderrisin ve Divance musad-dak meşgaleler müstesnadır.

24. 9. 1924 günlü Bakanlar Kurulu kararıyla aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Müderris, muallim ve müderris muavinleri hariçte resmi ve hususi bir vazife deruhde edemezler. Müderrislik şeref ve haysiyetini ihlal etmemek ve vazifei asliyeye mani olmamak şartı ile serbest meslek faaliyetleri ve mahiyeti ilmiyeyi haiz meşguliyetler bundan müstesnadır. Bu istisna kararı Meclisi Müderrisin ve Divan tarafından verilir.

Madde 17 : Darülfünunu Emimi ve Medrese Reisi olabilmek için müderris olmak şarttır.

Darülfünunun İdarei Vesaiti

Madde 18: Maarif Vekili Darülfünunun Reisidir. Vekil, Darülfünun Emimi vasıtası ile Darülfünuna nezaret eder.

Darülfünun Emimi Darülfünun'un umum müderris ve muallimleri tarafından üç sene müddetle intihap olunur. Müddeti hitam bulan Eminin tekrar intihabı caizdir. Müderrisler meyanından en çok rey kazanan iki zat Vekâlete iş'ar ve Vekâletçe bunlardan biri tercih olunarak bairadei milliye memuriyeti icra olunur.

Madde 19 : Darülfünun Emîni'ne müderrislik maaşından başka muayyen bir tahsisat verilir.

Madde 20 : Darülfünun Eminliği ile medrese reisliği bir zat uhdesinde içtima edemez.

Madde 21 : Darülfünun Emîni'nin vazifesi Darülfünun şubelerinin hüsnü idaresine nezaret, Divan mukarreatını icra ve fakülteler tarafından verilen rüuslara vaz'î imza ve müessesat ile muhabere ve Darülfünun namına gelen heyetleri kabul etmekten ve bilcümle hususatta Darülfünun'u tesil eylemekten ibarettir.

Madde 22 : Darülfünun'un bir divanı vardır. Divan Darülfünun Emîni'nin riyaseti altında içtima ve berveçhi ati azayı tabiiye ile azayı müntahabeden teşekkül eder. Azayı tabiiye fakülte reisleri ve azayı müntahabe de her fakülte meclisi müderrisini tarafından Emin ile birlikte üçer sene müddetle ve ekseriyeti ara ile intihap olunan ikişer müderristir.

Madde 23 : Divanın vezaifi ilmi, kazai ve idari olmak üzere üç kısımdır.

Madde 24 : Divanın vezaifi ilmiyesi, tedrisata müteallik olarak fakülte meclisi müderrisinlerinden tevdi olunan mukarreati tetkik ve terekkiyatı ilmiyeye ait tetkikat ve taharriyatı teşvik ve kütübü ilmiye telif ve neşrini temin ve bu nevi asar eshabına mükafat itasını Vekalet teklif ve ders ihdası ve lağvi ve tahvili hakkında fakülte meclislerince ittihaz olunan mukarreatı ve fakültelere ait nizamât ve talimatname layihalarına tetkik ve tasvip ve orta ve yüksek tedrisat hakkında mütalen beyan etmekten ibarettir.

Madde 25 : Divanın vazifei kazaiyesi, Heyeti ilmiye azasından birinin tebdili hakkında intihap itayı karar eylemekten ibarettir.

Madde 26 : Divanın vezaifi idariyesi Vekil veya Emin tarafın-

dan havale olunan hususatı müzakere ve Darülfünun bütçesini ihzar eylemekten ibarettir.

Madde 27 : Hal ve faslı bidayeten meclisi müderrisince, intihaben Darülfünun divanına ait mesai hakkında bir fakülte meclis ile divan arasında ihtilaf zuhurunda divanın resen ittihaz edeceği karar mutadır.

Fakültelerin İdari Vesaiti

Madde 28 : Her fakültenin idaresi bir reise mevdudur. Reis fakülteyi temsil eder. Ve fakültenin bilumum muamelatından mes'üldür. Reis azayı mü rettebinin sülusanı ekseriyeti arası ile müderrisler arasından üç sene müddetle intihap ve divan tarafından tasvip olunarak Vekaletе arz ve bairadei mil-liye tayin olunur.

Reis intihabında sülusanı ekseriyet hasıl olamadığı takdirde en çok rey alan kazananlardan ikisi namzet gösterilerek Divance bunlardan biri bittercih Vekaletе arz olunur. Müddeti hitam bulan reisin tekrar intihabı caizdir. Reislere müderrislik maaşlarından başka muayyen bir tahsisat verilir.

Madde 29 : İki fakülte riyaseti bir zat uhdesinde içtima edemez.

Madde 30 : Fakülte reislerinin vezaifi fakülte ve şuabatını tef-tiş, tedrisatın hüsnü cereyanına ve heyeti tedrisiyenin devamı ikdamlarına nezaret, fakültenin bütçesi dâhilinde sarfiyat icra, meclisi müderrisin mukarreratından inha edilmesi lazım gelenleri iş'ar, nafizülicra olanları icra ve rüuslara imza vaz ı ve fakülteye gelen heyetleri kabul ve fakültece yapılacak merasime riyaset, darülfünun heyeti umumiyesine ve divan vazifesince taalluk etmeyen mesailde resen muhabere etmektir. Reis ahvali fekaladede badehu meclisi müderrisi ne arz etmek üzere fakültenin tatili tedrisatına karar verebileceği gibi ledelicap fakülte memurini idaresinin nasp ve azlini esbabı mucibe der-

meyan ile Emanete bildirir. Ve ahvali müstacelede Emanete bildirmek şartı ile hemen işten el çektirtmek hakkını haizdir.

Madde 31 : Fakülte reisi hasbelicap gaybubet edeceği zaman müderrislerden birini tevkil ve Emanete iş'ar eder.

Madde 32 : Bir müderris ve muallime yalnız hastalığından dolayı fakülte reisi mezuniyet verebilir. Yerine bir vekili muvakkat tayin ederek ilk mecliste keyfiyeti mevki müzakereye vazeder.

Reisin tayin ettiği vekili, meclisi müderrisin kabul veya diğerini tayin hususunda muhtardır. Netice karar divanın nazarı tasdikine arz olunur. Hastalığın gayri ahvalde mezuniyet itası meclisi müderrisin kararı ve Emanetin tasvip ile olur.

Madde 33 : Resmi tatiller zamanında müderris ve muallimler seyahat arzusunda buldukları halde yalnız reise ihbarı keyfiyet suret ile istedikleri mahalle gidebilirler. Müderris muavinlerinin bu şekli mezuniyetleri yalnız bir aya munhasır olup bundan fazlası için reisin müsaadesi lazımdır.

Madde 34 : Her fakültede bir kâtibî umumî bulunur. Kâtibî umumî bilumum muamelatta reise muavenetle mükelleftir.

Madde 35 : Kâtibî umumî fakülte reisinin fakülte müderris ve muallimlerinden göstereceği iki namzet arasından meclisi müderrisinin ekseriyeti arasile intihap ve divanın tasdiki ile üç sene müddetle tayin olunur. Müddeti hitam bulan katibi umuminin tekrar intihabı caizdir. Kâtibî umumilere ayrıca şehri muayyen tahsisat verilir.

Madde 36 : Her fakültede kendi müderris ve muallimlerinden mürekkep bir fakülte meclisi vardır. Bu meclise fakülte reisi riyaset eder. Fakülte meclisi ayda bir kere alelade ve reisin daveti veya müderris ve muallimlerden altı zatın takriri talebi üzerine fevkalade olarak içtima eder.

Madde 37 : Meclisi müderrisinin ilmi vezaifi: Münhal derslere namzet intihap, müderris muavinliği imtihanlarını tertip ve ilan, tedrisatın farzı ceryanı ve ders ihdas ve lağiv ve tahvili hakkındaki müteleatını ve ikmali tahsil için memaliki ecnebiyeye izamını muvafık gördüğü medrese mezunlarını Emanete iş' ar tetkikatı ilmiyeyi teşvik, kütüp ve resaili ilmiyeyi telif ve neşir ve bu gibi asar ashabına takdiri mükâfat bazı içtimaatı ilmiye ve merasimi mahsusaya iştirak hususunda itayı karar, içtimaatı ilmiye akit, darülmesaiilerinde çalışan zevata derece meselesine göre meclisi müderrisin kararıyla vesika veya ihtisas varakası ita etmekten ibarettir.

Madde 38 : Meclisi müderrisinin kazai vazifeleri; Heyeti ilmiye azasından birinin tebdiline bidayeten karar ita ve azadan biri aleyhinde mücezatı inzibatiye tayin eylemek ve darülfünun şubabatı inzibat nizamnamesinde muharrer vezaifi ifa ve müdavinin öğrenci ve çalışmaları müracaat ve şikâyetlerini tetkik eylemekten ibarettir.

Madde 39 : Meclisi müderrisinin idari vazifeleri; Medrese bütçesine mevzu darülmesai ve levazımı dersiyeye muhassasatını ihtiyaca göre tevzi. Darülfünun reisi ve emine tarafından havale olunan hususatı müzakere etmekten ibarettir.

Kayıt, Ücretler ve imtihanlar

Madde 40 : Fakültelerden veya şubelerden birine dâhil olabilmek için resmi veya hususi liselerden mezun olmak şarttır. İlahiyat Fakültelerine girmek isteyenler ayrıca Arabi ve Farsî'den imtihana tabidirler.

Madde 41 : Darülfünun fakültelerinden ruus alanlarla yüksek mekteplerden mezun olanlar bila imtihan kabul olunurlar.

Madde 42 : Şeraiti lazimeyi haiz ecnebe talebe ait olduğu fakülte reisinin iş' arı üzerine darülfünun emininin müsaadesi ile kayıt ve kabul olunur.

Madde 43 : Kabul şeriatini haiz olmayanlar fakülte reisinin muvafakatını istihsal şartı ile derslere sami olarak devam edebilirler.

Madde 44 : Darülfünuna müdavim olarak kayıt olanlardan duhuliye olarak yarım ve üç ayda bir defa tecdidi kayıt ücreti olmak üzere bir rubu lira alınır. Kayıt ücreti müdavimlerin Darülfünuna girdikleri tarihten itibaren birinci üç ay için alınmaz.

Madde 45 : Müdavimlerden her devre-i imtihaniyeden imtihana girmezden evvel yarım ve mezuniyet ve icazet ruuslanının istihsalinde ikişer lira alınır.

Madde 46 : Müdavimlerden müddeti tahsiliyeyi ikmal etmesizin Darülfünuna devam müddetini mübeyyin tasdikname harcı olarak yarım lira alınır.

Madde 47 : İmtihanlar her fakültenin usul ve talimatına tevfikân yapılır. Şu kadar ki şifahi imtihanların aleniyeti ve her dersin imtihanında o dersin ait olduğu ders zümresi müderrislerinde laakal iki mümeyyizin huzuru şarttır.

Muvakkat maddeler

Madde 48 : Evvelce müderrislik sıfatını haiz olup ta herhangi bir sebeple Darülfünun haricinde kalmış olan zevatın doğrudan doğruya müderrisliğe tekrar intihabı caizdir.

Madde 49 : 11 Teşrinievvel 1335 tarihli Darülfünun nizamnamesinin neşrinden evvel fakülte müdüriyetlerinde bulunan ve 52 inci maddesi mucibince tatibi umumi sıfatını alan zevat muhassas maaşlar ile aynı vazifede istihdam edileceklerdir.

Madde 50 : 11 Teşrinievvel 1335 tarihli Darülfünun nizamnamesi ile Tıp Fakültesi ve şubelerine ait 20 Şubat 1331 tarihli nizamnamenin bu talimatnameye mugayir olan ahkamı mülğadır.

Madde 51 : İşbu talimatname tarihi neşrinden itibaren muteberdir.

Madde 52 : İşbu talimatnamenin icrasına Maarif Vekili memurdur.

Maarif Vekili - Vasıf **Başvekil - İsmet** **Türkiye Reiscumhuru**
Gazi Mustafa Kemal

İstanbul Darülfünununun İlgasına ve Maarif Vekâletince Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun

(Besunî Gazete İle Neşir Ve İlânı: 6/VI/1933 - Sayı: 2420) N
B. 2252

Kabul Tarihi 31 - V - 1933

1. MADDE :İstanbul darülfünunu ve ona bağlı bütün müesseseler kadro ve teşkilâtları ile beraber 31 Temmuz 1933 tarihinden itibaren mülğadır.

2. MADDE : Maarif vekilliği 1 ağustos 1933 tarihinden itibaren İstanbul'da (İstanbul üniversitesi) adı ile yeni bir müesese kurmağa memurdur. Maarif vekâleti bu Üniversitenin teşkilâtına ait kanun lâyihasını en geç 1 Nisan 1934 tarihine kadar Büyük Millet Meclisine tevdi eyler.

3. MADDE :Nafia vekilliğine bağlı olan (Yüksek mühendis mektebi) ile İktisat vekilliğine bağlı (Yüksek ticaret mektebi) ni İstanbul üniversitesi teşkilâtı arasına almağa İcra Vekilleri Heyeti mezundur.

4. MADDE :Tıp fakültesinin İstanbul'daki umumî, mülhak ve hususî bütçelerle belediye bütçesinden idare edilmekte olan hastanelerden istifade eylesine lüzum görülürse fakültenin bu hastanelerden istifade suretleri ve masrafa iştiraki ve her hastanede ayrılacak yatak adedi ve sair esaslar Dâhiliye, Maarif ve Sıhhat ve içtimaî muavenet vekillerince müştereken tayin ve tespit olunur.

5. MADDE :İkinci madde mucibince kurulacak üniversitenin 1 ağustos 1933 tarihinden 31 Mayıs 1934 tarihine kadar devam edecek olan muvakkat devresi için icap eden tedris, idare ve ecnebi mütehasısları kadrolarının tanzimi ve vazifelerin ta-

yini Maarif vekilliğine aittir. Bu muvakkat kadroya girmiş olmak ikinci maddede yazılı Üniversitenin esas kadrosuna girmek için müktesep bir hak teşkil etmez.

6. MADDE :Darülfünunun kadrosuna dâhil olanlardan kurulacak Üniversitenin muvakkat kadrosuna alınacak müderris ve muallimler ile bunların muavinleri ve asistanlar 1931 senesi Darülfünun bütçe kanununun 10 ncu maddesi hükmüne göre Darülfünunca verilmekte olan maaşlarını alırlar. Bunlara maaşlarını tekabül eden miktarda ücret verilmesi de caizdir. Muvakkat devreye ait tedris kadrosundaki vazifelere hariçten tayin olunanların bu vazifeler için kadroda muayyen olan maaşı almalarına 1452 numaralı kanunun umumî hükümleri mâni olduğu takdirde kadrodaki maaş ile bu kanunun tecviz ettiği derece maaşı arasındaki fark ilâveten ücret olarak verilebilir.

7. MADDE :Maarif vekilliği İstanbul Üniversitesinde bir telif ve tercüme heyeti kurmağa mezundur. Bu heyete Darülfünunun tedris kadrosunda dâhil bulunan zevattan lüzumlu vasıfları haiz olanlar alınır ve kendilerine bu yeni hizmetlerine mukabil ücret verilir. Bu ücretler; bu zatlerin Darülfünundaki vazifelerinden dolayı almakta oldukları maaşlar ile Darülfünununun lâğvi dolayısı ile alacakları açık maaşları tutarları arasındaki farkı geçemez. Bu ücretler açık maaşlarının itasına mâni değildir.

8. MADDE :Darülfünunun ilgası dolayısıle açıkta kalmış olup- telif ve tercüme heyetine de seçilmemiş olan müderris ve muallimler yeni Üniversite teşkilât kanununun meriyetine veya bu müddet içinde Devlet hizmetlerinden birine tayinlerine kadar yukarıdaki madde hükmüne göre açık maaşı ve mütemmim ücret alırlar. Buna mukabil Maarif vekilliği İm müddet zarfında kendilerine muvakkat hizmetler tevdi edebilir.

9. MADDE :Darülfünunun 1932 malî senesi bütçe kanununda yazılı membalardan 1933 malî senesi zarfında tahassul ede-

cek varidat Hazinece 1933 muvazenei umumiyesinde lahika olarak bir taraftan Darülfünun hâsılatı adile açılacak nâzım varidat faslına irat ve diğer taraftan Darülfünununun maaş ve ücret ve bilûmum masrafları adı ile Maarif bütçesinde açılacak nâzım masraf faslına tahsisat kaydolunur. Birinci fıkrada yazılı membalardan toplanan paralar Cumhuriyet merkez bankasında Maarif vekilliği enirine bir hesabı cariyeye yatırılır.

10.MADDE :Gerek 9 uncu Maddede yazılı varidatın gerek Darülfünun'un hükmî şahsiyetine ait tahsislerin tahsil ve sarfı ve bütün idare işlerinin tedviri için bir muvakkat teşkilât yapımağa Maarif vekili mezundur.

11. MADDE :Darülfünun'un 1933 malî senesi haziran ve temmuz aylarına ait umumî hizmetlerinin görülmesi için 9 ucu maddede yazılı varidattan icap eden miktarı Darülfünuna verilir. Bu iki aya ait tahsisatın fasıl ve maddelere tefriki ve lüzum görülürse bu fasıllar arasında münakale yapılması İcra Vekilleri Heyetine aittir. Bu varidattan haziran ve temmuz ayları için tahsis olunan miktardan arta kalan miktar ile iki aylık tahsisattan sarf olunmayan kısım beşinci maddede yazılı muvakkat idarenin maaş ve ücret ve diğer bütün masraflarına kar şılık tutulmuştur. Bunun fasıl ve maddelere ayrılması ve fasıllar arasında münakalesi kezalik İcra Vekilleri Heyetince yapılır.

12. MADDE :İstanbul Darülfünun'u ile ona bağılı müesseselere ait bütün kanunlar ve hükümler 31 Temmuz 1933 tarihinden itibaren mülğadır.

13. MADDE :Bu kanun 1 Haziran 1933 tarihinden muteberdir.

14. DÖRDÜNCÜ MADDE :Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

**İstanbul Üniversitesinin Muvazenei Umumiyye
Alınmasına Dair Kanun
(Ek Belge -9-)**

2467 Kabul tarihi: 29/5/1934

Madde 1. : 2252 numaralı kanunla kurulan İstanbul Üniversitesi ve müteşekkil bulunduğu fakültelerle bunlara bağlı mektep ve müesseseler Muvazene-i Umumiye içine alınmıştır.

Madde 2. : İstanbul Darülfünununun şahsiyeti hükmiyesi hakkındaki mülga 21 Nisan 1340 tarih ve 493 numaralı Kanununun: 3 üncü maddesinde gösterilen membalardan tahassül edecek varidat Hazinece tahsil olunur. Ancak mezkûr maddenin 5 numaralı fıkrasında yazılı vekâletnamelerden alınacak hukuk j mektebi ianesi 60 kuruş olarak alınır. Bu madde mucibince alınacak paralar varidat bütçesinde (İstanbul Üniversitesi hâsılatı) adı ile açılacak bir fasla irat kaydolunur.

Madde 3. :Üniversite talebesinden alınan tedris ücreti, şahadetname, imtihan, kayıt ve suret harçları, laboratuar ve hastanelerce alınacak laboratuar masrafları, ecza ve filim bedelleri miktarı ve bunların cibayet tarzı Maliye, Maarif ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletlerince tayin ve tespit olunur.

Madde 4. :Tıp fakültesinin İstanbul'daki umumî, mülhak ve hususî bütçelerle Belediye bütçesinden İdare edilmekte olan hastanelerden istifade eylemesine lüzum görülürse fakültenin bu hastanelerden istifade suretleri ve masrafa iştiraki ve her hastanede ayrılacak yatak adedi ve sair esaslar, Dâhiliye. Maarif ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekillerince müştereken tayin ve tespit olunur.

Madde 5. :İstanbul Üniversitesi ordinaryüs, profesör ve doçentleri ile İdare memurlarının derece, adet ve maaşları (1) numaralı cetvelde gösterilmiştir. j Bu cetvelde gösterilen maaşlar

1 Haziran 1934 tarihinden itibaren 1452 numaralı kanunun hükümlerine göre verilir.

Madde 6. :İstanbul Üniversitesinde istihdam olunan asistanlara menşeleri müsait olmak şartı ile kıdemlerine göre 20-30 lira maaş veya bunların tutarı derecesinde ücret, baş asistanlara da 35 lira maaş veya bunun tutarı derecesinde ücret ve Tıp fakültesinde ibate ve iâşe edilen asistanlara 50-60 lira ücret verilir. Asistanların intihap, kabul ve infisal şekilleri ile istihdam müddetleri Maarif Vekâletince tespit olunur.

Madde 7. :Vekillere verilecek vekâlet maaş veya ücreti miktarı, vekâlet ettikleri derse muhassas maaşın ilk derecesi üzerinden hesap edilir.

Madde 8. Mülga İstanbul Darülfünunu tedris ve İdare heyetlerinden açıkta kalıp hizmet müddeti 30 seneyi bulanlardan 1 Haziran 1934 tarihinden itibaren üç ay zarfında Maarif Vekâletince yeniden bir vazifeye tayin olunmalarına imkân görülmeyenler mecburî tekaüde sevk olunur. Gerek bunlar gerek aynı heyetlere mensup olup tekaütlüğünü isteyenlerle İstanbul Üniversitesi ordinaryüs, profesör ve doçentlerinin ve İdare memurlarının tekaütlükleri 1683 numaralı kanunun hükümlerine göre yapılır, Mülga Darülfünundan açıkta kalıp mecburî tekaüde sevk edilmeyenlere umumî hükümler dairesinde açık maaşı verilir.

Madde 9. :31 Mayıs 1933 tarih ve 2252 numaralı kanun mülğadır.

Muvakkat Madde 1 :1933 malî senesinde gerek Üniversiteye verilen tahsisattan gerek 2337 numaralı kanunla yapılan istikrazdan sarf olunamayan mebalîğ 1934 malî senesi Maarif Vekâleti bütçesinde İstanbul Üniversitesi masarifi faslının inşaat, tamirat ve tesisat maddesine tahsisat olarak ilâve edilir.

Muvakkat Madde 2 :İstanbul Üniversitesi merkez binası ile

fakülteler ve bunlara bağlı bütün müesseselerde yapılacak tamirat, inşaat ve tesisat ile alınacak alât ve edevat ve ders levazımı ve mefruşatı ile sair masarifi için Maarif Vekâleti 1934, 1935, 1936 ve 1937 seneleri bütçelerine her sene konulacak ikişer yüz bin liradan ödenmek üzere azamî 800 000 liraya kadar gelecek senelere sari taahhüdat icrasına Maarif Vekiline mezu niyet verilmiştir.

Muvakkat Madde 3 :Üniversite muhasebe teşkilâtına ait olup merbut (2) numaralı cetvelde derece, adet ve maaşları gösterilen memurlar Maliye Vekâleti kadrosuna ilâve olunmuştur.

Madde 10 :Bu kanun 1 Haziran 1934 tarihinden muteberdir.

Madde 11 :Bu kanunun hükümlerini icraya Dahiliye, Maliye Maarif ve Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilleri memurdur.

KAYNAKÇA

AĞAOĞLU, Süreyya; “BİR ÖMÜR BÖYLE GEÇTİ”, (İstanbul Barosu Yayınları, 2010).

AĞAOĞLU, Süreyya; Bir Ömür Böyle Geçti, (İshak Basımevi), İstanbul, 1975.

AĞAOĞLU, Süreyya; Sessiz Gemiyi Beklerken, (Ağaoğlu Yayınevi), 1984.

AKYÜZ, Yahya; Türk Eğitim Tarihi, (Alfa Basım Yayın), 2001.

ALPASLAN, Teoman; 31 Mart Ayaklanması, (Kumsaati Yayınları), İstanbul 2009.

ÇANGIR, Atila/ **ASLANTEPE**, Cengiz; Cumhuriyetin Üniversitesi 1920-1946 Yılları Arasında Ankara'da Yüksek Öğrenim, (Ankara Üniversitesi Kültür ve Sanat Yayınları:4 Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi), 2008.

DEMİREL, Fatmagül; Adliye Nezareti Kuruluş ve Faaliyetleri, 1876-1914.

DÖLEN, Emre; Türkiye Üniversite Tarihi, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları), 2010.

DÜNDAR, Can; Türkiye Cumhuriyeti İlk Anayasa Taslağı, (Kentbank Adına Boyut Yayın Grubu), 1998.

ERGİN, Osman; Türk Maarif Tarihi, 5 Cilt, (Eser Matbaası), 1977.

ERK, H.Basri; Meşhur Türk Hukukçuları, 1954.

FAHRETTİN, Atar; İslam Adliye Teşkilatı, (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları), 1984.

HATİPOĞLU, M.Tahir; Türkiye Üniversite Tarihi, (Selvi Yayınevi), 2000.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin; Darülfünun Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı, (Has Matbaacılık), 2010.

İNALCIK, Halil; Osmanlıda Devlet, Hukuk ve Adalet, (Kronik Yayıncılık), 2016.

KAPLUHAN, Erol; "1921 Maarif Kongresi'nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri Ve Önemi", (Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Nisan 2014).

KOYUNCU, Nuran; "Hukuk Mektebi'nin Doğuşu", (Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012).

MERAY, Seha L.; Lozan'ın Bir Öncüsü Ahmet Selâhattin, (Türk Tarih Kurumu Yayını), 1976.

NAZIM, Mehmet; Mekteb-i Hukuk Günlerim, (Türk Tarih Kurumu Yayınları), 2012.

OKUDUCU, Güldal; Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Kadınının Kısa Tarihi, (Kaynak Yayınları), İstanbul 2016.

ÖKLEM, Necdet; Atatürk Döneminde Darülfünun Reformu, (Müdafayi Hukuk Yayınları), 2007.

ÖZKENT, Ali Haydar; Avukatın Kitabı, (Arkadaş Basımevi), 1940.

SAV, Atilla/ **TOPRAK**, Musa; "Türkiye'de Savunma Mesleğinin Gelişimi", (Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2015).

TANER, Haldun; Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil, Ankara, (Bilgi Yayınevi), 1998.

TEMEL, Mehmet; İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu, (Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri), 1998.

TURAL, Erkan; "2. Meşrutiyet Döneminde Danıştay (Şura-yı Devlet)", (Dr. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, V:13 2006, s. 78).

UÇMAN, Abdullah; Encümen-i Daniş, (Türk İslam Ansiklopedisi), Cilt:11, 1988.

Türkiye Barolar Birliği VII Genel Kurul Tutanakları (TBB Kütüphanesi)

Akara Barosu Kayıtları ve Baronun Muhtelif Tarihli Levhaları

İstanbul Barosu Kayıtları ve Baronun Muhtelif Tarihli Levhaları

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı "AĞAOĞLU AİLESİ" ARŞİVİ

Av. Süreyya Ağaoglu Avukatlık Ruhsatnamesi'nin Aslı
Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nda Bulunmaktadır.

SON SÖZ

Bu kitabın kahramanları ve gerçek sahipleri,
Cumhuriyet Devrimlerinin de kahramanları ve gerçek
sahipleri olan,
Kadınlarımızdır.
Denizli - Aralık 2017

ADİL GİRAY ÇELİK

1956 yılında Afyon-Emirdağ'da dünyaya geldi. Dava Vekili Mehmet Saffet'in torunu, 1949 Ankara Hukuk Fakültesi mezunu Yargıç-Avukat Kemalettin Çelik'in oğludur.

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1981 yılında mezun oldu. Avukatlık stajını 1982 yılında Ankara Barosu'nda tamamladıktan sonra bir süre Ankara'da serbest avukatlık yaptı. 1 Mayıs 1984 tarihinden bu yana Denizli'de avukatlık yapmaktadır.

Halen Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 2009 yılı mezunu oğlu Avukat Kemal Gökay Çelik ile birlikte çalışmaktadır. Kızı Av. Seray Çelik 2016 yılı 9 Eylül Hukuk Fakültesi mezunu olup, aynı okulda Kamu Hukuku dalında Yüksek Lisans öğrencisidir.

1992 yılında **“Savunma Mesleğinin Ülkemizdeki Tarihi”** ve 1999 yılında **“Tarihte Savunma ve Meslek Kuralları”** isimli kitaplarını kendi olanakları ile yayımladı.

Bu çalışmaların ardından sırasıyla; Bursa, İstanbul, Samsun, Aydın, Manisa, Adana, Aksaray, Balıkesir, Kayseri, Konya, Gaziantep, Eskişehir, Kocaeli, İzmir, Hatay, Kütahya, Osmaniye Baroları'nda ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 9 Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde savunma mesleğinin tarihine, Avukatlık Hukuku'na ve mesleki sorunlara ilişkin konularda konferanslar verdi, panellere katıldı.

2000 yılı Haziran ayında Cumhuriyet tarihinde alanında hazırlanmış ilk çalışma olan **“Cumhuriyet Dönemi Şair Hukukçular Antolojisi”** isimli kitabını yayımladı. 2006 ve 2007 yıllarında Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde, **“Roma Yargılaması ve Marcus Tullius Cicero”** başlıklı konferans(ları) verdi.

“Tarihin Yargıladığı Davalar” isimli kitabının ilk baskısı 2004 yılı Ekim ayında yayınlandı. İstanbul'da, Tüyük Kitap Fuarı'nda 29 Ekim 2004 günü meslek ustası Av. Alp Selek ile birlikte; Kitabın 2. basımı sonrası İzmir'de düzenlenen Tüyük Kitap Fuarı'nda 15 Nisan 2005 günü yazar Öner Yağcı ile birlikte okur söyleşileri yaptı.

Türkiye Barolar Birliği'nin birçok kurulunda görev üstlendi. Birliğin yazı kurullarında ve 2014 ile 2017 yılları arasında Türkiye Barolar Birliği Avukat Hakları Merkezi Yürütme Kurulu'nda görev aldı.

5 Nisan 2017 tarihinde Türkiye Barolar Birliği'nde Avukatlar Günü Kutlama Etkinlikleri Programı çerçevesinde obje, fotoğraf ve belgelerle **“Geçmişten Günümüze Avukatlık Mesleği”** konulu kişisel sergisini açtı.

Savunma mesleğinin tarihçesi ve Avukatlık Hukuku alanında yurt dışında, ulusal basında, meslek dergilerinde, hakemli dergilerde ve internetteki hukuk sitelerinde yayınlanmış çeşitli makaleleri bulunmaktadır.

